

รายงานฉบับสมบูรณ์
การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย
Education and Lifelong Learning of Thai Senior Citizens
(สัญญาเลขที่ TGR154014)

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณ ปทุมเจริญวัฒนา
ดร.ปาน กิมปี
นายระวี สัจจโสภณ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้รับทุนสนับสนุนโดย
มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.)
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

กันยายน 2554

คำนำ

การวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยจัดทำโดย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ และศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

คณะผู้วิจัยหวังว่าเป็นอย่างยิ่งว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และอนาคตภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะสามารถนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไทยเพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ

กันยายน 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา (2) ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา (3) ศึกษาขนาดสภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแนวทางการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่า

1. **สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ** จัดขึ้นเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในรูปแบบการจัดอบรมระยะสั้น โดยสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล ประเมินผลด้วยวิธีการสังเกตโดยใน พ.ศ. 2553 พบว่า มีโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มากที่สุด คือ 1-3 โครงการ

2. **ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ** จัดขึ้นเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน คือครูภูมิปัญญาหรือผู้รู้ในชุมชน ในรูปแบบการจัดอบรมระยะสั้น สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ต้องการมากที่สุด คือ สื่อบุคคล ประเมินผลด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริง และต้องการให้ชมรมผู้สูงอายุส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายบริหารจัดการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

3. **ขนาดสภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย** มีเป้าหมายการจัดการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการในลักษณะสาระบันเทิง มีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มที่พึ่งตนเองได้ และกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้ เนื้อหาการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ ในสถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยเสริมแรงจูงใจเรื่องประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน ควรเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ กิจกรรมการจัดการศึกษาควรบูรณาการอย่างหลากหลายรูปแบบ ในลักษณะพหุวัย เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ควรมีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคล การประเมินผลควรประเมินตามสภาพจริงด้วยการสังเกต โดยมีการบริหารจัดการในลักษณะที่ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมกันบริหารจัดการ ให้งบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน

Abstract

The research study on “Education and Lifelong Learning of Thai Senior Citizens” is a mixed-method research. The study aims to: 1) study the overview of lifelong education management for senior citizens that includes objectives of lifelong education management, characteristics of targeted senior citizens, curriculums and content, education facilitators and instructors, education management methods, education media and learning resources, assessment methods, management and the results of education management; 2) explore demand for lifelong learning among the senior citizens also in terms of objectives of lifelong education management, characteristics of targeted senior citizens, curriculums and content, education facilitators and instructors, education management methods, education media and learning resources, assessment methods, management and the results of education management; and 3) study a scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens. Finally, two different research instruments were questionnaires and group discussions.

The research findings can be summarized below:

1. Overview of lifelong education management for Thai senior citizens: The lifelong education management for senior citizens was designed mainly to maintain healthful conditions for the senior citizens aged between 60 and 64 years old. The education facilitators and instructors include local public health officers who conduct short-term training sessions where personnel media acts as the main education media as well as learning sources. The results of this education management can be assessed by means of observation. In 2010, various organizations organized a maximum of one to three projects aimed at educating the senior citizens.

2. Demand for lifelong learning among Thai senior citizens: Similar to the aforementioned issue, the lifelong learning activities for senior citizens are also aimed at taking care of the senior citizens aged between 60-64 years old. The education facilitators or instructors are wisdom teachers or knowledgeable individuals in the communities. The leaning is also seen in a form of shot-term training sessions. The most popular education media and learning resource is personnel media. Meanwhile, the results are assessed by the observation of the actual progress. Finally, various geriatric clubs expect to form partnership and collaboration in managing lifelong education.

3. A scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens: The major objective of the education and lifelong learning management for Thai senior citizens is to help senior citizens stay so healthy that they enjoy solid relationship with their families and are able to happily adapt themselves to the communities and society. With their healthful conditions, they are also able to participate in all activities available in the society. The education and lifelong learning is managed for Thai senior citizens in a form of the edutainment, in which the learning at the formal education system, non-formal education system and the information education system is very well integrated. Groups of senior citizen leaders are formed up and act as leaders encouraging the other fellows to participate in the learning activities which are designed mainly for two major target groups, namely a self-reliant group and a non self-reliant group. The content for the learning should suit the demand of the senior citizens as well as their abilities to learning. Further, the content should be applied to their daily lives. Generally, the content of knowledge is divided into five aspects- sanitary, adaption to society and metal states, economy and saving, learning and the legal rights of senior citizens. There are many ways to manage the education and lifelong learning for senior citizens. The education managers or facilitators should motivate the senior citizens to learn. In so doing, they may promote the learning activities as well as convincing senior citizens of the benefits they will gain from the learning activities. The education facilitators and instructors should ideally be those who work on geriatric development in the localities. The learning activities should vary and are organized for multi-age learners. The activities should allow learners to discuss and exchange knowledge in casual ways. Education media as well as learning resources should pay a key role in the management of education and lifelong learning for individual senior citizens. The results of the learning can be assessed by observation of the real progress of the learners. Finally, in managing education and lifelong learning for senior citizens, involved parties should also apply a partnership approach where all parties join hand to manage the learning, offer some financial aids as well as managing all resources available in the communities.

บทสรุปผู้บริหาร

การวิจัยเรื่อง การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา (2) ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา (3) ศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) **การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ** เป็นการวิจัยในเชิงสำรวจ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างเจาะจงจากหน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนักหรือหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรมและระดับสำนักของทุกกระทรวง 173 แห่ง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ 63 แห่ง องค์การเอกชน 9 แห่ง หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด 19 แห่ง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด 19 แห่ง ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด 19 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด 19 แห่ง เทศบาลเมืองหรือเทศบาลนคร 19 แห่ง รวม 95 แห่ง เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล 380 แห่ง รวมทั้งสิ้น 815 แห่ง รวมถึงการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค จำนวนทั้งหมด 21,155 ชมรม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชมรม รวบรวมข้อมูลเลือกตามกลุ่มจังหวัดในแต่ละภาค 19 กลุ่มจังหวัด คือ ภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครพนม และจังหวัดอุบลราชธานี ภาคกลาง ประกอบด้วย จังหวัดลพบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดชลบุรี ภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดสตูล จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดชุมพร และกรุงเทพมหานครโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในขั้นตอนนี้ คือ แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา

2) **การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ** เป็นการวิจัยในเชิงสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ในทุกภูมิภาค รวม 7,020,700 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากนั้นสุ่มเลือกจังหวัดที่ตามกลุ่มจังหวัดในแต่ละภาคเช่นเดียวกับในขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย ภาคเหนือ 84 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 134 คน ภาคกลาง 94 คน ภาคใต้ 51 คน และกรุงเทพมหานคร 37 คน รวมถึงศึกษาจากชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค จำนวน 400 ชมรมเช่นเดียวกับในขั้นตอนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 2 ชุด คือ แบบสอบถามความต้องการ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุฉบับชมรมผู้สูงอายุ และแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุฉบับผู้สูงอายุ

3) การศึกษานาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ผู้วิจัยจัดเวทีวิชาการศึกษานาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและคณะผู้วิจัย ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับในอนาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ จากนั้นนำเสนออนาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในรูปแบบความเรียง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษานาตภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

1.1 เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.73

1.2 ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.06 กลุ่มอาชีพของผู้สูงที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 57.42 เพศของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ พบว่า ทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 76.27 และเพศชายคิดเป็นร้อยละ 75.57 ตามลำดับ วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มากที่สุดคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 61.26 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษาที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 23.56 รองลงมาคือ สร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการการศึกษา และให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับการการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 9.60 และ 9.42 ตามลำดับ

1.3 เนื้อหา พบว่า เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 84.29 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ งานอดิเรก คิดเป็นร้อยละ 72.77 เนื้อหาด้านการออมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การวางแผนและการจัดทำแผนการออม คิดเป็นร้อยละ 45.90 เนื้อหาการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 62.30 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายหน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุด คือ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 67.19

1.4 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน พบว่า ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 61.26

1.5 วิธีการจัดการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่หน่วยงาน ต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การจัดอบรมระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 54.10 โดยภาพรวมเทคนิคการให้ความรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การบรรยาย คิดเป็นร้อยละ 58.46

1.6 สื่อและแหล่งการเรียนรู้ พบว่า สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล คิดเป็นร้อยละ 82.02

1.7 การประเมินผล พบว่า วิธีการประเมินผลที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การสังเกต คิดเป็นร้อยละ 59.69

1.8. **การบริหารจัดการ** พบว่า การบริหารจัดการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 55.85

1.9 **ผลการจัดการศึกษา** พบว่า จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ 1-3 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 84.99 ภาพรวมผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 61.08 ภาพรวมความพึงพอใจของการดำเนินโครงการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ พึงพอใจระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.03 การนำเสนอผลการสังเคราะห์โครงการ พบว่า ประเภทและวัตถุประสงค์โครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุมีลักษณะเพื่อ ส่งเสริมสุขภาพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.42 เป้าหมายของโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ 20-3,400 คน โดยกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกช่วงอายุ วิธีการจัดโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุใช้วิธีการจัด เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การบรรยาย และการสัมมนา ผลการดำเนินโครงการทุกหน่วยงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่วางไว้ และผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

2.1 **เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ** พบว่า เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 84.00

2.2 **ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ** พบว่า ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 60-64 ปี คิดเป็นร้อยละ 84.89 กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนใหญ่คือ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 61 เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 77.33 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 73.78 ตามลำดับ วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้ส่วนใหญ่ คือ การประชาสัมพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 74.67 และวิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษามชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้ส่วนใหญ่คือ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 21.78

2.3 **เนื้อหา** พบว่า เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.85 ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.22 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี ความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้องมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.76 ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษารวมๆ เพื่อเข้าใจชีวิต มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.78 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้องสอดคล้องกันอย่างมากมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื้อหาด้านการอบรม พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.10 ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการหารายได้เสริม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74.67 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออมสอดคล้องกันอย่างมากมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื้อหาด้านการเรียนรู้ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การอบรม ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.35 ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การอบรม ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.56 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ สอดคล้องกันอย่างมากมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.38 ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.00 เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายสอดคล้องกันอย่างมากมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน พบว่า ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการให้เป็นผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 65.78

2.5 วิธีการจัดการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ การจัดอบรมระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 69.78 เทคนิคการให้ความรู้ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ การแก้ปัญหาพร้อมกัน คิดเป็นร้อยละ 63.11 สื่อและแหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ สื่อบุคคล คิดเป็นร้อยละ 88.00 รองลงมาคือ สิ่งพิมพ์ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 84.00 และ 82.67 ตามลำดับ

2.7 การประเมินผล พบว่า การประเมินผลส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ การประเมินตามสภาพจริง คิดเป็นร้อยละ 64.89

2.8 การบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด คิดเป็นร้อยละ 74.22

ตอนที่ 3 ผลการศึกษานาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

3.1 เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุปรับสภาพเศรษฐกิจได้อย่างพอเพียงและสามารถจัดการกับรายได้ให้พอเพียงตามอัตภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความภูมิใจผ่านการเรียนรู้ทาง

ศาสนา วรรณคดี ศิลปะ และปรัชญา ตลอดจนความสงบภายในจิตใจเพื่อการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยการเป็นอาสาสมัครหรือการให้บริการแก่ผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นในสังคม และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในประเด็นที่มีผลต่อผู้สูงอายุคนอื่นๆ ในสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

3.2 กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการ โดยเน้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่บูรณาการ การจัดการศึกษาและการเรียนรู้จัดในลักษณะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีลักษณะของการบูรณาการแบบสละระบบเทียง มีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มที่พึ่งตนเองได้ และกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้

3.3 เนื้อหาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็นเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเสนอเป็นลำดับการเรียนรู้ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และเนื้อหาการเรียนรู้ควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

3.4 วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยเสริมแรงจูงใจเรื่องประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน ควรเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ กิจกรรมการจัดการศึกษา ควรเป็นแบบบูรณาการอย่างหลากหลายรูปแบบในลักษณะพหุวัย เทคนิคการให้ความรู้ เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ควรเป็นบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลการประเมินผล ที่เหมาะสมคือ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต และการบริหารจัดการ ที่มีลักษณะที่ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมกันบริหารจัดการ ให้งบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในอนาคต

1. การบริการที่เข้าถึงในเชิงรุกระดับชุมชนและการดูแลต่อเนื่องที่บ้านแบบบูรณาการ
2. การเพิ่มศักยภาพขององค์กรธุรกิจเพื่อสามารถรับผิดชอบต่อสังคมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
3. การพัฒนาหลักสูตรด้านครอบครัวศึกษาในลักษณะพหุวัย
4. การส่งเสริมหลักสูตรเพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุ
5. การส่งเสริมให้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
6. การพัฒนาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ด้วย

7. การส่งเสริมอาชีพและให้เนื้อหาความรู้สำหรับแรงงานผู้สูงอายุ
8. การสร้างอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ
9. การพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน
10. การจัดกิจกรรมการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในลักษณะโปรแกรมเอนกประสงค์
11. การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ความสำคัญของผู้สูงอายุและตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุผ่านสื่อต่างๆ

Executive Summary

The research study on “Education and Lifelong Learning of Thai Senior Citizens” is a mixed-method research. The study aims to: 1) study the overview of lifelong education management for senior citizens that includes objectives of lifelong education management, characteristics of targeted senior citizens, curriculums and content, education facilitators and instructors, education management methods, education media and learning resources, assessment methods, management and the results of education management; 2) explore demand for lifelong learning among the senior citizens also in terms of objectives of lifelong education management, characteristics of targeted senior citizens, curriculums and content, education facilitators and instructors, education management methods, education media and learning resources, assessment methods, management and the results of education management; and 3) study a scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens. Three research procedures are briefly discussed below.

1) The study of the overview of lifelong education management for Thai senior citizens: The study is based on the purposive sampling where the samples were selected from various organizations both in Bangkok and upcountry. The samples were purposively selected from 173 government departments and bureaus or equivalent agencies, 63 state enterprises and nine private organizations in Bangkok. For upcountry, the samples were selected from 19 provincial offices of social development and human security, 19 non-formal and informal education promotion offices, 19 provincial development centers, 19 provincial administration offices, 19 municipality offices and 380 sub-district administration organizations. Totally, the samples were from 815 organizations. In addition, the samples were also randomly selected from 21,155 geriatric clubs nationwide (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2009). After determining the sample size by means of the Krejcie & Morgan method (1970), the researcher came up with samples for 400 geriatric clubs. The data were collected from 19 provinces nationwide. The provinces from the north were Lampang, Nan, Phitsanulok, and Nakhonsawan. The provinces from the north-east region consisted of Buriram, Loei, Khonkaen, Nakhonphanom and Ubonratchathani. For the central region, the data were collected from Lopburi, Nakhonpathom, Nonthaburi, Phetburi, Sakaeo and Chonburi. Meanwhile, the provinces from the south where the data were collected consisted of Satun, Phuket and Chumpon. Finally, the data were also collected from Bangkok. On this first stage, the researcher applied the proportion sampling and used questionnaires to collect data from the samples. The questionnaires were designed to explore the overview of lifelong education management for senior in terms of the objectives of lifelong education management, characteristics of targeted senior citizens, curriculums and content, education facilitators and instructors, education management methods, teaching media and learning resources, assessment methods, management and the outcome of lifelong education management.

2) Demand for lifelong learning among Thai senior citizens: The study is based on the survey research in which the samples were selected from the nationwide 7,020,700 senior citizens aged 60 years old onwards (The Office of National Statistics, 2008). The sample size of 400 samples was determined by means of the Krejcie & Morgan (1970). The samples were selected from the provinces that were similar to those in the aforementioned first stage. The samples of the northern part consisted of 84 people, while those from the north east totaled 134 people. Meanwhile, the samples from the central region amounted to 94 people and 51 samples were from the southern region. Finally, there were 37 samples from Bangkok. In addition, the data were also collected from the 400 samples of the geriatric clubs that were used in the first stage. The research instruments for this second stage consisted of two sets of questionnaires. The first set was designed to survey the demand for lifelong learning among the geriatric clubs while another set was aimed at observing the demand for lifelong learning among the senior citizens.

3) A scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens: The researcher arranged a group discussion to study a scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens. The group discussion also acted as a knowledge exchange stage for a group of experts and the researchers. This group discussion also allowed the researcher to study the experts’ perspectives on the scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens. Finally, the researchers presented the scenario of education

and lifelong learning management for Thai senior citizens in a form of descriptive writing. The research findings are summarized below.

1. Results of the study of the overview of lifelong education management for Thai senior citizens

1.1 The goals of lifelong education management: The majority of the surveyed organizations that accounted for 71.73% of the total aim to manage lifelong learning for the senior citizens mainly to maintain their good health.

1.2 The Characteristics of the targeted senior citizens: About 79.06% of the surveyed organizations arranged lifelong education for the senior citizens aged between 60 and 64 years old. Meanwhile, about 57.42% of respondents manage the lifelong education for unemployed senior citizens. For the gender of the targeted senior citizens, it was found that the percentage of female senior citizens of 76.27% slightly exceeded that for the male citizens of 75.57%. The most popular way to reach the targeted group was the survey of target groups that accounted for 61.26%. Meanwhile, for the methods to attract senior citizens to learn, about 23.56% of the surveyed organizations chose to promote the learning activities, followed by motivating the senior citizens to learn (i.e. at 23.56%). Meanwhile, about 9.60% of the respondents motivated the targeted groups by convincing them of the benefits they will gain after learning. Finally, about 9.42% of the samples chose to offer special privileges to the targeted groups.

1.3 Content: The knowledge on health was mostly about the exercises that accounted for 84.29%. Meanwhile, the content of knowledge on how senior citizens can adapt to society and mental state was about hobbies which accounted for 72.77%. In terms of saving, the content about financial and saving planning accounted for 45.90%. In addition, the content about knowledge on how the senior citizens can effectively spend free accounted for 62.30%. Finally, the knowledge about the legal right of the senior citizens was about the acts relating to the senior citizens that accounted for 67.19%.

1.4 Education facilitators and instructors: Most of education facilitators and instructors that the surveyed organizations provided for the senior citizens were public health officers that accounted for 61.26%.

1.5 Education management methods: About 54.10% of the respondents revealed that they organized short-term training sessions for the senior citizens and about 58.46% said that they arranged the lecture as a means to transmit the knowledge.

1.6. Education media and learning resources: Personnel media was used by the majority of the samples, i.e. 82.02%.

1.7 Assessment: About 59.60% of the respondents assessed the learning of the senior citizens by means of the observations.

1.8 Management: The majority of the surveyed organizations (55.85%) managed the learning activities based on the partnership approach.

1.9 Results of education management: In 2010 about 84.99% of the surveyed organizations arranged learning activities for the senior citizens up to 1-3 projects. About 61.08% of the samples disclosed that their lifelong learning activities for the senior citizens resulted in education innovations. For the level of satisfaction of the lifelong learning activities, generally the surveyed organizations were satisfied for an average level that accounted for 34.03%. Meanwhile, it was found that the major objectives of the lifelong learning projects organized for the senior citizens was to promote good health that accounted for 20.42%. The targeted size of the participants was around 20-3,400 persons regardless of age ranges. The lifelong learning activities were organized in forms of workshops, lectures and seminars. Generally, the objectives of the projects were successfully met and the participants were satisfied with the outcome of the projects.

2. Results of the study of demand for lifelong learning among Thai senior citizens

2.1 The objectives of lifelong education management: The majority of the respondents that accounted for 84.00% aimed to manage lifelong learning activities for the senior citizens mainly to maintain their good health.

2.2 The Characteristics of the targeted senior citizens: The majority of the sample geriatrics, i.e. 84.89%, preferred to organize lifelong learning activities for senior citizens aged between 60-64 years old. In terms of occupations of the targeted senior citizens, about 61% of the responding geriatric clubs wanted to organize lifelong learning activities for husbands/housewives. For the gender of the senior citizens that are expected to participate in the lifelong learning activities organized by the geriatric clubs, it was found that the percentage of female senior citizens (i.e. at 77.33%) slightly exceeded that for the male senior citizens (i.e. at 73.78%). The most popular way to reach the targeted groups was the public relation approach that accounted for 74.67%. Finally, about 21.78% of the sample geriatric clubs chose to promote the lifelong learning activities in order to attract and motivate their targeted senior citizens to participate in the activities.

2.3 Content: For the health-related content, the majority that represented 96.85% of the senior citizen respondents wanted to learn about nutrition. Meanwhile, about 94.22% of the responding geriatric clubs wanted the senior citizens to gain knowledge about how to remain healthy and prevent illness. In regard to the correlation with the demand of two sample groups, it was found that the content about nutrition, health (i.e. annual medical check-up), the arrangement of safety environment for the senior citizens and the content about knowledge on how to prevent illness in the senior citizens showed level of a significant correlation at .05. For the content about how to adapt to society and mental state, the majority of the responding senior citizens that represented 89.76% of the total expressed that they preferred the content about how to strengthen good relations with their family members and relatives. Meanwhile, the majority of the surveyed geriatric clubs, i.e. at 89.78%, wanted the senior citizens to learn some religious teaching in order to better understand the truth or the nature of life. Studying the correlation between the demand of both two groups of samples, the researcher found that the demand for the content about how to cope with the loss of beloved ones and for the content about how to strengthen relations with family members and relatives showed a significant correlation level of .05. Meanwhile, for the content about saving, most senior citizens representing 81.10% of the total wanted the content about financial planning and saving plans. Meanwhile, about 74.67% of the responding geriatric clubs preferred that the senior citizens learn some information on how to gain extra income. In regard to the correlation between the demand of both sample groups, the demand for content about financial planning and saving planning showed a significant correlation level of .05. For the content about learning, the majority (i.e. 86.35%) of the responding senior citizens wanted the content about the participation to the learning activities designed to encourage the senior citizens to develop themselves, enhance their health, adaptation, saving and etc. For the correlation between the demand of both sample groups, the demand for content about how to develop learning methods showed a significant correlation level of .05. In reference to the content about legal rights for the senior citizens, most of the surveyed senior citizens that accounted for 76.38% of the total wanted to learn the acts relating to senior citizens. Meanwhile, about 84.00% of the responding geriatric clubs wanted the senior citizens to study the acts designed particularly for senior citizens. Finally, the demand of both sample groups for the content about legal rights for citizens did not show any statistically significant correlation.

2.4 Education facilitators and instructors: About 65.78% of the total sample geriatric clubs preferred that their education facilitators and instructors be wisdom teachers/ knowledgeable individuals in the locality.

2.5 Education management methods: The majority of the surveyed geriatric clubs, i.e., at 69.78%, preferred to provide lifelong learning activities for their targeted senior citizens in a form of short-term training sessions. Meanwhile, about 63.11% of the geriatric clubs preferred group discussions where participants helped to find solutions to any problems. Finally, as for the education media and learning resources, the majority of the responding geriatric clubs, i.e., at 88.00%, preferred personnel media, followed by printing matters and other learning resources at 84.00% and 82.67%, respectively.

2.7 Assessment: The majority of the surveyed geriatric clubs, i.e., at 64.89%, chose to assess the lifelong education management by the observation of the actual progress.

2.8 Management: About 74.22% of the responding geriatric clubs preferred the education management in a way that promotes the partnership.

3. A scenario of education and lifelong learning management for Thai senior citizens:

3.1 Objectives of the education and lifelong learning management for the Thai senior citizens: The major objective of the education and lifelong learning management for the Thai senior citizens is to help senior citizens stay so healthy that they enjoy solid relationship with their families and are able to happily adapt themselves to the communities and society. With their healthful conditions, they are also able to participate in all activities available in the society. The lifelong learning activities should encourage the senior citizens to adapt themselves to their economic conditions. From learning, they should effectively manage their revenue. In addition, the lifelong learning activities are also aimed at making senior citizens to live happily through the learning of religious principles, arts and philosophy. All these can bring senior citizens peace of mind that will prompt them to willingly develop themselves and enhance their potentials. Engaging in the lifelong learning, senior citizens can also sacrifice themselves for the benefits of the others by volunteering to provide services for other fellow senior citizens or fellow social members regardless of ages. Finally, the education management for senior citizens also aims to motivate the senior citizens to play key roles in and influence the decision making of the senior citizens in the society. Such decision making may eventually lead to the changes of the society.

3.2 Lifelong learning activities for the Thai senior citizens: The education and lifelong learning is managed for Thai senior citizens in a form of the edutainment, in which the learning at the formal education system, non-formal education system and the information education system is very well integrated. The learning activities were organized mainly in forms of short training sessions where the senior citizens can freely choose to learn what interest them. Meanwhile, groups of senior citizen leaders are formed up and act as leaders encouraging the others to participate in the learning activities which are designed mainly for two major target groups, namely a self-reliant group and a non self-reliant group.

3.3 Contents of the education and lifelong learning management for the senior citizens: The content of knowledge should suit the demand of the senior citizens as well as their abilities to learn. Further, the content should be applied to their daily lives. Generally, the content is divided into five aspects- sanitary, adaption to society and mental states, economy and saving, learning and the legal rights of the senior citizens.

3.4 Education and lifelong learning management methods for senior citizens: There are many ways to manage the education and lifelong learning for the senior citizens. The education managers or facilitators motivate the senior citizens to learn, particularly by promoting the learning activities as well as convincing them of the benefits they will gain from the learning activities. The education facilitators and instructors should ideally be those who work on elderly development in the localities. The learning activities should vary and are organized for multi-age learners. The activities should allow the learners to discuss and exchange knowledge in casual ways. Education media as well as learning media should play a key role in the management of education and lifelong learning for individual senior citizens. The results of the learning can be assessed by observation of the real progress of the learners. Finally, in managing education and lifelong learning for senior citizens, involved parties also apply a partnership approach where all parties join hand to manage the learning, offer some financial aids as well as managing all resources available in the communities.

Suggestions of policies to drive the education and lifelong learning management for Thai senior citizens in the future

1. Provide effective services that reach all levels of communities and the continued and integrated treatments at homes
2. Boost the potentials of private organizations in taking more responsibility for the society by arranging lifelong learning activities for the senior citizens
3. Develop the curriculums relating to the family affairs for multi-age learners
4. Promote the curriculums that increase in number of experts in geriatric development
5. Support research teams who work particularly on education and lifelong learning management for senior citizens
6. Develop education and lifelong learning management of the senior citizens by using community-based approaches

7. Promote professions and provide elder labors with knowledge
8. Form up teams of volunteers to educate the senior citizens
9. Improve plans to develop senior citizens in communities
10. Organize lifelong learning activities for senior citizens in a form of multi-propose programs
11. Use various media channels to promote the importance of senior citizens and implant the awareness of the importance of preparation for the aging stage of life

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย จากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล เมือง/เทศบาลนคร เทศบาลตำบล/องค์การบริหารส่วนตำบล ชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุ รวมทั้งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไทยเพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ

กันยายน 2554

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
บทสรุปผู้บริหาร.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ณ
สารบัญตาราง.....	ด
สารบัญแผนภูมิ.....	ป
สารบัญภาพ.....	ผ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต.....	11
ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ.....	18
ตอนที่ 3 นโยบายมาตรการและการดำเนินงานของเครือข่ายการส่งเสริมการจัด การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	31
ตอนที่ 4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ.....	39
ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	68
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	101
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	75
1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	75
1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	77
1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	78
1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	79

	หน้า
1.5 การนำเสนอข้อมูล.....	80
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ.....	80
2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	80
2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	85
2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	86
2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
2.5 การนำเสนอข้อมูล.....	87
ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย.....	87
3.1 การร่างอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย.....	87
3.2 การจัดเวทีวิชาการเรื่องอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย.....	87
3.3 การนำเสนอร่างอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย.....	88
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	88
3.5 การนำเสนอข้อมูล.....	88
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	89
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ.....	160
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย.....	177
ตอนที่ 4 ผลการศึกษากฎเกณฑ์พัฒนาผู้สูงอายุ.....	193
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	196
สรุปผลการวิจัย.....	197
อภิปรายผล.....	212
ข้อเสนอแนะ.....	220
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	220
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	220

	หน้า
รายการอ้างอิง.....	222
ภาคผนวก.....	242
ภาคผนวก ก แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ..	243
ภาคผนวก ข แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ	
ฉบับชมรมผู้สูงอายุ.....	259
ภาคผนวก ค แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ	
ฉบับผู้สูงอายุ.....	270
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	280
ภาคผนวก จ ประมวลภาพการวิจัย.....	282

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	กรอบการจัดการศึกษาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.....	17
3.1	หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด และ หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล.....	77
3.2	จำนวนแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ ส่งกลับมายังผู้วิจัย.....	78
3.3	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ.....	80
3.4	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตและความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	82
3.5	จำนวนแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากชมรมและ ผู้สูงอายุที่ส่งกลับมายังผู้วิจัย.....	87
4.1	จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ จำแนกตามประเภท หน่วยงาน.....	90
4.2	จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจำแนกตามภาค จังหวัด และเขต.....	90
4.3	จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศ จำแนกตามภาค จังหวัด และเขต.....	92
4.4	จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุในชมรม ผู้สูงอายุจำแนกตามภาค จังหวัด และเขต.....	93
4.5	จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมกลุ่มผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค จังหวัด และเขต.....	94
4.6	จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุทั่ว ประเทศ.....	95
4.7	จำนวนและร้อยละของการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและการมีประสบการณ์ การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุ.....	97
4.8	จำนวนและร้อยละของรายละเอียดกิจกรรมที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรม	98

	สำหรับผู้สูงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุ.....	หน้า
4.9	จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ.....	99
4.10	จำนวนและร้อยละของเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	102
4.11	จำนวนและร้อยละของช่วงอายุของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้.....	104
4.12	จำนวนและร้อยละของกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้.....	105
4.13	จำนวนและร้อยละของเพศของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้.....	107
4.14	จำนวนและร้อยละของวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	108
4.15	จำนวนและร้อยละของวิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	109
4.16	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	111
4.17	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาย่อยของการออกกำลังกายที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	113
4.18	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้.....	121
4.19	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาย่อยของงานอดิเรกที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	123
4.20	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านการอบรมที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้.....	125
4.21	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	128
4.22	จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	130

	หน้า
4.23 จำนวนและร้อยละของผู้จัดการศึกษาและผู้สอนของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	132
4.24 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการจัดการศึกษาที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	136
4.25 ระยะเวลาในการจัดอบรมระยะสั้นและระยะยาว ที่หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	137
4.26 จำนวนและร้อยละของเทคนิคการให้ความรู้ของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	138
4.27 จำนวนและร้อยละของสื่อและแหล่งการเรียนรู้ของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	141
4.28 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสื่อบุคคลของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	143
4.29 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของแหล่งเรียนรู้ต่างๆของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	146
4.30 จำนวนและร้อยละของการประเมินผลของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	148
4.31 จำนวนและร้อยละของการบริหารจัดการของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้.....	149
4.32 จำนวนและร้อยละของลักษณะที่หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	150
4.33 จำนวนและร้อยละของจำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 ของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	152
4.34 จำนวนและร้อยละของผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	153
4.35 จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจของการดำเนินโครงการของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	155
4.36 จำนวนและร้อยละของประเภทและวัตถุประสงค์โครงการของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	157
	หน้า

4.37	เป้าหมายของโครงการของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	158
4.38	วิธีการจัดโครงการของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ.....	159
4.39	จำนวนและร้อยละของเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ.....	161
4.40	จำนวนและร้อยละของช่วงอายุของผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต.....	161
4.41	จำนวนและร้อยละของกลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต.....	162
4.42	จำนวนและร้อยละของเพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต.....	162
4.43	จำนวนและร้อยละของวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้.....	163
4.44	จำนวนและร้อยละของวิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้.....	163
4.45	จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ.....	165
4.46	จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ.....	166
4.47	จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านการอบรมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ.....	167
4.48	จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ.....	168
4.49	จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ.....	169
4.50	จำนวนและร้อยละของผู้จัดการศึกษาและผู้สอนของหน่วยงานต่างๆ ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการให้เป็นผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิต.....	170

4.51	จำนวนและร้อยละของรูปแบบการจัดการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัด การศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ.....	171
4.52	จำนวนและร้อยละของเทคนิคการให้ความรู้ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัด การศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ.....	172
4.53	จำนวนและร้อยละของสื่อและแหล่งการเรียนรู้ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัด การศึกษาตลอดชีวิต.....	173
4.54	จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสื่อบุคคลที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัด การศึกษาตลอดชีวิต.....	174
4.55	จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสิ่งพิมพ์ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัด การศึกษาตลอดชีวิต.....	174
4.56	จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการ การจัดการศึกษาตลอดชีวิต.....	175
4.57	จำนวนและร้อยละของการประเมินผลที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษา ตลอดชีวิต.....	176
4.58	จำนวนและร้อยละของการบริหารจัดการที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัด การศึกษาตลอดชีวิต.....	177
4.59	จำนวนและร้อยละของหน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดของ หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัด การศึกษาให้.....	178

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
2.1	มโนทัศน์ของพหุติพจน์	59
2.2	กรอบความคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ	60
2.3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	73

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ.....	181

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมในช่วง พ.ศ. 2552 เป็นต้นไป กล่าวได้ว่าเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” เนื่องจากผู้สูงอายุทั่วโลกได้เพิ่มจำนวนขึ้นทั้งเชิงปริมาณและสัดส่วน โดยองค์การสหประชาชาติ รายงานว่า ใน พ.ศ. 2552 ผู้สูงอายุทั่วโลกมีประมาณ 737 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรโลกทั้งหมด และคาดว่าจะเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 1,963 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 22 ใน พ.ศ. 2593 แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุมากขึ้นยังเพิ่มขึ้น อีกทั้ง 2 ใน 3 ของผู้สูงอายุในโลกอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย (United Nations, 2009)

แนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุจากรายงานของสหประชาชาติ (United Nations, 2009b) มีความสอดคล้องกับจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2554) ทำการสำรวจประชากรคาดประมาณ ณ กลางปี พ.ศ. 2553 พบว่า ปัจจุบันมีประชากรผู้สูงอายุมากกว่า 7.5 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 15 ล้านคนใน พ.ศ. 2563 โดยประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” มาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึง พ.ศ. 2570 ประชากรไทยจำนวน 1 ใน 4 คนจะเป็นผู้สูงอายุ ทำให้ประเทศไทยเป็น “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

การที่ประชากรผู้สูงอายุไทยเพิ่มขึ้นเกินกว่าร้อยละ 10 ทำให้เป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ที่มีประชากรผู้สูงอายुर้อยละ 12 (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, 2553) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาสำคัญจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือ “ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ” (Dependency) ซึ่งเกิดจากประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่นักวิชาการวิตกว่าจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน และผลจากการศึกษาอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุของประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์ พบว่ามีอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุเท่ากับ ร้อยละ 16.1 และร้อยละ 16.3 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุของประเทศลาว ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศกัมพูชา นั้นยังคงต่ำกว่าร้อยละ 9.0 ร้อยละ 10.7 และร้อยละ 8.9 ตามลำดับเท่านั้น

แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงมีอัตราการเป็นภาระของผู้สูงอายุอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ (กุศล สุนทรธาดา, 2553)

จากการทบทวนนโยบายในระดับนานาชาติและระดับชาติ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในเชิงรุกทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค อาทิ ปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) กรอบแนวคิดในการพัฒนาภาวะพลัดพลังขององค์การอนามัยโลก (Active Aging : A Policy Framework) (World Health Organization: WHO, 2002) ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2545) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) และปฏิญญาผู้สูงอายุไทย (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2542) ซึ่งเป็นนโยบายในระดับนานาชาติและระดับชาติ ในช่วงระยะ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า นโยบายและมาตรการเหล่านี้ได้นำกระบวนการทัศน์เชิงบวกมาใช้ในการสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีและการเพิ่มคุณค่าการมีชีวิตอยู่ของผู้สูงอายุ จนเรียกได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่พลิกโฉมหน้าสังคมในการดูแลผู้สูงอายุในการแก้ปัญหาภาระพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ ที่ทำให้ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณค่าทางสังคมรวมทั้งการเสริมความรู้ให้กับสังคม จากการทบทวนนโยบายและมาตรการเหล่านี้ พบว่า ยุทธศาสตร์สำคัญด้านการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ คือการกำหนดให้มีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ (Lifelong Learning in Elderly) เพื่อการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการนำคุณค่า การสร้างคุณค่า และ/หรือ การเพิ่มคุณค่าด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุมาใช้ในหลายระดับทั้งที่มีอยู่เดิมและเป็นการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี หรือที่องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ได้กำหนดเป็นแนวคิดสากลที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้งในด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และด้านความมั่นคง เพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้ มีสุขภาพทั้งกายและจิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ไม่เป็นภาระต่อสังคม ตลอดจนมีส่วนร่วมในสังคมในฐานะทรัพยากรที่มีคุณค่าที่เรียกว่า “ภาวะพลัดพลัง” (Active Aging) ซึ่งมโนทัศน์ที่นำผู้สูงอายุไปสู่ภาวะพลัดพลังประการหนึ่งตามกรอบแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) คือ การส่งเสริม

การศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสนองความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ อันเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุที่มีพลวัต” (Active Aging Society)

นโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2548) พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) และ วิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) ที่มีกรอบแนวคิดน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวปฏิบัติ ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ โดยพิจารณาถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ.2570 ไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” การจะไปถึงวิสัยทัศน์ดังกล่าวได้นั้น ประชากรไทยทุกช่วงวัยจึงควรมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงมีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นกระบวนการเพื่อความเจริญของงานของผู้สูงอายุ โดยถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับคนทุกกลุ่มอายุ และเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความหมายในชีวิต เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลทุกช่วงวัยได้เรียนรู้และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิต ประเทศต่างๆ จึงตระหนักและให้ความสำคัญต่อการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตลอดชีวิต(Lifelong Learning) โดยมีแนวคิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ผนวกกับกระแสโลกยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy Society) ที่ให้ความสำคัญกับ

ข้อมูลข่าวสาร ที่เชื่อมโยงข้อมูลถึงกันได้สะดวก รวดเร็ว รวมถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ที่มุ่งแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของแต่ละประเทศเพื่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) ทุกช่วงวัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547 ก ; กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญที่ให้ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผสมกันทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แม้ว่าผู้สูงอายุจะผ่านโลกมามาก มีประสบการณ์ในการทำงานและการดำรงชีวิต ก็ยังคงต้องเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและประเทศในโลกยุคใหม่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) โดยเชื่อว่าหากผู้สูงอายุได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้วจะทำให้ มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ตามความต้องการของตนแล้ว ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

สำหรับจากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของอรรถกฤษณ์ รัตนอุบล และคณะ (2552) เรื่อง “การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน” และผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของอรรถกฤษณ์ รัตนอุบล และคณะ (2553) เรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” พบว่า แม้ว่าจะมีการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบ ทั้งในทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ทั้งการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องหรือการจัดการศึกษาโดยผู้สูงอายุเองในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น พบว่า มีการจัดการศึกษาที่กระจัดกระจายและไม่พบว่ามีการจัดทำองค์ความรู้หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงข้อมูลทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบโดยรวม ซึ่งในการรายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยที่มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ได้รับ

มอบหมายจากคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติให้เป็นผู้ประสานงานจัดทำรายงานดังกล่าวขึ้น มีรายละเอียดในระดับหนึ่งซึ่งยังไม่เจาะลึกไปในประเด็นด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากนัก

เมื่อพิจารณาความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย อันเป็นองค์ความรู้ที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้สูงอายุและตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุให้ผู้สูงอายุให้มีศักยภาพและนำไปสู่การสร้างสังคมผู้วัยที่มีคุณภาพ ตลอดจนนำองค์ความรู้ที่ได้ไปนำเสนอเป็นรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา
2. เพื่อศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา
3. เพื่อศึกษานาถภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพ หมายถึง สถานการณ์ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา

ความต้องการ หมายถึง ความปรารถนาในการได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา

การศึกษานอกระบบ หมายถึง กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาในการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคล

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งสามารถเลือกเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้

การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนทักษะการแสวงหาความรู้และการแสวงหาสารสนเทศ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการแก้ไขปัญหาในชีวิตที่แสดงถึงศักยภาพของแต่ละบุคคลโดยอิสระอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตั้งแต่เกิดจนตาย จากบุคคลหรือสถาบันใดๆ โดยสามารถ จะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่างๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาดตนเองตลอดชีวิต

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทิน

อนาคตภาพ หมายถึง ภาพอนาคตของการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในระยะเวลา 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2554 – 2564)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ ขอบเขตด้านประชากร และขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

1.1.1 หน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนักหรือหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรมและระดับสำนักของทุกกระทรวง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์การเอกชน หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมืองหรือเทศบาลนคร สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด และศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด

หน่วยงานในพื้นที่ระดับตำบล ประกอบด้วย เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และ
ชมรมผู้สูงอายุ ทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและเขตอื่นที่จัดการศึกษาในฐานะผู้จัดการจัดการศึกษา
ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

1.1.2 ชมรมผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ ที่ได้จากทำเนียบองค์กรด้านผู้สูงอายุ พ.ศ.2551 จัดทำโดยสำนักส่งเสริมและ
พิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ
และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 21,155 ชมรม
(มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) ในฐานะผู้จัดการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
ของผู้สูงอายุ

1.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ผู้สูงอายุ คือ

1.2.1 ประชากรที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จำนวนรวม 7,020,700 คน
(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551)

1.2.2 ชมรมผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่ได้จากทำเนียบองค์กร
ด้านผู้สูงอายุ พ.ศ.2551 จัดทำโดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและ
พัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552)จำนวนรวม 21,155 ชมรม

2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา ประกอบด้วย

2.1 สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ศึกษาในด้าน
เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษา
และผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผล
การจัดการศึกษา ของหน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนักหรือหน่วยงานเทียบเท่า
ระดับกรมและระดับสำนักของทุกกระทรวง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชน ที่จัด
การศึกษาในฐานะผู้จัดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

2.2 ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ศึกษาในด้าน
เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษา
และผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผล
การจัดการศึกษา ของชมรมผู้สูงอายุในฐานะผู้ดูแลผู้สูงอายุ และศึกษาความต้องการเนื้อหา

ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายของประชากรผู้สูงอายุ

2.3 อนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ใน 4 ประเด็นหลัก คือ 1) เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย 2) รูปแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย 3) เนื้อหาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย 4) วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสร้างการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพได้

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ฯ คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการออกแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุได้

3. อนาคตภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไทยเพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย

4. ประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการบูรณาการองค์ความรู้ในกระบวนการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันทางวิชาการ เช่น สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) คณะครู ศาสตราจารย์พาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเครือข่ายนักวิจัย อันนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาผู้สูงอายุไทย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

- 1.1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต
- 1.2 แนวคิดการศึกษานอกระบบ
- 1.3 แนวคิดการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 2 แนวคิดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

- 2.1 ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ
- 2.2 หลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
- 2.3 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในต่างประเทศ
- 2.4 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

ตอนที่ 3 นโยบายมาตรการและการดำเนินงานของเครือข่ายการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

- 3.1 นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
- 3.2 การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
 - 3.2.1 เครือข่ายภาครัฐ
 - 3.2.2 เครือข่ายภาคเอกชน

ตอนที่ 4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

- 4.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
- 4.2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุ
- 4.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

4.4 แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิสัย

4.5 สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

1.1 แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)

แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์การศึกษาของ Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) และ Council of Europe เป็นแนวคิดที่ต้องการให้บุคคลเรียนรู้ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่และได้รับโอกาสทางการศึกษาในทุกช่วงวัย การศึกษาตลอดชีวิตจึงครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบและเกิดขึ้นได้หลายวิธี นอกเหนือจากหลักสูตรการเรียนรู้ที่เป็นทางการในระบบการศึกษาแบบเป็นทางการ (Formal Learning) โดยเป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ (Non-formal, In-formal, and Workplace learning experience) ที่สามารถลดต้นทุนการเรียนรู้ ลดระยะเวลาการศึกษา และเพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ รวมถึงมีมาตรฐานและผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน และสามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้ (OECD, 2004; Cornford, 2002; Field, 2002; Jarvis & Tosey, 2001) โดยมีหลักการสำคัญ กล่าวคือ

- 1) เป็นการเรียนเพื่อรู้ โดยบุคคลจะผสมผสานความรู้ทั่วไปที่กว้างขวางจากการเรียนรู้ทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาตนเองเป็นสำคัญอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
- 2) เป็นการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง หรือเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะหรือความเชี่ยวชาญให้สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิตหรือการทำงาน
- 3) เป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน โดยมุ่งส่งเสริมให้บุคคลเข้าใจผู้อื่นและตระหนักถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การสร้างความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ
- 4) เป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิต หรือเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือความเจริญก้าวหน้าของบุคคล

การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นการเรียนรู้อย่างอิสระที่บุคคลสามารถจะกระทำได้และเป็นสิ่งที่ควรจะต้องเกิดขึ้นตลอดในทุกช่วงชีวิตของแต่ละบุคคล สอดคล้องกับนิตยา สำเร็จผล (2547; อ้างอิงจาก Smith & Spuring, 1999) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ของ

บุคคลที่จะกระทำเป็นนิสัย (Habitually) และต่อเนื่องตลอดในทุกช่วงชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

1) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความตั้งใจและได้มีการวางแผนที่จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในทุกช่วงวัยของแต่ละบุคคล

2) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความมุ่งมั่นและความสนใจของแต่ละบุคคลในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ รวมถึงเป็นความรับผิดชอบที่แต่ละบุคคลจะกระทำให้สำเร็จลุล่วงต่อไป

หลักการศึกษาตลอดชีวิตให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้ได้ผลจะต้องส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นผู้มีลักษณะเป็นผู้เรียนตลอดชีวิตด้วยการสร้างแรงจูงใจในการที่จะเรียนรู้ โดยการให้ความรู้ความเข้าใจ เหตุผลและความจำเป็นในการศึกษาตลอดชีวิตและตั้งใจที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถในการเรียนรู้หรือการแสวงหาความรู้หรือวิธีการเรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการส่งเสริมนิสัยการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) Knapper & Cropley (2000) กล่าวว่า ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตควรจะเป็นผู้ที่มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1) เป็นผู้ที่เข้าใจและตระหนักในความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและการดำเนินชีวิต

2) เป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) เป็นผู้ที่มีความตั้งใจและมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

4) เป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5) เป็นผู้ที่มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต อาทิ ความสามารถในการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ปฏิบัติได้จริง ความพร้อมที่จะเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

นอกจากนี้ Hall (2005) และ Knox (2000) กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตที่สำคัญคือ สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้ โดยผู้จัดการเรียนรู้จะต้องเน้นจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของผู้เรียน ทั้งนี้ กระบวนการการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลจึงเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความตั้งใจและการวางแผนของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ เริ่มต้นจากการที่บุคคลตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและสามารถกำหนดความต้องการจำเป็นที่จะเรียนรู้ (Knowing the learning) โดย Merrian & Caffarella (1999) และ Knowles (1980) กล่าวว่า เป็นลักษณะสำคัญที่เกิดจากบุคคลมีความเชื่อและรับรู้ถึงคุณค่าของ

การเรียนรู้ทำให้เกิดความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การวางแผนและกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชัดเจนในการเรียนรู้ (Planning for learning) เป็นการกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ของบุคคลรวมถึงความมุ่งมั่นที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมาย การกำหนดวิธีการเรียนรู้และกระบวนการแสวงหาความรู้ (Understanding how to learn) เป็นความตระหนักรู้ของบุคคลที่จะแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการหรือแหล่งเรียนรู้ตามความเหมาะสม และการประเมินผลและคุณค่าจากการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง (Evaluating Learning) เป็นการประเมินสัมฤทธิ์ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-monitoring) ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญทั้ง 4 ประการ ของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นไปตามแบบแผนการศึกษาตลอดชีวิต (Model of lifelong learning) ที่พัฒนาโดย Stäuble (2005)

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเรียนรู้ของบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายและมีความต่อเนื่องในทุกช่วงของชีวิต ครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีความตั้งใจและความรับผิดชอบที่จะเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพื่อมุ่งไปสู่สัมฤทธิ์ผลที่บุคคลได้ตั้งเป้าหมายไว้เป็นสำคัญ

1.2 แนวคิดการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education)

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบที่เกิดจากแนวคิดของนักการศึกษาสำคัญ 2 คน คือ Paulo Freire และ Ivan Illich ทั้ง 2 ท่านมีแนวคิดเนื่องจากมีความเห็นว่าการจัดการศึกษาในระบบยังมิสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมเพียงพอ กลุ่มผู้เรียนที่ต้องการเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544) จากหนังสือ “การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่ (Pedagogy of the oppressed) ได้ข้อสรุปสำคัญของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ของบุคคลจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากการถูกกดขี่หรือถูกเอารัดเอาเปรียบ (Freire, 1972) ขณะเดียวกัน Ivan Illich (1973) กล่าวว่า การศึกษาในระบบมีจุดด้อยจำนวนมาก โดยเฉพาะการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และนำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสังคมจากหนังสือ “สังคมที่ปราศจากโรงเรียน. (Deschooling Society)” และ “สิ่งที่บ่งพร่องในโรงเรียน (Celebration of Awareness: A Call of Institutional Revolution)” ดังนั้น การจัดการศึกษานอกระบบจึงเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาที่หลากหลายสอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนหรือมุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถเรียนได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ไม่จำกัดอยู่ในห้องเรียนเหมือนที่ผ่านมา (อัมพร พงษ์กังสนันท์, 2550)

การศึกษานอกระบบจึงเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นด้วยการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับวิถีชีวิต เน้นการคิดวิเคราะห์ การ

ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคและพัฒนาตนเองเป็นสำคัญ โดยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันในการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลเน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่จะคอยชี้แนะและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ได้ตรงตามเป้าหมาย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2546)

การศึกษานอกระบบจึงเป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับสภาพการณ์ (Present) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner centred) โครงสร้างการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Less structured) และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (Responsive to localized needs) โดยความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในการจัดการศึกษานอกระบบ (Taylor, 2008; 2006; Merriam & Caffarella, 1999; Jarvis, 1987; Ammed & Coombs, 1975) โดย Taylor (2008) กล่าวว่า หลักการสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จึงเป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ประกอบด้วย 3 หลักการสำคัญ กล่าวคือ

1) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ (Help draw learners into the experience and assist in maintaining their interest)

2) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความต้องการและความสนใจของตนเองโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน และจัดสภาพแวดล้อมที่สะดวกและเอื้อต่อการเรียนรู้ (Make connections between the experience and the learner's interests, and establish a comfortable and supportive environment for learning)

3) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ (Development an awareness of the learner)

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้เป็นผลมาจากการวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยมีรูปแบบ วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา

แนวคิดการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)

Cedefop (2000) และ the Communication (2001) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล จากประสบการณ์ การทำงาน บุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและการพัฒนา

คุณภาพชีวิตของบุคคลเป็นสำคัญ โดยมีลักษณะการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและไม่มีข้อจำกัดทั้งในด้านหลักสูตร เวลา และสถานที่ และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเอง นอกเหนือการเรียนรู้ในระบบการศึกษาแบบเป็นทางการ ในมิติของบุคคลหรือผู้เรียน การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ ในสภาพแวดล้อมที่แต่ละบุคคลจะต้องเผชิญในการดำรงชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยผลของการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของบุคคลและสร้างเสริมประสบการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ กระบวนการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต และในมิติของผู้จัดการเรียนรู้หรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนควบคุมวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมถึงประสบการณ์รอบข้างที่ผู้เรียนต้องเผชิญในแต่ละวัน ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และเกิดจากการจัดสภาพการเรียนรู้ (วิศนี ศิลตระกูลและอมรา ปฐมัญญบุญรณ์, 2544; Colaradyn & Bjornavold, 2004) สอดคล้องกับชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม สถานการณ์ แหล่งเรียนรู้และบุคคลที่จะส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาสเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตที่บุคคลแสวงหาความรู้ความเข้าใจในประสบการณ์จากสภาพการณ์ในชีวิตประจำวันที่มีได้มีแบบแผนที่แน่นอนชัดเจน หรือเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญของแต่ละบุคคล (Carter, 1995; Menard, 1993)

Marsick & Watkins (2001) และ Marsick & Volpe (1999) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล โดยมีรูปแบบการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 ลักษณะ กล่าวคือ

- 1) เป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต
- 2) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการกระตุ้นทั้งจากสภาพแวดล้อมภายนอกและจิตลักษณะภายในของบุคคล
- 3) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ
- 4) เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีแบบแผนหรือระเบียบตายตัว
- 5) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง
- 6) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ในลักษณะอื่นๆ

สอดคล้องกับการศึกษาของคมกฤช จันทร์ขจร (2551) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้

1) การเรียนรู้จากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันและนำไปสู่การเรียนรู้โดยบังเอิญของแต่ละบุคคล หากบุคคลไม่ได้นำไปตีความหรือคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้ดังกล่าวจะกลายเป็นประสบการณ์เฉพาะของบุคคล

2) การเรียนรู้จากการตีความ ซึ่งเกิดจากกระบวนการคิดวิเคราะห์จากประสบการณ์เดิมของบุคคลจาก 3 องค์ประกอบ กล่าวคือ เนื้อหา (Content) บริบท (Context) และประสบการณ์ของบุคคล (Experience) ดังนั้นการตีความจึงหมายถึงการที่บุคคลเข้าใจด้วยตนเองในความหมายในสถานการณ์การเรียนรู้

3) ความเข้าใจจากภายใน (Making sense) อันเป็นผลจากกระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้นจากการตีความ การยอมรับ และความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ ความเข้าใจจากภายในของบุคคลเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวของบุคคลเพื่อให้เข้ากับบริบทและสถานการณ์ที่เป็นอยู่

ดังนั้น การจัดแบ่งประเภทการศึกษาตามอรรถาธิบายจึงมักแบ่งตามวิธีการเรียนรู้ของบุคคลเป็นสำคัญ โดยแบ่งได้เป็น 3 ประเภท กล่าวคือ

1) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning) เป็นการเรียนรู้ที่กำหนดโดยผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนมีจุดหมายบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการเรียนรู้และนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในเวลาต่อมา

2) การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ (Incidental learning) เป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจหรือความต้องการของผู้เรียน หากได้รับประสบการณ์จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้บางอย่างโดยมิได้ตั้งใจขึ้นมา

3) การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน (Tacit learning) เป็นการรับรู้ในคุณค่า ค่านิยม พฤติกรรมหรือทักษะต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) ในชีวิตประจำวันที่บุคคลได้เรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบที่หลากหลายตามสภาพการณ์ของแต่ละบุคคล

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอรรถาธิบายเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต โดยเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล ผู้เรียนจะเรียนรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกันกับตนเองจากการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ และการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน โดยผู้เรียนสามารถกำหนดสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ กำหนดวิธีการและกำหนดเนื้อหาในการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

จากการประมวลแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบาย สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาธิบายเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาตนเองและความเจริญก้าวหน้าของบุคคล

ทั้งนี้ การจัดการศึกษาทั้งสองลักษณะมีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นเพื่อมุ่งสนองตอบความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเป้าประสงค์ของการจัดการศึกษาทั้งสองลักษณะ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ โดยผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบด้วยวิธีการต่างๆ ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจจากภายในและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (Eneroth, 2008)

ตารางที่ 2.1 กรอบการจัดการศึกษาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

กรอบการจัดการการเรียนรู้	การศึกษานอกระบบ	การศึกษาตามอัธยาศัย
1. การพัฒนาความคิดรวบยอดของผู้เรียน (Conceptual knowledge)	เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้บนพื้นฐานของความตั้งใจและการแลกเปลี่ยน	เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนไม่เคยรู้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนรู้เป็นการจัดการศึกษาที่
2. การจัดสภาพการณ์ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ (Circumstantial knowledge)	ประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและผู้เรียนกับผู้เรียนเป็นการจัดการศึกษาที่ผู้สอนมุ่งจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ	ผู้สอนมุ่งจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียนรู้และลงมือทดลองด้วยการปฏิบัติจริง
3. การรับรู้และการกระทำจากการเรียนรู้ของบุคคล (Epiphanic knowledge)	การเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง และลงมือทดลองเพื่อพัฒนาความเข้าใจจากภายในเป็นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบเพื่อความเข้าใจจากภายในและนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยตนเอง	เนื่องจากการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นมาจากการบังเอิญเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากความคุ้นเคยหรือความเคยชินของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถนำมาพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุได้ โดยต้องยึดหลักการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี และต้องตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเสนอว่าบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการ (Needs) ของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 2 แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ

ปรัชญาการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการจัดการศึกษาทุกชนิด เพราะเป็นหลักในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายอันเดียวกัน โดย ศุภร ศรีแสน ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

- 1) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงความสุข และการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย
- 2) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเอง ความถนัดตามธรรมชาติ ขีดจำกัดของสมอง และมีมนุษยสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ
- 3) เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุตระหนักและเข้าใจถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต
- 4) เพื่อเปิดโอกาส ให้ผู้สูงอายุก้าวหน้าไปตามขอบข่ายการ วุฒิภาวะทั้งทางด้านจิตใจ และร่างกาย สังคม วัฒนธรรม การเมือง และอาชีพ
- 5) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการในไตรภาค (การอ่าน การเขียน และการคิดเลข) ได้ ทักษะทางอาชีพ และสุขอนามัยที่ดี

พรเทพ มนตร์วัชรินทร์ (2547) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ หมายถึง แนวทางในการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้สูงอายุนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น โดยให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีศีลธรรม มีคุณธรรม เพื่อใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและช่วยถ่ายทอดมรดกของแต่ละสังคมไปสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

จากปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่า แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทุกเพศ ต้องจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ อันผสมกลมกลืนกับทฤษฎีต่างๆ ของผู้สูงอายุ อันเป็นการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.2 หลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

บุคคลในทุกช่วงวัย มีความจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น และความต้องการจำเป็นในการทำกิจกรรมบางอย่าง รวมทั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความสนใจกับบุคคลอื่น ซึ่งหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และด้านสังคม ที่

เกิดขึ้นโดยตรงกับผู้สูงอายุ มีผู้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุไว้จำนวนมาก ดังนี้

สุรกุล เจนอบรม (2537) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเสนอว่าต้องให้ความรู้ของผู้สูงอายุครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งต้องให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีหลักการ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ จึงควรจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น จัดฝึกวิชาชีพระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) จัดการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางใจแก่ผู้สูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กับบุคคลวัยเดียวกันหรือต่างวัย เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีโอกาสช่วยเหลือสังคม
- 3) จัดการศึกษาเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนาจิตใจให้เกิดขึ้นในสังคมโดยเน้นกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มอายุ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้เป็นผู้สูงอายุที่ดี เช่น การตั้งชมรมผู้สูงอายุ โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยม และเจตคติที่ดีต่อสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตรประชากรศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยสอดแทรกเนื้อหาผู้สูงอายุไว้ในบทเรียน เช่น โครงการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุและโครงการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสสะท้อนข้อเขียนสู่สังคม เป็นต้น

ชโรทัย ปัญติ (2540) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

- 1) การศึกษานับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่เฉพาะกลุ่มอายุตอนต้นเท่านั้น ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิ (Right) ที่ต้องได้รับในบุคคลทุกวัย
- 2) การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนั้น ต้องมีการเตรียมการ จึงต้องทราบข้อมูลความต้องการในด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ของผู้สูงอายุให้มากที่สุด รวมไปถึงการให้ความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่บุคคลในสังคมด้วย และประการสุดท้ายต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุด้วย

3) เนื้อหาของวิชาผู้สูงอายุเป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ เป็นการให้การศึกษาแก่คนในสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และเป็นการศึกษาที่เตรียมบุคลากรในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

อารีย์ เพชรบุตร (2544) กล่าวว่าหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งสังเคราะห์มาจากแนวคิดของ วิรัช แฉั่วสกุล (2527) สุธีรา นัยจันทร์ (2530) สุรกุล เจนอบรม (2534) และสาลี เพ็ญศิริ (2535) มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เมื่อบุคคลมีอายุล่วงเลยเข้าสู่วัยสุดท้ายของชีวิต อวัยวะต่างๆ เสื่อมโทรมลง และหย่อนสมรรถภาพตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุจึงมีความจำลดลง ความคิด ความรู้สึก และปฏิกิริยาตอบสนองต่างๆ เป็นไปโดยเชื่องช้า การเคลื่อนไหวของข้อ กล้ามเนื้อต่างๆ เป็นไปโดยไม่สะดวก ความสามารถในการรับรู้สกลิน เสียง ลดลง มือเท้าสั่น มีอาการอ่อนล้า เหนื่อยง่าย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ช้าลง ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และหลากหลายเท่ากับเยาวชน

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และด้านสังคม เพราะความเสื่อมสมรรถภาพของทางร่างกายกระทบต่อจิตใจ และการปรับตัวของผู้สูงอายุในด้านอื่น เมื่อพละกำลังถดถอย จึงต้องลดบทบาทและหน้าที่ต่างๆ ลง ผู้สูงอายุจึงไม่สามารถปรับตัวได้ ขาดความเชื่อมั่น อันเป็นผลและเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เมื่อบทบาทของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป จากผู้ให้มาเป็นผู้รับ จากผู้หาเลี้ยงครอบครัวมาเป็นผู้พึ่งพิงอาศัย ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเสียพลังอำนาจ หมดความสำคัญ และอับอาย ประกอบกับค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพนับถือผู้สูงอายุลดลง ผู้สูงอายุถูกมองว่าเป็นคนล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ความรู้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุกลายเป็นของไม่มีค่า ไม่สามารถนำไปใช้สั่งสอนใครได้ เมื่อสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจึงมีอุปสรรคและมีข้อจำกัดตามไปด้วย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศกพ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาสายสามัญเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาประกอบด้วย

- 1.1) ระดับประถมศึกษา
- 1.2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 1.3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) การจัดการศึกษาต่อเนื่องหรือหลักสูตรอาชีพระยะสั้น เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

- 2.1) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น การจักสาน การทอผ้า การทำของชำร่วย
- 2.2) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การดูแลสุขภาพ การลีลาศเพื่อสุขภาพ เป็นต้น
- 2.3) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้สูงอายุ
- 2.4) การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมการอ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ดังนี้

- 3.1) ร่วมเรียนรู้โดยการอ่าน เพื่อเป็นการกระตุ้นการทำงานของสมองไม่ให้เสื่อมโดยสามารถศึกษาจากสื่อต่างๆ
- 3.2) เรียนรู้จากสื่อต่างๆ

Cass(1956) ได้เสนอว่าหลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมีดังนี้

- 1) ผู้สูงอายุมีจุดหมายในการเรียนรู้ที่แน่นอน ดังนั้นผู้สูงอายุจะเรียนเฉพาะในสิ่งที่เห็นว่าประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้ทันทีทันใด
- 2) ผู้สูงอายุต้องการเวลาในการเรียนรู้มากกว่าปกติ
- 3) ผู้สูงอายุพร้อมที่จะเรียน ถ้าเรียนตรงกับความต้องการและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
- 4) ผู้สูงอายุไม่ต้องการเป็นแค่ผู้ดู หากแต่ต้องการมีส่วนร่วมด้วย
- 5) ผู้สูงอายุเรียนเฉพาะสิ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์

McClusky (1975) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป้าหมายหลัก คือ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ (Preretirement Education) และประเภทที่สองคือ การจัดการศึกษา

หลังเกษียณอายุ (Postretirement Education) ซึ่งการจัดการศึกษาทั้งสองประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดต่อเนื่องกัน หรือต่อยอดกันเป็นระยะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

อย่างไรก็ดีหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ต้องยึดหลักความต้องการทางด้านการศึกษา (Education Needs) ของผู้สูงอายุ โดยควรจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) และการพัฒนาศักยภาพ (Self-actualization) ผู้สูงอายุ ซึ่งหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดของ McClusky (1975) มี 5 ประการประกอบด้วย

- 1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม (Coping Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย การปรับตัวทางด้านจิตใจ สังคม ร่างกาย และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ดำรงอยู่ได้ด้วยดี
- 2) ความต้องการทักษะในการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ (Expressive Needs) ทักษะเหล่านี้ อาทิ ทักษะการเข้าร่วมกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์กับบุคคล รวมไปถึงงานอดิเรก เป็นต้น
- 3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดให้สังคม (Contributive Needs) ได้แก่ ความรู้และทักษะ เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้แก่สังคม อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอด อบรม และข้อมูลเกี่ยวกับอาสาสมัครกิจกรรมต่างๆ
- 4) ความต้องการในการควบคุมสภาพแวดล้อม (Influence Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสภาพแวดล้อมรอบตัว ความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้
- 5) ความต้องการความรู้ที่พัฒนาดนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Transcendence Needs) ได้แก่ ความรู้และการศึกษาที่จัดในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดความพึงพอใจหลังจากการเกษียณ

Croom (1978) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุว่า สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตในบั้นปลาย เช่น ปัญหาสุขภาพและที่อยู่อาศัย
- 2) การจัดการศึกษาผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดที่มุ่งการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนในวัยหนุ่มสาว เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติดูแลและเตรียมวางแผนชีวิตเมื่อถึงวัยสูงอายุ

Knowles (1980) ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ที่เรียกว่า ศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ว่าผู้ใหญ่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) ว่าเป็นลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้คิดริเริ่มวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของตน ระบุวัตถุประสงค์และกำหนดแผนการเรียนรู้ รวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้นั้นด้วยตนเองทั้งหมด ด้วยการช่วยเหลือจากผู้อำนวยความสะดวกหรือเพื่อนร่วมทางการเรียนรู้ มีหลักการที่สำคัญ 4 ข้อ ดังนี้

1) มโนภาพต่อตนเอง (Self-concept) มโนทัศน์การรับรู้ของตนเองของผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีบุคลิกภาพต้องพึ่งพาผู้อื่นไปสู่ผู้ที่สามารถนำตนเอง สามารถชี้นำและควบคุมตนเองได้

2) ประสบการณ์ (Experience) ผู้ใหญ่สะสมประสบการณ์ความรู้มากมาย จนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้อันทรงคุณค่าโดยถือว่าประสบการณ์เป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าของการเรียนรู้

3) ความพร้อม (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยมุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมพร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อรู้สึกละเลยนั้นจำเป็นในการดำรงชีวิต

4) แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (Orientation to learn) ผู้ใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีมุ่งนำความรู้ไปใช้ในอนาคต สู่การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน และแนวทางการเรียนรู้เปลี่ยนจากเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง ไปสู่การลงมือปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง โดยยึดปัญหาเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้

จากหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่ได้กล่าวมานั้น สรุปว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องยึดหลักการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี และต้องตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเสนอว่าบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการ (Needs) ของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.3 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในต่างประเทศ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งภาคพื้นยุโรป อเมริกา รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วในภาคพื้นเอเชีย โดยผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ได้ดังต่อไปนี้ (สุรกุล เจนอบรม, 2541 ; กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542 ; สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2549 ; ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2550)

2.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยศึกษาในโบสถ์ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ โดยให้การศึกษาในด้านสุขภาพอนามัยและสุขศึกษา (Health Education) ในมหาวิทยาลัยนิวแฮมเชียร์ (University of Newhampshire) มีการจัดโปรแกรมทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นหลักสูตรที่ไม่มีหน่วยกิต เน้นในด้านการพัฒนาสติปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติกับคนในวัยเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมทางสังคม โดยจัดการบริการชุมชน (Community Service) ประเภทต่างๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงการส่งผู้สูงอายุเข้าอาศัยในสถานสงเคราะห์ โดยจัดระบบครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

- 1) บริการให้คำปรึกษาผู้สูงอายุเกี่ยวกับปัญหาในครอบครัว
- 2) บริการช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aids)
- 3) บริการดูแลคนชราเวลากลางวัน
- 4) บริการดูแลช่วยเหลือครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ โดยช่วยเหลือในกรณีที่บุตรหลานมีปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ
- 5) บริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อยู่ในบ้านตามลำพัง โดยจัดบริการต่างๆ ในบ้านผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมอาสาสมัครเยี่ยมบ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดอาสาสมัครผู้สูงอายุอีกด้วย โดยมีการจัดทำคู่มือสำหรับอาสาสมัครภาคีเครือข่ายดูแลผู้สูงอายุชื่อ Public/Private Partnerships in Volunteerism: A Guide for the Aging

Network ซึ่งจัดพิมพ์โดย National Eldercare Institute on Business and Aging, Washington Business Group on Health.

2.3.2 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษได้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

- 1) การจัดพิมพ์เอกสารที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยออกเผยแพร่ ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาอันเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น Your Right, Tour Taxes and giving retirement, Using your home as hospital และ A Buyer's Guide to Sheltered Housing เป็นต้น
- 2) การพิมพ์แผ่นปลิวความรู้ด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุ
- 3) องค์กรเอกชนที่แจกจ่ายข้อมูลที่น่าสนใจให้แก่ผู้สูงอายุเป็นระยะๆ เช่น Holidays

ในประเทศอังกฤษมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนภายใต้ความรับผิดชอบหลักของกระทรวงการพัฒนสังคม (Department of Social Security) โดยรับผิดชอบหาที่พักอาศัยในลักษณะบ้านพักฉุกเฉิน ให้แก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย เช่น Self Accommodation, Housing Association, Special Sheltered Housing และ Residential Home เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านของตน (Self-Accommodation) เช่น โครงการจัดส่งอาหารถึงบ้าน (Meal on Wheel) โครงการผู้ช่วยในบ้าน เช่น อาบน้ำ ชักผ้า ทำความสะอาดบ้านให้ผู้สูงอายุ (Home help) บริการดูแลสุขภาพอนามัย เช่น การทำแผลเรื้อรัง วัดความดัน ฉีดยา (District Nurse) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age) ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะอีกด้วย

2.3.3 ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่น มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยอยู่ในความดูแลให้การสนับสนุนของกระทรวงวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (Monbusho) เป็นโครงการในระดับชาติและสนับสนุนให้รัฐบาลระดับท้องถิ่น เทศบาล ภาคีเครือข่าย และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น

- 1) การประชุมเพื่อการส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

- 2) การจัดห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ
- 3) การจัดหลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) การใช้คุณประโยชน์ของทรัพยากรมนุษย์ผู้สูงอายุ
- 5) โครงการประสานสัมพันธ์คนวัยต่างๆ
- 6) โครงการจัดกิจกรรมให้คำปรึกษา
- 7) โครงการส่งเสริมกีฬาเพื่อชีวิตที่ยืนยาว

ในด้านการดำเนินงานด้านอื่นๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุพบว่า การดูแลผู้สูงอายุจะมีทั้งดูแลในบ้านและสถานสงเคราะห์ ประกอบด้วยบริการช่วยเหลือที่บ้าน การให้คำแนะนำทางด้านการแพทย์ บริการดูแลกลางวัน บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การให้เข้าอุปกรณ์ดูแลสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้สามารถใช้บริการได้ที่บ้านตนเอง ส่วนบริการในสถานสงเคราะห์นั้น เป็นการรับผู้สูงอายุเข้าไปดูแลในรูปแบบบ้านพัก ศูนย์ดูแลสุขภาพ หรือสถานพยาบาลทางการแพทย์ ซึ่งผู้สูงอายุต้องออกค่าใช้จ่ายร้อยละ 10 ของต้นทุนค่าอาหารประจำวัน ส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนนั้น รัฐบาลได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมหรือเพดานสูงสุดโดยเปรียบเทียบจากรายได้ต่อปีของผู้สูงอายุ แนวทางแก้ไขในปัจจุบันคือ ให้เอกชนและหน่วยงานเครือข่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น โดยชุมชนต้นแบบสังคมชราภาพที่มีชื่อเสียงมากในประเทศญี่ปุ่น คือ ชุมชนนิชิโน ในจังหวัดตอตโตริ ซึ่งมีผู้มาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

2.3.4 ประเทศเกาหลี

ด้วยนโยบายทางด้านผู้สูงอายุของประเทศเกาหลี มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านสังคม ประกอบกับวัฒนธรรมของเกาหลีที่เคารพนับถือบรรพบุรุษ จึงทำให้สังคมและบุตรหลานในประเทศเกาหลีดูแลผู้สูงอายุเป็นอย่างดี นโยบายการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับของรัฐบาลเกาหลี จึงมุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุที่ยากจน โดยจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุแห่งเกาหลี (Korea Senior Citizen's Association: KSCA) ซึ่งเป็นองค์กรระดับประเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2525 มีหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยกำหนดให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในลักษณะของกฎบัตร 9 ข้อ ในประเด็นต่างๆ คือ

- 1) จัดเตรียมสถานที่เพื่อให้ผู้สูงอายุได้สมาคมร่วมกันทั้งทางสังคมและสันตนาการ
- 2) จัดเตรียมโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ และมีความชำนาญ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้

- 3) จัดเตรียมการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน อันทำให้ชีวิตบั้นปลายมีคุณค่า
- 4) ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ อนามัย
- 5) ให้คำแนะนำสำหรับผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง
- 6) จัดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการรับบริการของสังคมและร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน
- 7) ช่วยหางานให้ผู้สูงอายุทำตามสมควรและตามความสามารถ
- 8) จัดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสมาคมกับคนหนุ่มสาวเพื่อลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย

2.3.5 ประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มอย่างรวดเร็ว และมีภาวะการเจริญพันธุ์ต่ำ ลักษณะพิเศษของสิงคโปร์คือมีประชากรหลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติและภาษาดังนั้นนโยบายผู้สูงอายุของประเทศสิงคโปร์ คือ การให้ประชากรผู้สูงอายุอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตามกฎหมาย The Maintenance of Parent Act ซึ่งระบุให้ลูกมีหน้าที่ต้องดูแลพ่อแม่ตามกฎหมาย

นโยบายของรัฐจึงเน้นความร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) ในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนและครอบครัว ตามนโยบาย “Many Helping Hands” ซึ่งดูแลในเชิงปฏิบัติโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและการกีฬา (The Ministry of Community Development and Sports) ซึ่งเป็นกระทรวงหลักในการทำงานด้านผู้สูงอายุ โดยภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของสิงคโปร์ ประกอบด้วย National Council of Social Service, Singapore National Employer's Federation, People's Association, The Singapore Action Group of Elders, Tsao Foundation, และ Gerontological Society of Singapore เป็นต้น โดยมีนโยบายที่ขับเคลื่อนไปสู่ชุมชนด้วยการประสานงานกับอาสาสมัคร หน่วยงานทางศาสนา หน่วยงานทางเชื้อชาติ ซึ่งการดำเนินงานประกอบด้วย การฝึกอบรม ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ การให้ความร่วมมือด้านเงินทุน โดยรัฐบาลสิงคโปร์เชื่อว่าการให้ทุกภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำให้การแก้ปัญหาด้านผู้สูงอายุ ไม่กระทบถึงความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

2.3.6 ประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียเริ่มมีนโยบายผู้สูงอายุแห่งชาติ (National Policy for The Elderly) เป็นครั้งแรกในปี 1995 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อเพิ่มศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว สังคม และประเทศ เพื่อการเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุให้คงไว้ซึ่งผลิตภาพในกระบวนการพัฒนาประเทศ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อดูแลรักษาและคุ้มครองผู้สูงอายุ

ต่อมาในปี 1996 มีการจัดตั้ง National Senior Citizens Policy Technical Committee เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านการฝึกอบรม ด้านการวิจัย และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีกิจกรรมการให้การศึกษายาใต้โครงการด้านสุขภาพผู้สูงอายุที่สำคัญ ได้แก่

- 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคความจำเสื่อมในคลินิก 58 แห่งทั่วประเทศ
- 2) การให้ความรู้เพื่อป้องกันและควบคุมโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวานและความดันโลหิต
- 3) การให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ
- 4) การให้ความรู้ในศูนย์สุขภาพชุมชนเพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ เช่น การออกกำลังกายและโภชนาการ
- 5) กิจกรรมการให้ความรู้ในโรงพยาบาล เช่น การให้ความรู้ผู้ป่วยในระยะยาว

รัฐบาลมาเลเซียมีนโยบายให้องค์กรต่างๆ โดยทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ดังจะเห็นได้ว่ามีภาคเอกชนและองค์กรอิสระหลายแห่งจัดตั้งบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุทั่วไป และจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้สูงอายุภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกใบอนุญาตให้ดำเนินการได้

จากการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่

- 1) รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่หลายประเทศมีความต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ด้วยการให้การศึกษาทั้งก่อนเกษียณและหลังเกษียณ ด้วยเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ สุขภาพ และเศรษฐกิจ

- 2) รูปแบบความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ และประเทศเกาหลี ที่ประกาศเป็นนโยบายในการร่วมกัน

ดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุในฐานะหุ้นส่วน (Partnerships) กับรัฐบาล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยได้ต่อไป

2.4 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย ใน 5 หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย (1) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สป.) มีหน่วยงานที่สังกัดจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและอัตรายาศัย (สำนักงาน กศน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักงานกิจการพิเศษ (สภพ.) สำนักงานลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน (สกก.) พร้อมทั้งหน่วยงานในกำกับของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกกส.) (2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (3) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) (4) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (5) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดยได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ตามภารกิจของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ดังนี้

- 1) จัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการพื้นฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) จัดบริการการศึกษาต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ
- 3) สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) ส่งเสริมให้หน่วยงานสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ
- 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีศูนย์การเรียนรู้ในทุกชุมชนแก่ผู้สูงอายุ
- 6) คุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ
- 7) จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

ผลการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ จำแนกตามหน่วยงาน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

- 1) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

1.1) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.)

การจัดการศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับการรู้หนังสือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถเลือกวิธีเรียนได้ตามความเหมาะสม คือ วิธีการเรียนแบบพบกลุ่ม วิธีการเรียนทางไกล และการเทียบระดับการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้โอกาสผู้สูงอายุได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ การพัฒนาทักษะบางเรื่อง การฝึกทักษะ งานอดิเรก การฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้น เช่น การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ การฝึกสมาธิ กฎหมายเบื้องต้น เป็นต้น

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและชุมชน บทบาทการมีส่วนร่วมในสังคม บทบาทของอาสาสมัครในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อเรียนรู้ในเรื่องการปรับตัวและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า การรักษาสุขภาพ การอยู่ร่วมกับบุตรหลาน

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรม รายการสื่อทางเทคโนโลยี นิทรรศการ ห้องสมุด เพื่อเสริมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

1.2) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)

จัดหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตร ปวช. และ ปวส. สาขาเกษตรกรรมศาสตร์ ในสาขาวิชาอยู่ดูแลผู้สูงอายุ

จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุในการเรียน การฝึกอบรม วิชาอาชีพที่ผู้สูงอายุสนใจ และเสริมทักษะเกี่ยวกับวิชาชีพที่สนใจ

1.3) สำนักงานกิจการพิเศษ

จัดโครงการครอบครัวศึกษา จัดดำเนินการทัศนศึกษาที่เกี่ยวกับธรรมศึกษา จัดกิจกรรมในวันสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1.4) สำนักงานการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน

จัดโครงการลูกเสือบำเพ็ญประโยชน์

1.5) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

จัดดำเนินการให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกษียณอายุราชการ เช่น การจัดระบบบริการผู้สูงอายุ การจัดตั้งมูลนิธิและกองทุน การจัดสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ มี

สถานพยาบาลครูสภาในบริเวณครูสภาเพื่อให้บริการการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ การจัดบริการหอพัก การจัดพิธีมอบเข็มเชิดชูเกียรติครูเกษียณอายุราชการ

2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเพิ่มสาระองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุในบางรายวิชาในหลักสูตรระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และในสาระการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาบางแห่งได้ดำเนินโครงการผู้แก่เล่าผู้เยาว์เรียน โครงการจิตอาสาพัฒนาบ้านผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา

การพัฒนารายวิชาการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ในหลักสูตร ปวช. และ ปวส. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ เพื่อฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะในการดูแลผู้สูงอายุ การจัดฝึกอบรมอาชีวพระยะสั้นให้กับผู้สูงอายุ

4) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

มีการจัดการศึกษาเป็นหลักสูตรระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ การจัดหลักสูตรระยะสั้น และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

5) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

จัดทำนโยบายและแผนงานการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ดำเนินโครงการยกย่องเชิดชูคุณภูมิปัญญาไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2553)

กล่าวโดยสรุป หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการได้จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 5 มาตรา 80 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โดยการจัดการ โดยจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมแก่สังคม และสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานหลักแต่ละแห่งโดยมีกิจกรรมและโครงการที่ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลาย

ตอนที่ 3 นโยบายมาตรการและการดำเนินงานของเครือข่ายการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย แบ่งเป็นประเภทใหญ่ 2 ประเภท คือภาคีเครือข่ายภาครัฐ และภาคีเครือข่ายภาคเอกชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.1 นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

หากพิจารณานโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับชาติ พบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างยิ่ง ดังเห็นได้จาก การกำหนดบทบาท ภารกิจในการดำเนินงานด้าน นโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในมาตรการและนโยบายต่างๆ โดยภาพรวม และนโยบายเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550** เป็นกรอบนโยบายใน ภาพรวมของการบริหารและพัฒนาประเทศ ได้ระบุประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐ จะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้ อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการ การศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับการ ค้ำจุนและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” และมาตรา 53 “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

2) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)** มี วิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาประเทศสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การให้ ความสำคัญกับ “สังคมแห่งการเรียนรู้” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและ สังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการ พัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่ คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาและพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้ กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การพัฒนาต่อยอด องค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมอย่างเหมาะสม

3) **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564)** ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ข้อที่ 2 กำหนดให้มีการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

4) **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546** มาตรา 11(2) ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

5) **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545** หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

6) **พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551** มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา มีการโดยส่งเสริมให้ภาคีเครือข่าย มีโอกาสและความพร้อมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระยะยาว ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษากลุ่มหนึ่ง คือ “ผู้สูงอายุ” โดยมุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนกระทรวงศึกษาธิการ ได้ผลักดันงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยการสร้างกระแสสังคมให้คนไทยต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีคำขวัญในการขับเคลื่อนประชาสัมพันธ์ว่า “แก่นแท้ของการศึกษาตลอดชีวิต : การเรียนรู้ ไม่มีวันสายเกินไป ไม่มีนานเกินวัย ไม่ไกลเกินเอื้อม” และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

7) **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย** ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต”

8) **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547** เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” ในข้อ 1 กำหนดให้จัดบริการข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทําสานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ และข้อ 2 กำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุ

9) **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561)** เป็นข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายหลักสามประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการบริหารจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในระดับนานาชาติ ประชาคมโลกเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุดังเห็นได้จาก คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชีย แปซิฟิก (ESCAP) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสังคมได้แก่การให้ การศึกษาอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด”

จากนโยบายระดับชาติและนานาชาติข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญและกรอบนโยบายในการจัดการจัดการศึกษาและพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยกำหนดให้จัดบริการ การศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมี โอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยระบุบทบาทหน้าที่ของ ผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปในและระดับสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่ จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงาน และนโยบายของกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่าง ต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการ

ช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไป

3.2 การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการศึกษา การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

3.2.1 เครือข่ายภาครัฐ

การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายภาครัฐที่มีบทบาทและภาระงานด้านผู้สูงอายุ พบว่ามีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพทางสังคมพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 กระทรวงหลัก ได้แก่ 1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2) กระทรวงแรงงาน 3) กระทรวงศึกษาธิการ 4) กระทรวงสาธารณสุข 5) กระทรวงมหาดไทย 6) กระทรวงการคลัง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549)

ในด้านบทบาทของภาคีเครือข่ายภาครัฐที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ 2 กระทรวง คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย

1.1) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้จัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ สถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (Day Center) บริการหน่วยเคลื่อนที่ สงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องช่วยความพิการและอื่นๆ ตลอดจนการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ

1.2) สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.) สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ (สท.) มีหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แนวทางการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ โดยการพัฒนามาตรการกลไกในการกำหนดจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของผู้สูงอายุ ศึกษารวบรวมข้อมูล งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นศูนย์กลางในการประสานงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งร่วมมือและประสานงานกับทางราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนองค์กรอื่นในการคุ้มครองผู้สูงอายุ

1.3) สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำหน้าที่สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนแก่องค์กรเอกชน มูลนิธิที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

2) กระทรวงศึกษาธิการ มีภาระงานในด้านของ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ใน 8 ด้าน คือ

- 2.1) จัดบริการข้อมูลข่าวสารทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมผู้สูงอายุ
- 2.2) จัดบริการการศึกษาต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
- 2.3) สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ
- 2.4) ส่งเสริมให้หน่วยงาน สถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
- 2.5) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแก่ผู้สูงอายุ
- 2.6) คุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้ผู้สูงอายุ
- 2.7) จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา
- 2.8) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ยังมีภารกิจของหน่วยงานรัฐอื่นๆ ที่ทำหน้าที่ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ ในการพิทักษ์ คุ้มครอง ดูแล ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการศึกษาวิจัย เผยแพร่ความรู้ แหล่งวิชาการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลงานแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ เช่น วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น

3.2.2 เครือข่ายภาคเอกชน

จากการศึกษาการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายภาคเอกชนที่มีบทบาทและภาระงานด้านผู้สูงอายุ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549) พบว่ามีภาคีเครือข่ายภาคเอกชนที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุจำนวนมาก อาทิ

1) สมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี

สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี จัดตั้งขึ้นโดยการรวมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศและสมาคมผู้สูงอายุต่างๆ จัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยประธานสาขาประจำจังหวัดได้รับการเลือกตั้งจากชมรมผู้สูงอายุเป็น

ตัวแทนเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

- 1.1) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางระหว่างสมาคมและชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 1.2) ศึกษาหาความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สูงอายุ และหรือองค์กรเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งในประเทศและนานาชาติ
- 1.3) ประสานงานการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เสนอความคิดเห็นต่อรัฐและองค์กรเอกชนอันเกี่ยวเนื่องและบังเกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ
- 1.4) ก่อตั้งเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ ปัจจุบันพบว่ามีชมรมผู้สูงอายุมากกว่า 9,000 ชมรม ทั่วประเทศ
- 1.5) มีส่วนร่วมในการทำแผนงานและนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศ
- 1.6) มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเช่น พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
- 1.7) ประสานงานและติดตามการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2) ชมรมผู้สูงอายุ

ใน พ.ศ. 2424 นายแพทย์ประสพ รัตนกร ได้ดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุขึ้นที่โรงพยาบาลประสาทพญาไท ก่อนหน้าที่จะมีการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ โดยเห็นว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพ มักมีปัญหาด้านความเครียดสูงด้วย ต่อมาจึงได้ขยายโครงการไปยังภาคเหนือ โดยมีการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุขึ้นเป็นครั้งแรกที่จังหวัดลำปาง และโรงพยาบาลประสาท จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า “โครงการบริการสุขภาพผู้สูงอายุ” แบ่งบริการเป็น 2 ส่วน คือ ด้านคลินิก ให้บริการตรวจสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และด้านการออกบริการในชุมชน ผลการดำเนินงานในโรงพยาบาลประสาทจังหวัดเชียงใหม่ นับว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก และมีสมาชิกในโครงการถึง 2,600 คน ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่พอใจกับกิจกรรมที่โรงพยาบาลจัดขึ้น

ใน พ.ศ. 2527 มีการจัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ กรมประชาสงเคราะห์และกระทรวงสาธารณสุขได้สนับสนุนให้มีการตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จึงได้มีการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นปีผู้สูงอายุสากล ได้มีการขยายโครงการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นชมรมผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น มีทั้ง

ในส่วนที่กรมประชาสงเคราะห์และกระทรวงสาธารณสุขให้การสนับสนุน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2544)

3) สมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย

สมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยมีวัตถุประสงค์ที่เป็นศูนย์รวมผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถด้านต่างๆ มารวมกัน เพื่อจัดให้มีกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เพิ่มพูนความรู้ ถ่ายทอดจริยธรรม ความรู้ ประสบการณ์ด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ แก่เยาวชน ประสานงานร่วมกับเครือข่ายองค์กร รัฐบาล เอกชนต่างประเทศ ในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ กิจกรรมต่างๆ ของสมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2544)

- 3.1) จัดพิมพ์จดหมายข่าว “เสียงอาวุโส”
- 3.2) จัดประชุม สัมมนา อบรม กับองค์กรผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 3.3) โครงการกิจกรรมและบริการผู้สูงอายุในชุมชนแออัดคลองจั่น และคลองเตย
- 3.4) โครงการสมาชิกเสวนา
- 3.5) โครงการฝึกประสบการณ์ทำงานของเยาวชน
- 3.6) โครงการส่งเสริมสุขภาพอนามัยในชุมชนแออัด
- 3.7) โครงการสถาบันเสริมศึกษาวัยที่สาม
- 3.8) โครงการปรับปรุงขยายงานศูนย์บริการผู้สูงอายุคลองเตย

สรุปได้ว่า นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปในและระบบสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงานและนโยบายของกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไป จากการทำงานของภาคีเครือข่ายภาครัฐ และภาคเอกชน สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่เน้นในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา ด้านการงานหารายได้ และเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านศีลธรรม และด้านจิตใจ อีกทั้งยังมีการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ โดย

ประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในรูปแบบของภาคีเครือข่าย เพื่อให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

ตอนที่ 4 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

4.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

วิทยาการผู้สูงอายุหรือพฒนาวิทยา (Gerontology) คือ การศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงอายุ พยายามหาความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Elderly) ในแง่มุมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่จะติตรายอย่างเด็ดขาดว่าคนนั้น เป็นผู้ที่อยู่ในวัยชรา คำว่าผู้สูงอายุเป็นคำที่ พลตำรวจตรี หลวงอรรถสิทธิสุนทร ได้บัญญัติและนำมาใช้เป็นครั้งแรกในการประชุมแพทย์อาวุโสและผู้สูงอายุจากองค์กรต่างๆ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505 จนได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นคำที่ไพเราะรื่นหู ให้ความรู้สึกที่ดีกว่าคำว่า “คนแก่” หรือ “คนชรา” และมีผู้ให้ความหมายของผู้สูงอายุไว้อย่างมากมาย เช่น

นิตา ชูโต (2525) ได้ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่มีอายุวัดด้วยจำนวนปีตามปฏิทินของเวลาที่มีชีวิตอยู่ เวลาจะเป็นเครื่องชี้หนึ่ง แต่การจำแนกว่าจะใช้จำนวนปีเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับสังคมนั้นๆ

กรมประชาสงเคราะห์ (2530) ได้ให้ความหมายผู้สูงอายุว่า หมายถึง บุคคลที่สังคมได้กำหนดเกณฑ์เมื่อมีชีวิตอยู่ในวัยสุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม

บรรลุ ศิริพานิช (2534) ได้ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูญเสียความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ และสังคม มีความอ่อนแอ มีปัญหาสุขภาพกายและจิตใจ ตลอดจนความเป็นอยู่ในสังคม

สุรกุล เจนอบรม (2534) ได้จำกัดความผู้สูงอายุว่า หมายถึงบุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยหนุ่ม วัยสาว วัยผู้ใหญ่และวัยชรา ในเกณฑ์การกำหนดว่าใครเป็นผู้สูงอายุนั้น พิจารณาจากบทบาทของบุคคลนั้นๆในสังคม ในปัจจุบันมักใช้อายุเป็นเกณฑ์ บางประเทศ 55 ปี บางประเทศ 75 ปี ซึ่งนับจากเกณฑ์การปลดเกษียณ

คณะกรรมการการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุ วุฒิสภา (2534) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า เป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีความเสื่อมตามวัย ความต้านทานโรคลดลง

กชกร สังขชาติ (2536) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุตามวันเกิด หรือ ปฏิทิน ครบ 60 ปีขึ้นไป

สุพัตรา สุภาพ (2540) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุหรือวัยชรา (The old age) ในแต่ละประเทศหรือแต่ละสังคมกำหนดไว้แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการทำงานหรือสภาพร่างกาย ในบางครั้งอายุมิได้บอกว่าใครเป็นผู้สูงอายุแต่เป็นเพียงแนวทางให้เราทราบว่าใครสมควรเป็นคนชราหรือผู้สูงอายุ

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ (2545) ได้ให้คำนิยามของผู้สูงอายุว่า เป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์หรือมากกว่า

เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2545) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า เป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิต และเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม อาจแบ่งได้เป็นผู้สูงอายุตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลาย

Anderson (1971) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุกำหนดจากหลายองค์ประกอบ เช่น ประเพณีนิยม การทำงานของสภาพร่างกายและจิตใจ ความสามารถในการประกอบอาชีพ

Barrow and Smith (1979) นักวิชาการด้านการศึกษาผู้สูงอายุ กล่าวว่าผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่ก้าวสู่สภาพหรือบทบาทใหม่ในสังคม

จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของผู้สูงอายุไว้มากมาย ซึ่งเกณฑ์ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุนั้นมีความแตกต่างกัน ตามสภาพสังคม และระยะเวลาของผู้สูงอายุ ดังนั้นที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging) จึงกำหนดให้ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ (Elderly) และใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก (บุษยมาส สินธุประมา, 2539)

สำหรับประเทศไทย ผู้สูงอายุจึงหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งทางราชการไทยได้กำหนดให้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุราชการของข้าราชการด้วย

4.2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุ

ความสูงอายุ (Aging) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะสุดท้ายของช่วงอายุมนุษย์ ดังนั้น ความสูงอายุหรือความชราภาพจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจและพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นตามอายุ วัยสูงอายุเป็นวัยที่บุคคลต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์อย่างมากมาย อันเริ่มมาตั้งแต่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งโดยมากเป็นไปในทางลบ (ศิริวงศ์ ทับสายทอง, 2533) ดังนั้น ความชราภาพจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความสามารถทางร่างกายลดลง ความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ลดลง โดยสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ (สุรกุล เจนอบรม, 2534)

1. ความชราภาพแบบปฐมภูมิ (Primary Aging) เป็นความชราภาพที่เกิดขึ้นกับทุกคนตามธรรมชาติ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือเมื่ออวัยวะต่างๆ เซลล์ต่างๆ ในร่างกายมนุษย์ถูกใช้งานมานาน ก็ย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เสื่อมสภาพไปตามอายุขัยของการใช้งาน ซึ่งการเสื่อมโทรมของเซลล์ในร่างกายนี้ ส่งผลให้เห็นเด่นชัดที่ละน้อย เช่น ผิวหนังเริ่มเหี่ยวเหี่ยว สายตายาว พละกำลังเริ่มถดถอย เป็นต้น

2. ความชราภาพแบบทุติยภูมิ (Secondary Aging) เป็นความชราภาพที่มนุษย์เราสามารถหลีกเลี่ยงได้ ความชราภาพลักษณะนี้ เกิดจากการปล่อยปละละเลยไม่ห่วง ไม่กังวล ไม่รักษาสุขภาพร่างกาย การใช้ร่างกายทำงานหนักจนเกินกำลัง การรับประทานอาหารมากเกินไปจนอ้วนเกินไป ดื่มสุรา สูบบุหรี่ พักผ่อนไม่เพียงพอ ในบางกรณีเกิดจากโรคภัยมาเบียดเบียน ก่อให้เกิดความชราภาพแบบทุติยภูมิได้

ความสูงอายุหรือความชราภาพ จึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และน่าสนใจ มนุษย์ทุกคนต้องประสบภาวะนี้ ที่กล่าวว่าสลับซับซ้อนเนื่องจาก กระบวนการของผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (Physiological) ทางอารมณ์ (Emotional) การเรียนรู้สติปัญญา (Cognitive) เศรษฐกิจ (Economic) และทางส่วนตัว (Interpersonal) ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ดังคำกล่าวที่ว่า “ยิ่งอายุมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งแตกต่างมากขึ้นเท่านั้น” (As we grow older, we become more unlike each other) คำกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับอย่างมาก ดังนั้นกระบวนการเกี่ยวกับความชราภาพ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะความสูงอายุมีผลกระทบอย่างรวดเร็วในสังคม

สรุปได้ว่า ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุจะเกี่ยวข้องกับความชรา หรือ ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในวงจรชีวิตระยะสุดท้าย ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในสังคมจึงสมควรมีการประสานสัมพันธ์และให้การ ดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพราะมีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมและถือว่ากระทบต่อความ มั่นคงของประเทศ จึงควรให้ความสนใจกับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เพื่อให้ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่เป็นภาระต่อสังคม

4.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้สูงอายุ ได้มีทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เสนอความคิด และทฤษฎีที่ปรากฏ ในลักษณะของเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นผลที่เกิดจากความสนใจในการศึกษาเรื่อง ผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุในปัจจุบัน เรื่องราวที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวาง ตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น จึงมีการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ จนเกิด เป็นศาสตร์ใหม่ขึ้นมาคือ พญณาวิทยา หรือ วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) ซึ่งแบ่งการศึกษา ออกไปหลายสาขา เช่น ชีววิทยา สังคมวิทยา แพทย์ พยาบาล และสาขาการศึกษา เป็นต้น

ทฤษฎีต่างๆ แบ่งตามศาสตร์ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสรุปและแบ่ง ออกเป็น 5 กลุ่มทฤษฎีใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1) ทฤษฎีด้านชีววิทยา (Biological Theory) เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายสาเหตุของ ความชราในเชิงชีววิทยา ดังนี้ (Pherson Mc and Barry D., 1983)

1.1) ทฤษฎีพันธุศาสตร์ (Genetic Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนชราเกิดขึ้นตาม พันธุกรรม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง อวัยวะบางส่วนของร่างกาย คล้ายคลึงกันหลายชั่วอายุคน แสดงออกเมื่ออายุเพิ่มขึ้น เช่น ผมหงอก ศีรษะล้าน เป็นต้น

1.2) ทฤษฎีเนื้อเยื่อว่าด้วยคอลลาเจน (Collagen Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความ ชราเกิดขึ้นจากการมีสารประกอบของเนื้อเยื่อกระดูกเพิ่มมากขึ้น และมีการรวม Collagen Fiber หดสั้นในวัยสูงอายุ ทำให้เกิดรอยเหี่ยวย่น หรือการตึงบริเวณโคนกระดูก เป็นต้น

1.3) ทฤษฎีทำลายตนเอง (Auto-Immune Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความชรา เกิดขึ้นจากการที่ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันปกติลดน้อยลง ทำให้ร่างกายต่อสู้เชื้อโรคและสิ่ง แปรกลปลอมไม่ได้ดี ทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ง่ายและเมื่อเกิดขึ้นอาจจะเกิดความรุนแรงถึงแก่ชีวิต

1.4) ทฤษฎีความผิดพลาด (Error Catastrophe Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเมื่อบุคคลอายุมากขึ้น จะค่อยๆ เกิดความผิดพลาด และผิดพลาดมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งทำให้เซลล์ต่างๆ ของร่างกายเสื่อมและหมดอายุลง

1.5) ทฤษฎีอนุมูลอิสระ (Free Radical Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภายในร่างกายของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมที่มีเรดิคัลอย่างอิสระอยู่ มากมายตลอดเวลา เรดิคัลเหล่านี้ทำให้ยีนผิดปกติ ทำให้คอลลาเจนและอีลาสตินซึ่งเป็นโปรตีนองค์ประกอบของเนื้อเยื่อยึดเหนี่ยวเกิดขึ้นมาก ทำให้เสียความยืดหยุ่น

2) ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาสังคม (Social Theories of Aging) ซึ่งกล่าวถึงจิตวิทยาทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งนักชราภาพวิทยาสังคม (Social Gerontologist) ได้เสนอเป็นหลายแนวคิด ทฤษฎี ดังนี้ (สุรกุล เจนอบรม, 2541)

2.1) ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เสนอว่า ผู้สูงอายุรับบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันในตลอดชีวิต เช่น บทบาทของการเป็นนักเรียน พ่อ แม่ ภรรยา ลูกสาว นักธุรกิจ ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ โดยที่อายุจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการที่กำหนดบทบาทของแต่ละคนแต่ละช่วงชีวิตที่ดำเนินไปของบุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจะปรับตัวต่อบทบาทของผู้สูงอายุได้ดี ขึ้นอยู่กับการยอมรับบทบาทที่ผ่านมาของตนเอง อันส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาทที่ผ่านมาในแต่ละช่วงชีวิตของตนเองที่กำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต

2.2) ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้จากการมีกิจกรรมและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและตระหนักว่าตนเองเป็นประโยชน์ต่อสังคม

2.3) ทฤษฎีการแยกตนเอง (Disengagement Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุส่วนมากค่อยๆ ถดถอยออกจากสังคม ทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุและในกลุ่มคนวัยอื่นๆ ด้วยเป็นการลดภาวะกดดันทางสังคมบางประการ และหนีความตึงเครียดโดยการถอนตัว (Withdrawal) ออกจากสังคม

2.4) ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีความสุขได้ต่อเมื่อได้ทำกิจกรรมหรือปฏิบัติตัวแบบที่เคยทำมาก่อน บุคคลใดคุ้นเคยกับการอยู่ร่วมกับคนหมู่มากก็กระทำต่อไป บุคคลใดพอใจชีวิตที่สุขสงบ สันโดษ ก็อาจแยกตนเองออกมาอยู่ตามลำพัง ทฤษฎีนี้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้สูงอายุอย่างกว้างๆ ว่าต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การตายของสามีหรือภรรยา การเกษียณอายุ และรายได้ที่ลดลง เป็นต้น

2.5) ทฤษฎีระดับชั้นอายุ (Age Stratification Theory) ทฤษฎีนี้ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างชั้นอายุที่แตกต่างกัน โดยถืออายุเป็นเกณฑ์หลักในการกำหนดบทบาท หน้าที่ สิทธิ ฯลฯ เช่น อายุที่ต้องทำบัตรประชาชน อายุที่ต้องเกณฑ์ทหาร อายุที่ต้องเกษียณ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีกับอายุโดยตรง

3) ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) เป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุมีบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไป ประกอบด้วย

3.1) ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุจะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์นั้น ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิหลังและพัฒนาการทางจิตของผู้คนนั้น ถ้าผู้สูงอายุเติบโตมาด้วยความอบอุ่นมั่นคง มีความรักผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มักจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขสามารถอยู่กับลูกหลานหรือผู้อื่นได้ ในทางกลับกันหากผู้สูงอายุไม่เคยร่วมมือกับใคร จิตใจคับแคบ รู้สึกว่าตนเองทำคุณกับใครไม่ค่อยขึ้น มักจะเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีความสุข

3.2) ทฤษฎีความปราดเปรื่อง (Intelligence Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุยังปราดเปรื่องและคงความเป็นนักปราชญ์อยู่ได้ ด้วยความที่เป็นผู้ที่สนใจเรื่องราวต่างๆ อยู่ตลอดเวลา มีการค้นคว้าและสนใจในการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้มีลักษณะเช่นนี้ได้ต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอเป็นเครื่องเกื้อหนุน

3.3) ทฤษฎีของอีริกสัน (Erikson's Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การพัฒนาด้านจิตวิทยาสังคมของผู้สูงอายุนั้น เป็นช่วงชีวิตที่ผู้สูงอายุรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า มั่นคง หรือท้อแท้หมดกำลังใจ สำหรับบุคคลที่มีความรู้สึกว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า ถ้ามีความมั่นคง ก็จะมีความรู้สึกพึงพอใจในผลของความสำเร็จจากช่วงชีวิตที่ผ่านมา เกิดความรู้สึกสุข สงบทางใจ และสามารถยอมรับได้ว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และไม่ต้องการให้มีชีวิตยืดยาวออกไปอีก เกิดความท้อถอย สิ้นหวัง คับข้องใจ รู้สึกว่าตนนั้นไม่มีคุณค่า และความสามารถที่จะเผชิญกับภาวะสูงอายุลดน้อยลงด้วย

4) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evaluations Theory) เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีวิวัฒนาการอยู่เสมอ และขั้นตอนการพัฒนาของมนุษย์ได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว โดยเริ่มต้นเป็นขั้นตอนตั้งแต่ เกิด แก่ และตายในที่สุด

5) ทฤษฎีของเพค (Peck's Development Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุวัยต้น (55-75 ปี) มีความแตกต่างกันทั้งลักษณะนิสัย และผู้สูงอายุวัยปลาย (75 ปีขึ้นไป) มีความแตกต่างกันทั้งด้านลักษณะนิสัยและการปฏิสัมพันธ์ ทางด้านสังคม มีความเชื่อว่าผู้สูงอายุมีพัฒนาการ 3 ประการคือ

5.1) ความสามารถในการแยกความแตกต่างของตนกับบทบาทช่วงชีวิตที่ผ่านมา ความภาคภูมิใจในตนเอง และความรู้สึกว่าตนเองนั้นมีคุณค่า ขึ้นอยู่กับบทบาทของหน้าที่การงาน ในทางตรงกันข้าม เมื่อเกษียณอายุ บางคนจะมีความรู้สึกที่ตนเองไร้คุณค่า และถ้าความรู้สึกภาคภูมิใจและความมีคุณค่าของงานไม่ได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ที่เคยทำหลังเกษียณอายุ ความรู้สึกนั้นยังคงมีอยู่ เช่น ผู้สูงอายุที่ชอบปลูกต้นไม้ ก็พึงพอใจหลังเกษียณอายุ ที่ได้ทำสิ่งที่ต้องการแทนงานอาชีพที่เคยทำประจำ

5.2) ความสามารถทางร่างกายที่มีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ถ้าผู้สูงอายุนึกถึงสภาพร่างกายยังมีความแข็งแรง จะทำให้ผู้สูงอายุยอมรับความสามารถทางร่างกายที่ลดลง และพยายามปรับตัวให้เหมาะสม ชีวิตจะมีความสุข แต่ถ้าผู้สูงอายุนึกถึงความถดถอยของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและความพึงพอใจลดลง

5.3) ความสามารถในการยอมรับว่าร่างกายของตนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติกับร่างกายก่อนสูงอายุ การยอมรับร่างกายตามธรรมชาตินี้ ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับความตายโดยไม่รู้สึกหวาดกลัว การยอมรับนี้ รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความตายด้วย ในทางตรงกันข้ามคนที่ยึดติดกับสภาพร่างกายขณะที่อยู่ในวัยน้อยกว่า ก็พยายามยืดชีวิตไว้ให้ยาวนานที่สุด โดยไม่พึงพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ มีความหวาดกลัวกับความตาย

นอกเหนือจากทฤษฎีผู้สูงอายุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ขณะนี้นักวิชาการด้านผู้สูงอายุยังมีการศึกษา เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology)

4.3.1 วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology)

วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าศึกษาเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุใน 3 ด้าน คือ วิทยาการผู้สูงอายุสาขาการแพทย์ วิทยาการผู้สูงอายุเชิงสังคม และวิทยาการผู้สูงอายุสาขาการศึกษา เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ การป้องกันโรคในวัยผู้สูงอายุ จิตใจ อารมณ์ และการพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ในวัยสูงอายุ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าและการเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข สามารถกลับมาเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของสังคมได้อีกครั้ง เนื้อหาของวิทยาดังกล่าวส่งผลให้สังคมมีความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุ จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีในสังคม ซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดให้มีการศึกษาและการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเองก็มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องได้รับการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม จึงพยายามหาทางการเรียนรู้ด้วยวิธีการรูปแบบต่างๆ เช่นกัน ทำให้วิทยาการผู้สูงอายุสาขา

การศึกษาเป็นความจำเป็นในสังคมปัจจุบัน (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรรณ น้อยอำแพง, 2551)

วิทยาการผู้สูงอายุสาขาการศึกษา (Education Gerontology) เป็นวิทยาการผู้สูงอายุที่เกิดล่าสุด โดยผสมผสานปรัชญา หลักการ และวิธีการสอนผู้ใหญ่ ร่วมกับวิทยาการผู้สูงอายุทางการแพทย์และเชิงสังคมนำมาจัดเป็นรูปแบบการสอนให้แก่ผู้เรียนวัยสูงอายุ (Older Adult) โดยมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ของบุคคลสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรรณ น้อยอำแพง, 2551)

วิทยาการผู้สูงอายุด้านการศึกษาามีแนวคิดสำคัญดังนี้

- 1) การจัดการศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและเป็นสิทธิที่จะต้องได้รับในบุคคลทุกคนและทุกวัย
- 2) ในการจัดการศึกษา จะต้องมีการเตรียมการและมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

3) ต้องฝึกอบรมและพัฒนาผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถด้วย

- 4) ต้องเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวก

ผู้สูงอายุยังมีความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานทั้ง 5 ได้แก่

- 1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถปรับตัวดำรงตนอยู่ในสังคม
- 2) ความต้องการทักษะเพื่อสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้
- 3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้แก่สังคม
- 4) ความต้องการความรู้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมให้มีความเข้าใจความเป็นไปในสังคม และเรียนรู้เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนสังคม
- 5) ความต้องการความรู้ที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้และพึงพอใจในชีวิต

เป้าหมายของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุประกอบด้วย

- 1) เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการสุขภาพตามธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามขั้นตอน
- 2) เพื่อการป้องกันแก้ไขดูแลตัวเองและการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ
- 3) เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพ สามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี

ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนวัยสูงอายุและหลังวัยสูงอายุในรูปแบบ (เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม, 2550) ดังนี้

1) การฝึกอบรมและการให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นการเตรียมตัวด้านจิตใจและสังคมก่อนวัยเกษียณ

2) การศึกษานอกระบบหลังวัยเกษียณ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง เช่น การเรียนหลักสูตรระยะสั้นในเนื้อหาที่สนใจตามที่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จัดให้บริการแก่ชุมชนในลักษณะการศึกษาต่อเนื่อง

3) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยสื่อต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเกี่ยวกับวิทยาการผู้สูงอายุ ได้ดังนี้

1) การจัดการศึกษา และการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการซึ่งจะนำผู้สูงอายุไปสู่การพัฒนาคน และมีศักยภาพและมีคุณภาพ สามารถเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคมได้

2) เป้าหมายของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุในอนาคต ถือผู้สูงอายุที่มีพลังและมีศักยภาพ ซึ่งสังคมต้องเตรียมความพร้อมให้

3) การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ควรอยู่ในระยะการเตรียมตัวก่อนการเป็นผู้สูงอายุ และการให้ความรู้หลังวัยสูงอายุ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้ปรับตัวได้ดีที่สุด และควรจัดอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ

4.4 สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

4.4.1 สภาพของผู้สูงอายุ

สภาพของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละช่วงอายุ มีผลต่อสภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก ซึ่ง ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544) ได้กล่าวถึงสภาพด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ ไว้ว่า และต่างส่งผลกระทบกันเป็นลูกโซ่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) สภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ (Physical Status Aging)

เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ระบบในร่างกายของผู้สูงอายุ มีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะต่างๆ ในร่างกายเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อัตราการเผาผลาญในร่างกายลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อทำให้เหี่ยวแห้ง การเปลี่ยนแปลงทางเดินโลหิต การเสื่อมของกระดูกและกล้ามเนื้อ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในระบบสมอง ระบบย่อยอาหาร การขับถ่าย และระบบอื่นๆ ของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุรับโรคและเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ง่าย เกิดปัญหาแก่ผู้สูงอายุ ครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการเจ็บป่วยในระยะเวลาที่ยาวนาน และภาวะทุพพลภาพทำให้เกิดปัญหาด้านค่าใช้จ่าย จิตใจและสังคมตามมา

2) สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (Psychological Status of Aging)

สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสื่อมถอยของอวัยวะต่างๆ ความผิดปกติของระบบประสาทและสมอง ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของสมองและประสาทลดลง มีผลกระทบต่อระบบความทรงจำ เกิดอาการหลงลืม และความทรงจำย้อนกลับ สามารถจดจำเหตุการณ์ในอดีตได้ดีกว่าเหตุการณ์ในปัจจุบัน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการสับสน

นอกจากนั้นสภาพการเจ็บป่วย และการสูญเสียด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพทางจิตใจมากมาย ดังนี้

2.1) การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เนื่องจากบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติสนิท เพื่อน เสียชีวิต หรือแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ทำให้เกิดการซึมเศร้าอันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก

2.2) การสูญเสียสถานภาพทางสังคม เนื่องจากการออกจากงาน หรือหมดภาระที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้รู้สึกไร้ค่า

2.3) การสูญเสียสัมพันธภาพในครอบครัว เนื่องจากบุตร ธิดา ส่วนใหญ่แยกตัวออกไปสร้างครอบครัวใหม่ จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานลดลง บทบาทในการให้คำอบรมสั่งสอนลดลง ผู้สูงอายุเกิดความว้าเหว่ และรู้สึกว่าตนไม่มีคุณค่า

2.4) จากไม่ตอบสนองความต้องการทางเพศ ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียทางจิตใจอย่างรุนแรง เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระเคมีของร่างกาย และวัฒนธรรมที่มีต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ของผู้สูงอายุว่าไม่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศได้ ทั้งที่มีความต้องการทางเพศอยู่ ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยวและขาดความภูมิใจในคุณค่าของตน

จากการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจทำให้ผู้สูงอายุมีสภาพที่อารมณ์เหงาซึม หวาดระแวง ห่อหุ้ม ผิดหวัง มีปมด้อย ไม่ความหวาดระแวงว่าจะถูกทอดทิ้ง ไม่มีผู้ดูแลเอาใจใส่ เกิดอารมณ์ฉุนเฉียว ใจน้อย ขาดความยับยั้งชั่งใจ กลัวง่าย มองว่าตนเองไม่สำคัญ ไร้ความสามารถ และขาดความเชื่อมั่นในตนเองไป อาจพบอาการโรคจิตที่มักเกิดกับผู้สูงอายุ เช่น การแสดงออกทางอารมณ์ที่เศร้าซึม และคลุ้มคลั่งสลับกัน เกิดอาการหูแว่ว เลอะเลือน สงสัย และสับสน อาการเสื่อมสลายเหล่านี้เกิดขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทั้งในด้านความคิด สติปัญญา การตัดสินใจ และการควบคุมตนเอง

3) สภาพของสถานภาพทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ (Social Status of Aging)

ในอดีตผู้สูงอายุและครอบครัว ประกอบด้วยบุตร หลาน และบุคคลอื่นไม่น้อยกว่า 3 รุ่นอายุ อาศัยด้วยกันในลักษณะครอบครัวใหญ่ อันเป็นลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งสมาชิกทุกรุ่นมีความรักใคร่ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวกลายเป็น

ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตรเท่านั้น ทำให้กิจกรรมในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป บางครั้งต้องพึ่งพิงสถาบันจากภายนอก ในลักษณะการซื้อบริการ เช่น การเลี้ยงดูบุตร และการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

การซื้อบริการดังกล่าวส่งผลต่อสถานภาพของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีความลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยต้องพึ่งตนเองมากขึ้น ในสังคมก็มีความยกย่อง นับถือ ลดลง โดยสังคมปัจจุบันยกย่องผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีกำลังทรัพย์มากกว่าเคารพในความเป็นผู้มีอายุยืนยาว ผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมเป็นผู้พึ่งพิงผู้อื่น ในฐานะผู้รับจากเดิมในฐานะผู้ให้ เกิดความคิดว่าตนเองหมดความสำคัญ เป็นภาระเรื้อรังของคนในครอบครัวและสังคม อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าผู้สูงอายุทุกคนเป็นสภาพดังที่กล่าวมา ในกลุ่มที่มีการเตรียมตัวเข้าสู่ภาวะสูงอายุ จะสามารถปรับตัวได้ปกติกว่าบุคคลอื่น

4) สภาพของสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ (Financial Status of Aging)

จากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ เกิดความทันสมัยต่างๆ การเติบโตของชุมชนเมือง (Urbanization) ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ส่งผลกระทบโดยตรงกับสภาพของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถหารายได้ได้ จึ้รู้สึกว่ตนเองไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เกิดความว่แหว ทั้งที่ผู้สูงอายุอาจมีความต้องการรายได้มากกว่าช่วงกลางคน เช่น เกิดปัญหาสุขภาพต้องใช้จ่ายค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมากขึ้น ต้องการคนดูแลเนื่องจากตนเองไม่แข็งแรง

นักวิชาการหลายท่านทำการศึกษาและพบว่า ผู้สูงอายุเสียค่าใช้จ่ายสำหรับอาหาร และค่าใช้จ่ายในการดูแลด้านการแพทย์มากกว่ากลุ่มอื่น ดังนั้นจึงมีความต้องการทางการเงินมากขึ้น ในกรณีที่ถูกปฏิเสธจากแหล่งทรัพยากรทางการเงิน เช่น การเกษียณอายุ การมีรายได้จำกัด ภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย อัตราดอกเบี้ยในธนาคารที่ลดลงอย่างมาก ส่งผลกระทบโดยตรงกับรายได้ของผู้สูงอายุทั้งสิ้น

จากการศึกษาสภาพด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ สรุปว่า ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับสภาพทั้งทางด้านจิตใจ และด้านสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ปกติ สภาพของผู้สูงอายุจึงคล้ายกับผู้เสมือนไร้ความสามารถ ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ตามปกติ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ โรคภัยไข้เจ็บ และส่งผลกระทบต่อสภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุด้วย นอกจากนั้นการสูญเสียสถานภาพทางสังคม ย่อมกระทบต่อความรู้สึกทางจิตใจของผู้สูงอายุเช่นกัน ดังนั้นการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพต่างๆ ของผู้สูงอายุเพื่อพิจารณาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการจัดกิจกรรมด้วย

2.4.2 ปัญหาของผู้สูงอายุ

สุมาลี สังข์ศรี (2540) ได้เสนอถึงปัญหาที่ผู้สูงอายุประสบ แบ่งเป็นประเด็นหลักที่สำคัญ ได้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย

1) ปัญหาด้านสุขภาพ เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุ สภาพร่างกาย สรีระได้เปลี่ยนแปลง ในทางที่เสื่อมถอยลง การทำงานของอวัยวะลดถอยลง ร่างกายหรืออวัยวะที่ใช้งานมานานอาจเกิด ความขัดข้องเจ็บป่วย โดยโรคที่พบในผู้สูงอายุนั้น เกี่ยวข้องกับทุกระบบของร่างกาย ทั้งตา หู ระบบทางเดินหายใจ ผิวหนัง ความดันโลหิต หัวใจ ระบบย่อยอาหาร โรคเกี่ยวกับระบบประสาท กล้ามเนื้อ กระดูก

2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เมื่ออยู่ในวัยทำงาน บุคคลประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและ ครอบครัวอย่างเต็มที่ แต่เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุแล้ว ผู้ที่ทำงานในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ และ บริษัทต่างๆ ต้องเกษียณอายุ ทำให้รายได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก หรือผู้ที่ยังไม่กำหนดเวลา เกษียณอายุก็ตาม ด้วยสภาพร่างกายที่ทรุดโทรม อ่อนแอลง สมรรถนะในการทำงานก็ลดลง ส่งผล มาถึงรายได้และอาชีพ เพราะฉะนั้นในช่วงวัยสูงอายุนี้สภาพการเปลี่ยนแปลงของรายได้มี ผลกระทบต่อผู้สูงอายุมาก ปัญหาเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหาสำคัญและใหญ่สำหรับผู้สูงอายุ โดย พบว่าผู้สูงอายุในเมืองและชนบทจำนวนมากต้องอาศัยญาติพี่น้อง ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่มีที่พึ่งพาต้อง ดิ้นรนหาเลี้ยงตนเองต่อไปจนร่างกายไม่ไหว

3) ปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหาทางด้านจิตใจเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ สาเหตุที่ สำคัญ ได้แก่

3.1) สาเหตุจากร่างกาย เนื่องจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกายทำงานได้ไม่เต็มที่ เหมือนวัยหนุ่มสาว และการทำงานของอวัยวะบางอย่าง เช่น สมอง หรือต่อมไร้ท่อมีผลโดยตรงต่อ จิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุซึมเศร้า ไม่กระฉับกระเฉง สับสน วิดกกังวล ไม่สบายใจ นอกจากนั้นการที่ ร่างกายอ่อนแอ หรือมีโรคภัย ทำให้ผู้สูงอายุคิดมาก คิดว่าตนเองเป็นภาระผู้อื่น ต้องพึ่งพาผู้อื่น เป็นต้น

3.2) สาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงการงาน ในวัยที่กำลังทำงาน บุคคลมี ภาระหน้าที่มากมาย ไม่มีเวลาว่างมาก เพราะต้องรับผิดชอบหลายอย่าง เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ภาระ งานลดลง หรือบางคนเกษียณ หยุดทำงาน ทำให้มีเวลาว่าง ไม่มีอะไรทำ ทำให้ผู้สูงอายุคิดมาก มองตนเองว่าเป็นคนไร้ค่าและปรับตัวไม่ทัน

3.3) สาเหตุจากครอบครัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการอยู่กับครอบครัว ญาติพี่น้อง ต้องการความอบอุ่น แต่สภาพสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน บุตรหลานจะต้องแยกครอบครัวหรือแยก

ออกไปประกอบอาชีพการงานที่อื่น ปล่อยให้ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง ผู้สูงอายุจึงรู้สึกเหงา ถูกทอดทิ้ง หดงอกำลังใจคล้ายกับว่าลูกหลานไม่ดูแลเอาใจใส่

3.4) สาเหตุจากสภาพสังคม ในสมัยก่อนผู้สูงอายุถึงแม้ว่าจะพ้นจากหน้าที่การงานไปแล้ว ยังคงมีบทบาทเสมือนที่พึ่ง ที่ปรึกษาของคนหนุ่มสาวในการประกอบกิจการงานต่างๆ แต่ปัจจุบันสภาพแวดล้อมของสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทนี้ในส่วนของผู้สูงอายุ ดูเสมือนว่าถูกลดไปบ้าง ผู้สูงอายุเกิดความน้อยใจใน เสมือนว่าถูกลดความสำคัญ

4) ปัญหาการปรับตัว ผู้สูงอายุเมื่อครั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวหรือวัยกลางคนนั้นมีภารกิจประจำวันมากมาย โดยเฉพาะในด้านการประกอบอาชีพการงานหารายได้ แต่เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ต้องพ้นจากภาระงาน พ้นจากหน้าที่ต่างๆ จากที่เคยติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ที่ร่วมงาน กลับต้องอยู่ตามลำพัง ผู้สูงอายุส่วนมากไม่สามารถรับได้กับสภาพที่กะทันหันเกินไป เพราะเมื่อพ้นจากหน้าที่การงานมาแล้ว ผู้สูงอายุต้องปรับตัวใหม่จึงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้มีการวางแผนหรือเตรียมตัวมาก่อน

5) ปัญหาความรู้ การไม่รู้ในที่นี้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีพื้นฐานการศึกษาต่ำ ไม่มีโอกาสได้รับความรู้เพิ่มเติม ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน จากการสำรวจสภาพของผู้สูงอายุในประเทศไทยของหน่วยงานต่างๆ และนักวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุไม่ได้รับการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนมากได้รับการศึกษาน้อย จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 70 ยังไม่สามารถอ่านเขียนหนังสือได้ และพบว่าผู้สูงอายุไม่ได้รับข่าวสารข้อมูล ไม่ทราบว่ามีบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขจึงไม่ได้ไปขอรับบริการ การที่ผู้สูงอายุมีความรู้ที่น้อยเช่นนี้ ทำให้ผู้สูงอายุขาดความรู้พื้นฐาน ขาดข้อมูลในที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ อาชีพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษาน้อยเป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม นอกจากนี้ปัญหานี้ยังมีความเชื่อมโยงให้เกิดปัญหาต่างๆ อีกมากมาย

จากการสำรวจสำมะโนประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2545 พบว่าปัญหาด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุมีระดับการศึกษาน้อย โดยพบว่าร้อยละ 90.7 จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น อีกทั้งยังมีอาชีพเกษตรกรรม รายได้ไม่เพียงพอ ทำให้ต้องหาเลี้ยงตนเอง สุขภาพไม่ดี และต้องอาศัยอยู่ตามลำพัง

เพ็ญแข ประจันปัจฉนิก (2545) ได้ทำการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักที่ผู้สูงอายุไทยเผชิญอยู่นั้นประกอบด้วยประเด็นหลักๆ 4 ด้าน ได้แก่

1) ปัญหาด้านสุขภาพกาย โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา กระทรวงสาธารณสุขพบว่าโรคที่คุกคามผู้สูงอายุมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ โรคหัวใจ โรคเมะเร็ง และโรคเบาหวาน

2) ปัญหาด้านสุขภาพจิต พบมากในผู้สูงอายุ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขนาดใหญ่มาเป็นครอบครัวขนาดเล็ก จากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพาลูกหลาน ผู้สูงอายุต้องคิดมาก เครียด และถูกทอดทิ้งอย่างรวดเร็ว

3) ปัญหาไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่วัยกลางคนได้ การเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย บางครั้งทำให้คนปรับตัวไม่ทัน เกิดความเครียด ซึมเศร้า โกรธง่าย มองโลกในแง่ร้าย

4) ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ไร้ที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทและในเมืองที่ลูกหลานต้องดิ้นรนหารายได้ โดยทำงานในเมืองหลวง ซึ่งปัจจุบันยังทวีความรุนแรง อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ

พรเทพ มนต์วัชรินทร์ (2547) ได้ทำการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญอยู่ในขณะนี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางการศึกษา และเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาทางการศึกษา เพราะหากผู้สูงอายุได้รับการศึกษาที่เหมาะสม และตรงกับความต้องการ ย่อมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสติปัญญา ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม และด้านสังคมได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

ศรวณีย์ กิจเดช (2547) เสนอว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอย ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่มีรายได้เปลี่ยนแปลงไปและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจำนวนมาก ปัญหาทางด้านจิตใจได้แก่ การปรับตัว ความเครียด การเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญหาเรื่องการไม่รู้หนังสือเนื่องจากได้รับการศึกษาน้อย และไม่มีหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาแก่ผู้สูงอายุ

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุไทยโดยการสนทนากลุ่มและสรุปปัญหาของผู้สูงอายุเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) ปัญหาด้านร่างกาย ได้แก่ การเสื่อมถอยของสุขภาพ เช่น โรคของผู้สูงอายุ อวัยวะภายในเสื่อมถอย เช่น โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ โรคความดัน โรคเกาต์ โรคข้อเสื่อม โรคเอ็นเสื่อม และโรคอ่อนเพลีย เป็นต้น

2) ปัญหาด้านจิตใจ ซึ่งมีความรุนแรงมากกว่าทางด้านร่างกาย ได้แก่ ปัญหาที่มารุมเร้าจิตใจ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจค่าครองชีพสูง ปัญหาเยาวชนที่เป็นอนาคตของลูกหลาน เป็นผลให้ผู้สูงอายุมีความวิตกกังวล เครียด ส่งผลให้เกิดโรคแก่ร่างกาย เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันอุดตัน เป็นต้น

จากปัญหาต่างๆ ของผู้สูงอายุตามที่ได้เสนอมานั้น สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาของผู้สูงอายุแบ่งได้เป็น 2 ด้านที่สำคัญ คือ

1) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาด้านสติปัญญา ปัญหาด้านสุขภาพ ร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ ปัญหาด้านจิตใจ เช่น ภาวะความเครียด กัดดัน ว้าวุ่น และปัญหาจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นต้น

2) ปัญหาจากปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการปรับโครงสร้างทางสังคม ปัญหาการไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และปัญหาทางด้านการขาดโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น

ในด้านแนวทางการแก้ไขปัญหา สรุปได้ว่า สมควรส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทางการศึกษา โดยให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และสมควรจัดกิจกรรมการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ

4.4.3 ความต้องการของผู้สูงอายุ

ในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลหลายฝ่าย รวมทั้งภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งในภาครัฐบาล หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น ชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุด้วย ซึ่งมีผู้เสนอความต้องการของผู้สูงอายุไว้มากมาย ดังนี้

สมพร เทพสิทธิ์า (2526) กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุว่าในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องบทบาทขององค์กรเอกชนในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ สรุปได้ 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพและปัจจัยสี่ของผู้สูงอายุ
- 2) ความต้องการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความต้องการประกอบอาชีพ ต้องมีรายได้
- 3) ความต้องการความรู้ ได้แก่ ความต้องการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยสูงอายุ เพื่อนำมาใช้ปรับตัวในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความรู้เท่าทันเหตุการณ์
- 4) ความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม ตลอดจนการทำตนเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น

5) ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการทางด้านความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ความกตัญญู และต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ

สุธีรา นุ้ยจันทร์ (2530) ได้กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุว่ามี 6 ประการ คือ

- 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการปัจจัยพื้นฐานสี่ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
- 2) ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความต้องการอาชีพเพื่อการมีงานทำให้สามารถพึ่งพาตนเองและเพื่อความมั่นคงในชีวิตเท่าที่ควร
- 3) ความต้องการด้านจิตใจ ต้องการความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ความเคารพ ความกตัญญูจากบุตรหลาน
- 4) ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชน สังคม และการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชน
- 5) ความต้องการลดการพึ่งพาผู้อื่น ได้แก่ การพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดก่อน ไม่ต้องการทำตัวเป็นภาระของผู้อื่น จนกระทั่งไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้แล้วจึงพึ่งผู้อื่น
- 6) ความต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคมผู้สูงอายุต้องการได้รับบริการข้อมูล ข่าวสาร เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม

สุรกุล เจนอบรม (2534) เสนอว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุมี 5 ประการ คือ

- 1) ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ คือ ความต้องการได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน จากบุตรหลาน เครือญาติ และหน่วยงานของรัฐ
- 2) ความต้องการในเรื่องที่อยู่อาศัย โดยให้ผู้สูงอายุมีที่พักพิง เช่น บ้านของตนเอง บ้านของบุตรหลานหรือญาติพี่น้อง หรือในสถานสงเคราะห์ของรัฐและเอกชน
- 3) ความต้องการในด้านอนามัย ผู้สูงอายุควรมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอ ครอบคลุมและบุตรหลานควรเอาใจใส่
- 4) ความต้องการทางการงาน การทำงานมีความหมายต่อผู้สูงอายุ เพราะเป็นที่มาของรายได้และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- 5) ความต้องการความรัก ความเคารพ ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ เพราะผู้สูงอายุต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ต้องการความรักและเคารพนับถือจากคนในครอบครัว

นงลักษณ์ บุญไทย (2539) กล่าวว่า ความต้องการของผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 7 ประการ

1) ความต้องการรับการสนับสนุนจากครอบครัว (Family support) เมื่อผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยว หรือแยกตัวอยู่คนเดียว ผู้สูงอายุจะต้องการการสนับสนุนจากครอบครัวดั้งเดิมของตน ควบคู่ไปกับภายนอกครอบครัว เช่น อาสาสมัคร องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรศาสนา

2) ความต้องการด้านการประกันรายได้ โดยเฉพาะประกันสังคมประเภทชราภาพ ผู้สูงอายุต้องการได้บำนาญชราภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคงปลอดภัยตามสมควรแก่สภาพของชีวิต

3) ความต้องการมีชีวิตอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางประเภทของสังคม ดังนั้นสังคมควรให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม ปรับคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น

4) ความต้องการพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยลง หากครอบครัวหรือชุมชน ได้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวและสังคมแล้ว จะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุรู้จักพึ่งตนเองไม่เป็นการของสังคมในบั้นปลายชีวิต

5) ความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ (The Elderly's Social Needs)

5.1) ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว กลุ่ม และสังคม (Sense of Belonging)

5.2) ความต้องการยอมรับและเคารพยกย่องนับถือจากบุคคลในครอบครัวและสังคม (Sense of Recognition)

5.3) ความต้องการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสายตาของสมาชิกในครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และสังคม (Sense of Importance)

5.4) ความต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในครอบครัว ชุมชน และสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับลูกหลานและสังคมได้ Better Relationships and Adaption and Adjustment)

5.5) ความต้องการมีโอกาสทำสิ่งที่ตนปรารถนา (Sense of Opportunity)

6) ความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ (Physical and Psychological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติเสริมขึ้นมาเพื่อให้ร่างกายอยู่ได้ ได้แก่ ปัจจัยสี่ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

7) ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือทางการเงินจากบุตรหลานของตน สะสมไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุไทยด้วยการสนทนากลุ่ม และสรุปความต้องการของผู้สูงอายุเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) ความต้องการด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการให้รัฐบาลส่งเสริมการออกกำลังกายแก่ผู้สูงอายุเป็นประจำ การให้ความรู้ความเข้าใจ ให้การศึกษาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ และการเตรียมตัวเพื่อรองรับเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

2) ความต้องการด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการให้รัฐบาลส่งเสริมการรวมกลุ่มกันระหว่างผู้สูงอายุ เช่น การตั้งสมาคมและสมาคมผู้สูงอายุต่างๆ เพื่อให้เกิดกิจกรรมในหมู่ผู้สูงอายุและการทำงานที่ตนเองรัก เช่น การรวมกลุ่มร้องเพลง การสอนหนังสือพิเศษ การช่วยเหลือสังคม และการเป็นครูภูมิปัญญาให้แก่ชุมชน เป็นต้น

Maslow (1970) ได้กล่าวถึงระดับความต้องการของมนุษย์ทุกวัย ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีความต้องการ และเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช่แรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นต่อไปอีก โดยความต้องการของมนุษย์ แบ่งได้เป็นลำดับขั้น สรุปได้ เป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ความต้องการทางกาย (Physiological Needs) ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น

ระดับที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ การหายจากความเจ็บปวด การมีบ้านอยู่ การหายจากความหวาดกลัว เป็นต้น

ระดับที่ 3 ความต้องการความรักและการยอมรับ (Social Needs) ได้แก่ การเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นต้น

ระดับที่ 4 ความต้องการในเกียรติยศและความต้องการมีชื่อเสียง (Esteem Needs) ได้แก่ ความต้องการความมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากสังคม เป็นต้น

ระดับที่ 5 ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จ หรือความต้องการเข้าใจและเป็นตัวของตัวเองอย่างถ่องแท้ (Self-actualization) เช่น การแสดงความสามารถที่มีอยู่สูงสุดของตนเองให้ผู้อื่นในสังคม เป็นต้น

สรุปได้ว่าความต้องการของมนุษย์ตามที่มา Maslow ได้กล่าวไว้มี 5 ระดับ ประกอบด้วยความต้องการระดับที่ 1 และระดับที่ 2 เป็นความต้องการส่วนบุคคล ส่วนระดับที่ 3 และระดับที่ 4 เป็นความต้องการทางสังคม ส่วนระดับที่ 5 เป็นความต้องการทางด้านสติปัญญา

Knowles (1980) ซึ่งเป็นนักการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แบ่งความต้องการของผู้ใหญ่เป็น 2 ประเภท คือ

1) ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการทางการเจริญเติบโต ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการประสบการณ์ใหม่ ความต้องการความสำเร็จ และความต้องการการยอมรับจากผู้อื่น

2) ความต้องการทางการศึกษา (Education Needs) เป็นผลมาจากแรงกระตุ้นของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และสภาพแวดล้อมทำให้บุคคลต้องการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างของตนเองที่ขาดแคลนเพื่อให้ตนเองดีขึ้น ดังนั้นความต้องการทางการศึกษา คือ ช่องว่างระหว่างระดับความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาที่อยากให้เพิ่มขึ้นในอนาคต

Kuyper and Bengtson (1984) ได้แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุไว้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ผู้สูงอายุต้องการได้รับสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพในบางครั้งผูกติดไว้กับศีลธรรมจรรยา อันเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถแสดงบทบาทได้ตามที่ต้องการ

2) ผู้สูงอายุมีความต้องการในการได้รับการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของตน มากกว่าการจัดหาบริการด้านอื่น ซึ่งหมายถึงความต้องการได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนในการดำเนินชีวิต

นอกจากนั้น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ (Active Aging) โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะที่พึ่งตนเองได้ ที่เรียกว่า “ภาวะพหุศักยภาพ” โดยองค์การอนามัยโลกได้นิยามความหมายว่า เป็นภาวะที่ผู้สูงอายุมีพลังและศักยภาพที่เหมาะสมประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน ซึ่งทำได้โดยการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ หรือการศึกษาเมื่อเป็นผู้สูงอายุแล้ว (World Health Organization, 2002)

จากการศึกษาความต้องการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ดังนี้

1) ทางด้านร่างกาย พบว่า เกิดจากสภาพความเสื่อมโทรมของร่างกายทำให้ไม่สามารถมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมได้ ซึ่งส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ในด้านจิตใจ และด้านเศรษฐกิจ

2) ความต้องการทางด้านจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการความอบอุ่น ความรักจากลูกหลาน โดยมักคิดว่าตนเองด้อยค่า ความต้องการที่สำคัญที่สุดและมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ ด้านการศึกษา เนื่องจากผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้สูงอายุ ดังนั้นแนวคิดการจัดกิจกรรมศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตาม

อัยยาศัย จึงสามารถนำมาใช้เป็นส่วนสำคัญในการให้การศึกษา เพื่อผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตในช่วงสุดท้ายของวงจรชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและปกติสุข นำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุฒิปullingต่อไป

4.5 แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุฒิปulling (Active Aging)

4.5.1 ความหมายการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุฒิปulling (Active Aging)

องค์การอนามัยโลก ได้กล่าวถึงความหมาย Active Aging การเป็นผู้สูงอายุที่คงศักยภาพของตนเองไว้ โดยประกอบด้วยแนวคิด 3 ประการ (กรมสุขภาพจิต, 2550) ได้แก่

- 1) การพึ่งพาตนเองได้หรือคงภาวะสุขภาพที่ดีที่สุดของตนเองในแต่ละช่วงชีวิตให้ได้
- 2) การมีส่วนร่วมกับสังคมให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 3) การสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้ตนเองตามอัตภาพ ซึ่งข้อนี้รัฐอาจต้อง ลงมามีส่วนช่วยในการสร้างหลักประกันให้กับผู้สูงอายุในท้ายที่สุด

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2542) ได้ให้ความหมายผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (Active Aging) ว่า หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความสามารถเป็นหลัก (Productive Aging) แต่ขณะเดียวกันก็ได้ละเลยนำแนวคิดของการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Aging) มาพิจารณาด้วย ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในลักษณะองค์รวมรอบด้าน ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพจึงหมายถึง ผู้ที่ดูแลตนเองได้ (Self-care) พึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตน ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง

ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ความหมาย Active Aging ว่าหมายถึง คุณภาพชีวิตที่ดีตามนัยของวัฒนธรรมไทยและพุทธศาสนา หมายถึง อิศรภาพและการหลุดพ้นจากความบีบคั้นคุณภาพชีวิตสุขภาพหรือสุขภาวะในเรื่อง กาย จิต สังคม และปัญญา

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล (2544) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทยให้ความหมาย Active Aging ว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสมนำไปสู่สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกัน ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย

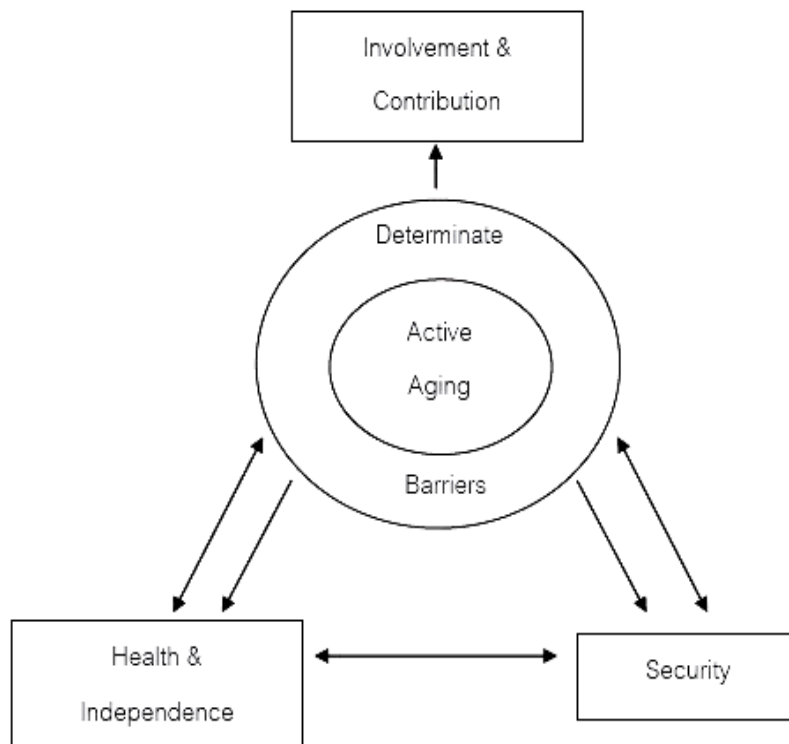
แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุฒิปulling เป็นแนวคิดที่ถูกกำหนดขึ้นโดยองค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 เป็นแนวคิดที่แสดงถึงสุขภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ และเป็น

เป้าหมายของภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกที่ต้องดำเนินไปให้ถึง ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมกว่าแนวคิดผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Aging) แนวคิดสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ (Successful Aging) และแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive Aging)

4.5.2 องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลัง

สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล (2544 ข) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังซึ่งเป็นกระบวนการ (Process) ที่เหมาะสม (Optimization) เพื่อนำไปสู่สุขภาพ (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และหลักประกัน (Security) ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิต (To enhance quality of life) เมื่อสูงวัย (Older age) (ดังแผนภาพที่ 1) และพหุพลังของแต่ละสังคม

แผนภูมิที่ 2.1 มโนทัศน์ของพหุพลัง (Active Aging) (สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล, 2544)

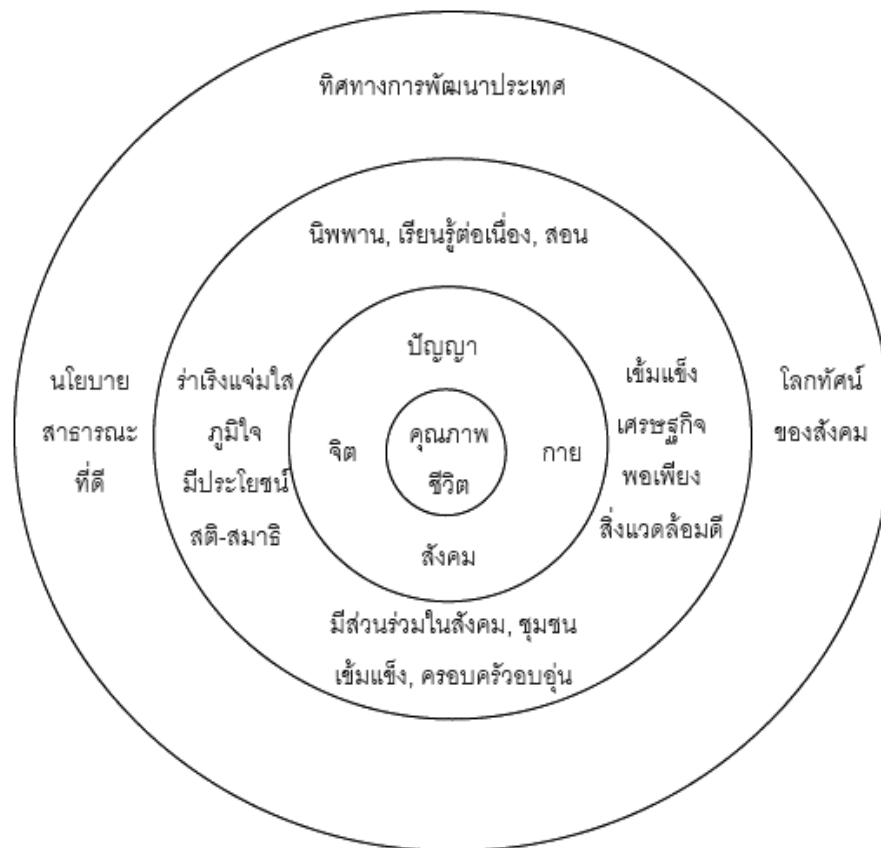
กระบวนการของพหุพลังมีขั้นตอนหรือเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้

- 1) ตระหนักและรับที่จะทำ (Realization and Make commitment)
- 2) พึ่งพาตนเอง (Self-reliance)
- 3) ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน (Everyone does and does for everyone)
- 4) ทำอย่างต่อเนื่อง (Do continuously)

กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับประเวศ ะสี (2542) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ ในประเด็นของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีว่าต้องประกอบด้วยเรื่องของสุขภาพ หรือ

สุขภาวะ (Well being) ซึ่งแยกเป็น 4 เรื่อง คือ กาย (Physical) จิต (Mental) สังคม (Social) และปัญญา (Spirit) (ดังแผนภาพที่ 2)

แผนภูมิที่ 2.2 กรอบความคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ (ประเวศ ะสี, 2542)

องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุมิติพลัง ตามกรอบความคิดของคุณภาพชีวิต ดังแผนภาพที่ 2 อธิบายได้ว่าในวัยสูงอายุจะต้องพิจารณาว่าผู้สูงอายุควรเตรียมตัวด้านสุขภาพกายให้พร้อมแต่วัยหนุ่มสาว จิตใจต้องร่าเริงแจ่มใส ต้องรู้ว่าตัวเองมีประโยชน์มีความหมายกับคนอื่นจะได้ภูมิใจ ส่วนเรื่องสติสมานะนั้น ถ้าสามารถเจริญสติสมานีได้คุณภาพชีวิตก็จะสูง มีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ด้านสังคมควรให้ความสำคัญกับครอบครัว ครอบครัวอบอุ่นเป็นเรื่องสำคัญและการมีส่วนร่วมในชุมชน ประการสุดท้ายผู้สูงอายุควรมีการพัฒนาทางด้านกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการศึกษาตลอดชีวิตร่วมด้วย

4.5.3 กรอบแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังขององค์การอนามัยโลก (WHO)

เนื่องจากการเสนอแนวคิด เป็นการเสนอแนวคิดในภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางแก่ประเทศต่างๆ นำไปใช้ในการพัฒนา ช่วยให้ประชากรสูงอายุในประเทศเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพอยู่ในภาวะพหุพลัง จึงได้กำหนดเพียงปัจจัยตัดขวางและตัวกำหนดให้ไว้เป็นแนวทาง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และระดับชาติ การเข้าใจถึงตัวกำหนดเหล่านี้จะช่วยในการกำหนดนโยบาย โครงการที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุในประเทศนั้นๆ เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลัง (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2546) ทั้งนี้ปัจจัยตัดขวางและตัวกำหนดที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลก มีรายละเอียดดังนี้ (WHO, 2002)

1) ปัจจัยตัดขวาง (Cross-Cutting Determinants) เป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงเป็นภาพใหญ่ ก่อน ได้แก่ เพศและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านอื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีพหุพลัง มีรายละเอียดดังนี้

1.1) เพศ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสถานภาพทางสังคม ลักษณะการเข้าถึงบริการทางสุขภาพของผู้สูงอายุ การทำงาน การบริโภคและภาวะโภชนาการ ในบางสังคม เด็กและผู้หญิงมีสถานภาพในสังคมต่ำ โอกาสในการเข้าถึงอาหาร การศึกษา การทำงานและบริการสุขภาพมีน้อย รวมทั้งค่านิยมแต่ดั้งเดิมที่ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ดูแลเด็ก ผู้สูงอายุและครอบครัว ซึ่งอาจทำให้ต้องละทิ้งงานที่ก่อให้เกิดรายได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อภาวะสุขภาพและทำให้เกิดความยากจนในผู้หญิงเมื่อเข้าสู่วัยชรา

1.2) วัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยมทางวัฒนธรรม (Culture Value) และประเพณีนิยม (Tradition) ของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดกว้างๆ ว่าสังคมมองและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุและกระบวนการสูงอายุอย่างไร เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้แก่คนรุ่นใหม่ในการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นอยู่ พฤติกรรม ตลอดจนสุขภาพของผู้สูงอายุ

2) ตัวกำหนด (Determinants) การเข้าสู่ภาวะพหุพลัง 6 ด้าน ได้แก่

2.1) ระบบบริการทางสุขภาพและระบบบริการทางสังคม ระบบบริการทางสุขภาพแบ่งออกเป็น 1) การส่งเสริมสุขภาพ ประชาชนก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีพหุพลัง การจัดระบบสุขภาพต้องมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกวัยในสังคมเห็นความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) การป้องกันโรค (Disease Prevention) 2) การป้องกันโรค 3) การรักษาสุขภาพ แม้การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคจะมีความสำคัญ บุคคลก็ยังมีโอกาสที่จะเจ็บป่วยเมื่ออายุมากขึ้น ดังนั้นการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ (Curative Service) ที่เหมาะสมก็มี

ความจำเป็น ปัจจุบันพบว่าสถานบริการที่ให้การดูแลสุขภาพในระยะเฉียบพลันยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว 4) พื้นฟูสุขภาพ ระบบสุขภาพต้องมีความเสมอภาคในการเข้ารับบริการ ต้องเป็นระบบที่มีความเป็นธรรมและความคุ้มค่า ในอนาคตภาวะโรคเรื้อรังจะเป็นปัญหาใหญ่ทางสุขภาพ นโยบายซึ่งเดิมเคยเน้นที่การดูแลในระยะเฉียบพลันและเน้นที่โรคต้องเปลี่ยนแปลงไป การดูแลในระยะยาว (Long-term Care) หมายถึง “ระบบของกิจกรรมที่ดำเนินการโดยผู้ดูแลที่ไม่เป็นทางการ (ครอบครัว เพื่อนและหรือเพื่อนบ้าน) และผู้ดูแลที่เป็นทางการ (ระบบบริการทางสุขภาพและสังคม) ที่จะรองรับผู้สูงอายุซึ่งไม่สามารถดูแลตนเองได้” ซึ่งต้องเป็นระบบที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ให้บุคคลมีส่วนร่วมในการดูแลและพึ่งพาตนเองบริการทางสุขภาพจิต (Mental Health Service) การให้บริการทางสุขภาพจิตมีความสำคัญและจำเป็นและควรผนวกเข้าไปไว้ใน การดูแลระยะยาว ซึ่งต้องให้ความสนใจกับอาการเจ็บป่วยทางจิตสำคัญที่มีกฏกละเลย เช่น ภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตายในผู้สูงอายุ

2.2) ตัวกำหนดทางพฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุแต่ละบุคคลที่ประกอบกันเป็นปัจจัยทางพฤติกรรมได้แก่

2.2.1) กิจกรรมทางกาย (Physical Activity) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ช่วยชะลอการเสื่อมของการทำหน้าที่ของร่างกาย ลดระยะเวลาของการเกิดโรคเรื้อรัง ผู้สูงอายุที่ยังคงความกระตือรือร้น (Active) ได้ต้องมีสุขภาพจิตที่ดี มีการติดต่อกับสังคม การเป็นผู้สูงอายุที่ยังกระตือรือร้นช่วยให้ผู้สูงอายุคงไว้ซึ่งความเป็นอิสระ พึ่งพาตนเองได้ยาวนานมากขึ้น ลดภาวะเสี่ยงการหกล้ม และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการใช้ยา ลดส่วนของผู้สูงอายุที่ไม่ออกกำลังกาย (Inactive) ยังมีอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ ชนกลุ่มน้อยและผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพ ซึ่งควรมีนโยบายสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น จัดเตรียมพื้นที่ที่ปลอดภัยสำหรับการเดินซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในสังคม และการสนับสนุนให้ชุมชนได้มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นกิจกรรมทางกายโดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้นำ รวมถึงโครงการที่จะฟื้นฟูสภาพร่างกายซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุพ้นหายจากปัญหาเรื่องการเคลื่อนไหวที่ต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพและต้นทุนที่ประหยัด ประเทศที่พัฒนาแล้วประชาชนส่วนใหญ่จะทำงานหนัก เป็นสาเหตุของการบาดเจ็บและทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม การส่งเสริมสุขภาพจึงต้องมีมาตรการที่เหมาะสม เช่น เรื่องความปลอดภัยของร่างกายในการทำงานที่จะช่วยลดการบาดเจ็บ มีเวลาพักผ่อนและการนันทนาการ

2.2.2) การรับประทานอาหารที่ถูกสุขอนามัย (Healthy Eating) ปัญหาโภชนาการของผู้สูงอายุ มี 2 ประเภท คือ ภาวะทุพโภชนาการและภาวะโภชนาการเกิน ภาวะทุพโภชนาการในผู้สูงอายุมีสาเหตุจาก ข้อจำกัดในการเข้าถึงอาหาร สูญเสียฟัน สังคมเศรษฐกิจ ขาด

ความรู้ในเรื่องภาวะโภชนาการและเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าต่ำ โรคและการใช้ยา แยกตัวจากสังคม ภาวะทุพพลภาพทางร่างกายและสติปัญญาเป็นอุปสรรคในการซื้อและเตรียมอาหาร ส่วนภาวะโภชนาการเกินมีสาเหตุมาจากการบริโภคอาหารมากเกินไป ขาดการออกกำลังกาย โรคเรื้อรังและภาวะทุพพลภาพ ในผู้สูงอายุการขาดแคลเซียม และวิตามินดีทำให้มีการสูญเสียความหนาแน่นของมวลกระดูก ส่งผลให้กระดูกหักง่าย มักพบมากในผู้สูงอายุหญิง อุบัติการณ์ของกระดูกหักนั้นสามารถลดลงได้โดยการรับประทานแคลเซียมและวิตามินดี

2.2.3) สุขภาพปาก (Oral Health) ปัญหาสุขภาพช่องปากเช่นโรคฟันผุ โรคที่เกี่ยวข้องกับเยื่อหุ้มฟัน สูญเสียฟันและมะเร็งช่องปาก สร้างภาระทางเศรษฐกิจ ลดความรู้สึกรับประกันในตัวเองลดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ปัญหาสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับภาวะทุพโภชนาการและเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรค การส่งเสริมสุขภาพช่องปากและแผนงานที่สนับสนุนประชาชนให้รักษาสุขภาพฟันด้วยตนเองต้องเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็กและต่อเนื่องจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต

2.2.4) การสูบบุหรี่ (Tobacco Use) การสูบบุหรี่เพิ่มภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรค เช่น มะเร็งปอด การสูญเสียสมรรถนะในการทำหน้าที่ของร่างกายเนื่องจากการสูบบุหรี่เร่งให้อัตราการลดลงของมวลกระดูกเร็วขึ้น ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและการทำหน้าที่เกี่ยวกับการหายใจลดลง เป็นสาเหตุหลักของการตายก่อนวัยอันควรซึ่งสามารถป้องกันได้ ประโยชน์ของการเลิกสูบบุหรี่ เช่น ลดภาวะเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจขาดเลือด ภาวะเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปอดและโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ผู้ที่เริ่มสูบบุหรี่ตั้งแต่เด็กจะติดบุหรี่อย่างรวดเร็วจากสารนิโคติน มาตรการสำคัญในการควบคุมบุหรี่ คือ ป้องกันเด็กและเยาวชนจากการสูบบุหรี่ ในขณะเดียวกันต้องช่วยให้ผู้ใหญ่งดสูบบุหรี่หรือลดความต้องการใช้บุหรี่ลง

2.2.5) แอลกอฮอล์ (Alcohol) แนวโน้มการบริโภคแอลกอฮอล์ในผู้สูงอายุมีน้อยกว่าวัยหนุ่มสาว เมตาบอลิซึมที่เปลี่ยนแปลงจากระบบการชราทำให้ผู้สูงอายุง่ายต่อการเกิดโรคที่มีสาเหตุจากแอลกอฮอล์ เช่น ภาวะทุพโภชนาการ โรคตับ แผลในกระเพาะอาหาร ตับอ่อน เสี่ยงต่อการหกล้มและการได้รับบาดเจ็บ มีแนวโน้มที่จะมีอันตรายเพิ่มขึ้นหากใช้ร่วมกับยา การแก้ปัญหาการดื่มสุรา ควรที่จะทำความเข้าใจทั้งในวัยสูงอายุและวัยหนุ่มสาว

2.2.6) การใช้ยา (Medication) ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีปัญหาเรื้อรังทางสุขภาพ จึงจำเป็นต้องใช้ยามากกว่าวัยอื่นๆ ปัญหาการใช้ยาที่พบในผู้สูงอายุ คือ การซื้อยามารับประทานเอง ในชนบทผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดแคลนยา ส่วนในเมืองจะใช้จ่ายเกี่ยวกับยามากเกินไป และมีการใช้ยาโดยไม่มีใบสั่งยา (โดยเฉพาะเพศหญิง) ผลข้างเคียงจากการใช้ยามีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วยและหกล้ม (โดยเฉพาะยานอนหลับและยาต้านโรคจิต) ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้บุคคลได้รับความทุกข์ทรมานและเสียค่าใช้จ่ายในการเข้านอนโรงพยาบาลเป็นเวลานาน (Gurwitz and

Avorn, 1991) Iatrogenesis แปลว่า ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติของแพทย์ ในที่นี้หมายถึง ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุซึ่งเกิดจากการวินิจฉัย การรักษา จากการใช้ยาเนื่องจากปฏิกิริยาของยา ความไม่พอเพียงของขนาดยาและความไม่รู้ถึงอาการข้างเคียงที่อาจเกิดขึ้น กับการเข้ามาของการรักษาแนวใหม่ จึงควรมีระบบป้องกันและให้ความรู้ทั้งกับนักวิชาการและสาธารณสุขเกี่ยวกับ ความเสี่ยงและประโยชน์ของการรักษาแนวใหม่

2.2.7) การปฏิบัติตาม/การให้ความร่วมมือในการรักษา (Adherence) นอกจาก การได้รับยาอย่างเพียงพอในการดูแลรักษาในระยะยาวแก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังแล้วยังต้อง ประกอบด้วยความร่วมมือกันที่จะคงไว้ซึ่งพฤติกรรมสุขภาพที่ดี (เช่น อาหารที่ถูกสุขลักษณะ กิจกรรมทางกาย ไม่สูบบุหรี่) รวมถึงการได้รับคำแนะนำการใช้ยาโดยผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพ หากขาดซึ่ง การให้ความร่วมมือในการรักษา การมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การได้รับการดูแลจากผู้เชี่ยวชาญ พร้อมด้วยระบบที่เหมาะสมก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการรักษาและคุณภาพชีวิตของประชาชน

2.3) ตัวกำหนดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

2.3.1) ชีววิทยาและพันธุกรรม (Biological and Genetic) การสูงอายุถูกกำหนด ขึ้นโดยกระบวนการทางชีววิทยาซึ่งมีพันธุกรรมเป็นตัวกำหนด Kirkwood (1996) กล่าวว่าความยืนยาวของชีวิตภาวะสุขภาพและการเกิดโรคเป็นผลจากพันธุกรรม สิ่งแวดล้อมวิถีชีวิต อาหาร และ โอกาสของบุคคล อิทธิพลทางพันธุกรรมเป็นปัจจัยชักนำให้เกิดโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ อัลไซเมอร์ และมะเร็ง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาทางพันธุกรรม การมีโรคหรือภาวะทุพพลภาพยัง เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคล เช่น การสูบบุหรี่ ทักษะการเผชิญปัญหา และเครือข่ายของญาติ และเพื่อนฝูง

2.3.2) ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological Factor) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความฉลาดและความสามารถทางการคิด เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหาและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญเสีย เป็นต้น เป็นปัจจัยทางจิตวิทยาทำนายการเข้าสู่ภาวะ พหุผลพลังและการมีอายุยืนยาว ความสามารถทางการคิด ได้แก่ ความเร็วในการเรียนรู้และความจำ จะเสื่อมถอยลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น แต่การสูญเสียเหล่านี้จะได้รับการทดแทนด้วยความฉลาด รอบคอบ และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น การเสื่อมถอยของความสามารถทางการคิดมัก เกิดจากการเลิกใช้ ขาดการฝึกฝน การเจ็บป่วย เช่น ภาวะซึมเศร้า ปัจจัยทางพฤติกรรม เช่น การใช้แอลกอฮอล์และการใช้ยา ปัจจัยทางจิตวิทยา เช่นขาดแรงกระตุ้น มีความคาดหวังต่ำและขาดความมั่นใจในตัวเอง และปัจจัยทางสังคม เช่น ความโดดเดี่ยวและการแยกตัว มากกว่าการสูงอายุเพียงอย่างเดียว การรับรู้สมรรถนะแห่งตน (Self-efficacy) เป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำ ซึ่งเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับลักษณะการเผชิญปัญหา

ว่าบุคคลมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เช่นการเกษียณอายุ และภาวะวิกฤตเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่นความเศร้าโศกและระยะเริ่มเจ็บป่วย ได้ดีอย่างไร

2.4) ตัวกำหนดทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่ส่งผลต่อภาวะพึ่งพาและไม่พึ่งพาในผู้สูงอายุ เช่น ผู้สูงอายุซึ่งอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยหรือพื้นที่จำกัดมีสิ่งกีดขวางที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ มีแนวโน้มที่จะแยกตัว ซึมเศร้า และมีปัญหาในเรื่องการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น ตัวกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึง

2.4.1) ที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย (Safe Housing) ที่พักอาศัยที่พอเพียงและปลอดภัย เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความผาสุกของผู้สูงอายุ สถานที่ตั้ง รวมถึงการที่ได้อยู่ใกล้กับสมาชิกในครอบครัว สถานบริการ และการขนส่ง เหล่านี้ส่งผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่ดีหรือแยกตัว ปัจจุบันกำลังมีแนวโน้มของหญิงสูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนอาศัยอยู่คนเดียวในที่พักที่ไม่ปลอดภัย ในประเทศที่พัฒนาแล้วสัดส่วนของผู้สูงอายุหญิงที่อยู่ในสลัมและกระท่อม เมืองกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากการย้ายถิ่นของคนในวัยแรงงานที่ได้นำผู้สูงอายุมาด้วย ผู้สูงอายุเหล่านี้มีปัจจัยเสี่ยงสูงที่จะแยกตัวออกจากสังคมและมีสุขภาพที่ทรุดโทรม สิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม นำมาซึ่งความเจ็บป่วยและสุขภาพที่อ่อนแอ การบาดเจ็บจากการหกล้ม ไฟไหม้และอุบัติเหตุจากการจราจร ผลต่อเนื่องจากการบาดเจ็บดังกล่าวนำไปสู่ภาวะทุพพลภาพ อยู่โรงพยาบาลนาน ใช้เวลาในการฟื้นฟูสภาพยาวนาน มีภาวะเสี่ยงสูงที่จะเป็นสาเหตุการตาย และต้องพึ่งพา

2.4.2) การหกล้ม (Fall) การหกล้มในผู้สูงอายุทำให้เกิดการบาดเจ็บ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาและเป็นสาเหตุการตาย ผลของการบาดเจ็บมักรุนแรงในผู้สูงอายุนำไปสู่ภาวะพิการ อยู่โรงพยาบาลนาน ระยะเวลาในการฟื้นฟูสภาพยาวนาน เสี่ยงต่อการเกิดภาวะพึ่งพาและเสี่ยงต่อการตาย สิ่งแวดล้อมที่เสี่ยงในการหกล้ม ได้แก่ การมีแสงสว่างไม่พอเพียง พื้นที่ลื่นหรือพื้นดินที่ไม่สม่ำเสมอในการเดิน และขาดราวสำหรับจับ การหกล้มส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในบ้าน และสามารถป้องกันได้

2.4.3) น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ และอาหารปลอดภัย การได้รับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งได้แก่ น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์และการได้รับอาหารปลอดภัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับเด็ก ผู้สูงอายุ บุคคลซึ่งมีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังและระบบภูมิคุ้มกันบกพร่อง

2.5) ตัวกำหนดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมการสนับสนุนทางสังคม โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสงบสุขและการปกป้องความรุนแรงการทารุณกรรม เป็น

ตัวกำหนดที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุก้าวเข้าสู่ภาวะพหุพิพาล ส่วนความโดดเดี่ยว การแยกตัวจากสังคม การอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ขาดการศึกษา การถูกทำร้ายและอยู่ในสถานการณ์ที่ขัดแย้งทำให้เสี่ยงต่อการเกิดภาวะทุพพลภาพ และการตายก่อนกำหนด ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

2.5.1) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) การได้รับการสนับสนุนทางสังคมไม่เพียงพอมีความสัมพันธ์กับอัตราการตายป่วย อัตราตาย การเก็บกดทางจิตใจ และทำให้ภาวะสุขภาพและความผาสุกลดลง ความโดดเดี่ยวและความขัดแย้งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความเครียด ส่วนการสนับสนุนให้มีการติดต่อกับสังคมทำให้เกิดความเข้มแข็งทางอารมณ์ ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับการสูญเสียสมาชิกครอบครัวและเพื่อนมากกว่าวัยอื่นทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว แยกตัวจากสังคมได้ง่าย และรวมกลุ่มทางสังคมได้น้อยลง องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน ผู้เชี่ยวชาญทางบริการสุขภาพและบริการสังคมสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนค่านิยมในสังคมและสนับสนุนให้เกิดกลุ่มต่างๆ โดยผู้สูงอายุ การมีอาสาสมัคร การช่วยเหลือของเพื่อนบ้าน การเป็นที่ปรึกษาและการเยี่ยมเยียน ครอบครัวผู้ดูแล โครงการที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นและบริการอื่นๆ ที่นอกเหนือออกไป

2.5.2) ความรุนแรงและการทารุณกรรม (Violence and Abuse) ผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในสภาพที่อ่อนแอหรืออยู่เพียงลำพังเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม เช่น การลักทรัพย์และทำร้ายร่างกาย รูปแบบของความรุนแรงที่เกิดในผู้สูงอายุ คือ “การถูกทารุณกรรม” โดยสมาชิกในครอบครัวและสถานที่ที่ให้การดูแล ซึ่งมักเป็นบุคคลที่ผู้สูงอายุรู้จักดี การทารุณกรรมผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้ในครอบครัวทุกๆ ระดับ และมีจำนวนเพิ่มขึ้นในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคม การทารุณกรรมผู้สูงอายุมีทั้งการทารุณกรรมร่างกาย เพศ จิตใจ และเศรษฐกิจ ลักษณะการทารุณกรรมในผู้สูงอายุ ได้แก่ การถูกทอดทิ้ง (Neglect) การถูกกีดกัน ถูกละทิ้งจากสังคม การละเมิด (Violation) สิทธิมนุษยชน สิทธิทางกฎหมายและสิทธิทางการรักษา และการกีดกันไม่ให้ได้รับ (Deprivation) การตัดสินใจ สถานภาพ เศรษฐกิจ และการยอมรับนับถือ การทารุณกรรมในผู้สูงอายุเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นสาเหตุสำคัญของการบาดเจ็บ การเจ็บป่วย สูญเสียความสามารถในการเป็นผู้ผลิต แยกตัวและสิ้นหวัง การแก้ปัญหาการทารุณกรรมในผู้สูงอายุต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงานและทุกสาขาอาชีพ

2.5.3) การศึกษาและการอ่านออกเขียนได้ (Education and Literacy) ระดับการศึกษาต่ำและการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการเกิดภาวะทุพพลภาพ การตาย และอัตราการไม่จ้างงาน การศึกษาในวัยเด็กรวมทั้งโอกาสสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะช่วยให้

ผู้สูงอายุพัฒนาทักษะและความมั่นใจในการปรับตัวในการทำงานเพื่อที่จะคงไว้ซึ่งภาวะไม่พึ่งพา การไม่จ้างงานผู้สูงอายุนั้นเนื่องมาจากผู้สูงอายุมีทักษะการอ่านการเขียนต่ำ มิใช่จากความเสื่อมจากการสูงอายุเพียงอย่างเดียว การจะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุที่ยังประโยชน์ได้นั้นต้องได้รับการฝึกฝนในการทำงานอย่างต่อเนื่องและมีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.6) ตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ (Income) การทำงาน (Work) และการปกป้องทางสังคม (Social Protection) มีรายละเอียดดังนี้

2.6.1) รายได้ (Income) ประชาชนที่ยากจนมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นที่จะเจ็บป่วยและเกิดภาวะทุพพลภาพ ผู้สูงอายุหญิงและชายซึ่งไม่มีทรัพย์สิน มีน้อย หรือไม่มีการเก็บออม ไม่ได้รับเบี้ยบำนาญหรือเงินประกันสังคม หรือผู้ซึ่งอยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ หรือไม่แน่นอน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานหรือสมาชิกครอบครัวที่จะพึ่งพาในอนาคตมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่มีที่พักอาศัยและอยู่ในสภาพที่ขาดแคลน

2.6.2) การทำงาน (Work) หากประชาชนได้รับสวัสดิการที่ดีในการทำงาน เช่น ได้รับการปกป้องอันตรายจากการทำงาน ก็จะสามารถเข้าสู่วัยสูงอายุที่ยังมีส่วนร่วมเป็นกำลังแรงงานของประเทศมากขึ้น ดังนั้นควรสนับสนุนให้ทุกประเทศตระหนักถึงการนำแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive) มาใช้ ประเทศที่พัฒนาแล้วการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุทำงานยาวนานยังมีปัญหาในการปฏิบัติ เพราะเมื่อมีการว่างงานมากขึ้นก็จะมีนโยบายลดแรงงานสูงอายุด้วยการเกษียณอายุราชการก่อนกำหนดเพื่อเป็นการหางานให้กับประชากรวัยหนุ่มสาว ส่วนในประเทศที่ด้อยพัฒนาผู้สูงอายุยังคงทำงานในภาคเศรษฐกิจอยู่มาก เช่น การทำงานในภาคเกษตรกรรม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนาถูกกำหนดให้มีบทบาทรับผิดชอบงานบ้านและดูแลเด็ก เพื่อให้คนวัยหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกบ้านได้ และบทบาทในรูปของการเป็นอาสาสมัครในโรงเรียน ชุมชน สถาบันทางศาสนา ทางธุรกิจ องค์กรทางสุขภาพ องค์กรทางการเมือง บทบาทเหล่านี้ทำให้มีโอกาสติดต่อกับสังคมซึ่งส่งผลดีต่อความผาสุกทางจิตใจของผู้สูงอายุและยังเป็นการช่วยเหลือชุมชนและประเทศชาติด้วย

2.6.3) การปกป้องทางสังคม (Social Protection) ทุกประเทศทั่วโลก จัดให้ครอบครัวเป็นแหล่งสนับสนุนที่สำคัญของผู้สูงอายุ แต่ปัจจุบันค่านิยมการอยู่อาศัยรวมกันของคนหลายรุ่นหลายวัยเริ่มเสื่อมคลายลง ประเทศต่างๆ ใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน จึงต้องมีการจัดเตรียมนโยบายการจัดระบบการปกป้องทางสังคม โดยการส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นแหล่งสนับสนุนของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้ อยู่คนเดียว กลุ่มที่อ่อนแอ ในประเทศที่พัฒนาแล้ววัดหลักประกันทางสังคมด้วย เบี้ยบำนาญชราภาพ โครงการเบี้ย

บำนาญการทำงาน การออมด้วยความสมัครใจ/การบังคับ โครงการประกันภาวะทุพพลภาพ การเจ็บป่วย การว่างงาน

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุควรคำนึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ ความต้องการของผู้สูงอายุ รวมถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ด้วยการมองกระบวนการสูงอายุในเชิงบวก มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ ตลอดจนมองเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลในวัยนี้ได้เหมาะสมและมีคุณค่า เพื่อจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพซึ่งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เป้าหมายของการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในระดับที่ช่วยเหลือตนเองได้ มองตนเองในด้านบวก พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ และเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ ไม่เป็นภาระของสังคม ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุตามเป้าหมายดังกล่าว จึงสามารถแก้ปัญหาภาวะพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุของประเทศไทยได้

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

พรเทพ มนตรวัชรินทร์ (2547) ได้วิจัยเรื่อง การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 450 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระดับดีมี 1 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม ระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สุขภาพอนามัย และสังคม ส่วนคุณภาพชีวิตระดับเศรษฐกิจอยู่ในระดับพอใช้ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าควรจัดกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูลมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ และกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน

นริภัทร ผิวพอใช้ (2547) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน” เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุจำนวน 270 คน ที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมสุขภาพ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมศาสนา ใน 6 ด้าน

ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้สอน ด้านการประเมินผล ด้านสภาพแวดล้อมและสถานที่ ด้านอุปกรณ์และสื่อ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความเห็นต่อการจัดโปรแกรมการศึกษาในกระบวนโรงเรียนในระดับมาก

ปณิธาน วัฒนพานิชกิจ (2548) ได้วิจัยเรื่อง “ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” เพื่อศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุและพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ กรุงเทพมหานคร จำนวน 286 คน ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการเรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะเนื้อหาด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย โดยต้องการความรู้ผ่านสื่อโทรทัศน์ พฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต้องการรับรู้ข้อมูลทางโทรทัศน์มากที่สุด ปัญหาที่พบคือการประชาสัมพันธ์และสื่อสำหรับผู้สูงอายุมีไม่เพียงพอ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กันอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2552) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน” เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานในเขตเมืองและเขตชนบท นำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานไปสู่การปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานไปสู่การปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน ประกอบด้วยหลักการและกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจสภาพ ปัญหาและความต้องการของการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การกำหนดกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการศึกษานอกระบบและกิจกรรรมการศึกษาตามอัธยาศัย การวัดและประเมินผล และการถอดบทเรียน โดย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานไปสู่การปฏิบัติ มี 4 ด้าน คือ ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ด้านการบูรณาการสู่การจัดการศึกษา และด้านงบประมาณ

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2553) ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย โดยศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย และได้นำเสนอรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมืองและชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุหรือสโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย โดยแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ คือ การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนรู้ และการวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Thornton (2003) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับวงจรชีวิตเป็นหนึ่งในรูปแบบกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเนื้อหาการเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจะประกอบไปด้วย ความซับซ้อนของร่างกาย สมอง และจิตใจที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อีกทั้งได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุไว้ 3 รูปแบบ คือ การเรียนเพื่อให้เรียนเป็น (Learning to learn) การเรียนเพื่อการเจริญเติบโต (Learning for Growth) และการเรียนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น (Learning for Well-being)

Richeson, Boyne and Michael (2007) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นโรคจิตเสื่อมขั้นต้น ด้วยการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ โดยทำการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อายุระหว่าง 67-89 ปี เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และทดสอบด้วยการวัดค่าดัชนี Corbin and Strauss Model for Chronic Illness Management (1991) ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

David and Marshallsay (2007) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการในการรับบริการการศึกษา นอกระบบโรงเรียนของคณาจารย์สูงอายุในประเทศออสเตรเลีย: พหุกรณีศึกษา โดยศึกษาความต้องการในการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคณาจารย์สูงอายุ ที่ใช้บริการของศูนย์บริการผู้สูงอายุหลายรัฐ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ และการเตรียมตัวในการเกษียณอายุมากที่สุดเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต รองลงมาคือ ทักษะในการทำงาน เพื่อสามารถร่วมงานกับคณาจารย์อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Gordon et al. (2007) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะของผู้สูงอายุในการศึกษาต่อ ระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิตในสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า จากการพัฒนาหลักสูตรของสถาบัน GeroRish ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้สูงอายุในการศึกษาต่อ ระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต ศึกษาจากผู้เรียนจำนวน 426 คน ซึ่งศึกษาต่อในสาขา การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ระดับปริญญาบัณฑิตจำนวน 128 คน และระดับมหาบัณฑิต จำนวน 298 คน และสำเร็จการศึกษาระหว่างปี 2004-2005 ผลการวิจัยพบว่า ระดับอายุที่แตกต่างกันมี ผลต่อสมรรถนะของผู้สูงอายุที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Doron (2007) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนา จริยธรรมในผู้สูงอายุโดยใช้บทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการใช้ บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมในผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก และมีความรู้ ทักษะ ด้านจริยธรรม เพิ่มขึ้นหลังการทดลอง

Rosenthal (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการเรียนคอมพิวเตอร์และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุสตรี โดยศึกษาในด้านแรงกระตุ้น อุปสรรค และความสำเร็จในการเรียนคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุสตรีตระหนักในความสำคัญของการเรียนคอมพิวเตอร์ในระดับมาก เหตุผลในการเรียนเนื่องจากสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารของผู้สูงอายุสตรีได้ บุคคลที่ผู้สูงอายุสตรีต้องการสื่อสารด้วย ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ประเด็นที่ผู้สูงอายุต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือเรื่องการรักษาสุขภาพ

Chi-hung (2008) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นของผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุในการเรียนคอมพิวเตอร์ในฮ่องกง โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุชายและหญิง ที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนฮ่องกง โดยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อลดความวิตกกังวลในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อลดความวิตกกังวลในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้สูงอายุมีความรู้ และทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Mott (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาชุมชนของผู้สูงอายุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับอายุ และบริบททางชุมชนแตกต่างกัน มีความต้องการในประเด็นเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาชุมชนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

Hodkinson, et al. (2008) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการเตรียมตัวเกษียณของผู้สูงอายุในประเทศอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเกษียณและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกกับขั้นตอนชีวิต โดยการวิจัยกรณีศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีระดับความต้องการในการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากขึ้นหลังการเกษียณอายุ

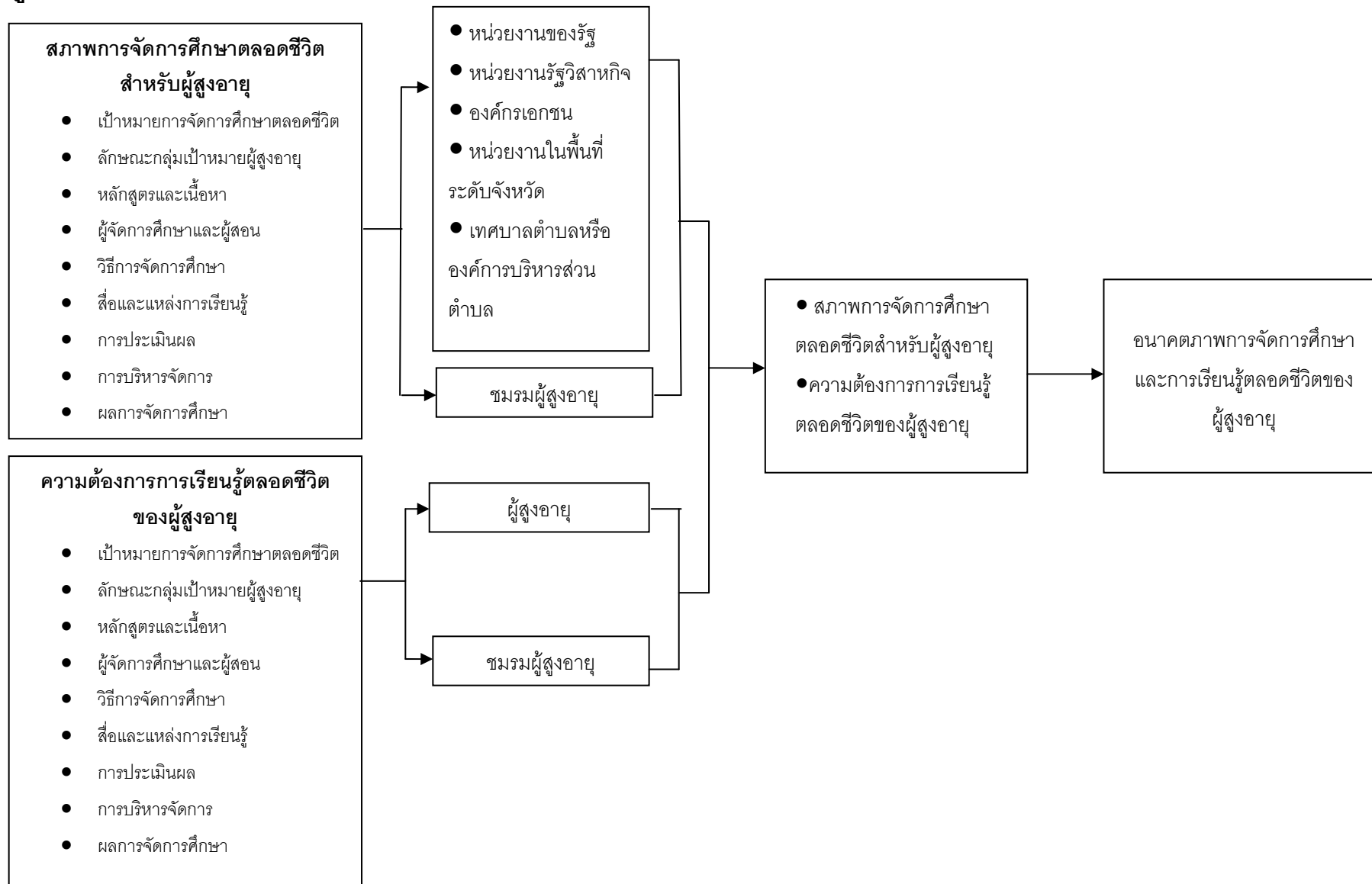
Donorfio, Laura, and Catherine (2008) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาทางไกลทางโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ” โดยทำการศึกษาในด้าน การออกแบบ พัฒนาการ และความสำเร็จของการจัดการศึกษาทางไกลทางโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดการสอนทางไกลวันละ 3 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาทางไกลสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพต้องประยุกต์ใช้

หลักการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก และหลักทางเทคโนโลยีมาถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ในรายการโทรทัศน์เพื่อผู้สูงอายุ

Russell and Helen (2008) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของการศึกษาในวาระสุดท้ายของชีวิตของผู้สูงอายุ” โดยศึกษาบทบาทการเรียนรู้จากประสบการณ์ในทุกช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้สูงอายุที่มีผลต่อการเรียนรู้ในวาระสุดท้ายของชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ที่ของผู้สูงอายุมีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ต้องการเรียนเพื่อใช้ในชีวิตอนาคตอีกต่อไป ในด้านเวลาพบว่า มีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุแต่ละระดับอายุ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และผู้สูงอายุไม่อุทิศเวลาไปกับการเรียนมากเท่าวัยอื่นๆ ดังนั้นความสำคัญของ เวลา ประสบการณ์ และการเรียนรู้จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

สรุปได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยและในต่างประเทศ เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เน้นการศึกษาตลอดชีวิต ด้วยกระบวนการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

แผนภูมิที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิจัยในเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและข้อมูลที่ได้ไปแสดงเป็นสถิติเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 หน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนักหรือหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรมและระดับสำนักของทุกกระทรวง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์การเอกชน หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด หน่วยงานในพื้นที่ระดับตำบล และชมรมผู้สูงอายุ ที่จัดการศึกษาในฐานะผู้จัดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อตอบคำถามในการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา ด้วยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์การเอกชน หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด และหน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

ประเภทของหน่วยงาน	จำนวน (แห่ง)
1. หน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนักหรือหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรมและระดับสำนักของทุกกระทรวง	173
2. หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	63
3. องค์การเอกชน	9
4. หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด	95
4.1 สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด	19

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ประเภทของหน่วยงาน	จำนวน (แห่ง)
4.2 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด	19
4.3 ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด	19
4.4 องค์การบริหารส่วนจังหวัด	19
4.5 เทศบาลเมือง/เทศบาลนคร	19
5. หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล)	380
รวมทั้งสิ้น	815

1.1.2 **ชมรมผู้สูงอายุ** ที่เป็นสมาชิกของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนรินทรบรมราชชนนี เก็บข้อมูลด้วยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 21,155 ชมรม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) โดยคัดเลือกจากทำเนียบองค์กรด้านผู้สูงอายุ พ.ศ.2551 จัดทำโดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีความครอบคลุมกลุ่มประชากรที่ศึกษาทั้งหมด กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชมรม จากนั้นสุ่มเลือกจังหวัดที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเลือกตามกลุ่มจังหวัดในแต่ละภาค 19 กลุ่มจังหวัด จากนั้นเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน ดังนี้

ภาคเหนือ

1. จังหวัดลำปาง
2. จังหวัดน่าน
3. จังหวัดพิษณุโลก
4. จังหวัดนครสวรรค์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5. จังหวัดบุรีรัมย์
6. จังหวัดเลย
7. จังหวัดขอนแก่น

8. จังหวัดนครพนม

9. จังหวัดอุบลราชธานี

ภาคกลาง

10. จังหวัดลพบุรี

11. จังหวัดนครปฐม

12. จังหวัดเพชรบุรี

13. จังหวัดนนทบุรี

14. จังหวัดสระแก้ว

15. จังหวัดชลบุรี

ภาคใต้

16. จังหวัดสตูล

17. จังหวัดภูเก็ต

18. จังหวัดชุมพร

กรุงเทพมหานคร

19. กรุงเทพมหานคร

จากนั้นผู้วิจัยเก็บข้อมูลวิจัยในเชิงสำรวจ ด้วยการส่งแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ไปที่ชมรมผู้สูงอายุเพื่อตอบคำถามในการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุที่จัดการศึกษาในฐานะผู้จัดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้ คือ แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 การสำรวจสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา (แสดงในภาคผนวก ก)

หลังจากผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลแล้วทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์โดยขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน คือ

- 1) ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร
- 2) นาวาเอก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทำนุ ดุษฎีพัฒนกุล
- 3) ดร.วิรุพท์ นิลโมจน์
- 4) อาจารย์ธำรง อมโร
- 5) อาจารย์อุบล หลิมสกุล

ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้สูงอายุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2554 ณ ศูนย์การศึกษาชนอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลบ้านหลวง อำเภอออนตูม จังหวัดนครปฐม หลังจากที่ได้ นำแบบสอบถามความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เพื่อพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถาม ก่อนที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ 0.963 ถือว่าสามารถใช้วัดผลได้เที่ยงตรงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้ได้

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุทางไปรษณีย์ โดยมีจำนวนแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ส่งกลับมายังผู้วิจัย จำนวน 624 ฉบับ จากจำนวนทั้งหมด 1,320 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 47.27 ดังแสดงรายละเอียดใน ตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 จำนวนแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ส่งกลับมายังผู้วิจัย

ประเภท	จำนวนที่ ส่งไป(ฉบับ)	จำนวนที่ ส่งกลับ (ฉบับ)	ร้อยละ
1.หน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนัก หรือหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรมและระดับสำนัก ของทุกกระทรวง (20 กระทรวง)	173	57	32.95

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ประเภท	จำนวนที่ ส่งไป(ฉบับ)	จำนวนที่ ส่งกลับ (ฉบับ)	ร้อยละ
2. หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	63	13	20.63
3. องค์กรเอกชน	9	3	33.33
4. หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (สำนักงาน พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เทศบาลเมือง/เทศบาลนคร สำนักงาน กศน. จังหวัด ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด และองค์การ บริหารส่วนจังหวัด) 5 แห่ง x 19 จังหวัด	95	18	18.95
5. หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล) อำเภอละ 10 ตำบล	380	307	80.79
6. ชุมรมผู้สูงอายุ ทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและเขตอื่น	600	226	37.67
รวม	1,320	624	47.27

หมายเหตุ หน่วยงานของรัฐ แจ้งว่าไม่ได้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุ จำนวน 39 แห่ง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ แจ้งว่าไม่ได้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุ จำนวน 11 แห่ง และชมรมผู้สูงอายุแจ้งว่าไม่ได้ดำเนินการด้านผู้สูงอายุเนื่องจากประธานชมรมเสียชีวิต 6 ปี แล้ว จำนวน 1 แห่ง รวมทั้งสิ้น 51 แห่ง ดังนั้น เหลือหน่วยงานที่ใช้ในการวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจริงทั้งสิ้น 573 แห่ง และเหลือชมรมผู้สูงอายุที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากชมรมและผู้สูงอายุจริงทั้งสิ้น 225 แห่ง

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยในการให้คะแนนแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

1.5 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบตารางและความเรียง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิจัยในเชิงสำรวจเพื่อศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปแสดงเป็นสถิติเชิงปริมาณ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1.1 ประชากรที่ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ในทุกภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีความครอบคลุมกลุ่มประชากรที่ศึกษาทั้งหมด จำนวนรวม 7,020,700 คน โดยมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ ดังนี้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากนั้นสุ่มเลือกจังหวัดที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเลือกตามกลุ่มจังหวัดในแต่ละภาคเช่นเดียวกับในขั้นตอนที่ 1 จากนั้นกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน ดังแสดงในตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ภาค	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
ภาคเหนือ (ลำปาง น่าน พะเยา นครสวรรค์)	1,467,600	84
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (บุรีรัมย์ เลย ขอนแก่น นครพนม อุบลราชธานี)	2,359,000	134
ภาคกลาง (ลพบุรี นครปฐม เพชรบุรี นนทบุรี สระแก้ว ชลบุรี)	1,653,500	94
ภาคใต้ (สตูล ภูเก็ต ชุมพร)	893,300	51
กรุงเทพมหานคร	647,300	37
รวม	7,020,700	400

2.1.2 ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เก็บข้อมูลด้วยการสุ่มกลุ่ม

ตัวอย่างจากประชากรชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 21,155 ชมรม โดยคัดเลือกอย่างเฉพาะเจาะจงจากทำเนียบองค์กรด้านผู้สูงอายุ พ.ศ.2551 จัดทำโดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีความครอบคลุมกลุ่มประชากรที่ศึกษาทั้งหมด กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชมรม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังแสดงในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ภาค/จังหวัด	ชมรม	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ผู้สูงอายุ	รวม	เมือง	อื่น	รวม	เมือง	อื่น
ภาคเหนือ	ชมรม	171	44	127	34	9	25
	ผู้สูงอายุ	389,801	80,394	309,407	67	14	53
1. ลำปาง	ชมรม	9	9	-	2	2	-
	ผู้สูงอายุ	109,899	30,477	79,422	19	5	14
2. น่าน	ชมรม	19	5	14	4	1	3
	ผู้สูงอายุ	54,913	6,812	48,101	9	1	8
3. พะเยา	ชมรม	126	21	105	24	4	20
	ผู้สูงอายุ	89,238	15,338	73,900	16	3	13
4. นครสวรรค์	ชมรม	17	9	8	4	2	2
	ผู้สูงอายุ	135,751	27,767	107,984	23	5	18
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ชมรม	1,353	107	1,246	262	21	241
	ผู้สูงอายุ	688,200	107,956	580,244	117	18	99
5. บุรีรัมย์	ชมรม	-	-	-	-	-	-
	ผู้สูงอายุ	174,739	22,603	152,136	30	4	26
6. เลย	ชมรม	54	12	42	10	2	8
	ผู้สูงอายุ	76,978	12,089	64,889	13	2	11
7. ขอนแก่น	ชมรม	356	28	328	69	6	63
	ผู้สูงอายุ	194,038	38,640	155,398	33	7	26

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ภาค/จังหวัด	ชมรม	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ผู้สูงอายุ	รวม	เมือง	อื่น	รวม	เมือง	อื่น
8. นครพนม	ชมรม	107	1	106	21	0	21
	ผู้สูงอายุ	58,128	7,444	50,684	10	1	9
9. อุบลราชธานี	ชมรม	836	66	770	162	13	149
	ผู้สูงอายุ	184,317	27,180	157,137	31	4	27
ภาคกลาง	ชมรม	280	71	209	55	14	41
	ผู้สูงอายุ	522,247	181,378	340,869	89	31	58
10. ลพบุรี	ชมรม	34	11	23	7	3	4
	ผู้สูงอายุ	98,938	18,146	80,792	17	3	14
11. นครปฐม	ชมรม	19	3	16	4	1	3
	ผู้สูงอายุ	92,313	22,597	69,716	16	4	12
12. เพชรบุรี	ชมรม	110	28	82	21	5	16
	ผู้สูงอายุ	54,167	18,480	35,687	9	3	6
13. นนทบุรี	ชมรม	71	27	44	14	5	9
	ผู้สูงอายุ	104,169	63,784	40,385	18	11	7
14. สระแก้ว	ชมรม	45	2	43	9	0	9
	ผู้สูงอายุ	77,075	9,409	67,666	13	2	11
15. ชลบุรี	ชมรม	1	-	1	0	-	0
	ผู้สูงอายุ	95,585	48,962	46,623	16	8	8

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

ภาค/จังหวัด	ชมรม	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ผู้สูงอายุ	รวม	เมือง	อื่น	รวม	เมือง	อื่น
ภาคใต้	ชมรม	132	32	100	26	6	20
	ผู้สูงอายุ	101,139	24,169	76,970	17	4	13
16. สตูล	ชมรม	8	3	5	2	1	1
	ผู้สูงอายุ	24,869	3,619	21,250	4	0	4
17. ภูเก็ต	ชมรม	15	7	8	3	1	2
	ผู้สูงอายุ	22,745	9,584	13,161	4	2	2
18. ชุมพร	ชมรม	109	22	87	21	4	17
	ผู้สูงอายุ	53,525	10,966	42,559	9	2	7
กทม.	ชมรม	119	119	-	23	23	-
	ผู้สูงอายุ	647,366	647,366	-	110	110	-
19. กรุงเทพมหานคร	ชมรม	119	119	-	23	23	-
	ผู้สูงอายุ	647,366	647,366	-	110	110	-
รวม	ชมรม	2,055	373	1,682	400	73	327
	ผู้สูงอายุ	2,348,753	1,041,263	1,307,490	400	177	223

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในขั้นตอนที่ 2 แบ่งเป็น 2 ชุด คือ

2.2.1 แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุฉบับชมรมผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 การสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เกี่ยวกับเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ และผลการจัดการศึกษา (แสดงในภาคผนวก ข)

2.2.2 แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุฉบับผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 การสำรวจความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เกี่ยวกับเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย เนื้อหาด้านการปรับตัวของสังคมและจิตใจ เนื้อหาด้านการออม เนื้อหาด้านการเรียนรู้ และเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย (แสดงในภาคผนวก ค)

หลังจากผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลแล้วทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ

- 1) ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร
- 2) นาวาเอก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทำนุ ดุษฎีพัฒนกุล
- 3) ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์
- 4) อาจารย์ธำรง อมโร
- 5) อาจารย์อุบล หลิมสกุล

จากนั้นนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้สูงอายุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2554 ณ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลบ้านหลวง อำเภอคอนสาร จังหวัดนครปฐม หลังจากที่ได้นำแบบสอบถามความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เพื่อพิจารณาคุณภาพของแบบสอบถามก่อนที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความ

เที่ยงของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.963 (ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถามควรมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 จึงถือว่าสามารถใช้วัดผลได้เพียงตรงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้ได้)

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานงานขอความอนุเคราะห์ครู กศน. จากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาคเหนือ (ลำปาง น่าน พะเยา โยนก นครสวรรค์) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (บุรีรัมย์ เลย ขอนแก่น นครพนม อุบลราชธานี) ภาคกลาง (ลพบุรี นครปฐม เพชรบุรี นนทบุรี สระแก้ว ชลบุรี) ภาคใต้ (สตูล ภูเก็ต ชุมพร) และกรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นผู้ประสานงานการเก็บข้อมูล และผู้เก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลและลงพื้นที่ในแต่ละจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ระหว่างวันที่ 1 – 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2554

โดยมีรายละเอียดการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยชี้แจงการเก็บข้อมูลให้ครู กศน. ทราบถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม การตอบแบบสอบถาม รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามก่อนรับคืนแบบสอบถาม
- 2) ผู้วิจัยให้ครู กศน. ศึกษาตารางแสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกเป็นภาค จังหวัด จำนวนชมรมและจำนวนผู้สูงอายุ ให้เกิดความชัดเจนและใช้เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงศึกษาแบบสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) ผู้วิจัยและครู กศน. วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลในอำเภอเมืองและอำเภออื่น
- 4) ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล และชี้แจงการตอบแบบสอบถามเป็นรายกลุ่ม หากกลุ่มตัวอย่างไม่เข้าใจผู้เก็บรวบรวมข้อมูลอธิบายเพิ่มเติม จนกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามครบทุกข้อ
- 5) ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความสอดคล้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามซึ่งมีความสมบูรณ์ทั้งหมด และประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์

ทั้งนี้ มีจำนวนแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากชมรมและผู้สูงอายุที่ส่งกลับมายังผู้วิจัยจำนวน 607 ฉบับ จากจำนวน 1,000 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 60.70

ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 จำนวนแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากชมรมและผู้สูงอายุที่ส่งกลับมายังผู้วิจัย

ประเภท	จำนวนที่ ส่งไป(ฉบับ)	จำนวนที่ ส่งกลับ (ฉบับ)	ร้อยละ
1. ชมรมผู้สูงอายุ (เขตเมืองและเขตอื่น)	600	226	37.67
2. ผู้สูงอายุ (เขตเมืองและเขตอื่น)	400	381	95.25
รวม	1,000	607	60.70

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยในการให้คะแนนแบบสอบถามความต้องการการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

2.5 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลสรุปผลการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในรูปแบบตารางและความเรียง

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

3.1 การร่างอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ผู้วิจัยนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาเป็นกรอบแนวคิด ประกอบการจัดทำอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ และจัดทำเป็น (ร่าง) อนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

3.2 การจัดเวทีวิชาการเรื่องอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ผู้วิจัยจัดเวทีวิชาการเรื่อง “อนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย” ในวันพุธที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 13.00 – 16.00 น. ณ ห้อง 407 อาคารประชุมสุข อาชีวอำรุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 14 ท่าน (แสดงในภาคผนวก ง) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง

ผู้ทรงคุณวุฒิและคณะผู้วิจัย ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

3.3 การนำเสนอร่างอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ผู้วิจัยนำเสนอร่างอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันแสดงความคิดเห็นที่มีต่อร่างอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา และตีความแบบอุปนัย

3.5 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนออนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในรูปแบบความเรียงและแผนภาพสรุป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาคำความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษานาถภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ตอนที่ 4 ผลการศึกษากฎระเบียบศึกษามูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ

โดยมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

1) กลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ทั้ง 6 ประเภท คือ หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล และชมรมผู้สูงอายุ มีจำนวนทั้งสิ้น 573 แห่ง เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า เป็นหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 3.14 หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 0.35 องค์กรเอกชน คิดเป็นร้อยละ 0.52 หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 3.14 หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล คิดเป็นร้อยละ 53.58 และชมรมผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 39.27 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ จำแนกตามประเภทหน่วยงาน

ประเภทหน่วยงาน		จำนวน	ร้อยละ	รวม	ร้อยละ
1. หน่วยงานของรัฐ	หน่วยงานของรัฐ	18	3.14	18	3.14
2. หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	2	0.35	2	0.35
3. องค์การเอกชน	องค์กรเอกชน	3	0.52	3	0.52
4. หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด	พัฒนาสังคมจังหวัด	6	1.05	18	3.14
	สำนักงาน กศน. จังหวัด	6	1.05		
	สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด	3	0.52		
	องค์การบริหารส่วนจังหวัด	3	0.52		
5. หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล	เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล	307	53.58	307	53.58
6. ชมรมผู้สูงอายุ	ชมรมผู้สูงอายุ	225	39.27	225	39.27
รวมทั้งสิ้น				573	100.00

เมื่อจำแนกผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุตามภาค จังหวัด และเขต พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 37.87 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 27.05, 17.45, 12.22 และ 5.41 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาตามเขต พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตนอกเมือง คิดเป็นร้อยละ 52.88 06 และอยู่ในเมือง คิดเป็นร้อยละ 47.12 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจำแนกตามภาค จังหวัด และเขต

ภาค		เขต				รวม		ร้อยละ โดยรวม
		ในเมือง		นอกเมือง				
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เหนือ	ลำปาง	11	11.00	10	10.00	21	21.00	
	น่าน	10	10.00	15	15.00	25	25.00	
	พิษณุโลก	15	15.00	26	26.00	41	41.00	
	นครสวรรค์	1	1.00	12	12.00	13	13.00	
รวมภาคเหนือ		37	37.00	63	63.00	100	100.00	17.45

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ภาค		เขต				รวม		ร้อยละ โดยรวม
		ในเมือง		นอกเมือง				
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	บุรีรัมย์	11	5.07	10	4.61	21	9.68	
	เลย	12	5.53	26	11.98	38	17.51	
	ขอนแก่น	21	9.68	23	10.60	44	20.28	
	นครพนม	10	4.61	16	7.37	26	11.98	
	อุบลราชธานี	31	14.29	55	25.35	86	39.63	
	ศรีสะเกษ	0	0.00	1	0.46	1	0.46	
	นครราชสีมา	1	0.46	0	0.00	1	0.46	
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		86	39.63	131	60.37	217	100.00	37.87
กลาง	ลพบุรี	11	7.10	19	12.26	30	19.35	
	นครปฐม	12	7.74	6	3.87	18	11.61	
	เพชรบุรี	21	13.55	16	10.32	37	23.87	
	นนทบุรี	17	10.97	15	9.68	32	20.65	
	สระแก้ว	13	8.39	13	8.39	26	16.77	
	ชลบุรี	10	6.45	1	0.65	11	7.10	
	ระยอง	0	0.00	1	0.65	1	0.65	
รวมภาคกลาง		84	54.19	71	45.81	155	100.00	27.05
ใต้	สตูล	11	15.71	6	8.57	17	24.29	
	ภูเก็ต	14	20.00	11	15.71	25	35.71	
	ชุมพร	13	18.57	15	21.43	28	40.00	
รวมภาคใต้		38	54.29	32	45.71	70	100.00	12.22
กรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร	38	54.29	32	45.71	70	100.00	5.481
รวมกรุงเทพมหานคร		38	54.29	32	45.71	70	100.00	
รวมทั้งสิ้น		270	47.12	303	52.88	573	100.00	100.00

2) กลุ่มผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุจากการสุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศและผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ จำนวนทั้งสิ้น 606 คน มีรายละเอียดดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุจากการสุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศ มีจำนวนทั้งสิ้น 381 คน เมื่อจำแนกตามภาค พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 30.18 รองลงมาคือ กรุงเทพมหานคร ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 28.87, 19.69, 16.80 และ 4.46 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตพบว่า ส่วนใหญ่อยู่นอกเมือง คิดเป็นร้อยละ 54.59 และอยู่ในเมือง คิดเป็นร้อยละ 45.41 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศจำแนกตามภาค จังหวัด และเขต

ภาค		เขต				รวม		ร้อยละ โดยรวม
		ในเมือง		นอกเมือง				
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เหนือ	ลำปาง	6	9.38	14	21.88	20	31.25	
	น่าน	0	0.00	10	15.63	10	15.63	
	พิษณุโลก	16	25.00	0	0.00	16	25.00	
	นครสวรรค์	0	0.00	18	28.13	18	28.13	
รวมภาคเหนือ		22	34.38	42	65.63	64	100.00	16.80
ตะวันออกเฉียงเหนือ	บุรีรัมย์	4	3.48	26	22.61	30	26.09	
	เลย	2	1.74	9	7.83	11	9.57	
	ขอนแก่น	0	0.00	33	28.70	33	28.70	
	นครพนม	1	0.87	9	7.83	10	8.70	
	อุบลราชธานี	4	3.48	27	23.48	31	26.96	
	ศรีสะเกษ	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
	นครราชสีมา	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		11	9.57	104	90.43	115	100.00	30.18
กลาง	ลพบุรี	4	5.33	14	18.67	18	24.00	
	นครปฐม	4	5.33	0	0.00	4	5.33	
	เพชรบุรี	3	4.00	6	8.00	9	12.00	
	นนทบุรี	5	6.67	11	14.67	16	21.33	
	สระแก้ว	2	2.67	11	14.67	13	17.33	
	ชลบุรี	8	10.67	7	9.33	15	20.00	
	ระยอง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวมภาคกลาง		26	34.67	49	65.33	75	100.00	19.69
ใต้	สตูล	0	0.00	4	23.53	4	23.53	
	ภูเก็ต	2	11.76	2	11.76	4	23.53	
	ชุมพร	2	11.76	7	41.18	9	52.94	
รวมภาคใต้		4	23.53	13	76.47	17	100.00	4.46
กรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร	110	100.00	0	0.00	110	100.00	28.87
รวมกรุงเทพมหานคร		110	100.00	0	0.00	110	100.00	
รวมทั้งสิ้น		173	45.41	208	54.59	381	100.00	100.00

ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุ มีจำนวนทั้งสิ้น 225 คน เมื่อจำแนกตามภาค พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 52.89 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 22.22, 13.33, 6.22 และ 5.33 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตพบว่า ส่วนใหญ่อยู่นอกเมือง คิดเป็นร้อยละ 72.00 และอยู่ในเมือง คิดเป็นร้อยละ 28.00 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ
จำแนกตามภาค จังหวัด และเขต

ภาค		เขต				รวม		ร้อยละ โดยรวม
		ในเมือง		นอกเมือง				
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เหนือ	ลำปาง	1	3.33	0	0.00	1	3.33	
	น่าน	0	0.00	7	23.33	7	23.33	
	พิษณุโลก	4	13.33	16	53.33	20	66.67	
	นครสวรรค์	0	0.00	2	6.67	2	6.67	
รวมภาคเหนือ		5	16.67	25	83.33	30	100.00	13.33
ตะวันออกเฉียงเหนือ	บุรีรัมย์	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
	เลย	6	5.04	11	9.24	17	14.29	
	ขอนแก่น	6	5.04	23	19.33	29	24.37	
	นครพนม	0	0.00	9	7.56	9	7.56	
	อุบลราชธานี	19	15.97	44	36.97	63	52.94	
	ศรีสะเกษ	0	0.00	1	0.84	1	0.84	
	นครราชสีมา	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		31	26.05	88	73.95	119	100.00	52.89
กลาง	ลพบุรี	1	2.00	9	18.00	10	20.00	
	นครปฐม	0	0.00	6	12.00	6	12.00	
	เพชรบุรี	10	20.00	6	12.00	16	32.00	
	นนทบุรี	3	6.00	6	12.00	9	18.00	
	สระแก้ว	1	2.00	7	14.00	8	16.00	
	ชลบุรี	0	0.00	1	2.00	1	2.00	
	ระยอง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวมภาคกลาง		15	30.00	35	70.00	50	100.00	22.22
ใต้	สตูล	1	7.14	2	14.29	3	21.43	
	ภูเก็ต	2	14.29	1	7.14	3	21.43	
	ชุมพร	3	21.43	5	35.71	8	57.14	
รวมภาคใต้		6	42.86	8	57.14	14	100.00	6.22
กรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร	6	50.00	6	50.00	12	100.00	5.33
รวมกรุงเทพมหานคร		6	50.00	6	50.00	12	100.00	
รวมทั้งสิ้น		63	28.00	162	72.00	225	100.00	100.00

โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุจากการสุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศและผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 606 คน เมื่อจำแนกตามภาค พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 38.61 รองลงมาคือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 20.63, 20.13, 15.51 และ 5.12 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามเขตพบว่า

ส่วนใหญ่อยู่นอกเมือง คิดเป็นร้อยละ 61.06 และอยู่ในเมือง คิดเป็นร้อยละ 38.94 ตามลำดับ
รายละเอียดดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมกลุ่มผู้สูงอายุจำแนก
ตามภาค จังหวัด และเขต

ภาค		เขต				รวม		ร้อยละ โดยรวม
		ในเมือง		นอกเมือง				
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เหนือ	ลำปาง	7	7.45	14	14.89	21	22.34	15.51
	น่าน	0	0.00	17	18.09	17	18.09	
	พิษณุโลก	20	21.28	16	17.02	36	38.30	
	นครสวรรค์	0	0.00	20	21.28	20	21.28	
รวมภาคเหนือ		27	28.72	67	71.28	94	100.00	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	บุรีรัมย์	4	1.71	26	11.11	30	12.82	38.61
	เลย	8	3.42	20	8.55	28	11.97	
	ขอนแก่น	6	2.56	56	23.93	62	26.50	
	นครพนม	1	0.43	18	7.69	19	8.12	
	อุบลราชธานี	23	9.83	71	30.34	94	40.17	
	ศรีสะเกษ	0	0.00	1	0.43	1	0.43	
	นครราชสีมา	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		42	17.95	192	82.05	234	100.00	
กลาง	ลพบุรี	5	4.00	23	18.40	28	22.40	20.63
	นครปฐม	4	3.20	6	4.80	10	8.00	
	เพชรบุรี	13	10.40	12	9.60	25	20.00	
	นนทบุรี	8	6.40	17	13.60	25	20.00	
	สระแก้ว	3	2.40	18	14.40	21	16.80	
	ชลบุรี	8	6.40	8	6.40	16	12.80	
	ระยอง	0	0.00	0	0.00	0	0.00	
รวมภาคกลาง		41	32.80	84	67.20	125	100.00	
ใต้	สตูล	1	3.23	6	19.35	7	22.58	5.12
	ภูเก็ต	4	12.90	3	9.68	7	22.58	
	ชุมพร	5	16.13	12	38.71	17	54.84	
รวมภาคใต้		10	32.26	21	67.74	31	100.00	
กรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร	116	100.00	6	0.00	122	100.00	20.13
รวมกรุงเทพมหานคร		116	100.00	6	0.00	122	100.00	
รวมทั้งสิ้น		236	38.94	370	61.06	606	100.00	100.00

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

2.1) ผู้สูงอายุทั่วประเทศ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 66.14 อยู่ในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.01 รองลงมาคือ 65-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.66 สถานภาพสมรส สมรส/คู่ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.85 ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 39.63 ปัจจุบันพักอาศัยอยู่กับลูก/หลาน/เหลน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.26 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.77 ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในช่วงอายุ 55 - 59 ปี ไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.48 ปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 54.59 โดยส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในปัจจุบัน ไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 37.80 และส่วนใหญ่มีรายจ่ายต่อเดือนในปัจจุบัน 500-1,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.31 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุทั่วประเทศ

รายการ		จำนวน (n = 381)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	129	33.86
	หญิง	252	66.14
อายุ	60-64 ปี	141	37.01
	65-69 ปี	113	29.66
	70-74 ปี	85	22.31
	75-79 ปี	27	7.09
	80-84 ปี	14	3.67
	85 ปีขึ้นไป	1	0.26
สถานภาพการสมรส	โสด	26	6.82
	สมรส/คู่	148	38.85
	หม้าย	135	35.43
	หย่าร้าง	22	5.77
	แยกกันอยู่	50	13.12
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าประถมศึกษา	151	39.63
	ประถมศึกษา (ป.6)	62	16.27
	มัธยมศึกษาตอนต้น	56	14.70
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	39	10.24
	ปวช.	3	0.79
	อนุปริญญา, ปวส.	13	3.41
	ปริญญาตรี	14	3.67
	สูงกว่าปริญญาตรี	43	11.29

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

รายการ		จำนวน (n = 381)	ร้อยละ
ผู้พักอาศัยด้วยในปัจจุบัน	อยู่ตามลำพัง	30	7.87
	คู่สมรส	109	28.61
	ลูก/หลาน/เหลน	161	42.26
	ญาติพี่น้อง	32	8.40
	เพื่อน/คนรู้จัก	49	12.86
การประกอบอาชีพในช่วงอายุ 55 - 59 ปี	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	94	24.67
	รับจ้างแรงงาน	41	10.76
	รับราชการ	42	11.02
	พนักงานรัฐวิสาหกิจ	7	1.84
	ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน	18	4.72
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	73	19.16
	เกษตรกรรม	102	26.77
	อื่น ๆ	4	1.05
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนในช่วงอายุ 55 - 59 ปี	ไม่มีรายได้	59	15.49
	ไม่เกิน 5,000 บาท	139	36.48
	5,001-10,000 บาท	104	27.30
	10,001-15,000 บาท	27	7.09
	15,001-20,000 บาท	26	6.82
	20,001-25,000 บาท	11	2.89
	มากกว่า 25,000 บาท	15	3.94
การประกอบอาชีพในปัจจุบัน	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	208	54.59
	รับจ้างแรงงาน	20	5.25
	ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน	8	2.10
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	63	16.54
	เกษตรกรรม	74	19.42
	อื่น ๆ	8	2.10
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนในปัจจุบัน	ไม่มีรายได้	97	25.46
	ไม่เกิน 5,000 บาท	144	37.80
	5,001-10,000 บาท	80	21.00
	10,001-15,000 บาท	30	7.87
	15,001-20,000 บาท	17	4.46
	20,001-25,000 บาท	6	1.57
	มากกว่า 25,000 บาท	7	1.84

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

รายการ		จำนวน (n = 381)	ร้อยละ
รายจ่ายต่อเดือนในปัจจุบัน	ต่ำกว่า 500 บาท	67	17.59
	500-1,000 บาท	85	22.31
	1,001-2,000 บาท	47	12.34
	2,001-3,000 บาท	48	12.60
	3,001-4,000 บาท	29	7.61
	4,001-5,000 บาท	37	9.71
	มากกว่า 5,000 บาท	68	17.85

เมื่อพิจารณาการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 82.94 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 77.43 รายละเอียดดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 จำนวนและร้อยละของการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและการมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุ

รายการ		จำนวน (n = 381)	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ	ไม่เป็น	65	17.06
	เป็น	316	82.94
ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	ไม่เคยเข้าร่วม	86	22.57
	เคยเข้าร่วม	295	77.43

จากผู้ตอบแบบสอบถามที่เคยมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 316 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นประสบการณ์เกี่ยวกับการเล่นกีฬา เช่น วิ่ง เดิน แอโรบิค เปตอง รำกระบอง เล่นเครื่องออกกำลังกาย ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.63 รองลงมาคือ ชมรมผู้สูงอายุ และ ฟ้อนรำ / กิจกรรมเข้าจังหวะ / ลีลาศเพื่อสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 53.22 และ 38.64 ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมที่ชมรมผู้สูงอายุรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.88 รองลงมาคือ หน่วยงานราชการจัด เช่น กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบจ. เทศบาล อบต. คิดเป็นร้อยละ 49.15 และ 43.73 ตามลำดับ รูปแบบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมมากที่สุดคือ การจัดทัศนศึกษา คิดเป็นร้อยละ 47.12 รองลงมาคือ การจัดอบรมระยะสั้น และการให้ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 46.44 และ 34.58 ตามลำดับ ทั้งนี้ส่วนใหญ่มีเป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 88.14 รองลงมาคือ เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ

และเพื่อสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 66.10 และ 53.90 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของรายละเอียดกิจกรรมที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุ

รายการ		จำนวน (n = 316)	ร้อยละ
ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรม	การประดิษฐ์งานฝีมือและศิลปหัตถกรรม	103	34.92
	การเล่นกีฬา เช่น วิ่ง เติบ แอโรบิค เปตอง รำกระบอง เล่นเครื่องออกกำลังกาย ฯลฯ	170	57.63
	พ่อนรำ / กิจกรรมเข้าจังหวะ / ลีลาศเพื่อสุขภาพ	114	38.64
	การชมละครในโรงละคร หรือละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์	28	9.49
	การดนตรีและการร้องเพลง	41	13.90
	การท่องเที่ยว	91	30.85
	กิจกรรมช่วยเหลือสังคม อาสาสมัคร	87	29.49
	การพัฒนาด้านภาษา	11	3.73
	ชมรมผู้สูงอายุ	157	53.22
	อื่น ๆ	15	5.08
ผู้รับผิดชอบกิจกรรม	ชมรมผู้สูงอายุ	215	72.88
	กลุ่มแม่บ้าน	83	28.14
	หน่วยงานราชการจัด เช่น กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	145	49.15
	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบจ. เทศบาล อบต.	129	43.73
	โรงพยาบาล	55	18.64
	หน่วยงานเอกชนจัด เช่น บริษัทห้างร้าน สมาคม มูลนิธิ	35	11.86
	อื่น ๆ	10	3.39
รูปแบบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วม	การจัดอบรมระยะสั้น	137	46.44
	การจัดอบรมระยะยาว	26	8.81
	การอบรมแบบทางไกล	12	4.07
	การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้	74	25.08
	การจัดทัศนศึกษา	139	47.12
	การจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ	69	23.39
	การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ	102	34.58
	การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด	43	14.58
	อื่น ๆ	11	3.73

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

รายการ		จำนวน (n = 316)	ร้อยละ
เป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ	195	66.10
	เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต	154	52.20
	เพื่อความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม	98	33.22
	เพื่อสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ	159	53.90
	เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ	260	88.14
	เพื่อจัดการศึกษาต่อเนื่อง	55	18.64
	เพื่อการมีรายได้เลี้ยงดูตนเองของผู้สูงอายุ	89	30.17
	อื่น ๆ	10	3.39

2.2) ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 80.00 อยู่ในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.44 รองลงมาคือ 65-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.56 และส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 41.78 รองลงมาคือ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 19.11 รายละเอียดดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ

รายการ		จำนวน (n= 225)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	180	80.00
	หญิง	45	20.00
อายุ	60-64 ปี	91	40.44
	65-69 ปี	62	27.56
	70-74 ปี	55	24.44
	80-84 ปี	15	6.67
	85 ปีขึ้นไป	2	0.89
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าประถมศึกษา	94	41.78
	ประถมศึกษา (ป.6)	32	14.22
	มัธยมศึกษาตอนต้น	26	11.56
	มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	0.89
	ปวช.	6	2.67
	อนุปริญญา ปวส	8	3.56
	ปริญญาตรี	14	6.22
	สูงกว่าปริญญาตรี	43	19.11

2) ผลการวิเคราะห์การสำรวจสภาพจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 1 สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

การสำรวจสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 9 ประเด็นดังนี้

1. เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
2. ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ
3. เนื้อหา
4. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน
5. วิธีการจัดการศึกษา
6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้
7. การประเมินผล
8. การบริหารจัดการ
9. ผลการจัดการศึกษา

ผลการศึกษาแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

โดยภาพรวม หน่วยงานต่าง ๆ มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.73 รองลงมาคือ เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ และเพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 54.28 และ 52.53 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ และเพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 50.00 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต และอื่น ๆ คือ เพื่อการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00, 50.00 และ 50.00 ตามลำดับ

องค์กรเอกชนมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพ
 สุขภาพของผู้สูงอายุ และเพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต มากที่สุด โดยมีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ
 100.00 และ 100.00 ตามลำดับ รองลงมาคือ เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 66.67

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
 เพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ เพื่อการพัฒนา
 ทักษะชีวิต และเพื่อความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม คิดเป็นร้อยละ 61.11 และ 61.11
 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
 สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.94 รองลงมาคือ
 เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต และเพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 52.77 และ 50.81
 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลสุขภาพ
 สุขภาพของผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.89 รองลงมาคือ เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ
 และหน้าที่ของผู้สูงอายุ และเพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 61.78 และ 59.56 ตามลำดับ
 รายละเอียดดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของ
หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เป้าหมาย	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงาน ของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กร เอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรม ผู้สูงอายุ (n = 225)	
1. เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ	8	1	2	10	156	134	311
	44.44	50.00	66.67	55.56	50.81	59.56	54.28
2. เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต	6	1	3	11	162	111	294
	33.33	50.00	100.00	61.11	52.77	49.33	51.31
3. เพื่อความเข้าใจการ เปลี่ยนแปลงของสังคม	6	0	2	11	118	108	245
	33.33	0.00	66.67	61.11	38.44	48.00	42.76
4. เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ สิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ	9	0	2	10	141	139	301
	50.00	0.00	66.67	55.56	45.93	61.78	52.53
5. เพื่อการดูแลสุขภาพสุขภาพของ ผู้สูงอายุ	12	1	3	13	227	155	411
	66.67	50.00	100.00	72.22	73.94	68.89	71.73
6. เพื่อจัดการศึกษาต่อเนื่องของ ผู้สูงอายุ	4	0	1	10	87	71	173
	22.22	0.00	33.33	55.56	28.34	31.56	30.19
7. เพื่อการมีรายได้เลี้ยงดูตนเอง ของผู้สูงอายุ	7	0	1	11	95	94	208
	38.89	0.00	33.33	61.11	30.94	41.78	36.30
8. อื่น ๆ	5	1	0	0	13	18	37
	27.78	50.00	0.00	0.00	4.23	8.00	6.46

ทั้งนี้ ในส่วนของเป้าหมายอื่น ๆ ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
สำหรับผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- เพื่อจัดอบรมความรู้และทักษะด้านการบริหารจัดการและการเขียนโครงการเพื่อขอรับ
การสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุแก่อาสาสมัครสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยทั่วประเทศ
- เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาฝีมือผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือ
- เตรียมพร้อมชีวิตหลังความตายคือศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

- เพื่อการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้คุณค่าในตัวเอง
- เพื่อการพัฒนาด้านอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ

- เพื่อการรวมกลุ่มการดูแลซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้สูงอายุ
- เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาที่มี
- ให้รับประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต

ชมรมผู้สูงอายุ

- เพื่อให้เกิดความรักและสามัคคี
- เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปแนะนำเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกัน

2. ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 5 ประเด็น คือ 1) ช่วงอายุของผู้สูงอายุที่จัดการศึกษาให้ 2) กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ 3) เพศของผู้สูงอายุ 4) วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ และ 5) วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ช่วงอายุของผู้สูงอายุที่จัดการศึกษาให้

โดยภาพรวมหน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.06 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 และ อายุ 70 – 74 ปี คิดเป็นร้อยละ 61.78 และ 42.41 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 และ อายุ 70 – 74 ปี คิดเป็นร้อยละ 61.11 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี และ อายุ 65-69 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 และ 100.00 ตามลำดับ ส่วนช่วงอายุอื่น ๆ จัดเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชน จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนช่วงอายุอื่น ๆ จัดเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 และ อายุ 70 – 74 ปี คิดเป็นร้อยละ 72.22 และ 55.56 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.36 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 และ อายุ 70 – 74 ปี คิดเป็นร้อยละ 64.50 และ 40.72 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.67 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 และ อายุ 70 – 74 ปี คิดเป็นร้อยละ 57.33 และ 43.56 ตามลำดับ
รายละเอียดดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 จำนวนและร้อยละของช่วงอายุของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้

ช่วงอายุ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (n = 18)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
อายุ 60 – 64 ปี	15	2	3	15	259	159	453
	83.33	100.00	100.00	83.33	84.36	70.67	79.06
อายุ 65 – 69 ปี	11	2	1	13	198	129	354
	61.11	100.00	33.33	72.22	64.50	57.33	61.78
อายุ 70 – 74 ปี	8	1	1	10	125	98	243
	44.44	50.00	33.33	55.56	40.72	43.56	42.41
อายุ 75 – 79 ปี	5	1	1	8	79	72	166
	27.78	50.00	33.33	44.44	25.73	32.00	28.97
อายุ 80 – 84 ปี	3	1	1	5	51	37	98
	16.67	50.00	33.33	27.78	16.61	16.44	17.10
อายุ 85 ปี ขึ้นไป	3	1	1	4	34	29	72
	16.67	50.00	33.33	22.22	11.07	12.89	12.57

2.2 กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ

โดยภาพรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 57.42 รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรกรรม และ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.45 และ 49.39 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุกลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ กลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ และกลุ่มเกษียณจากหน่วยงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ 44.44 และ 38.89 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุกลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ มีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุกลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ กลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ และกลุ่มเกษตรกรกรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 66.67 และ 66.67 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มอาชีพอื่น ๆ มีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุกลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ และกลุ่มเกษตรกรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.78 และ 77.78 ตามลำดับ รองลงมาคือ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 72.22

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุกลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.43 รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรรม และกลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 67.43 และ 46.91 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุกลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.44 รองลงมาคือ กลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ และกลุ่มเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 43.11 และ 41.33 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละของกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้

กลุ่มอาชีพ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 225)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (n = 18)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	8	1	2	14	207	97	329
	44.44	50.00	66.67	77.78	67.43	43.11	57.42
เกษตรกรรม	5	1	2	14	197	93	312
	27.78	50.00	66.67	77.78	64.17	41.33	54.45
กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานเอกชน	7	1	1	6	51	67	133
	38.89	50.00	33.33	33.33	16.61	29.78	23.21
กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ	15	2	2	9	88	89	205
	83.33	100.00	66.67	50.00	28.66	39.56	35.78
กลุ่มรับจ้าง	4	1	1	11	89	58	164
	22.22	50.00	33.33	61.11	28.99	25.78	28.62
กลุ่มค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	6	1	1	10	75	55	148
	33.33	50.00	33.33	55.56	24.43	24.44	25.83
กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน	6	1	1	13	144	118	283
	33.33	50.00	33.33	72.22	46.91	52.44	49.39
กลุ่มอื่นๆ	3	0	0	1	9	20	33
	16.67	0.00	0.00	5.56	2.93	8.89	5.76

ทั้งนี้ ในส่วนของกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ของผู้สูงอายุ ที่หน่วยงานต่าง ๆ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.)
- กลุ่มใกล้เคียงนครราชสีมา 55-60 ปี

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- กลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม
- กลุ่มที่สนใจกิจกรรมด้านสุขภาพ สมุนไพรพื้นบ้าน
- กลุ่มที่สนใจการทำจักสาน

ชมรมผู้สูงอายุ

- สมาชิกทั้งหมดไม่เจาะจงอาชีพ	- เฉพาะผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขต
- ผู้สนใจอยากเข้าร่วมกลุ่มสังคม	อำเภอเมือง
ต่างๆ	- คู่สมรสของผู้เกษียณอายุ
- ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ	- ข้าราชการ
	- กลุ่มจักสานไม้ไผ่

2.3 เพศของผู้สูงอายุ

โดยภาพรวมเพศของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ พบว่า ทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 76.27 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 75.57 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐ จัดการศึกษาให้ทั้งเพศชายและหญิงจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 88.89 และ 88.89 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จัดการศึกษาให้ทั้งเพศชายและหญิงจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 100.00 และ 100.00 ตามลำดับ

องค์กรเอกชน จัดการศึกษาให้ทั้งเพศชายและหญิงจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 100.00 และ 100.00 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุเพศหญิง มากกว่าเพศชาย โดยคิดเป็นร้อยละ 94.44 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 83.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุเพศหญิง มากกว่าเพศชาย โดยคิดเป็นร้อยละ 81.43 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 78.50

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุเพศชาย มากกว่าเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 69.33 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 66.22
 รายละเอียดดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละของเพศของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้

เพศ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
ชาย	16	2	3	15	241	156	433
	88.89	100.00	100.00	83.33	78.50	69.33	75.57
หญิง	16	2	3	17	250	149	437
	88.89	100.00	100.00	94.44	81.43	66.22	76.27

2.4 วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

โดยภาพรวมวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มากที่สุดคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 61.26 รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ และการประสานผ่านเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 60.03 และ 51.31 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงโดยการประสานผ่านเครือข่าย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ และการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 55.56 และ 50.00 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงโดยการประชาสัมพันธ์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงโดยการประสานผ่านเครือข่าย และกลุ่มผู้สูงอายุติดต่อกับหน่วยงานด้วยตนเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 และ 66.67 ตามลำดับ รองลงมาคือ วิธีอื่น ๆ เช่น ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสานงานถึงตัวผู้สูงอายุและติดต่อทางโทรศัพท์โดยตรง เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 50.00

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงโดยการประสานผ่านเครือข่าย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ และการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 72.22 และ 66.67 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงโดยการสำรวจกลุ่มเป้าหมาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.68 รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ และการประสานผ่านเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 60.26 และ 53.42 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงโดยการประชาสัมพันธ์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.11 รองลงมาคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย และการประสานผ่านเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 49.33 และ 44.44 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละของวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

วิธีการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของ รัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การสำรวจ กลุ่มเป้าหมาย	9	1	1	12	217	111	351
	50.00	50.00	33.33	66.67	70.68	49.33	61.26
การประชาสัมพันธ์	10	2	1	13	185	133	344
	55.56	100.00	33.33	72.22	60.26	59.11	60.03
การประสานผ่าน เครือข่าย	12	0	2	16	164	100	294
	66.67	0.00	66.67	88.89	53.42	44.44	51.31
กลุ่มผู้สูงอายุติดต่อ กับหน่วยงานด้วย ตนเอง	8	0	2	8	94	77	189
	44.44	0.00	66.67	44.44	30.62	34.22	32.98
อื่นๆ	2	0	1	3	8	15	29
	11.11	0.00	50.00	16.67	2.51	6.98	5.24

ทั้งนี้ ในส่วนของวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอื่น ๆ ที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- การจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- ทำหนังสือเชิญถึงองค์กรด้านผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- กลุ่มผู้สูงอายุนักพบปะสังสรรค์กันเอง
- อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสม.)

- ประสานสมาชิกสภา อบต.

ชมรมผู้สูงอายุ

- สมาชิกในชุมชน
- การจัดกิจกรรมและสรรหาโครงการที่เหมาะสม

2.5 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ

วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์ กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 23.56 รองลงมาคือ สร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ และให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับการศึกษ คิดเป็นร้อยละ 9.60 และ 9.42 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของวิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

วิธีการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของ รัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
สร้างกิจกรรม	1	0	0	0	4	8	13
ร่วมกับกลุ่มต่างวัย/ กลุ่มเดียวกัน	5.56	0.00	0.00	0.00	1.30	3.56	2.27
ให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้า รับการศึกษ	2	0	0	1	34	17	54
	11.11	0.00	0.00	5.56	11.07	7.56	9.42
สร้างแรงจูงใจถึง ประโยชน์ผู้สูงอายุ จะได้รับหลังจากเข้า รับการศึกษ	4	1	0	2	29	19	55
	22.22	50.00	0.00	11.11	9.45	8.44	9.60
ประชาสัมพันธ์	6	0	2	4	74	49	135
กิจกรรม	33.33	0.00	66.67	22.22	24.10	21.78	23.56
จัดหลักสูตรกิจกรรม	0	0	0	4	17	7	28
ตรงตามความ ต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย	0.00	0.00	0.00	22.22	5.54	3.11	4.89
จัดกิจกรรมที่ ผู้สูงอายุสามารถอย่า ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	0	0	0	2	5	3	10
	0.00	0.00	0.00	11.11	1.63	1.33	1.75

3. เนื้อหา

เนื้อหาที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 5 ประเด็น คือ 1) เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ 2) เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ 3) เนื้อหาด้านการออม 4) เนื้อหาด้านการเรียนรู้ และ 5) เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุ ตามกฎหมาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ

โดยภาพรวมเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 84.29 รองลงมาคือ อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และการตรวจสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 61.61 และ 59.86 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการออกกำลังกาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.78 รองลงมาคือ การตรวจสุขภาพ และอาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 38.89 และ 33.33 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการออกกำลังกาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการออกกำลังกาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ การพักผ่อนนอนหลับที่เหมาะสมในวัยผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และความรู้เกี่ยวกับโรคภัยในวัยสูงอายุ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 66.67

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการออกกำลังกาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และอาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 55.56 และ 38.89 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการออกกำลังกาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.53 รองลงมาคือ อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และการตรวจสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 60.91 และ 59.61 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการออกกำลังกาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.11 รองลงมาคือ อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ การตรวจสุขภาพ และความรู้เกี่ยวกับโรคภัยในวัยสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 67.11, 64.89 และ 64.89 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุที่
หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การออกกำลังกาย	14	1	3	15	281	169	483
	77.78	50.00	100.00	83.33	91.53	75.11	84.29
อาหารที่ เหมาะสมสำหรับ ผู้สูงอายุ	6	0	2	7	187	151	353
	33.33	0.00	66.67	38.89	60.91	67.11	61.61
การพักผ่อน หลับที่เหมาะสม ในวัยผู้สูงอายุ	2	0	2	6	135	135	280
	11.11	0.00	66.67	33.33	43.97	60.00	48.87
การจัด สภาพแวดล้อม เพื่อความ ปลอดภัยในบ้าน สำหรับผู้สูงอายุ	2	0	2	10	117	126	257
	11.11	0.00	66.67	55.56	38.11	56.00	44.85
ความรู้เกี่ยวกับ โรคภัยในวัย สูงอายุ	2	0	2	6	163	146	319
	11.11	0.00	66.67	33.33	53.09	64.89	55.67
การตรวจสุขภาพ	7	0	1	6	183	146	343
	38.89	0.00	33.33	33.33	59.61	64.89	59.86
อื่นๆ	2	0	0	0	10	39	51
	11.11	0.00	0.00	0.00	3.26	17.33	8.90

เมื่อพิจารณาเนื้อหาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย โดยภาพรวม พบว่าส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับโยคะ/รำกระบอง คิดเป็นร้อยละ 49.28 รองลงมาคือ แอโรบิค/เปตอง/ฮูลาฮูป และวิ่ง/เดินเร็ว คิดเป็นร้อยละ 41.20 และ 37.06 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ในเนื้อหาเกี่ยวกับฝึกชี่กง/ไทเก็ก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.14 รองลงมาคือ วิ่ง/เดินเร็ว โยคะ/รำกระบอง และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 50.00, 42.86 และ 42.86 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ในเนื้อหาเกี่ยวกับฝึกชี่กง/ไทเก็ก และโยคะ/รำกระบอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 และ 100.00 ตามลำดับ

องค์กรเอกชนจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ในเนื้อหาอื่น ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ ฝึกชี่กง/ไทเก็ก โยคะ/รำกระบอง วิ่ง/เดินเร็ว เล่นเครื่องออกกำลังกาย และว่ายน้ำ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ในเนื้อหาเกี่ยวกับโยคะ/รำกระบอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาคือ ฝึกชี่กง/ไทเก็ก เล่นเครื่องออกกำลังกาย และแอโรบิค/เปตอง/ฮูลาฮูป คิดเป็นร้อยละ 46.67, 40.00 และ 40.00 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ในเนื้อหาเกี่ยวกับโยคะ/รำกระบอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.26 รองลงมาคือ แอโรบิค/เปตอง/ฮูลาฮูป และวิ่ง/เดินเร็ว คิดเป็นร้อยละ 40.57 และ 31.32 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ในเนื้อหาเกี่ยวกับโยคะ/รำกระบอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.44 รองลงมาคือ วิ่ง/เดินเร็ว และแอโรบิค/เปตอง/ฮูลาฮูป คิดเป็นร้อยละ 47.93 และ 43.79 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 จำนวนและร้อยละของเนื้อหาย่อยของการออกกำลังกายที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 483)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 14)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 1)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 15)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 281)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 169)	
วิ่ง/เดินเร็ว	7	0	1	2	88	81	179
	50.00	0.00	33.33	13.33	31.32	47.93	37.06
แอโรบิค/เป ตอง/ฮูลาฮoop	5	0	0	6	114	74	199
	35.71	0.00	0.00	40.00	40.57	43.79	41.20
โยคะ/รำ กระบอง	6	1	1	8	130	92	238
	42.86	100.00	33.33	53.33	46.26	54.44	49.28
ว่ายน้ำ	2	0	1	0	0	13	16
	14.29	0.00	33.33	0.00	0.00	7.69	3.31
ฝึกชก/ไทเก็ก	8	1	1	7	41	62	120
	57.14	100.00	33.33	46.67	14.59	36.69	24.84
เล่นเครื่องออก กำลังกาย	4	0	1	6	64	65	140
	28.57	0.00	33.33	40.00	22.78	38.46	28.99
ปิงปอง/เทนนิส/ แบดมินตัน	1	0	0	0	3	11	15
	7.14	0.00	0.00	0.00	1.07	6.51	3.11
อื่น ๆ	6	0	2	5	43	40	96
	42.86	0.00	66.67	33.33	15.30	23.67	19.88

ทั้งนี้ ในส่วนของเนื้อหาย่อยอื่น ๆ ของการออกกำลังกาย ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- ชีวจิตรยาน
- นันทนาการ
- ร้องเพลง
- กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การบริหารร่างกายสำหรับผู้สูงอายุและกิจกรรมการฝึกอบรมอาชีพ
- กีฬาที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
- ลีลาศ รำวงมาตรฐาน

องค์กรเอกชน

- เกม

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- กอล์ฟ/เทบอล

- นวัตกรรมคนบนกะลา
- พบปะสังสรรค์
- การใช้อุปกรณ์กายภาพบำบัด
- ส่งเสริมทางด้านการฝึกอาชีพและการเดินลีลาศ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- กายบริหาร	- เดินออกกำลังกายและวิ่งแบบช้าๆ
- กายบำบัด หัวเราะเพื่อสุขภาพ	- เดินลีลาศ
- การทำงานในชุมชนเมื่อมีเวลาว่าง	- ทำงานบ้าน
เช่น จักสานต่างๆ	- โนรำหีบิก
- การนวดแผนไทย	- ปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพ
- กิจกรรมสันทนาการ	- รำผ้าขาวม้า, ทำกายบริหาร
- กีฬาผู้สูงอายุ	- รำไม้พลอง
- กีฬาพื้นบ้าน	- รำวง
- ใช้ไม้เท้ายึดเส้นยึดสาย เดิน รดน้ำ	- วาดบอล
ต้นไม้	- หนังสือดี สบาย

ชมรมผู้สูงอายุ

- ออกกำลังกายพื้นฐาน	- แอโรบิก
- เล่นไม้พลอง	- ปั่นจักรยาน
- ลีลาศ	- กิจกรรมเข้าจังหวะ
- รำวง	- ทำงานอดิเรก
- ฤๅษีตัดตน 60 ท่า	- ทำงานเกษตร
- เปตอง	- ทำกลองยาว และรำไท่
- กีฬาวู้ดบอล	- เดินระบำพื้นบ้านอีสาน

เนื่อหาอื่น ๆ ของอาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
สำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- อาหารสำหรับผู้สูงอายุ
- อาหารเสริมสร้างการฟื้นตัวของระบบความจำ/ฝึกและผลไม้
- อาหารย่อยง่าย ๆ
- อาหารเสริมสุขภาพ

- อาหารที่ปลอดภัย

องค์กรเอกชน

- อาหารสำหรับผู้เป็นเบาหวาน ความดัน
- โภชนาการในผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- การเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพ
- อาหาร 5 หมู่
- โภชนาการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
- อาหารกับโรคเบาหวาน
- อาหารกับการย่อยของผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- อาหารอ่อนย่อยง่าย	- อาหารเพื่ออายุที่ยืนยาว
- อาหารหลัก 5 หมู่	- อาหารเพื่อสุขภาพ ผัก ผลไม้ ไขมันน้อย
- อาหารเสริม	- อาหารเพื่อสุขภาพ
- อาหารสำหรับโรคเบาหวาน/ความดัน	- อาหารป้องกันโรค
- อาหารสำหรับผู้สูงอายุ	- อาหารประเภทมังสวิรัติ
- อาหารสำหรับผู้ป่วยแต่ละโรค/อาหารที่ควรหลีกเลี่ยงของผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว	- อาหารบำรุงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
- อาหารมีประโยชน์ต่อการบริโภคของผู้สูงอายุ	- อาหารที่ถูกต้องตามหลักผู้สูงอายุ
	- อาหารชีวจิต
	- โภชนาการอาหารเพื่อสุขภาพ

ชมรมผู้สูงอายุ

- อาหารเสริมเพื่อสุขภาพ	- อาหารปลอดภัย
- อาหารสำหรับผู้สูงอายุ	- อาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
- อาหารมังสวิรัติ	- อาหารที่ช่วยลดโรค
- อาหารพื้นบ้าน	- อาหารต้านโรค
- อาหารป้องกันโรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดัน	- โภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหาย่อยอื่น ๆ ของการพักผ่อนนอนหลับที่เหมาะสมในวัยผู้สูงอายุ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- การพักผ่อนและนันทนาการในผู้สูงอายุ

องค์กรเอกชน

- การเปลี่ยนแปลงลักษณะการนอนหลับในผู้สูงอายุ
- การนอนหลับในผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- การนัดเพื่อผ่อนคลาย
- การพักผ่อนนอนหลับที่เหมาะสมในวัยสูงอายุ
- การดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ
- การนอนหลับและการนอนกรน

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- สุขภาพร่างกายกับการพักผ่อน	- การปฏิบัติตัวประจำวันผู้สูงอายุ
- เทคนิคการผ่อนคลายความเครียด	- การดูแลสุขภาพเบื้องต้น
- ทำสมาธิก่อนนอน	- การดูแลตนเองในวัยชรา
- ข้อปฏิบัติในการพักผ่อน	- การแก้ไขการนอนไม่หลับใน
- การพักผ่อนนอนหลับที่เหมาะสม	ผู้สูงอายุ
- การพักผ่อนและผ่อนคลาย	

ความเครียด

ชมรมผู้สูงอายุ

- ห้องนอนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
- การพัฒนาร่างกาย/การพัฒนาจิต
- การพัฒนาจิตในธรรม
- การพักผ่อนนอนหลับของผู้สูงอายุ
- การพักผ่อนที่สมควรตามวัย

เนื้อหาย่อยอื่น ๆ ของการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- ความปลอดภัยในชีวิต

องค์กรเอกชน

- home renovation
- การป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- กิจกรรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงวัย
- สภาพบ้านที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ
- ความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ
- การปรับปรุงสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ
- 5 ส. เพื่อความสะอาดและปลอดภัย
- โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน
- อยู่อย่างปลอดภัยในบ้าน
- สภาพแวดล้อมที่ดีของผู้สูงอายุ
- ความปลอดภัยในการดำรงชีวิตประจำวัน
- การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม/ซ่อมแซม/ปลูกบ้าน
- การป้องกันการเกิดอุบัติเหตุในบ้าน
- การปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุ
- การดูแลรักษาบ้านเรือนให้น่าอยู่
- การจัดสภาพแวดล้อมในบ้านเพื่อความปลอดภัยกับผู้สูงอายุ

ชมรมผู้สูงอายุ

- วิธีดูแลสิ่งแวดล้อมและที่อยู่อาศัย
- บ้านที่ปลอดภัย
- จะอยู่อย่างไรให้ปลอดภัยและมีความสุข
- ความสะอาดในครัวเรือน
- ความสะดวกและความปลอดภัยภายในบ้าน
- ความปลอดภัยในครอบครัว
- ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ
- การเฝ้าระวังการเกิดอุบัติเหตุ
- การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในบ้านพัก
- การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหาย่ออื่น ๆ ของความรู้เกี่ยวกับโรคภัยในวัยผู้สูงอายุ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- โรคที่เกิดกับผู้สูงอายุ

องค์กรเอกชน

- ปัญหาและโรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- การป้องกันโรคติดต่อในวัยผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- โรคภัยสำหรับผู้สูงอายุ	- โรคที่มักเกิดกับผู้สูงอายุ
- ความรู้เกี่ยวกับโรคเบาหวาน	- โรคที่ควรระวังในการดูแลสุขภาพ
- สุขภาพดีชีวิตมีสุข	- โรคชรา
- สมุนไพรใกล้ตัว	- รู้เท่าทันโรคภัยกายใจเป็นสุข
- ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ	- การป้องกันโรคความดันโลหิตสูงในผู้สูงอายุ
- การป้องกันโรคต่างๆ	- การป้องกันความพิการในวัยชรา
- โรคระบบหลอดเลือด	- การปฏิบัติตัวและป้องกันโรค
- โรคภัยของผู้สูงอายุ	- การดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ
- โรคภัยใกล้ตัว	

ชมรมผู้สูงอายุ

- ความรู้เรื่องความดันโลหิต	- การป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ
โรคเบาหวาน	สำหรับผู้สูงอายุ
- วิธีป้องกันโรคภัย/และวิธี	- การป้องกันและรักษาโรคซึมเศร้า
บำบัดรักษาโรค	และโรคเครียด การป้องกันและ
- โรคของคนชรา	รักษาโรคเบาหวาน มะเร็ง ฯลฯ
- รู้ทันโรค	- การป้องกัน ฝ้าระวังโรคความดัน
- ระวังโรคภัย 5 ภัยเงียบ	โลหิต เบาหวาน ไขมันในเลือด โรค
- จะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะปลอดภัย	ซึมเศร้า โรคความจำเสื่อม
จากโรคภัย	

เนื่อหาย่ออื่น ๆ ของการตรวจสุขภาพ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
ของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- การตรวจร่างกายประจำปี

องค์กรเอกชน

- การตรวจสุขภาพประจำปีตามสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- ตรวจสุขภาพพื้นฐานประจำปี
- ตรวจความดัน
- การตรวจสุขภาพประจำเดือน
- สุขภาพกายผู้สูงอายุ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- การตรวจสุขภาพประจำปี สำคัญ	- ตรวจสุขภาพประจำเดือน
ไฉน	- ตรวจสุขภาพทุกปีชี้วีปอดภัย
- สุขภาพดี ห่างไกลโรค	- ตรวจคัดกรองความเสี่ยง
- สุขภาพความดัน เบาหวาน	- การตรวจสุขภาพเบื้องต้น
- การแนะนำให้ตรวจสุขภาพ	
ประจำปี	

ชมรมผู้สูงอายุ

- การตรวจสุขภาพประจำปี	- การตรวจสุขภาพภายในทุกส่วน
- การตรวจสุขภาพเบื้องต้น	- การตรวจคัดกรองกลุ่มเสี่ยงใน
- การตรวจสุขภาพของโรคต่าง ๆ	ผู้สูงอายุ
- การพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุ	- การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ

3.2 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ

โดยภาพรวมเนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้
ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ งานอดิเรก คิดเป็นร้อยละ 72.77 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับ
บุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในวัยเดียวกัน และธรรมะ
เพื่อเข้าใจชีวิต คิดเป็นร้อยละ 60.73, 58.46 และ 58.46 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงาน
พบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับงานอดิเรก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในวัยเดียวกัน การฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ และธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต คิดเป็นร้อยละ 50.00, 50.00 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนเนื้อหาในเรื่องอื่น ๆ จัดเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับงานอดิเรก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และการยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 66.67 และ 66.67 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในวัยเดียวกัน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ งานอดิเรก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และการฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 61.11, 61.11 และ 55.56 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับงานอดิเรก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.55 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต คิดเป็นร้อยละ 59.61 และ 59.28 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับงานอดิเรก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.44 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในวัยเดียวกัน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 64.00 และ 63.56 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ
ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษา
ให้

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การสร้าง ความสัมพันธ์ที่ ดีกับบุคคล ภายใน ครอบครัวหรือ ญาติพี่น้อง	7	2	2	11	183	143	348
	38.89	100.00	66.67	61.11	59.61	63.56	60.73
การสร้าง ความสัมพันธ์ที่ ดีกับบุคคลใน วัยเดียวกัน	9	1	1	13	167	144	335
	50.00	50.00	33.33	72.22	54.40	64.00	58.46
การเผชิญกับ การสูญเสีย บุคคลที่เป็นที่ รัก	6	1	1	5	48	88	149
	33.33	50.00	33.33	27.78	15.64	39.11	26.00
การยอมรับการ เปลี่ยนแปลง ทางร่างกาย และจิตใจของ ตนเอง	7	1	2	9	117	132	268
	38.89	50.00	66.67	50.00	38.11	58.67	46.77
การฝึกจิต/ฝึก สมาธิเพื่อ พัฒนาจิตใจ	9	1	1	10	151	133	305
	50.00	50.00	33.33	55.56	49.19	59.11	53.23
ธรรมะเพื่อ เข้าใจชีวิต	8	1	1	9	182	134	335
	44.44	50.00	33.33	50.00	59.28	59.56	58.46
งานอดิเรก	13	1	3	11	235	154	417
	72.22	50.00	100.00	61.11	76.55	68.44	72.77

เมื่อพิจารณาเนื้อหาการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรกโดยภาพรวม พบว่าส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับปลูกต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 68.11 รองลงมาคือ อ่านหนังสือ และทำงานฝีมือ คิดเป็นร้อยละ 66.43 และ 41.97 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรก ในเนื้อหาเกี่ยวกับอ่านหนังสือ และท่องเที่ยว มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.54 และ 61.54 ตามลำดับ รองลงมา คือ ทำงานฝีมือ เล่นดนตรี/เต้นลีลาศ/รำวง และปลูกต้นไม้ คิดเป็นร้อยละ 53.85, 53.85 และ 46.15 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรก ในเนื้อหาเกี่ยวกับท่องเที่ยว ทำงานฝีมือ ปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ และทำขนม มากที่สุด โดยมีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 100.00

องค์กรเอกชนจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรก ในเนื้อหาเกี่ยวกับปลูกต้นไม้ และเล่นดนตรี/เต้นลีลาศ/รำวง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 และ 100.00 ตามลำดับ รองลงมาคือ ท่องเที่ยว ทำงานฝีมือ เลี้ยงสัตว์ ทำขนม อ่านหนังสือ และอื่น ๆ โดยมีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 66.67

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรก ในเนื้อหาเกี่ยวกับเล่นดนตรี/เต้นลีลาศ/รำวง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.82 รองลงมาคือ ปลูกต้นไม้ ทำงานฝีมือ และทำขนม คิดเป็นร้อยละ 72.73, 72.73 และ 63.64 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรก ในเนื้อหาเกี่ยวกับปลูกต้นไม้ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.98 รองลงมาคือ อ่านหนังสือ และทำงานฝีมือ คิดเป็นร้อยละ 60.85 และ 39.15 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานอดิเรก ในเนื้อหาเกี่ยวกับอ่านหนังสือ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.27 รองลงมาคือ ปลูกต้นไม้ และเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 76.62 และ 48.05 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 จำนวนและร้อยละของเนื่อหาย่อยของงานอดิเรกที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการ
จัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 417)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 13)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 1)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 11)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 235)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 154)	
อ่านหนังสือ	8	0	2	5	143	119	277
	61.54	0.00	66.67	45.45	60.85	77.27	66.43
เลี้ยงสัตว์	5	1	2	4	82	74	168
	38.46	100.00	66.67	36.36	34.89	48.05	40.29
ปลูกต้นไม้	6	1	3	8	148	118	284
	46.15	100.00	100.00	72.73	62.98	76.62	68.11
ทำขนม	5	1	2	7	59	54	128
	38.46	100.00	66.67	63.64	25.11	35.06	30.70
ทำงานฝีมือ	7	1	2	8	92	65	175
	53.85	100.00	66.67	72.73	39.15	42.21	41.97
ท่องเที่ยว	8	1	2	5	32	72	120
	61.54	100.00	66.67	45.45	13.62	46.75	28.78
เล่นดนตรี/ เต้นลีลาศ/รำ วง	7	0	3	9	45	61	125
	53.85	0.00	100.00	81.82	19.15	39.61	29.98
เล่นหมากรุก	5	0	1	2	19	21	48
	38.46	0.00	33.33	18.18	8.09	13.64	11.51
อื่น ๆ	3	0	2	1	15	18	39
	23.08	0.00	66.67	9.09	6.38	11.69	9.35

ทั้งนี้ ในส่วนของงานอดิเรกอื่น ๆ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- ดูโทรทัศน์
- สังสรรค์กับเพื่อนฝูง
- การถ่ายทอดภูมิปัญญา
- ไปวัด

องค์กรเอกชน

- วาดรูป

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- เล่นเปตอง

- ชมภาพยนตร์

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- ปลูกพืชผักสวนครัว
- อาชีพเสริมในวัยผู้สูงอายุ
- เลี้ยงหลาน
- ร้องเพลง
- ฟังธรรม
- ทำสวน
- เดินแอโรบิค
- ดูทีวี/ฟังวิทยุ
- อ่านหนังสือธรรม
- การออกกำลังกาย สูลาสูก
- การวางแผนไทย

ชมรมผู้สูงอายุ

- แลกเปลี่ยนเล่าประสบการณ์ดี ๆ ให้เพื่อนฟัง
- ทำงานภายในบ้านที่พอทำได้
- ออกกำลังกาย
- เล่นนิทานกล่อมหลาน
- ฟังธรรมะ ทำสมาธิ
- พักผ่อนเพื่อสุขภาพ
- เป็นอาสาสมัครจิตอาสา
- ปลูกดอกไม้ ตบแต่งบ้านให้ดูสวยงาม
- ธรรมสังฆจร 9 วัด
- ทำสวนครัว
- ทำเครื่องจักสาน
- เล่นอินเทอร์เน็ต
- ดูโทรทัศน์

3.3 เนื้อหาด้านการออม

โดยภาพรวมเนื้อหาด้านการออมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือการวางแผนและการจัดทำแผนการออม คิดเป็นร้อยละ 45.90 รองลงมาคือ การหารายได้เสริม และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 44.85 และ 40.31 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการออม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.11 รองลงมาคือ การหารายได้เสริม และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 44.44 และ 27.78 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการออม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ การหารายได้เสริม การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และความรู้เรื่องการลงทุน ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการหารายได้เสริม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ การวางแผนและการจัดทำแผนการออม และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 33.33 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการออม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมาคือ การหารายได้เสริม การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และความรู้เรื่องการลงทุน คิดเป็นร้อยละ 50.00, 50.00 และ 27.78 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการหารายได้เสริม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.02 รองลงมาคือ การวางแผนและการจัดทำแผนการออม และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 39.41 และ 36.16 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการออม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.44 รองลงมาคือ การหารายได้เสริม และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 48.00 และ 46.22 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านการออมที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การวางแผนและ การจัดทำ แผนการออม	11	2	1	10	121	118	263
	61.11	100.00	33.33	55.56	39.41	52.44	45.90
ความรู้เรื่องการ ลงทุน	4	1	0	5	26	54	90
	22.22	50.00	0.00	27.78	8.47	24.00	15.71
การจัดทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย	5	1	1	9	111	104	231
	27.78	50.00	33.33	50.00	36.16	46.22	40.31
การหารายได้ เสริม	8	1	2	9	129	108	257
	44.44	50.00	66.67	50.00	42.02	48.00	44.85
อื่น ๆ	4	0	0	3	16	24	47
	22.22	0.00	0.00	16.67	5.21	10.67	8.20

ทั้งนี้ ในส่วนของเนื้อหาด้านการออมอื่น ๆ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- การเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- การออมเงินในชมรมผู้สูงอายุ
- ส่งเสริมการเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- ทำสมุดครัวเรือน
- กองทุนชมรมผู้สูงอายุ
- กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและการออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ชมรมผู้สูงอายุ

- ผู้สูงอายุอยู่แบบพอเพียง
- การประหยัดอดออม

3.4 เนื้อหาด้านการเรียนรู้

โดยภาพรวมเนื้อหาการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 62.30 รองลงมาคือ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 53.58 และ 41.36 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ และการได้รับการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 66.67 และ 50.00 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ การได้รับการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ การได้รับการศึกษาพื้นฐานในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 50.00 และ 50.00 ตามลำดับ

องค์กรเอกชน จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ มากที่สุด ซึ่งมี

จำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และการฝึกนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ และความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 72.22 และ 50.00 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.12 รองลงมาคือ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 47.56 และ 38.44 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.33 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ และการได้รับการศึกษาพื้นฐานในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 56.00, 44.89 และ 44.89 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการ
ศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การพัฒนา วิธีการเรียนรู้	2	2	1	5	48	71	129
	11.11	100.00	33.33	27.78	15.64	31.56	22.51
ความสามารถ ในการใช้แหล่ง การเรียนรู้ต่างๆ	7	1	1	9	83	76	177
	38.89	50.00	33.33	50.00	27.04	33.78	30.89
การเข้าร่วม กิจกรรมการ เรียนรู้เพื่อการ พัฒนาตนเอง	13	2	2	15	146	129	307
	72.22	100.00	66.67	83.33	47.56	57.33	53.58
การฝึกนิสัยการ เรียนรู้อย่าง ต่อเนื่อง	2	0	1	5	54	82	144
	11.11	0.00	33.33	27.78	17.59	36.44	25.13
การได้รับการ ส่งเสริม สนับสนุนการ เรียนรู้จาก หน่วยงานต่างๆ	7	1	2	8	118	101	237
	38.89	50.00	66.67	44.44	38.44	44.89	41.36
การได้รับ การศึกษา พื้นฐานในการ เข้าสู่วัย ผู้สูงอายุ	6	2	0	5	78	101	192
	33.33	100.00	0.00	27.78	25.41	44.89	33.51
การได้รับการ พัฒนาทักษะใน การเรียนรู้	9	2	0	8	59	63	141
	50.00	100.00	0.00	44.44	19.22	28.00	24.61
การใช้เวลาว่าง ในวัยสูงอายุ	12	2	1	13	203	126	357
	66.67	100.00	33.33	72.22	66.12	56.00	62.30
อื่น ๆ	4	0	0	2	9	19	34
	22.22	0.00	0.00	11.11	2.93	8.44	5.93

ทั้งนี้ ในส่วนของเนื้อหาด้านการเรียนรู้อื่นๆ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- พัฒนาการในผู้สูงอายุ
- การวางแผนกลยุทธ์
- การฝึกอบรมอาชีพ
- กิจกรรมทัศนศึกษา

3.5 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

โดยภาพรวมเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายหน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 67.19 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 32.46 และ 23.04 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.11 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 27.78 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก คิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชน จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 44.44 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.71 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 20.85 และ 12.38 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.00 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 48.00 และ 35.56 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 จำนวนและร้อยละของเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ	11	2	2	12	214	144	385
	61.11	100.00	66.67	66.67	69.71	64.00	67.19
ความรู้เกี่ยวกับ การทำ พินัยกรรมและ การจัดการ มรดก	5	1	0	8	64	108	186
	27.78	50.00	0.00	44.44	20.85	48.00	32.46
ความรู้เกี่ยวกับ การทำ พินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดง เจตนาปฏิเสธ การรักษาของ ผู้ป่วยระยะ สุดท้าย)	6	0	0	8	38	80	132
	33.33	0.00	0.00	44.44	12.38	35.56	23.04
อื่น ๆ	3	0	0	3	19	11	36
	16.67	0.00	0.00	16.67	6.19	4.89	6.28

ทั้งนี้ ในส่วนของเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายอื่น ๆ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ประกันสังคม
- สิทธิทั่วไป
- ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดทำบำเหน็จตกทอดให้ถูกต้อง

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- ส่งเสริมประชาธิปไตยด้านการเลือกตั้ง
- กฎระเบียบของสถานสงเคราะห์

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- สิทธิในการได้รับเบี้ยยังชีพ
- กฎหมายทั่วไป

ชมรมผู้สูงอายุ

- สิทธิที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน

4. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

โดยภาพรวมผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 61.26 รองลงมาคือ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และครู กศน. คิดเป็นร้อยละ 50.79 และ 50.26 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐมีผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการของหน่วยงานคือ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมาคือ อาจารย์ในวิทยาลัย / มหาวิทยาลัย และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 44.44 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการของหน่วยงานคือ ครู กศน. เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน อาจารย์ในวิทยาลัย / มหาวิทยาลัย อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสผ.) และครูในโรงเรียน ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนมีผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการของหน่วยงานคือ ครูครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน และอื่น ๆ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสผ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) และนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดมีผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการของหน่วยงานคือ ครู ภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 61.11 รองลงมาอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) แพทย์/พยาบาล และนักพัฒนาสังคม คิดเป็นร้อยละ 50.00, 44.44 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลมีผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการของหน่วยงานคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.08 รองลงมาคือ ครู กศน. และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) คิดเป็นร้อยละ 66.45 และ 63.52 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุมีผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการของหน่วยงานคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.22 รองลงมาคือ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน และแพทย์/พยาบาล คิดเป็นร้อยละ 52.44 และ 42.22 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 จำนวนและร้อยละของผู้จัดการศึกษาและผู้สอนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
ครู กศน.	7	2	0	7	204	68	288
	38.89	100.00	0.00	38.89	66.45	30.22	50.26
ครูในโรงเรียน	4	1	0	4	37	29	75
	22.22	50.00	0.00	22.22	12.05	12.89	13.09
อาจารย์ใน วิทยาลัย / มหาวิทยาลัย	8	1	0	5	11	41	66
	44.44	50.00	0.00	27.78	3.58	18.22	11.52
ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน	10	1	2	11	135	118	277
	55.56	50.00	66.67	61.11	43.97	52.44	48.34
แพทย์/พยาบาล	7	0	0	8	88	95	198
	38.89	0.00	0.00	44.44	28.66	42.22	34.55
เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข	7	2	0	11	209	122	351
	38.89	100.00	0.00	61.11	68.08	54.22	61.26
อาสาสมัคร สาธารณสุข (อสม.)	7	2	1	9	195	77	291
	38.89	100.00	33.33	50.00	63.52	34.22	50.79

ตารางที่ 4.23 (ต่อ)

ผู้จัดการศึกษา และผู้สอน	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
อาสาสมัคร พัฒนาสังคม และความ มั่นคงของ มนุษย์ (อพม.)	6	0	1	7	76	53	143
	33.33	0.00	33.33	38.89	24.76	23.56	24.96
อาสาสมัครดูแล ผู้สูงอายุที่บ้าน (อสม.)	6	1	1	5	75	61	149
	33.33	50.00	33.33	27.78	24.43	27.11	26.00
นักสังคม สงเคราะห์	5	0	1	5	31	51	93
	27.78	0.00	33.33	27.78	10.10	22.67	16.23
นักพัฒนาสังคม	7	0	0	8	65	47	127
	38.89	0.00	0.00	44.44	21.17	20.89	22.16
พัฒนากร	3	0	0	2	59	27	91
	16.67	0.00	0.00	11.11	19.22	12.00	15.88
เจ้าหน้าที่ สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (อพช.)	4	0	0	2	30	35	71
	22.22	0.00	0.00	11.11	9.77	15.56	12.39
เจ้าหน้าที่ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	6	2	0	6	167	65	246
	33.33	100.00	0.00	33.33	54.40	28.89	42.93
เจ้าหน้าที่ องค์กรพัฒนา เอกชน	2	0	0	2	16	26	46
	11.11	0.00	0.00	11.11	5.21	11.56	8.03
อื่น ๆ	8	0	2	3	8	13	34
	44.44	0.00	66.67	16.67	2.61	5.78	5.93

ทั้งนี้ ในส่วนของ**ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนอื่น ๆ** ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- ข้าราชการบำนาญที่เป็น
แบบอย่างในการใช้ชีวิตในวัย
ผู้สูงอายุ
- วิทยากรภาครัฐจากหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง
- พนักงานคุมประพฤติ
- เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน
ประกันสังคม
- วิทยากรรับเชิญ/วิทยากร
ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพที่สอน
- จัดส่งไปเข้าร่วมกับหน่วยงานอื่น

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

- วิทยากรของหน่วยงาน

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- หน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมในพื้นที่

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- อสม. และประชาชนทั่วไป
- วิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญด้าน
การออกกำลังกายด้านแอโรบิค
และลีลาศ
- วิทยากรจากหน่วยงานต่างๆ
- พระ
- นักเรียนที่อ่านออกเขียนได้ใน
พื้นที่
- ทหาร
- ครูสอนศาสนา-อ่านคำภีร์
อัลกุรอาน

ชมรมผู้สูงอายุ

- ประชาชนชาวบ้าน
- พระ
- นักวิชาการ

5. วิธีการจัดการศึกษา

วิธีการจัดการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการจัดการศึกษา และ 2) เทคนิคการให้ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 รูปแบบการจัดการศึกษา

โดยภาพรวมรูปแบบการจัดการศึกษาที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การจัดอบรมระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 54.10 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 38.05 และ 31.76 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้รูปแบบการจัดการศึกษา โดยการจัดทัศนศึกษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคือ การจัดอบรมระยะสั้น และการจัดมุมความรู้/ห้องสมุด คิดเป็นร้อยละ 44.44 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้รูปแบบการจัดการศึกษา โดยการจัดอบรมระยะสั้น การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด อื่น ๆ และการให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้รูปแบบการจัดการศึกษา โดยการให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 66.67 และ 66.67 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้รูปแบบการจัดการศึกษา โดยการจัดอบรมระยะสั้น มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 61.11 และ 55.56 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้รูปแบบการจัดการศึกษา โดยการจัดอบรมระยะสั้น มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.70 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 31.92 และ 31.60 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้รูปแบบการจัดการศึกษา โดยการจัดอบรมระยะสั้น มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.56 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 44.00 และ 36.00 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการจัดการศึกษาที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

รูปแบบการจัดการศึกษา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การจัดอบรม ระยะสั้น	8	1	1	13	171	116	310
	44.44	50.00	33.33	72.22	55.70	51.56	54.10
การจัดอบรม ระยะยาว	6	0	0	2	20	46	74
	33.33	0.00	0.00	11.11	6.51	20.44	12.91
การอบรมแบบ ทางไกล	2	0	0	0	3	14	19
	11.11	0.00	0.00	0.00	0.98	6.22	3.32
การจัด นิทรรศการ เผยแพร่ความรู้	6	0	1	7	79	58	151
	33.33	0.00	33.33	38.89	25.73	25.78	26.4
การจัดทัศน ศึกษา	9	0	1	11	98	99	218
	50.00	0.00	33.33	61.11	31.92	44.00	38.05
การจัดสัมมนา/ การประชุมเชิง ปฏิบัติการ	6	0	2	10	83	81	182
	33.33	0.00	66.67	55.56	27.04	36.00	31.76
การให้ความรู้ ผ่านสื่อต่างๆ	4	1	3	4	97	59	168
	22.22	50.00	100.00	22.22	31.60	26.22	29.32
การจัดมุม ความรู้/ ห้องสมุด	8	1	2	9	73	34	127
	44.44	50.00	66.67	50.00	23.78	15.11	22.16
อื่น ๆ	6	1	1	1	25	21	55
	33.33	50.00	33.33	5.56	8.14	9.33	9.60

ทั้งนี้ ในส่วนของระยะเวลาในการจัดอบรมระยะสั้นและระยะยาว ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้ พบว่า ระยะเวลาในการจัดอบรมระยะสั้นของหน่วยงานต่าง ๆ อยู่ในช่วง 1-168 ชั่วโมง ส่วนระยะเวลาในการจัดอบรมระยะยาวของหน่วยงานต่าง ๆ อยู่ในช่วง 1-360 ชั่วโมง รายละเอียดดังตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 ระยะเวลาในการจัดอบรมระยะสั้นและระยะยาว ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

ประเภทหน่วยงาน	ระยะเวลาที่ใช้	
	การจัดอบรมระยะสั้น	การจัดอบรมระยะยาว
หน่วยงานของรัฐ	2-72 ชั่วโมง	1-336 ชั่วโมง
หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	3 ชั่วโมง	-
องค์กรเอกชน	16 ชั่วโมง	-
หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด	3-50 ชั่วโมง	50-100 ชั่วโมง
หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล	6-100 ชั่วโมง	8-360 ชั่วโมง
ชมรมผู้สูงอายุ	1-168 ชั่วโมง	3-300 ชั่วโมง

5.2 เทคนิคการให้ความรู้

โดยภาพรวมเทคนิคการให้ความรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือการบรรยาย คิดเป็นร้อยละ 58.46 รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ และการแก้ปัญหาร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 41.54 และ 37.00 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการบรรยาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมาคือ การสาธิต และเกมและนันทนาการ คิดเป็นร้อยละ 44.44 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการบรรยาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ เกมและนันทนาการ การระดมสมอง แผนที่มีความคิด และการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการบรรยาย การลงมือปฏิบัติ และการอภิปรายกลุ่มย่อย มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ การสาธิต โครงการ และการอภิปรายกลุ่มใหญ่ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 66.67

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการบรรยาย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ การแก้ปัญหาร่วมกัน และเกมและนันทนาการ คิดเป็นร้อยละ 72.22 และ 66.67 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการบรรยายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.17 รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ เกมและนันทนาการ และการสาธิต คิดเป็นร้อยละ 42.35, 34.85 และ 34.85 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้เทคนิคการให้ความรู้โดยการบรรยายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.00 รองลงมาคือ การแก้ปัญหาร่วมกัน และการระดมสมอง คิดเป็นร้อยละ 45.33 และ 43.11 ตามลำดับ
รายละเอียดดังตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 จำนวนและร้อยละของเทคนิคการให้ความรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เทคนิคการให้ความรู้	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การบรรยาย	10	2	3	15	197	108	335
	55.56	100.00	100.00	83.33	64.17	48.00	58.46
การอภิปราย กลุ่มใหญ่	3	0	2	6	46	62	119
	16.67	0.00	66.67	33.33	14.98	27.56	20.77
การอภิปราย กลุ่มย่อย	2	0	3	7	54	66	132
	11.11	0.00	100.00	38.89	17.59	29.33	23.04
การค้นคว้าหา ความรู้ด้วย ตนเอง/ การศึกษาเป็น รายบุคคล	6	0	0	4	40	53	103
	33.33	0.00	0.00	22.22	13.03	23.56	17.98
การแก้ปัญหา ร่วมกัน	4	1	1	13	91	102	212
	22.22	50.00	33.33	72.22	29.64	45.33	37.0
การระดมสมอง	7	1	1	9	88	97	203
	38.89	50.00	33.33	50.00	28.66	43.11	35.4
การลงมือ ปฏิบัติ	7	0	3	11	130	87	238
	38.89	0.00	100.00	61.11	42.35	38.67	41.54
การใช้ สถานการณ์ จำลอง	4	0	0	1	25	37	67
	22.22	0.00	0.00	5.56	8.14	16.44	11.69
การสาธิต	8	0	2	8	107	66	191
	44.44	0.00	66.67	44.44	34.85	29.33	33.33
โครงการ	7	0	2	5	80	43	137
	38.89	0.00	66.67	27.78	26.06	19.11	23.91

ตารางที่ 4.26 (ต่อ)

เทคนิคการให้ ความรู้	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
กรณีตัวอย่าง	7	0	0	2	34	39	82
	38.89	0.00	0.00	11.11	11.07	17.33	14.31
เกมและ นันทนาการ	8	1	1	12	107	67	196
	44.44	50.00	33.33	66.67	34.85	29.78	34.21
แผนที่ความคิด	6	1	0	0	9	20	36
	33.33	50.00	0.00	0.00	2.93	8.89	6.28
สถานการณ์ จำลอง	5	0	0	2	18	23	48
	27.78	0.00	0.00	11.11	5.86	10.22	8.38
ละคร	6	0	0	4	18	20	48
	33.33	0.00	0.00	22.22	5.86	8.89	8.38
บทบาทสมมติ	5	0	0	3	18	20	46
	27.78	0.00	0.00	16.67	5.86	8.89	8.03
การใช้ เทคโนโลยี เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุดการสอน บทเรียน สำเร็จรูป คอมพิวเตอร์ ช่วยสอนและ e-Learning	5	0	1	3	24	34	67
	27.78	0.00	33.33	16.67	7.82	15.11	11.69
อื่น ๆ	2	0	0	1	4	11	18
	11.11	0.00	0.00	5.56	1.30	4.89	3.14

ทั้งนี้ ในส่วนของเทคนิคการให้ความรู้อื่น ๆ ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- การค้นคว้าอิสระ
- แผ่นพับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- ศึกษาดูงาน

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน
- การบรรยายธรรมและการใช้ชีวิต

ชมรมผู้สูงอายุ

- ให้ศึกษาจากการจัดนิทรรศการและมุมความรู้
- ให้ความรู้โดยเจ้าหน้าที่-ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เล่นเกมส์ เล่นิทานให้ฟังในวันประชุม
- ดูงานผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ

6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้

โดยภาพรวมสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล คิดเป็นร้อยละ 82.02 รองลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ และสิ่งพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 73.47 และ 69.98 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อบุคคล และสิ่งพิมพ์ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ และคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 72.22 และ 55.56 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อบุคคล สิ่งพิมพ์ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียงและหอกระจายข่าว และภาพยนตร์ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อบุคคล แหล่งเรียนรู้ต่างๆ โทรทัศน์ และสื่อพื้นบ้าน มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อบุคคล มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ สิ่งพิมพ์ และวิทยุกระจายเสียงและหอกระจายข่าว คิดเป็นร้อยละ 72.22, 72.22 และ 61.11 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อบุคคล มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.51 รองลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ และสิ่งพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 81.43 และ 76.87 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อบุคคล มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.56 รองลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ และสิ่งพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 63.11 และ 60.00 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 จำนวนและร้อยละของสื่อและแหล่งการเรียนรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

สื่อและแหล่งการเรียนรู้	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (n = 18)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
สื่อบุคคล	15	2	1	16	284	152	470
	83.33	100.00	33.33	88.89	92.51	67.56	82.02
สิ่งพิมพ์	15	2	0	13	236	135	401
	83.33	100.00	0.00	72.22	76.87	60.00	69.98
โทรทัศน์	7	1	1	4	104	92	209
	38.89	50.00	33.33	22.22	33.88	40.89	36.47
ภาพยนตร์	4	1	0	2	16	29	52
	22.22	50.00	0.00	11.11	5.21	12.89	9.08
วิทยุกระจายเสียงและหอกระจายข่าว	7	1	0	11	166	94	279
	38.89	50.00	0.00	61.11	54.07	41.78	48.69
สื่อพื้นบ้าน	5	0	1	5	66	51	128
	27.78	0.00	33.33	27.78	21.50	22.67	22.34
คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต	10	1	0	3	34	22	70
	55.56	50.00	0.00	16.67	11.07	9.78	12.2
โทรศัพท์มือถือ	5	0	0	3	33	45	86
	27.78	0.00	0.00	16.67	10.75	20.00	15.01
แหล่งเรียนรู้ต่างๆ	13	2	1	13	250	142	421
	72.22	100.00	33.33	72.22	81.43	63.11	73.47

เมื่อพิจารณาภาพรวมประเภทของสื่อบุคคลที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) คิดเป็นร้อยละ 73.83 รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 55.11 และ 52.34 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้สื่อบุคคลประเภทอื่น ๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมาคือ บุคคลในครอบครัว สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน และเพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 33.33, 33.33 และ 26.67 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้สื่อบุคคลประเภทอื่น ๆ และบุคคลในครอบครัว มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้สื่อบุคคลประเภทบุคคลในครอบครัว และเพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 100.00

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้สื่อบุคคลประเภทเพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.75 รองลงมาคือ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) บุคคลในครอบครัว และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 56.25, 50.00 และ 50.00 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้สื่อบุคคลประเภทอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.45 รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน และสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 47.18 และ 43.31 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้สื่อบุคคลประเภทสมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.37 รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) คิดเป็นร้อยละ 71.71 และ 65.13 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสื่อบุคคลของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

สื่อบุคคล	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 470)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 15)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 1)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 16)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 284)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 152)	
บุคคลใน ครอบครัว	5	1	1	8	108	75	198
	33.33	50.00	100.00	50.00	38.03	49.34	42.13
เพื่อนบ้าน/คนใน ชุมชน/แกนนำใน ชุมชน	4	0	1	11	134	109	259
	26.67	0.00	100.00	68.75	47.18	71.71	55.11
อาสาสมัคร สาธารณสุข (อส ม.)	2	0	0	9	237	99	347
	13.33	0.00	0.00	56.25	83.45	65.13	73.83
อาสาสมัครดูแล ผู้สูงอายุในชุมชน	2	0	0	7	95	79	183
	13.33	0.00	0.00	43.75	33.45	51.97	38.94
สมาชิกชมรม ผู้สูงอายุในชุมชน	5	0	0	8	123	110	246
	33.33	0.00	0.00	50.00	43.31	72.37	52.34
อื่น ๆ	6	1	0	1	9	7	24
	40.00	50.00	0.00	6.25	3.17	4.61	5.11

เมื่อพิจารณาภาพรวมประเภทของสิ่งพิมพ์ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ ใบปลิว/แผ่นพับ คิดเป็นร้อยละ 58.85 รองลงมาคือ หนังสือ และหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 39.15 และ 38.65 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้สิ่งพิมพ์ประเภทใบปลิว/แผ่นพับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.67 รองลงมาคือ จุลสาร/นิตยสาร/วารสาร และโปสเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 73.33 และ 66.67 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้สิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือพิมพ์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ ใบปลิว/แผ่นพับ จุลสาร/นิตยสาร/วารสาร และหนังสือ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนไม่มีการใช้สิ่งพิมพ์ประเภทใดเลย

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้สิ่งพิมพ์ประเภทใบปลิว/แผ่นพับ และหนังสือ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 61.54 รองลงมาคือ จุลสาร/นิตยสาร/วารสาร และหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 53.85 และ 38.46 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้สิ่งพิมพ์ประเภทใบปลิว/แผ่นพับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.86 รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ และหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 32.63 และ 29.66 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้สิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.59 รองลงมาคือ
ใบปลิว/แผ่นพับ และหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 50.37 และ 48.89 ตามลำดับ
รายละเอียดดังตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสิ่งพิมพ์ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัด
การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

สิ่งพิมพ์	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 401)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 15)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 0)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 13)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 236)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 135)	
ใบปลิว/แผ่นพับ	13	1	0	8	146	68	236
	86.67	50.00	0.00	61.54	61.86	50.37	58.85
ปสเตอร์	10	0	0	3	67	47	127
	66.67	0.00	0.00	23.08	28.39	34.81	31.67
จุลสาร/ นิตยสาร/ วารสาร	11	1	0	7	55	54	128
	73.33	50.00	0.00	53.85	23.31	40.00	31.92
หนังสือ	7	1	0	8	70	71	157
	46.67	50.00	0.00	61.54	29.66	52.59	39.15
หนังสือพิมพ์	5	2	0	5	77	66	155
	33.33	100.00	0.00	38.46	32.63	48.89	38.65
อื่น ๆ	0	0	0	0	9	3	12
	0.00	0.00	0.00	0.00	3.81	2.22	2.99

เมื่อพิจารณาภาพรวมประเภทของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 68.65 รองลงมาคือ วัดหรือศาสนสถาน และห้องสมุดประชาชน คิดเป็นร้อยละ 65.08 และ 37.29 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเภทศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วัดหรือศาสนสถาน สวนสาธารณะ ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 46.15 รองลงมาคือ หอศิลป์ และสวนพฤกษศาสตร์ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 38.46

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเภทแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ พิพิธภัณฑ์ และอื่น ๆ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเภทศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเภทศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.62 รองลงมาคือ วัดหรือศาสนสถาน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 61.54 และ 53.85 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเภทศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.60 รองลงมาคือ วัดหรือศาสนสถาน และห้องสมุดประชาชน คิดเป็นร้อยละ 60.00 และ 35.60 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ประเภทวัดหรือศาสนสถาน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.46 รองลงมาคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และห้องสมุดประชาชน คิดเป็นร้อยละ 54.23 และ 41.55 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.29

ตารางที่ 4.29 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 421)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 13)	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 1)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (n = 13)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (n = 250)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 142)	
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	6	0	1	11	194	77	289
	46.15	0.00	100.00	84.62	77.60	54.23	68.65
ห้องสมุดประชาชน	3	0	0	6	89	59	157
	23.08	0.00	0.00	46.15	35.60	41.55	37.29
วัดหรือศาสนสถาน	6	0	0	8	150	110	274
	46.15	0.00	0.00	61.54	60.00	77.46	65.08
พิพิธภัณฑ์	4	1	0	4	25	32	66
	30.77	50.00	0.00	30.77	10.00	22.54	15.68
หอศิลป์	5	0	0	1	4	15	25
	38.46	0.00	0.00	7.69	1.60	10.56	5.94
สวนสัตว์	3	0	0	2	7	18	30
	23.08	0.00	0.00	15.38	2.80	12.68	7.13
สวนสาธารณะ	6	0	0	5	45	26	82
	46.15	0.00	0.00	38.46	18.00	18.31	19.48
อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	2	0	0	1	10	20	33
	15.38	0.00	0.00	7.69	4.00	14.08	7.84
สวนพฤกษศาสตร์	5	0	0	1	13	20	39
	38.46	0.00	0.00	7.69	5.20	14.08	9.26
ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ	6	0	0	2	23	43	74
	46.15	0.00	0.00	15.38	9.20	30.28	17.58
แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ	6	1	0	7	44	53	111
	46.15	50.00	0.00	53.85	17.60	37.32	26.37
อื่น ๆ	3	1	0	2	4	6	16
	23.08	50.00	0.00	15.38	1.60	4.23	3.80

7. การประเมินผล

โดยภาพรวมวิธีการประเมินผลที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การสังเกต คิดเป็นร้อยละ 59.69 รองลงมาคือ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 54.45 และ 49.04 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐใช้วิธีการประเมินโดยใช้แบบสอบถาม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ การสังเกต การประเมินตามสภาพจริง และการสัมภาษณ์ คิดเป็นร้อยละ 50.00, 50.00 และ 44.44 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจใช้วิธีการประเมินโดยใช้แบบสอบถาม การสังเกต และการสัมภาษณ์ มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนใช้วิธีการประเมินโดยการสังเกต มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ การใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การประเมินตามสภาพจริง และการวัดผลภาคปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 66.67, 66.67, 33.33 และ 33.33 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดใช้วิธีการประเมินโดยใช้แบบสอบถาม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.89 รองลงมาคือ การสังเกต และการประเมินตามสภาพจริง คิดเป็นร้อยละ 72.22 และ 61.11 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลใช้วิธีการประเมินโดยการสังเกต มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.43 รองลงมาคือ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 58.31 และ 49.84 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุใช้วิธีการประเมินโดยการสัมภาษณ์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.22 รองลงมาคือ การสังเกต และการประเมินตามสภาพจริง คิดเป็นร้อยละ 48.44 และ 47.11 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.30

ตารางที่ 4.30 จำนวนและร้อยละของการประเมินผลของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

การประเมินผล	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
การสังเกต	9	1	3	13	207	109	342
	50.00	50.00	100.00	72.22	67.43	48.44	59.69
การสัมภาษณ์	8	1	2	9	179	113	312
	44.44	50.00	66.67	50.00	58.31	50.22	54.45
การใช้ แบบสอบถาม	12	1	2	16	153	97	281
	66.67	50.00	66.67	88.89	49.84	43.11	49.04
การประเมิน ตามสภาพจริง	9	0	1	11	125	106	252
	50.00	0.00	33.33	61.11	40.72	47.11	43.98
การวัดผล ภาคปฏิบัติ	6	0	1	4	55	54	120
	33.33	0.00	33.33	22.22	17.92	24.00	20.94
แฟ้มสะสม ผลงาน	4	0	0	2	18	34	58
	22.22	0.00	0.00	11.11	5.86	15.11	10.12
แบบทดสอบ	6	0	0	3	30	41	80
	33.33	0.00	0.00	16.67	9.77	18.22	13.96
อื่น ๆ	1	0	0	3	5	5	14
	5.56	0.00	0.00	16.67	1.63	2.22	2.44

8. การบริหารจัดการ

โดยภาพรวมการบริหารจัดการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 55.85 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด และหน่วยงาน/องค์กรจัดเอง คิดเป็นร้อยละ 48.52 และ 45.56 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐดำเนินการการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน/องค์กรจัดเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย และหน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด คิดเป็นร้อยละ 50.00 และ 38.89 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจดำเนินการการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน/องค์กรจัดเอง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00

องค์กรเอกชนดำเนินการการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน/องค์กรจัดเอง และหน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด คิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดดำเนินการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด และหน่วยงาน/องค์กรจัดเอง คิดเป็นร้อยละ 66.67 และ 61.11 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลดำเนินการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.80 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดเอง และหน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด คิดเป็นร้อยละ 45.93 และ 44.30 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุดำเนินการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.22 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดเอง และหน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 41.33 และ 40.89 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 จำนวนและร้อยละของการบริหารจัดการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุใช้

การบริหารจัดการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (n = 18)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
หน่วยงาน/องค์กรจัดเอง	13	1	2	11	141	93	261
	72.22	50.00	66.67	61.11	45.93	41.33	45.55
หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย	9	0	2	15	202	92	320
	50.00	0.00	66.67	83.33	65.80	40.89	55.85
หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด	7	0	1	12	136	122	278
	38.89	0.00	33.33	66.67	44.30	54.22	48.52
อื่น ๆ	3	0	0	1	4	18	26
	16.67	0.00	0.00	5.56	1.30	8.00	4.54

เมื่อพิจารณาภาพรวมด้านย่อยของหน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ให้งบประมาณสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 80.22 รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ คิดเป็นร้อยละ 57.19 เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดโดยให้งบประมาณสนับสนุน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.43 รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ คิดเป็นร้อยละ 42.86

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจไม่มีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด

องค์กรเอกชนส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดโดยให้คำแนะนำ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดโดยให้คำแนะนำ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.33 รองลงมาคือ ให้งบประมาณสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 66.67

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดโดยให้งบประมาณสนับสนุน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.56 รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ คิดเป็นร้อยละ 50.74

ชมรมผู้สูงอายุส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดโดยให้งบประมาณสนับสนุน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.87 รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ คิดเป็นร้อยละ 62.30

รายละเอียดดังตารางที่ 4.32

ตารางที่ 4.32 จำนวนและร้อยละของลักษณะที่หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

หน่วยงาน/ องค์กร ส่งเสริมให้ ภาคีเครือข่าย จัด	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 278)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 7)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 0)	องค์กรเอกชน (n = 1)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 12)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 136)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 122)	
ให้งบประมาณ สนับสนุน	5	0	0	8	115	95	223
	71.43	0.00	0.00	66.67	84.56	77.87	80.22
ให้คำแนะนำ	3	0	1	10	69	76	159
	42.86	0.00	100.00	83.33	50.74	62.30	57.19

9. ผลการจัดการศึกษา

ผลการจัดการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 3 ประเด็น คือ 1) จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 2) ผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษา และ 3) ความพึงพอใจของการดำเนินโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

9.1 จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553

โดยภาพรวมจำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ 1-3 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 84.99 รองลงมาคือ 4-6 โครงการ และ 10 โครงการขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 11.69 และ 1.75 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐจัดโครงการให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 1-3 โครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 77.78 รองลงมาคือ 10 โครงการขึ้นไป 4-6 โครงการ และ 7-9 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 11.11, 5.56 และ 5.56 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจจัดโครงการให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 1-3 โครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

องค์กรเอกชนจัดโครงการให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 1-3 โครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดจัดโครงการให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 1-3 โครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.22 รองลงมาคือ 4-6 โครงการ 7-9 โครงการ และ 10 โครงการขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 11.11, 11.11 และ 5.56 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลจัดโครงการให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 1-3 โครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.11 รองลงมาคือ 4-6 โครงการ 7-9 โครงการ และ 10 โครงการขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.61, 1.63 และ 0.65 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุจัดโครงการให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 1-3 โครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.56 รองลงมาคือ 4-6 โครงการ 10 โครงการขึ้นไป และ 7-9 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 5.78, 2.22 และ 0.44 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.33

ตารางที่ 4.33 จำนวนและร้อยละของจำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

จำนวนโครงการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
1-3 โครงการ	14	2	3	13	249	206	487
	77.78	100.00	100.00	72.22	81.11	91.56	84.99
4-6 โครงการ	1	0	0	2	51	13	67
	5.56	0.00	0.00	11.11	16.61	5.78	11.69
7-9 โครงการ	1	0	0	2	5	1	9
	5.56	0.00	0.00	11.11	1.63	0.44	1.57
10 โครงการขึ้นไป	2	0	0	1	2	5	10
	11.11	0.00	0.00	5.56	0.65	2.22	1.75

9.2 ผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษา

ภาพรวมผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 61.08 รองลงมาคือ ไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 38.92 เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐเกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 77.78 และไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.22

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา

องค์กรเอกชนเกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 66.67 และไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดเกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 72.22 และไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 27.78

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลเกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 65.15 และไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 34.85

ชมรมผู้สูงอายุเกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 53.78 และไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 46.22

รายละเอียดดังตารางที่ 4.34

ตารางที่ 4.34 จำนวนและร้อยละของผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษาของ
หน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

โครงการเกิด นวัตกรรม การศึกษา	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและ ตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
ไม่มี	4	2	1	5	107	104	223
	22.22	100.00	33.33	27.78	34.85	46.22	38.92
มี	14	0	2	13	200	121	350
	77.78	0.00	66.67	72.22	65.15	53.78	61.08

ทั้งนี้ ในส่วนของนวัตกรรมการศึกษาที่เกิดขึ้น ของหน่วยงานต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

หน่วยงานของรัฐ

- คู่มือการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุ
- เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นกิจลักษณะและเกิดองค์ความรู้ร่วมกัน

องค์กรเอกชน

- การปรับเกม สันทนาการให้เหมาะกับกลุ่มผู้สูงอายุ
- การฝึกสมองป้องกันอัลไซเมอร์

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด

- นวัตกรรมคนบนกะลา
- ได้เทคนิควิธีการจัดกิจกรรมกับผู้สูงวัย
- เกิดการรวมกลุ่มปฏิบัติงาน อผส. อปท. อย่างต่อเนื่อง
- เครื่องออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ
- ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้การใช้ชีวิตในรูปแบบใหม่ การปรับตัว ฯลฯ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล

- สื่อกิจกรรมเป็นการออกกำลังกายด้วยยาง
- ภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุ
- เกิดกลุ่มอาชีพนวดแผนไทย กลุ่มจักสาน
- กลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์และพวงหรีด
- การเกิดศูนย์บริการในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ

ชมรมผู้สูงอายุ

- ตลาดนัดสุขภาพ

- โครงการอาสาเพื่อนช่วยเพื่อน
- โครงการหุงน้ำมันไพร โครงการอนุรักษ์ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์
- เครื่องจักรสาน ภาพฝาผนัง

9.3 ความพึงพอใจของการดำเนินโครงการ

ภาพรวมความพึงพอใจของการดำเนินโครงการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ พึงพอใจระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.03 รองลงมาคือ พึงพอใจมาก และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 32.64 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐมีระดับความพึงพอใจของการดำเนินโครงการในระดับมาก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.89 รองลงมาคือ พึงพอใจระดับปานกลาง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 27.78 ตามลำดับ

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีระดับความพึงพอใจของการดำเนินโครงการในระดับจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00

องค์กรเอกชนมีระดับความพึงพอใจของการดำเนินโครงการในระดับปานกลาง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาคือ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ คิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดมีระดับความพึงพอใจของการดำเนินโครงการในระดับมาก และปานกลาง มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 38.89 รองลงมาคือ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ คิดเป็นร้อยละ 22.22

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลมีระดับความพึงพอใจของการดำเนินโครงการในระดับมาก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.02 รองลงมาคือ พึงพอใจระดับปานกลาง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ คิดเป็นร้อยละ 38.44 และ 19.54 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุมีระดับความพึงพอใจของการดำเนินโครงการในระดับจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.11 รองลงมาคือ พึงพอใจระดับปานกลาง และระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 27.56 และ 21.33 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.35

ตารางที่ 4.35 จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจของการดำเนินโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ
ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ความพึงพอใจ ของการ ดำเนิน โครงการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ จังหวัด (n = 18)	หน่วยงานใน พื้นที่ระดับ อำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
พึงพอใจมาก	7	0	0	7	129	48	191
	38.89	0.00	0.00	38.89	42.02	21.33	33.33
พึงพอใจระดับ ปานกลาง	6	0	2	7	118	62	195
	33.33	0.00	66.67	38.89	38.44	27.56	34.03
จำเป็นต้องมี การปรับปรุง โครงการ	5	2	1	4	60	115	187
	27.78	100.00	33.33	22.22	19.54	51.11	32.64

9.4 รายละเอียดของโครงการ

การนำเสนอผลการสังเคราะห์โครงการ มีประเด็นศึกษา 4 ประเด็น คือ 1) ประเภทและวัตถุประสงค์โครงการ 2) เป้าหมายของโครงการ 3) วิธีการจัด และ 4) ผลของโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเภทและวัตถุประสงค์โครงการ

ภาพรวมประเภทและวัตถุประสงค์โครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุมีลักษณะเพื่อ ส่งเสริมสุขภาพ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.42 รองลงมาคือ ส่งเสริมความเข้าใจ/แลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและสร้างสายใยระหว่างวัย และการพัฒนาฝีมือแรงงาน/อาชีพในผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 15.01 และ 9.25 ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามประเภทหน่วยงานพบว่า

หน่วยงานของรัฐมีโครงการในลักษณะ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.67 รองลงมาคือ ส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมนันทนาการผู้สูงอายุ และการพัฒนาฝีมือแรงงาน/อาชีพในผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน โดยคิดเป็นร้อยละ 11.11

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจไม่มีรายละเอียดการดำเนินโครงการ

องค์กรเอกชนมีโครงการในลักษณะ เพื่อส่งเสริมสุขภาพ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.33

หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัดมีโครงการในลักษณะ ส่งเสริมสุขภาพ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมาคือ คลังปัญญาผู้สูงอายุ การพัฒนาฝีมือแรงงาน/อาชีพในผู้สูงอายุ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพองค์กรผู้สูงอายุ/ผู้สูงอายุ และโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 22.22, 11.11, 11.11 และ 11.11 ตามลำดับ

หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบลมีโครงการในลักษณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.34 รองลงมาคือ ส่งเสริมความเข้าใจ/แลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและสร้างสายใยระหว่างวัย และการพัฒนาฝีมือแรงงาน/อาชีพในผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 18.89 และ 11.40 ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุมีโครงการในลักษณะ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ/แลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและสร้างสายใยระหว่างวัย มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 11.56 รองลงมาคือ ส่งเสริมสุขภาพ และการพัฒนาฝีมือแรงงาน/อาชีพในผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 9.33 และ 6.22 ตามลำดับ

รายละเอียดดังตารางที่ 4.36

ตารางที่ 4.36 จำนวนและร้อยละของประเภทและวัตถุประสงค์โครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ประเภทโครงการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม (n = 573)
	หน่วยงานของรัฐ (n = 18)	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ (n = 2)	องค์กรเอกชน (n = 3)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด (n = 18)	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล (n = 307)	ชมรมผู้สูงอายุ (n = 225)	
ส่งเสริมสุขภาพ	2	0	1	6	87	21	117
	11.11	0.00	33.33	33.33	28.34	9.33	20.42
ส่งเสริมความเข้าใจ/ แลกเปลี่ยนระหว่าง ผู้สูงอายุและสร้าง สายใยระหว่างวัย	1	0	0	1	58	26	86
	5.56	0.00	0.00	5.56	18.89	11.56	15.01
กิจกรรมนันทนาการ ผู้สูงอายุ	2	0	0	0	0	0	2
	11.11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.35
เตรียมความพร้อม ก่อนเข้าสู่วัยผู้สูง อายุ	3	0	0	1	0	0	4
	16.67	0.00	0.00	5.56	0.00	0.00	0.70
การพัฒนาฝีมือ แรงงาน/อาชีพใน ผู้สูงอายุ	2	0	0	2	35	14	53
	11.11	0.00	0.00	11.11	11.40	6.22	9.25
ส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพองค์กร ผู้สูงอายุ/ผู้สูงอายุ	1	0	0	2	9	2	14
	5.56	0.00	0.00	11.11	2.93	0.89	2.44
โครงการพัฒนาที่อยู่ อาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ	0	0	0	2	1	0	3
	0.00	0.00	0.00	11.11	0.33	0.00	0.52
คลังปัญญาผู้สูงอายุ	0	0	0	4	6	1	11
	0.00	0.00	0.00	22.22	1.95	0.44	1.92
ธรรมชาติสร้างสุข	0	0	0	1	21	8	30
	0.00	0.00	0.00	5.56	6.84	3.56	5.24
เปิดโลกการเรียนรู้	0	0	0	1	3	9	13
	0.00	0.00	0.00	5.56	0.98	4.00	2.27
ช่วยเหลือเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุ	0	0	0	0	17	1	18
	0.00	0.00	0.00	0.00	5.54	0.44	3.14

2) เป้าหมายของโครงการ

ภาพรวมเป้าหมายของโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ 20-3,400 คน โดยกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกช่วงอายุ รายละเอียดดังตารางที่ 4.37

ตารางที่ 4.37 เป้าหมายของโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ประเภทโครงการ	ประเภทหน่วยงาน						รวม
	หน่วยงานของรัฐ	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	องค์กรเอกชน	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล	ชมรมผู้สูงอายุ	
จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ	30-1,000 คน	-	44 คน	30-3,400 คน	20-3,150	30-400 คน	20-3,400 คน
ช่วงอายุ	ครอบคลุมทุกช่วงวัย		65-80 ปี	ครอบคลุมทุกช่วงวัย	ครอบคลุมทุกช่วงวัย	ครอบคลุมทุกช่วงวัย	ครอบคลุมทุกช่วงวัย

3) วิธีการจัด

ภาพรวมวิธีการจัดโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุใช้วิธีการจัด ต่อไปนี้

- อบรมเชิงปฏิบัติการ
- บรรยาย
- การสัมมนา
- ทัศนศึกษานอกสถานที่
- การศึกษาเชิงทดลอง
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน
- จัดค่ายศึกษา
- จัดงบประมาณดำเนินการ
- จัดอบรมร่วมกับหน่วยงานอื่น
- ลงพื้นที่ให้บริการ
- สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์

รายละเอียดดังตารางที่ 4.38

ตารางที่ 4.38 วิธีการจัดโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

ประเภทหน่วยงาน						รวม
หน่วยงานของรัฐ	หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ	องค์กรเอกชน	หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด	หน่วยงานในพื้นที่ระดับอำเภอและตำบล	ชมรมผู้สูงอายุ	
- อบรมเชิงปฏิบัติการ - บรรยาย - การสัมมนา - ทัศนศึกษานอกสถานที่	-	- การศึกษาเชิงทดลอง	- อบรมเชิงปฏิบัติการ - บรรยาย - การสัมมนา - แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ประสพการณ์ร่วมกัน - จัดค่ายศึกษา - จัดงบประมาณดำเนินการ - จัดอบรมร่วมกับหน่วยงานอื่น	- อบรมเชิงปฏิบัติการ - บรรยาย - การสัมมนา - ทัศนศึกษานอกสถานที่ - จัดงบประมาณดำเนินการ - จัดอบรมร่วมกับหน่วยงานอื่น - ลงพื้นที่ให้บริการ - สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์	- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ประสพการณ์ร่วมกัน - ทัศนศึกษานอกสถานที่ - จัดอบรมร่วมกับหน่วยงานอื่น	- อบรมเชิงปฏิบัติการ - บรรยาย - การสัมมนา - ทัศนศึกษานอกสถานที่ - การศึกษาเชิงทดลอง - แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ประสพการณ์ร่วมกัน - จัดค่ายศึกษา - จัดงบประมาณดำเนินการ - จัดอบรมร่วมกับหน่วยงานอื่น - ลงพื้นที่ให้บริการ - สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์

4) ผลของโครงการ

โดยภาพรวมพบว่า ผลการดำเนินโครงการทุกหน่วยงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่วางไว้ และผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

การสำรวจความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากผู้สูงอายุทั่วประเทศและผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 9 ประเด็นดังนี้

1. เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
2. ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ
3. เนื้อหา
4. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน
5. วิธีการจัดการศึกษา
6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้
7. การประเมินผล
8. การบริหารจัดการ
9. ผลการจัดการศึกษา

ผลการศึกษาแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

1. เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 84.00 รองลงมาคือ เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ และเพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 72.00 และ 71.11 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.39

ตารางที่ 4.39 จำนวนและร้อยละของเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของ
ชมรมผู้สูงอายุ

เป้าหมาย	จำนวน	ร้อยละ
1. เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ	160	71.11
2. เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต	124	55.11
3. เพื่อความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม	133	59.11
4. เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ	162	72.00
5. เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ	189	84.00
6. เพื่อจัดการศึกษาต่อเนื่องของผู้สูงอายุ	77	34.22
7. เพื่อการมีรายได้เลี้ยงดูตนเองของผู้สูงอายุ	103	45.78
8. อื่น ๆ	18	8.00

2. ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่ผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีประเด็นศึกษา 5 ประเด็น คือ 1) ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ 2) กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุ 3) เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการการศึกษา 4) วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ และ 5) วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้

ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 60-64 ปี คิดเป็นร้อยละ 84.89 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 อายุ 70 – 74 ปี และ อายุ 75 – 79 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.22 , 46.22 และ 34.67 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.40

ตารางที่ 4.40 จำนวนและร้อยละของช่วงอายุของผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ช่วงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ 60 – 64 ปี	191	84.89
อายุ 65 – 69	149	66.22
อายุ 70 – 74 ปี	104	46.22
อายุ 75 – 79 ปี	78	34.67
อายุ 80 – 84 ปี	39	17.33
อายุ 85 ปี ขึ้นไป	33	14.67

2.2 กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุ

กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนใหญ่คือ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 61.78 รองลงมาคือ กลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ และกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 58.22 และ 44.89 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.41

ตารางที่ 4.41 จำนวนและร้อยละของกลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

กลุ่มอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	131	58.22
เกษตรกร	101	44.89
กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานเอกชน	60	26.67
กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ	70	31.11
กลุ่มรับจ้าง	62	27.56
กลุ่มค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	41	18.22
กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน	139	61.78
กลุ่มอื่นๆ	19	8.44

2.3 เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการการศึกษา

เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 77.33 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 73.78 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.42

ตารางที่ 4.42 จำนวนและร้อยละของเพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	166	73.78
หญิง	174	77.33

2.4 วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้ส่วนใหญ่คือ การประชาสัมพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 74.67 รองลงมาคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย และการประสานผ่านเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 58.22 และ 52.44 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.43

ตารางที่ 4.43 จำนวนและร้อยละของวิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้

วิธีการ	จำนวน	ร้อยละ
การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย	131	58.22
การประชาสัมพันธ์	168	74.67
การประสานผ่านเครือข่าย	118	52.44
กลุ่มผู้สูงอายุติดต่อกับหน่วยงานด้วยตนเอง	86	38.22
อื่นๆ	15	6.67

2.5 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ

วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้ส่วนใหญ่คือประชาสัมพันธ์กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 21.78 รองลงมาคือ สร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ และให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับ คิดเป็นร้อยละ 8.44 และ 7.56 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.44

ตารางที่ 4.44 จำนวนและร้อยละของวิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้

วิธีการ	จำนวน	ร้อยละ
สร้างกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างวัย	8	3.56
ให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับการศึกษ	17	7.56
สร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ	19	8.44
ประชาสัมพันธ์กิจกรรม	49	21.78
จัดหลักสูตรกิจกรรมตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย	7	3.11
จัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้	3	1.33

3. เนื้อหา

ผลการวิเคราะห์การสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ในเนื้อหาต่าง ๆ ของชมรมผู้สูงอายุ กับความต้องการด้านในเนื้อหาต่าง ๆ ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของผู้สูงอายุ พบว่า ผลการสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุระหว่างชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ สอดคล้องกันในเนื้อหาทุกด้าน คือต้องการให้จัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อพิจารณาเนื้อหาทางด้านมีรายละเอียดดังนี้

3.1 เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.85 รองลงมาคือ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย และการดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี คิดเป็นร้อยละ 93.70 และ 93.18 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เรื่องดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.22 รองลงมาคือ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และการดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี คิดเป็นร้อยละ 93.33, 92.00 และ 92.00 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี ความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และความรู้เรื่องดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ สอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายละเอียดดังตารางที่ 4.45

ตารางที่ 4.45 จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยในการจัดการศึกษา
ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภท						χ^2
	ผู้สูงอายุ			ชมรมผู้สูงอายุ			
	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	
1.1. การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ	369	6	6	207	2	16	12.80*
	96.85	1.57	1.57	92.00	0.89	7.11	
1.2 การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย	357	9	15	210	2	13	2.73
	93.70	2.36	3.94	93.33	0.89	5.78	
1.3 การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี	355	15	11	207	3	15	7.96*
	93.18	3.94	2.89	92.00	1.33	6.67	
1.4 ความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ	322	35	24	194	5	26	15.18*
	84.51	9.19	6.30	86.22	2.22	11.56	
1.5 ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันโรคในวัยสูงอายุ	349	18	14	212	1	12	9.28*
	91.60	4.72	3.67	94.22	0.44	5.33	
1.6 ความรู้เรื่องการพักผ่อนนอนหลับ	315	21	45	189	12	24	0.2
	82.68	5.51	11.81	84.00	5.33	10.67	

*p < .05

3.2 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้องมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.76 รองลงมาคือ การศึกษารวมเพื่อเข้าใจชีวิต และการฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 88.45 และ 87.14 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษารวมเพื่อเข้าใจชีวิต มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.78 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และการฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 88.44 และ 86.22 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้องสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายละเอียดดังตารางที่ 4.46

ตารางที่ 4.46 จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภท						χ^2
	ผู้สูงอายุ			ชมรมผู้สูงอายุ			
	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	
2.1 การฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ	332	16	33	194	7	24	1.06
	87.14	4.20	8.66	86.22	3.11	10.67	
2.2 การศึกษารวมเพื่อเข้าใจชีวิต	337	13	31	202	7	16	0.26
	88.45	3.41	8.14	89.78	3.11	7.11	
2.3 การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง	322	25	34	176	20	29	3.85
	84.51	6.56	8.92	78.22	8.89	12.89	
2.4 การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก	267	32	82	130	24	71	9.70*
	70.08	8.40	21.52	57.78	10.67	31.56	
2.5 การเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับสุขภาพจิต	321	29	31	177	17	31	4.94
	84.25	7.61	8.14	78.67	7.56	13.78	
2.6 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง	342	15	24	199	2	24	8.12*
	89.76	3.94	6.30	88.44	0.89	10.67	
2.7 การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน	315	32	34	188	12	25	2.54
	82.68	8.40	8.92	83.56	5.33	11.11	
2.8 การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา	299	43	39	181	16	28	3.23
	78.48	11.29	10.24	80.44	7.11	12.44	
2.9 งานอดิเรกตามความสนใจ	296	37	48	165	19	41	3.65
	77.69	9.71	12.60	73.33	8.44	18.22	

*p < .05

3.3 เนื้อหาด้านการออม พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.10 รองลงมาคือ การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย และการหารายได้เสริม คิดเป็นร้อยละ 74.80 และ 71.92 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการหารายได้เสริม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74.67 รองลงมาคือ การวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม และการดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 71.56 และ 70.22 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มพบว่า ความต้องการเนื้อหาการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออมสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายละเอียดดังตารางที่ 4.47

ตารางที่ 4.47 จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านการออมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภท						χ^2
	ผู้สูงอายุ			ชมรมผู้สูงอายุ			
	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	
3.1 การวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม	309	28	44	161	23	41	7.54*
	81.10	7.35	11.55	71.56	10.22	18.22	
3.2 การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย	285	40	56	158	28	39	1.51
	74.80	10.50	14.70	70.22	12.44	17.33	
3.3 การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย	241	56	84	147	35	43	0.75
	63.25	14.70	22.05	65.33	15.56	19.11	
3.4 การหารายได้เสริม	274	44	63	168	19	38	1.47
	71.92	11.55	16.54	74.67	8.44	16.89	

*p < .05

3.4 เนื้อหาด้านการเรียนรู้ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.35 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 83.73 และ 83.20 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.56 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 83.11 และ 82.22 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ และการใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ สอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายละเอียดดังตารางที่ 4.48

ตารางที่ 4.48 จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภท						χ^2
	ผู้สูงอายุ			ชมรมผู้สูงอายุ			
	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	
4.1 การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ	258	46	77	119	38	68	13.29*
	67.72	12.07	20.21	52.89	16.89	30.22	
4.2 ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ	264	40	77	115	43	67	20.59*
	69.29	10.50	20.21	51.11	19.11	29.78	
4.3 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ	329	20	32	188	12	25	1.24
	86.35	5.25	8.40	83.56	5.33	11.11	
4.4 การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จาก หน่วยงานต่างๆ	317	26	38	185	10	30	2.79
	83.20	6.82	9.97	82.22	4.44	13.33	
4.5 การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ	319	28	34	187	8	30	6.04*
	83.73	7.35	8.92	83.11	3.56	13.33	

*p < .05

3.5 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.38 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 73.75 และ 71.13 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.00 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 75.56 และ 71.56 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายสอดคล้องกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ รายละเอียดดังตารางที่ 4.49

ตารางที่ 4.49 จำนวนและร้อยละความต้องการเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ

เนื้อหา	ประเภท						χ^2
	ผู้สูงอายุ			ชมรมผู้สูงอายุ			
	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	ต้องการ	ไม่แน่ใจ	ไม่ต้องการ	
5.1 ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ	291	31	59	189	11	25	5.14
	76.38	8.14	15.49	84.00	4.89	11.11	
5.2 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก	281	30	70	170	18	37	0.36
	73.75	7.87	18.37	75.56	8.00	16.44	
5.3 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย)	271	33	77	161	19	45	0.01
	71.13	8.66	20.21	71.56	8.44	20.00	

*p < .05

4. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการให้เป็นผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 65.78 รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแพทย์/พยาบาล คิดเป็นร้อยละ 63.56 และ 55.56 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.50

ตารางที่ 4.50 จำนวนและร้อยละของผู้จัดการศึกษาและผู้สอนของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการให้เป็นผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิต

ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน	จำนวน	ร้อยละ
ครู กศน.	91	40.44
ครูในโรงเรียน	34	15.11
อาจารย์ในวิทยาลัย / มหาวิทยาลัย	68	30.22
ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน	148	65.78
แพทย์/พยาบาล	125	55.56
เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	143	63.56
อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)	73	32.44
อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)	87	38.67
อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสบ.)	82	36.44
นักสังคมสงเคราะห์	88	39.11
นักพัฒนาสังคม	79	35.11
พัฒนากร	42	18.67
เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพท.)	63	28.00
เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	75	33.33
เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน	43	19.11
อื่น ๆ	10	4.44

5. วิธีการจัดการศึกษา

วิธีการจัดการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีประเด็นศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการจัดการศึกษา และ 2) เทคนิคการให้ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 รูปแบบการจัดการศึกษา

รูปแบบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ การจัดอบรมระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 69.78 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 66.22 และ 51.56 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.51

ตารางที่ 4.51 จำนวนและร้อยละของรูปแบบการจัดการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ

รูปแบบการจัดการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
การจัดอบรมระยะสั้น	157	69.78
การจัดอบรมระยะยาว	58	25.78
การอบรมแบบทางไกล	24	10.67
การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้	88	39.11
การจัดทัศนศึกษา	149	66.22
การจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ	116	51.56
การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ	83	36.89
การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด	49	21.78
อื่นๆ	19	8.44

5.2 เทคนิคการให้ความรู้

เทคนิคการให้ความรู้ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ คือ การแก้ปัญหาร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 63.11 รองลงมาคือ การบรรยาย และการลงมือปฏิบัติ คิดเป็น ร้อยละ 58.67 และ 52.89 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.52

ตารางที่ 4.52 จำนวนและร้อยละของเทคนิคการให้ความรู้ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการ การศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ

เทคนิคการให้ความรู้	จำนวน	ร้อยละ
การบรรยาย	132	58.67
การอภิปรายกลุ่มใหญ่	70	31.11
การอภิปรายกลุ่มย่อย	92	40.89
การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง/การศึกษาเป็นรายบุคคล	41	18.22
การแก้ปัญหาร่วมกัน	142	63.11
การระดมสมอง	116	51.56
การลงมือปฏิบัติ	119	52.89
การใช้สถานการณ์จำลอง	50	22.22
การสาธิต	101	44.89
โครงการ	50	22.22
กรณีตัวอย่าง	59	26.22
เกมและนันทนาการ	92	40.89
แผนที่ความคิด	33	14.67
สถานการณ์จำลอง	40	17.78
ละคร	38	16.89
บทบาทสมมติ	40	17.78
การใช้เทคโนโลยี เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและ e-Learning	58	25.78
อื่น ๆ	5	2.22

6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้

สื่อและแหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ สื่อบุคคล คิดเป็นร้อยละ 88.00 รองลงมาคือ สิ่งพิมพ์ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 84.00 และ 82.67 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.53

ตารางที่ 4.53 จำนวนและร้อยละของสื่อและแหล่งการเรียนรู้ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

สื่อและแหล่งการเรียนรู้	จำนวน	ร้อยละ
สื่อบุคคล	198	88.00
สิ่งพิมพ์	189	84.00
โทรทัศน์	139	61.78
ภาพยนตร์	36	16.00
วิทยุกระจายเสียงและหอกระจายข่าว	120	53.33
สื่อพื้นบ้าน	85	37.78
คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต	36	16.00
โทรศัพท์มือถือ	59	26.22
แหล่งเรียนรู้ต่างๆ	186	82.67

เมื่อพิจารณาด้านย่อยของสื่อบุคคลส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 72.73 รองลงมาคือ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) คิดเป็นร้อยละ 58.59, 50.00 และ 50.00 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.54

ตารางที่ 4.54 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสื่อบุคคลที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

สื่อบุคคล	จำนวน (n = 198)	ร้อยละ
บุคคลในครอบครัว	83	41.92
เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน	99	50.00
อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)	99	50.00
อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน	116	58.59
สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน	144	72.73
อื่น ๆ	15	7.58

เมื่อพิจารณาด้านย่อยของสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ หนังสือ คิดเป็นร้อยละ 59.79 รองลงมาคือ ใบปลิว/แผ่นพับ และจุลสาร/นิตยสาร/วารสาร คิดเป็นร้อยละ 53.97 และ 50.26 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.55

ตารางที่ 4.55 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของสิ่งพิมพ์ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

สิ่งพิมพ์	จำนวน (n = 189)	ร้อยละ
ใบปลิว/แผ่นพับ	102	53.97
โปสเตอร์	81	42.86
จุลสาร/นิตยสาร/วารสาร	95	50.26
หนังสือ	113	59.79
หนังสือพิมพ์	88	46.56
อื่น ๆ	4	2.12

เมื่อพิจารณาด้านย่อยของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ วัดหรือศาสนสถาน คิดเป็นร้อยละ 79.57 รองลงมาคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 63.98 และ 50.54 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.56

ตารางที่ 4.56 จำนวนและร้อยละของด้านย่อยของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	จำนวน (n = 186)	ร้อยละ
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	119	63.98
ห้องสมุดประชาชน	69	37.10
วัดหรือศาสนสถาน	148	79.57
พิพิธภัณฑ์	57	30.65
หอศิลป์	31	16.67
สวนสัตว์	30	16.13
สวนสาธารณะ	47	25.27
อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	32	17.20
สวนพฤกษศาสตร์	40	21.51
ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ	63	33.87
แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ	94	50.54
อื่น ๆ	8	4.30

7. การประเมินผล

การประเมินผลส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ การประเมินตามสภาพจริง คิดเป็นร้อยละ 64.89 รองลงมาคือ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 62.67 และ 60.89 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.57

ตารางที่ 4.57 จำนวนและร้อยละของการประเมินผลที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

การประเมินผล	จำนวน	ร้อยละ
การสังเกต	123	54.67
การสัมภาษณ์	141	62.67
การใช้แบบสอบถาม	137	60.89
การประเมินตามสภาพจริง	146	64.89
การวัดผลภาคปฏิบัติ	67	29.78
แฟ้มสะสมผลงาน	48	21.33
แบบทดสอบ	66	29.33
อื่น ๆ	7	3.11

8. การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด คิดเป็นร้อยละ 74.22 รองลงมาคือ ชมรมจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย และ ชมรมจัดเอง คิดเป็นร้อยละ 53.78 และ 42.67 ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 4.58

ตารางที่ 4.58 จำนวนและร้อยละของการบริหารจัดการที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

การบริหารจัดการ	จำนวน (n = 225)	ร้อยละ
ชมรมจัดเอง	96	42.67
ชมรมจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย	121	53.78
ชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด	167	74.22
อื่น ๆ	16	7.11

เมื่อพิจารณาด้านย่อยของชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดส่วนใหญ่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ให้งบประมาณสนับสนุน คิดเป็นร้อยละ 88.62 รองลงมาคือ ให้คำแนะนำ คิดเป็นร้อยละ 62.28 รายละเอียดดังตารางที่ 4.59

ตารางที่ 4.59 จำนวนและร้อยละของหน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัดของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจัดการศึกษาให้

ชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด	จำนวน (n = 167)	ร้อยละ
ให้งบประมาณสนับสนุน	148	88.62
ให้คำแนะนำ	104	62.28

ตอนที่ 3 ผลการศึกษานาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ผู้วิจัยนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาเป็นกรอบแนวคิดประกอบการจัดทำนาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ และจัดทำเป็น (ร่าง) นาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย (แสดงในภาคผนวก ข) จากนั้นผู้วิจัยจัดเวทีวิชาการเรื่อง “นาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย” ในวันพุธที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 13.00 – 16.00 น. ณ ห้อง 407 อาคารประชุมสุขอาชีวรุ่ง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรูปแบบการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 ท่าน เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและคณะผู้วิจัย ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับนาตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

ผู้วิจัยนำข้อคิดเห็นเกี่ยวกับอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอ มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา และตีความแบบอุปนัย ได้อนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในอนาคต ดังนี้

อนาคตภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

การนำเสนออนาคตภาพของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เพื่อฉายภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุตามบริบททางภูมิสังคมของประเทศไทย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของอนาคตในระยะ 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2555-2564)ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม แม้กระทั่งด้านการเมือง เพื่อเป็นกลไกของการขับเคลื่อนงานด้านการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จึงได้เสนออนาคตภาพของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ

- 1) เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย
- 2) กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย
- 3) เนื้อหาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย
- 4) วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

1) เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย มีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและร่วมพัฒนาสังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่มีความสุข โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1.1) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี
- 1.2) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้
- 1.3) เพื่อให้ผู้สูงอายุปรับสภาพเศรษฐกิจอย่างพอเพียงและสามารถจัดการกับรายได้ให้พอเพียงตามอัตภาพ
- 1.4) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความอภิมรย์ผ่านการเรียนรู้ทางศาสนา วรรณคดี ศิลปะ และปรัชญา ตลอดจนความสงบภายในจิตใจเพื่อการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

1.5) เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยการเป็นอาสาสมัครหรือการให้บริการแก่ผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นในสังคม

1.6) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในประเด็นที่มีผลต่อผู้สูงอายุคนอื่นๆ ในสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

2) กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการ โดยเน้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ในลักษณะการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการที่พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพอนามัย การปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ และด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการให้หลากหลายทั้งในด้านกิจกรรม กระบวนการ ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผล โดยการจัดตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ตามความต้องการของตน การจัดการศึกษาและการเรียนรู้สามารถจัดในลักษณะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีลักษณะบูรณาการแบบสรวะบันเทิง (Edutainment) กิจกรรมที่จัดสามารถให้ความรู้อยู่บนพื้นฐานของความบันเทิง ไม่เคร่งเครียด เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นของตน พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ และสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในวัยสูงอายุในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางในการเพิ่มพูนและเสริมรายได้

ผู้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุมีบทบาทหน้าที่ในการประสานให้ผู้รู้ด้านเนื้อหาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ และมีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แกนนำควรเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ในชุมชนที่อยู่ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นผู้มีภูมิรู้และได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกในชุมชน สนับสนุนให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ (Community Based Initiatives)

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้สูงอายุในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุให้ชัดเจน เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้าใจในธรรมชาติ ความต้องการและปัญหาของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังเหมาะสมและสอดคล้อง

กับบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง ประชากรผู้สูงอายุมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งใน ด้านพื้นที่ ด้านระดับ การศึกษา ด้านการทำงานและรายได้ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย โรคที่พบ ด้านพฤติกรรม การดูแลสุขภาพ ด้านสภาพที่อยู่อาศัย ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุใน แต่ละพื้นที่ ดังนั้นการสำรวจสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุ โดยการสำรวจในแต่ละพื้นที่ หรือการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุของหน่วยงานต่างๆ หรือใช้เครือข่าย ในพื้นที่ จะช่วยให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ทั้งนี้ความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ควรเน้นความพอเพียงและการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุเป็นหลัก

ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการ สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

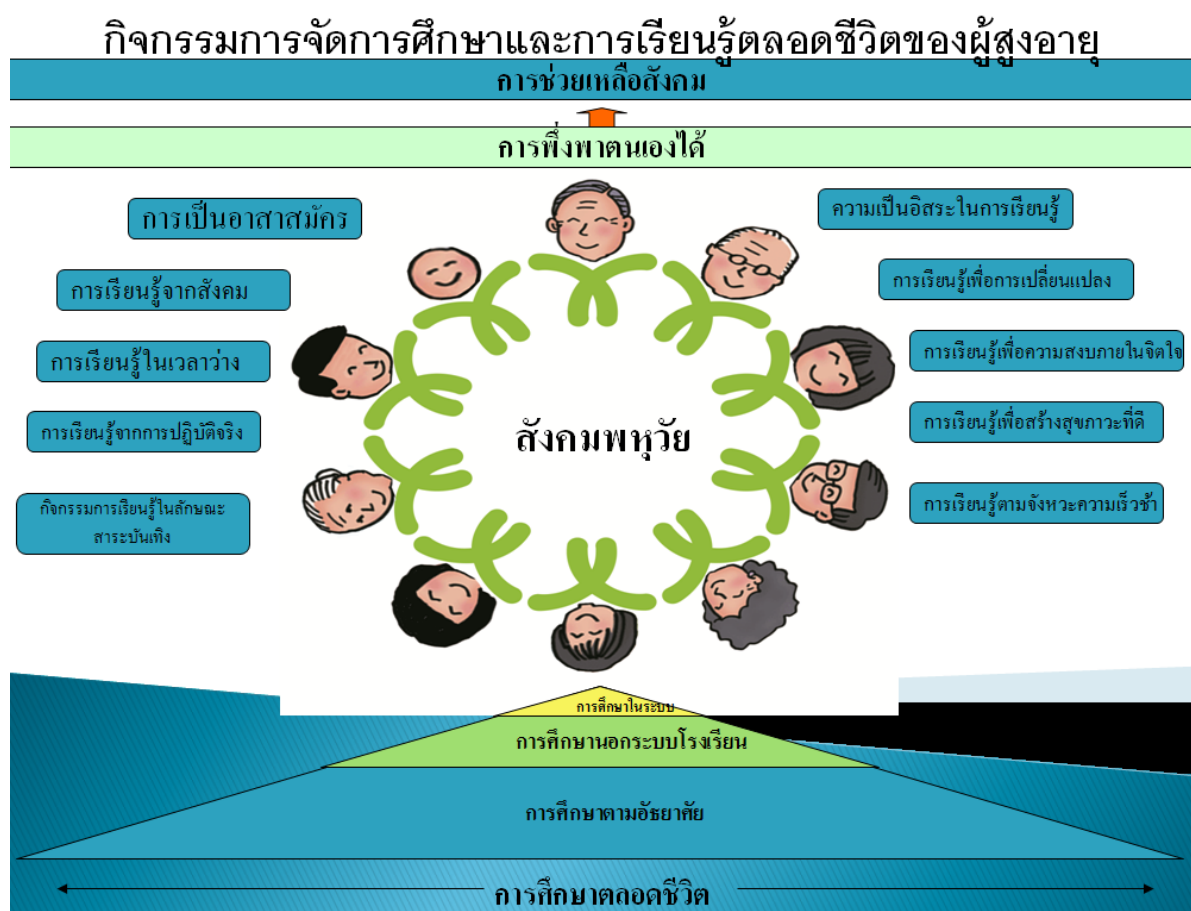
2.1) กลุ่มที่พึ่งตนเองได้ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีสุขภาพที่ดี สามารถดูแลตนเองและควบคุมโรคที่ตนประสบ อยู่ มีสุขภาพจิตที่ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถประกอบอาชีพได้ตามอัตรภาพของตน ตามลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมดังกล่าว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 60 - 75 ปี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วควรรับการศึกษาและเรียนรู้สำหรับการว่าจ้างแบบบางเวลา (Retraining for part-time employment) เป็นการเชื่อมต่อและปรับลดการทำงานในช่วงวัย 60 ปี ความต้องการการเรียนรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุที่พึ่งตนเองได้จึงควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนหรือวิธีการเป็นผู้สูงอายุที่มี คุณภาพ รวมทั้งควรมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งเป็นการป้องกันก่อนที่จะเป็น ปัญหารุนแรง การศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ จึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถควบคุมสุขภาพของตนเองได้ สามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สามารถสร้างประโยชน์ต่อสังคม และดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ตลอดจนเกิดความ สมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ โดยเน้นการใช้ชีวิตตามอัตรภาพของแต่ละบุคคล รวมทั้งการมี ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในวัยต่างๆ

2.2) กลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้ หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้าน กายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ เป็นผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาด้านสุขภาพ อาจขาดความ มั่นคงทางจิตใจ ตลอดจนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม หรือเป็นผู้ที่ ด้อยโอกาส รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสภาพทางกายภาพที่อ่อนด้อยตามลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรม ดังกล่าวผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 75 ปีขึ้นไป กิจกรรมการจัดการการศึกษาและการเรียนรู้ของ ผู้สูงอายุสำหรับกลุ่มนี้ จึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการผ่อนคลายความเหงา ความโดดเดี่ยว ความ เปื่อ ควรต้องเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญผ่านทางการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ ตนเองชอบหรือถนัด การฟังธรรมะ ฟังวิทยุ ชมรายการโทรทัศน์ หรือการอ่านหนังสือ ดังนั้นการจัด การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องเน้นการดูแลสุขภาพจาก

ครอบครัว และส่งเสริมให้มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านหรืออาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ให้มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นระยะยาว

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพจำลองกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ดังแสดงในภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

3) เนื้อหาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

เนื้อหาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ในลักษณะของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการที่พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ รวมทั้งเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดรายได้ตามความเหมาะสม การพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่น และมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในประเด็นที่มีผลต่อผู้สูงอายุคนอื่น ในสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมต่อไป

เนื้อหาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยจึงควรเป็นเนื้อหาที่มีความหมาย และเป็นรูปธรรม เนื่องจากผู้สูงอายุมีแนวโน้มจะปฏิบัติได้ดีในสถานการณ์ที่สามารถปฏิบัติได้จริง เนื้อหาการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเสนอเป็นลำดับการเรียนรู้ตามความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล และเนื้อหาการเรียนรู้ควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริง ควรเตรียมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพของการเรียนรู้อย่างสูงสุด ก่อนที่จะไปเรียนรู้ในสถานการณ์ใหม่ ต่อไป นอกจากนี้ควรนำเสนอเนื้อหาอย่างหลากหลาย และกระตุ้นวิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ ใช้อุปกรณ์สื่อการสอนและแหล่งต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ หากจำเป็นที่จะต้องเสนอเนื้อหาที่ซับซ้อน ควรนำเสนอเป็นหน่วยย่อยหรือตอนย่อย เพื่อลดความวิตกกังวลและเกิดความเข้าใจได้ถูกต้องจากเนื้อหาดังกล่าว การเรียนรู้ควรให้เหมาะสมกับสภาพการรับรู้ของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มจะช้าลง จึงควรให้เวลาการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุให้มากขึ้น ทั้งนี้เนื้อหาการเรียนรู้ สามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

3.1) เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย

เนื้อหาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม โดยบูรณาการกาย จิต สังคม ให้รวมกันเป็นหนึ่งเดียว รวมทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม สำหรับสิ่งแวดล้อมนั้น หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวของผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอก สิ่งแวดล้อมจะมีผลต่อสุขภาพและการฟื้นฟูจากความเจ็บป่วย ส่วนสุขภาพนั้นเป็นภาวะที่แสดงถึงความสมบูรณ์ของโครงสร้างและการทำหน้าที่ของทั้งร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพดีหากมีการดูแลตนเองที่เพียงพอและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี การจัดที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านและนอกบ้านสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ การพักผ่อนนอนหลับที่ถูกต้อง วิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย และความหลากหลายของวิธีการออกกำลังกาย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโรคตามวัย การควบคุมน้ำหนักได้อย่างเหมาะสม กิจกรรมด้านการกีฬาและนันทนาการ ภายใบบำบัดตนเอง และสุนทรียสนทนาเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น

การดูแลสุขภาพอนามัยสำหรับผู้สูงอายุควรเน้นบริการที่เข้าถึงในเชิงรุกระดับชุมชนและการดูแลต่อเนื่องที่บ้านแบบบูรณาการ โดยให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม การจัดหน่วยแพทย์พยาบาลเคลื่อนที่เพื่อเยี่ยมเยียนให้ความรู้ในเขตพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น การตรวจสุขภาพประจำปีโดยศูนย์บริการสาธารณสุข การสร้างศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชนสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ โดยความดูแลรับผิดชอบของโรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ควรส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การ

ปฏิบัติธรรม และการทำงานภาวนา เป็นต้น สื่อการเรียนรู้อาจมีลักษณะเป็นชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งทางด้านร่างกาย การรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การจัดสภาพแวดล้อม การป้องกันโรค และการพักผ่อน รวมทั้งไปเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนของตน เช่น วัด หรือองค์กรทางศาสนา เป็นต้น

3.2) เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ

เนื้อหามุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับธรรมะ ความอริยมยในชีวิตร และการพัฒนาจิตใจ ในเรื่องเกี่ยวกับ การฝึกจิต ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ การศึกษาธรรมะเพื่อการเข้าใจชีวิต การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก การเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับสุขภาพจิต การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง เป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา การทำงานอดิเรกตามความสนใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุคลายความวิตกกังวล และมีมโนทัศน์ด้านบวกกับตนเองและครอบครัว เพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับคนต่างวัยได้อย่างมีความสุข โดยให้โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น วัดหรือองค์กรทางศาสนา ร่วมกันสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจในลักษณะต่างๆ เช่น การปฏิบัติธรรม การทำงานภาวนา รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับการเผชิญความตายอย่างสงบ ซึ่งการเรียนรู้เกี่ยวกับ “ความตาย” ทำให้ผู้สูงอายุปรับทัศนคติในการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ฝึกฝนจิตใจให้ตั้งมั่นในความตระหนักรู้อยู่เสมอ

การแสวงหาความรู้เพื่อเกี่ยวกับการยอมรับสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป การเห็นคุณค่าในตนเอง การฝึกจิตใจและการควบคุมอารมณ์ที่เหมาะสมและหลากหลาย ข้างต้นจะพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีภูมิรู้เป็นคลังสมองที่สามารถถ่ายทอดความรู้ จัดกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี กิจกรรมอาชีพบำบัดตามความสนใจ เพื่อความเพลิดเพลินและผ่อนคลายอารมณ์ เช่น งานศิลปะ จักสาน ปั่น แกะสลัก การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม และการพัฒนาตนเองให้เป็นที่พักทางใจของคนในครอบครัวและชุมชน จึงมีความสำคัญยิ่ง

3.3) เนื้อหาด้านเศรษฐกิจและการออม

กิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจและการออม เน้นการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม การลงทุนระยะยาว การลงทุนระยะสั้นโดยเป็นการลงทุนที่ไม่เสี่ยง การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายและการหารายได้เสริม การอบรมระยะสั้นการฝึกทักษะด้านการฝึกอาชีพเสริมและการจัดหางานให้เหมาะสมกับความสามารถของ

ผู้สูงอายุให้เป็นช่องทางการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ จะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุดีขึ้น การจัดการทรัพย์สินและพินัยกรรมของตนเอง คู่สมรส และทายาท ความรู้เรื่องกฎหมายเกี่ยวกับ สัญญา การเงิน สถาบันการเงิน การกู้ยืม การค้าประกัน และการลงทุนรวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการออมแห่งชาติ โดยนำการศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้สูงอายุ อาทิ สื่อการเรียนรู้และเอกสารที่จัดทำโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การจัดการบริการผู้สูงอายุที่ห้องสมุดชุมชนหรือศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาศึกษาหาความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและร่วมกับกลุ่มช่วงวัยอื่นด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3.4) เนื้อหาด้านการเรียนรู้

เนื้อหาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เป็นการหาความรู้ด้วยตนเองผ่านระบบการศึกษาทั้ง การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ควรเน้นการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว และการออม ฯลฯ ช่องทางการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนเนื้อหาด้านการใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ ความรู้เกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม ความรู้สำหรับผู้บริโภค อาทิ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ข่าวสารทางเศรษฐกิจ กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร คอมพิวเตอร์เบื้องต้น กิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวทั่วไป โดยเน้นการศึกษาตามอัธยาศัยในลักษณะที่หลากหลายและเน้นการมีส่วนร่วมในลักษณะพหุวัย คือ เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกวัย โลกยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมต่อถึงกัน ผู้คนสามารถศึกษาเรียนรู้จากทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลาย กิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ จึงมีลักษณะของการบูรณาการ เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัว โดยให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัว บุตรหลาน และอยู่ในสังคมอย่างไม่แปลกแยกและมีความสุข นอกจากนั้นการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองและปรับตนเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบการศึกษาทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเสริมสร้างพฤติกรรมที่มีทักษะของการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้其他方式ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของคน

ทุกวัยในชุมชน เช่น วัด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและแหล่งภูมิปัญญาภายในชุมชน เพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป

3.5) เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย เช่น ความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต ซึ่งหมายถึง สิทธิการปฏิเสธการรักษาที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต ตามมาตรา 12 ใน พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ ระบุไว้ว่า “บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตน หรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้ การดำเนินการตามหนังสือเจตนาตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ที่กำหนดในกฎกระทรวง เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขได้ปฏิบัติตามเจตนาของบุคคลตามวรรคหนึ่งแล้ว มิให้ถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและให้พ้นจากความรับผิดทั้งปวง” ตลอดจนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ สิทธิพื้นฐาน สิทธิสวัสดิการสังคม และกฎหมายที่ผู้สูงอายุควรรู้อื่นๆ เช่น สิทธิด้านการแพทย์และการสาธารณสุข สิทธิด้านการศึกษา ด้านการลดหย่อนค่าโดยสารการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ด้านการกีฬาและนันทนาการ ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ด้านการช่วยเหลือเรื่องคดี จากการถูกทารุณกรรม ถูกทอดทิ้ง และถูกแสวงหาผลประโยชน์ ด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาในครอบครัว พระราชบัญญัติการออมแห่งชาติ การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพจากรัฐบาล การลดหย่อนภาษี กองทุนผู้สูงอายุ รวมถึงเรื่องการช่วยเหลือเงินสงเคราะห์การจัดการศพ เป็นต้น

4) วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

4.1 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษา

การจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการเรียนรู้ควรเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเสริมแรงจูงใจเรื่องประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับ หลังจากเข้ารับการการศึกษาและการให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับการการศึกษา มุ่งเน้นสร้างกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างวัย การจัดหลักสูตรกิจกรรมตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.2 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

ผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษาและผู้สอน ควรเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น ครู กศน. ครูในโรงเรียน อาจารย์ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ครูภูมิปัญญา ผู้รู้ในชุมชน แพทย์พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสบ.) นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาสังคม พัฒนาการ

เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น โดยผลการวิจัย พบว่า ผู้ที่ชมรมผู้สูงอายุให้ความสำคัญเป็นผู้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ ครูภูมิปัญญาและผู้รู้ในชุมชน รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแพทย์พยาบาล เป็นต้น

4.3 กิจกรรมการจัดการศึกษา

กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุควรเป็นแบบบูรณาการอย่างหลากหลายทั้งการจัดอบรมระยะสั้น การจัดอบรมระยะยาว การอบรมแบบทางไกล การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ การจัดทัศนศึกษา การจัดสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ การจัดมุมความรู้ ห้องสมุด และแหล่งการเรียนรู้ สำหรับรูปแบบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการ คือ การจัดอบรมระยะสั้น โดยการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ต้องมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่มีการเรียนรู้ของคนทุกวัยประกอบด้วยวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุในลักษณะพหุวัย (Intergenerational) ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ได้แก่ การเรียนรู้ช้าเร็วตามความสามารถของตนเอง การให้เรียนเนื้อหาหนักหรือน้อยเหมาะสม เนื้อหาต้องสอดคล้องกับความต้องการ ตลอดจนเนื้อหาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

4.4 เทคนิคการให้ความรู้

เทคนิคการให้ความรู้ส่วนใหญ่แล้วชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ใช้ คือ การแก้ปัญหา ร่วมกัน นอกจากนั้นวิธีอื่นๆ ที่เป็นทางเลือก ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่มใหญ่ การอภิปรายกลุ่มย่อย การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาเป็นรายบุคคล การระดมสมอง การลงมือปฏิบัติ การใช้สถานการณ์จำลอง การสาธิต การทำโครงการ การศึกษากรณีตัวอย่าง การเล่นเกมและนันทนาการ การทำแผนที่ความคิด การทำสถานการณ์จำลอง การเล่นเกม การใช้บทบาทสมมติ ตลอดจนการใช้เทคโนโลยี เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ช่วยสอนและบทเรียนออนไลน์ อย่างไรก็ตามเทคนิคการให้ความรู้เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ (Discourse) การมาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

ต่างๆ จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะชมรมผู้สูงอายุหรือสภาคาแฟ นับว่าเป็นเทคนิคการเรียนรู้ที่มีความสำคัญยิ่งทำให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กันอย่างสร้างสรรค์ เป็นเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ เกิดกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้วยการนำประสบการณ์เดิมมาบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่และก่อให้เกิดการไหลเวียนและการแพร่กระจายของความรู้จากผู้สูงอายุคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งได้อย่างรวดเร็ว

4.5 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

สื่อที่ควรมีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะ สื่อบุคคล เช่น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนบ้าน คนในชุมชน แกนนำในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นทางเลือกที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ เช่น ใบปลิว แผ่นพับ โปสเตอร์ จุลสาร นิตยสาร วารสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ โทรศัพท์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียงและหอกระจายข่าว สื่อพื้นบ้าน คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ เป็นต้นบทบาทของสื่อมวลชนมีความสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ข้อมูล ข่าวสาร ให้แก่ผู้สูงอายุ จึงควรส่งเสริมให้สื่อมวลชนทั้งวิทยุและโทรทัศน์ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจัดรายการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ และควรส่งเสริมให้บุคคลวัยอื่นมีความเข้าใจต่อผู้สูงอายุ โดยอาจให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินรายการเอง อีกทั้งมีการจัดช่องทางและช่วงเวลาเฉพาะของรายการดังกล่าว ส่วนสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ ควรมีคอลัมน์เฉพาะเพื่อการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ควรส่งเสริมบุคลากรผู้ผลิตสื่อหรือผลิตรายการทางสื่อมวลชนได้มีความรู้ในการผลิตสื่อหรือรายการที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุและเหมาะสมกับความต้องการการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ

แหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุ ได้แก่ วัดหรือศาสนสถานตามศาสนาที่ผู้สูงอายุเคารพนับถือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าน้ำตก ทะเล เป็นต้น แหล่งการเรียนรู้ต้องจัดสถานที่ที่เป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้และสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีลักษณะที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุด้วย

4.6 การประเมินผล

วิธีการประเมินผลที่เหมาะสมสำหรับการประเมินการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้

กลับไปทบทวน สำรวจ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ การประเมินความสามารถของตนเองในการเรียนรู้ การสะท้อนความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ การหาหาวิธีการและการวางแผนพัฒนางาน กระบวนการทั้งหมดดังกล่าวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสามารถใช้การประเมินผลในลักษณะของการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การประเมินตามสภาพจริง การวัดผลภาคปฏิบัติ การใช้แฟ้มสะสมผลงาน แบบทดสอบ โดยเน้นการนำความรู้ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่เดิมของผู้สูงอายุมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม นำความรู้ที่ฝังลึกในตัวผู้สูงอายุมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นๆ ในสังคม

4.7 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุมีลักษณะที่ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายดำเนินการ เช่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ตลอดจนองค์กรอื่นๆ โดยมีบทบาทร่วมกันบริหารจัดการ ให้งบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ร่วมกัน ร่วมกันการวางแผนและการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน รวมทั้งสภาพพื้นที่ และพื้นฐานการศึกษาของกลุ่มผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นต้องให้ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุมมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และควรมีกรรมการจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมาร่วมกำหนดเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นการต่อยอดกิจกรรมที่แต่ละหน่วยงานจัดอยู่ การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้สูงอายุบริหารจัดการตามความเหมาะสม เช่น ส่วนใดที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ควรดำเนินการไปก่อน หรือกิจกรรมใดที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกอาจดำเนินการภายหลัง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในอนาคต

1. การบริการที่เข้าถึงในเชิงรุกระดับชุมชนและการดูแลต่อเนื่องที่บ้านแบบบูรณาการ

การบริการที่เข้าถึงในเชิงรุกระดับชุมชนและการดูแลต่อเนื่องที่บ้านแบบบูรณาการเป็นการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในการดูแลสุขภาพอนามัย ควรเพิ่มหน่วยแพทย์พยาบาลเคลื่อนที่เพื่อเยี่ยมเยียนให้ความรู้ในเขตพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานแบบให้เปล่า เช่น การตรวจสุขภาพประจำปีโดยศูนย์บริการสาธารณสุข การ

สร้างศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น โดยให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้งควรอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุในการตรวจสุขภาพ เช่น การออกหน่วยตรวจสุขภาพ การออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ รวมถึงการส่งเสริมการดำเนินงานของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน รวมทั้งให้อาสาสมัครสาธารณสุขและภาคีจังหวัด บริการแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ตามบ้านตามลำพัง เช่น เยี่ยมบ้านเป็นประจำโดยผู้มีความรู้ทางการแพทย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพยาบาลและผู้เชี่ยวชาญ การทำความสะอาดบ้าน บริการข้อมูลข่าวสารและการส่งต่อเพื่อให้ผู้สูงอายุติดต่อกับการบริการที่ตนต้องการได้อย่างเหมาะสม การส่งเสริมบริการให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพอนามัย และการแนะแนวเรื่องราวได้เพื่อช่วยในการเปลี่ยนแปลงการว่าจ้าง เป็นต้น

2. การเพิ่มศักยภาพขององค์กรธุรกิจเพื่อสามารถรับผิดชอบต่อสังคมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

องค์กรธุรกิจสามารถเพิ่มความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในการดำเนินกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อเป็นการบริการทางสังคมและแสดงให้เห็นถึงการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) โดยแสดงความรับผิดชอบต่อกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ จัดการส่งเสริม สนับสนุนและผสมผสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในระดับชุมชน ระดับหมู่บ้านที่กระจายทั่วประเทศอย่างได้สัดส่วนกัน ผู้สูงอายุทุกคนสามารถได้รับบริการการศึกษาหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนการทำงานบนพื้นฐานของชุมชนผ่านชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

3. การพัฒนาหลักสูตรด้านครอบครัวศึกษาในลักษณะพหุวัย (Intergenerational Programming)

การพัฒนาหลักสูตรด้านครอบครัวศึกษาในลักษณะพหุวัยเป็นการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็ก วัยรุ่น โดยจัดร่วมกันในลักษณะพหุวัย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ควรส่งเสริมชมรมผู้สูงอายุทุกแห่งให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเน้นความสำคัญด้านครอบครัวศึกษา (Family Life Education) ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อการเตรียมการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนว่าสุขภาพในวัยผู้สูงอายุจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การดูแลสุขภาพในวัยหนุ่มสาว โดยเน้นการส่งเสริมลักษณะครอบครัวในบริบทไทย กิจกรรมที่กระทรวงศึกษาธิการและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัด เช่น กิจกรรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ การให้บริการวิชาการ การให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือ

ตลอดจนการส่งนิตินักศึกษาออกไปปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อการเรียนรู้สังคม เพื่อให้มีจิตอาสา และเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4. การส่งเสริมหลักสูตรเพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุ (Gerontologist)

ควรส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารผู้สูงอายุให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุ อันเป็นการพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถครอบคลุมความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้แก่ พญณาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ (Geriatrics) การให้บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และสูงอายุวิทยาด้านการศึกษา (Educational Gerontology) การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุ (Gerontologist) โดยหลักสูตรควรมุ่งเน้นให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุมีคุณสมบัติเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีจิตอาสา

5. การส่งเสริมให้มิจานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

ควรมุ่งเน้นการพัฒนาคณะความรู้และนวัตกรรมส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุแบบองค์รวม ด้วยการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในทุกมิติ ทั้งการเตรียมความพร้อมสำหรับวัยอื่นๆ เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ควรให้การสนับสนุนงบประมาณให้มหาวิทยาลัยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนา

6. การพัฒนาการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การพัฒนาการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีพื้นที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุเชิงรุก โดยมีกลไกของการติดตาม และการประเมินผลระบบการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งนี้ควรมุ่งพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้งด้านคุณภาพและประสิทธิภาพ นำผลมาปรับปรุงและพัฒนานโยบายและแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพในทุกระดับ รวมทั้งขับเคลื่อนให้มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) ร่วมกันสนับสนุนกระบวนการสร้างองค์ความรู้และสร้างแกนนำผู้สูงอายุในพื้นที่จากนักปฏิบัติที่ทำงาน

จัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยอาศัยความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และชุมชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นและสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ และความสนใจที่หลากหลายของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพความรู้เรื่องการบริหารจัดการต้นทุนทางสังคม (Social Capital) และทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา และการเรียนรู้ ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจใช้สถานที่คือศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ให้มีบทบาทเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ในลักษณะของศูนย์สาธิต (Demonstration Center) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Learning Center) หรือศูนย์กิจกรรมชุมชน (Community Activity Center) เป็นต้น

7. การส่งเสริมอาชีพและให้เนื้อหาความรู้สำหรับแรงงานผู้สูงอายุ

การส่งเสริมอาชีพและให้เนื้อหาความรู้สำหรับแรงงานผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมโอกาสการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทย โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ในกลุ่มนายจ้างในภาคเอกชน ให้ตระหนักถึงความรู้ความสามารถของแรงงานสูงอายุ ระบบการเกษียณที่ยืดหยุ่น รางวัลหรือสิ่งกระตุ้นที่สนับสนุนการกลับมาเข้ารับการฝึกอบรมทักษะใหม่ และการจ้างงานใหม่ของผู้สูงอายุ และการเปิดโอกาสให้แรงงานสูงอายุได้เพิ่มพูนทักษะของตนเอง อันเป็นการลดความเปราะบางของผู้สูงอายุ โดยการเพิ่มโอกาสการหารายได้ให้ผู้สูงอายุ และเป็นการลดช่องว่างระหว่างแรงงานที่มีอายุมากกว่า 60 ปีและวัยแรงงาน โดยกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันส่งเสริมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้การอบรมการฝึกทักษะด้านการฝึกอาชีพเสริมและจัดหางานให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้ใหญ่วัยแรงงาน เพื่อเป็นช่องทางในการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ เศรษฐกิจและสังคมผ่านการปฏิบัติของชุมชนในระดับท้องถิ่นให้ก้าวหน้าสู่ระดับสูงกว่าชุมชน จะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น การจ้างเพื่อผู้สูงอายุทำงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานบางเวลาหรือการจ้างหลังเกษียณ เป็นต้น

8. การสร้างอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

ควรเร่งสร้างอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ ที่มีการดำเนินงานในรูปแบบพหุวัย เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ โดยกระทรวงต่างๆ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานวิสาหกิจ และเอกชน ควรส่งเสริมสนับสนุนการสร้างอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลวัยอื่นๆ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย บทบาทของอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ ควรเน้นการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัย จัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เน้นความเพลิดเพลินควบคู่ไปกับการพัฒนา

ทักษะทางร่างกายให้ดีขึ้น ตลอดจนให้อาสาสมัครมีบทบาทในการเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุข การดูแลเรื่องยา การพาผู้สูงอายุออกไปพบแพทย์ การพาผู้สูงอายุไปร่วมงานในชุมชน การพาผู้สูงอายุไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา การรวมกลุ่มผู้สูงอายุทำกิจกรรม การให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุเมื่อเกิดปัญหา การให้บริการข้อมูลบริการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ การเก็บข้อมูลผู้สูงอายุ การพาไปติดต่อทำกิจกรรมหรือทำธุระแทนผู้สูงอายุ การดูแลอาหารการกิน การช่วยเรื่องออกกำลังกาย การพาแพทย์มาตรวจรักษาที่บ้าน การพาไปพักผ่อนนอกบ้าน การช่วยปรับสภาพที่อยู่ในบ้านให้เหมาะสม การให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุและครอบครัว เกี่ยวกับสิทธิและการเข้าถึงสิทธิต่างๆ การประสานหน่วยงานให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ การเฝ้าระวังปัญหาแก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

9. การพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน (The Community Action Program for Older Adult)

การพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้กิจกรรมการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุได้ตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุในชุมชน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ควรส่งเสริมให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนองค์กรผู้สูงอายุให้มีบทบาทในการพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชนในด้าน การศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยต้องไม่มีการจำแนกว่าเป็นของหน่วยงานใด โดยแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน มีรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างนโยบาย การบริหารจัดการ การรับสมาชิก และการฝึกอบรมเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในวัยสูงอายุ และโครงการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน (Community Action Project) โดยระดมทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชนมาส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนการประเมินสร้างดัชนีบ่งชี้ว่าองค์กรมีความเข้มแข็ง ในการดำเนินงานหรือไม่ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้แสดงบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ความสามารถตามความถนัดและประสบการณ์ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสังคม

10. การจัดกิจกรรมการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในลักษณะโปรแกรมเอนกประสงค์ (Multipurpose program)

การจัดกิจกรรมการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในลักษณะโปรแกรมเอนกประสงค์ จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกวัย โดยกระทรวงศึกษาธิการและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ

เพื่อเป็นแหล่งความรู้ของผู้สูงอายุ ที่ให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งสนับสนุนกระบวนการเทียบโอนความรู้ ประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมในแหล่งการเรียนรู้ที่มีการศึกษาและการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยดำเนินการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในลักษณะของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ที่มีเนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ผ่านวิทยาลัยชุมชนและหรือวิทยาลัยท้องถิ่น

11. การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ความสำคัญของผู้สูงอายุและตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุผ่านสื่อต่างๆ

การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ความสำคัญของผู้สูงอายุและตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตลอดจนผ่านทางสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน ให้มีความรู้และเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุและตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สำนักรายการรัฐมนตรีนครและบริษัทที่เกี่ยวข้องกับสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ ได้รับความรู้และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นระบบและต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งควรมีการส่งเสริมค่านิยม และจิตสำนึกการทำงานเพื่อสังคม (Voluntary Work) เพื่อให้บุคลากรปรับเปลี่ยนวิถีคิดใหม่และกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในเชิงบวก โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างแท้จริง

ตอนที่ 4 ผลการศึกษากรณีศึกษามูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ

กรณีศึกษามูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ

มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 6 (388) ซอย 17 ถนนนิมมานเหมินท์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์โดยไม่แสวงหาผลกำไร ก่อตั้งขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุนานาชาติ (Help Age International) ในปี พ.ศ. 2542

วัตถุประสงค์ของมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาสในประเทศไทย โดยการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและสังคมอย่างยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติงานของมูลนิธิผู้สูงอายุ เริ่มต้นที่ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ โดยประสานผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) และผู้สูงอายุมาจัดกลุ่มพูดคุยสนทนากัน เพื่อสำรวจรวบรวมปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุ เป็นการเริ่มความคิดจากข้างล่าง เป็นการระดมความคิดจากผู้สูงอายุเอง เพื่อให้ได้ข้อสรุปของปัญหา ความต้องการที่ชัดเจนแล้วได้ขอความเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สูงอายุหาแนวทางการดำเนินการแก้ปัญหา ตอบสนองความต้องการ ลงความเห็นเพื่อ

ดำเนินโครงการในการก้าวนำไปสู่การแก้ปัญหาและการดูแลผู้สูงอายุร่วมกัน จากการที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่พึ่งพิงให้เกิดการช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง การทำงานในลักษณะนี้จึงเกิดความยั่งยืน การดำเนินโครงการที่สำคัญของมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ เช่น

1) **โครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนโดยชุมชน** แนวคิดของโครงการที่มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุนำมาพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน คือ การนำเงินที่ได้รับจากการบริจาครวมกับเงินสมทบจากชุมชนมาแปลงเป็นเงินทุนในการจัดกิจกรรมเสริมรายได้ของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน เงินบริจาคของผู้สนับสนุนโครงการจะสามารถช่วยเหลือทั้งผู้สูงอายุและคนในชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี ผู้ที่มีส่วนร่วมในโครงการที่มูลนิธิให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษ คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่มีความต้องการจะร่วมกิจกรรมและมีความประสงค์จะช่วยเหลือผู้สูงอายุคนอื่นๆ ที่ยากไร้ด้วยโอกาสในชุมชนของตน มีกิจกรรมที่ผู้สูงอายุประสงค์ที่จะดำเนินการเพื่อช่วยเหลือตนเองคือการเลี้ยงไก่ไข่ มูลนิธิจึงจัดหาไก่ไข่ให้ผู้สูงอายุคนละ 28 ตัว ในหนึ่งสัปดาห์ไก่จะไข่ได้ 196 ฟอง ให้นำไปให้กลุ่ม 15 ฟอง ที่เหลือผู้สูงอายุจะกินหรือขายก็ได้ ไข่ที่แต่ละคนนำไปให้กลุ่มส่วนกลางจะนำไปแจกให้ผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาสคนละ 60 ฟองต่อเดือน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเลี้ยงปลาตก เลี้ยงกบ จักสาน การทำดอกไม้ดิน

2) **โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน** เป็นโครงการที่อาสาสมัครเข้าไปช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุที่ยากไร้ ขาดคนดูแล ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขมีอิสระเสรีและมีศักดิ์ศรีในชุมชนของตน โดยอาสาสมัครที่ได้รับการอบรมจากมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุเข้าไปเยี่ยมผู้สูงอายุเดือนละ 1-4 ครั้งๆละประมาณ 2 ชั่วโมง เพื่อพบปะพูดคุยเป็นคู่สนทนา รวมทั้งให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุตามความเหมาะสม เช่น การดูแลสุขภาพทั่วไป ช่วยเหลืองานบ้านเล็กๆน้อยๆ ไปเป็นเพื่อนจ่ายตลาด จัดเตรียมอาหาร ช่วยทำธุระต่างๆ พาผู้สูงอายุไปหาหมอตามนัด เป็นต้น งานอาสาสมัครเหล่านี้ผู้สูงอายุไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆแต่เป็นจิตอาสาของอาสาสมัครที่เต็มใจเข้ามาช่วยเหลือ

การช่วยเหลือหรือการให้ของอาสาสมัครจะเป็นไปด้วยความสมัครใจและความต้องการของผู้สูงอายุ โดยมูลนิธิและอาสาสมัครจะยึดมั่นในศักดิ์ศรีและสิทธิของผู้สูงอายุในการตัดสินใจด้วยตัวผู้สูงอายุเอง

3) **โครงการช่วยผู้สูงอายุที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์** ดำเนินงานภายใต้แนวคิดที่ว่าเมื่อสมาชิก

ในครอบครัวติดเชื้อเอดส์ ผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้ดูแลผู้ติดเชื้อซึ่งเป็นลูกของตนเองหรือดูแลเด็กซึ่งเป็นหลานที่ได้รับผลกระทบเมื่อพ่อ-แม่ของเด็กเสียชีวิตไป สถานการณ์เอดส์ในครอบครัวจึงส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมรวมไปถึงสุขภาพร่างกายและจิตใจ มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุได้สนับสนุนผู้สูงอายุโดยการช่วยเป็นกระบอกเสียงและจัดโปรแกรมความรู้ ความเข้าใจในชุมชน ตลอดจนช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจของครอบครัวผู้สูงอายุให้อยู่ในสถานะที่ดีขึ้น

กิจกรรมในโครงการเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจในครัวเรือน การดูแลทางด้านจิตใจ การให้ข้อมูลข่าวสารด้านเอดส์ต่อผู้สูงอายุในรูปวิทยากรอาวุโสด้านเอดส์ในชุมชน ตลอดจนการรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ ทั้งด้านนโยบายและการปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุมีผลที่แสดงให้เห็นเป้าหมายเพื่อพัฒนาและการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุสามารถที่พัฒนาศักยภาพและพึ่งตนเองได้ในระดับที่เหมาะสม ลักษณะของกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุเน้นที่กลุ่มด้อยโอกาส ผู้มีความขัดสนเป็นหลัก กิจกรรมที่จัดให้ ผู้ดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ เป็นการระดมทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนให้มีส่วนร่วม เสียสละในการดำเนินงานจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ มีการบริหารจัดการโดยชุมชนเองและอาสาสมัครดำเนินงานจึงทำให้ผลการดำเนินงานเกิดความยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา (2) ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ หลักสูตรและเนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา (3) ศึกษาขนาดสภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย การวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยในเชิงสำรวจ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างเจาะจงจากหน่วยงานของรัฐในระดับกรมและระดับสำนักหรือหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรมและระดับสำนักของทุกกระทรวง 173 แห่ง หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ 63 แห่ง องค์การเอกชน 9 แห่ง หน่วยงานในพื้นที่ระดับจังหวัด ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด 19 แห่ง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด 19 แห่ง ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัด 19 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด 19 แห่ง เทศบาลเมืองหรือเทศบาลนคร 19 แห่ง รวม 95 แห่ง เทศบาลตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล 380 แห่ง รวมทั้งสิ้น 815 แห่ง รวมถึงการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค จำนวนทั้งหมด 21,155 ชมรม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ชมรม รวบรวมข้อมูลเลือกตามกลุ่มจังหวัดในแต่ละภาค 19 กลุ่มจังหวัด คือ ภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครพนม และจังหวัดอุบลราชธานี ภาคกลาง ประกอบด้วย จังหวัดลพบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดชลบุรี ภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดสตูล จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดชุมพร และกรุงเทพมหานครโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในขั้นตอนนี้ คือ แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัด

การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในด้านเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เนื้อหา ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน วิธีการจัดการศึกษา สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การประเมินผล การบริหารจัดการ ผลการจัดการศึกษา

2) การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยในเชิงสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ในทุกภูมิภาค รวม 7,020,700 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากนั้นสุ่มเลือกจังหวัดที่ตามกลุ่มจังหวัดในแต่ละภาคเช่นเดียวกับในขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย ภาคเหนือ 84 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 134 คน ภาคกลาง 94 คน ภาคใต้ 51 คน และกรุงเทพมหานคร 37 คน รวมถึงศึกษาจากชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาค จำนวน 400 ชมรมเช่นเดียวกับในขั้นตอนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 2 ชุด คือ แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุฉบับชมรมผู้สูงอายุ และแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุฉบับผู้สูงอายุ

3) การศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ผู้วิจัยจัดเวทีวิชาการศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและคณะผู้วิจัย ในการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับในอนาคตการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ จากนั้นนำเสนออนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในรูปแบบความเรียง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

1. เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ พบว่าหน่วยงานต่าง ๆ มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.73 รองลงมาคือ เพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ และเพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 54.28 และ 52.53 ตามลำดับ

2. ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ มีประเด็นที่ศึกษา 5 ประเด็น คือ 1) ช่วงอายุของผู้สูงอายุที่จัดการศึกษาให้ 2) กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ 3) เพศของผู้สูงอายุ 4) วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ และ 5) วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ช่วงอายุของผู้สูงอายุที่จัดการศึกษาให้ พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.06 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 และ อายุ 70 – 74 ปี คิดเป็นร้อยละ 61.78 และ 42.41 ตามลำดับ

2.2 กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มอาชีพของผู้สูงที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 57.42 รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรกรรม และ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.45 และ 49.39 ตามลำดับ

2.3 เพศของผู้สูงอายุ พบว่า เพศของผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ พบว่า ทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 76.27 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 75.57 ตามลำดับ

2.4 วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ พบว่า วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มากที่สุดคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 61.26 รองลงมาคือ การประชาสัมพันธ์ และการประสานผ่านเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 60.03 และ 51.31 ตามลำดับ

2.5 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษา วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการการศึกษาที่หน่วยงานต่าง ๆ ใช้มากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 23.56 รองลงมาคือ สร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการการศึกษา และให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับการการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 9.60 และ 9.42 ตามลำดับ

3. เนื้อหา มีประเด็นศึกษา 5 ประเด็น คือ 1) เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ 2) เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ 3) เนื้อหาด้านการออม 4) เนื้อหาด้านการเรียนรู้ และ 5) เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ พบว่า เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ 84.29 รองลงมาคือ อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และการตรวจสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 61.61 และ 59.86 ตามลำดับ

3.2 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ พบว่า เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ งานอดิเรก คิดเป็นร้อยละ 72.77 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในวัยเดียวกัน และธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต คิดเป็นร้อยละ 60.73, 58.46 และ 58.46 ตามลำดับ

3.3 เนื้อหาด้านการออม พบว่า เนื้อหาด้านการออมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การวางแผนและการจัดทำแผนการออม คิดเป็นร้อยละ 45.90 รองลงมาคือ การหารายได้เสริม และการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 44.85 และ 40.31 ตามลำดับ

3.4 เนื้อหาด้านการเรียนรู้ พบว่า เนื้อหาการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุดคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 62.30 รองลงมาคือ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 53.58 และ 41.36 ตามลำดับ

3.5 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย พบว่า เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายหน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุมากที่สุด คือ ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 67.19 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 32.46 และ 23.04 ตามลำดับ

4. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน พบว่า ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 61.26 รองลงมาคือ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และครู กศน. คิดเป็นร้อยละ 50.79 และ 50.26 ตามลำดับ

5. วิธีการจัดการศึกษา พบว่า วิธีการจัดการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีประเด็นศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการจัดการศึกษา และ 2) เทคนิคการให้ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 รูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การจัดอบรมระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 54.10 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 38.05 และ 31.76 ตามลำดับ

5.2 เทคนิคการให้ความรู้ โดยภาพรวมเทคนิคการให้ความรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การบรรยาย คิดเป็นร้อยละ 58.46 รองลงมาคือ การลงมือปฏิบัติ และการแก้ปัญหาพร้อมกัน คิดเป็นร้อยละ 41.54 และ 37.00 ตามลำดับ

6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้ พบว่า สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ สื่อบุคคล คิดเป็นร้อยละ 82.02 รองลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และสิ่งพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 73.47 และ 69.98 ตามลำดับ

7. การประเมินผล พบว่า วิธีการประเมินผลที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การสังเกต คิดเป็นร้อยละ 59.69 รองลงมาคือ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 54.45 และ 49.04 ตามลำดับ

8. การบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 55.85 รองลงมาคือ หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด และหน่วยงาน/องค์กรจัดเอง คิดเป็นร้อยละ 48.52 และ 45.56 ตามลำดับ

9. ผลการจัดการศึกษา พบว่า ผลการจัดการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมิประเด็นศึกษา 3 ประเด็น คือ 1) จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 2) ผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษา และ 3) ความพึงพอใจของการดำเนินโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

9.1 จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 พบว่า จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553 ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ 1-3 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 84.99 รองลงมาคือ 4-6 โครงการ และ 10 โครงการขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 11.69 และ 1.75 ตามลำดับ

9.2 ผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษา พบว่า ภาพรวมผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 61.08 รองลงมาคือ ไม่เกิดนวัตกรรมการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 38.92

9.3 ความพึงพอใจของการดำเนินโครงการ พบว่า ภาพรวมความพึงพอใจของการดำเนินโครงการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ พึงพอใจระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.03 รองลงมาคือ พึงพอใจมาก และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 32.64 ตามลำดับ

9.4 รายละเอียดของโครงการ พบว่า การนำเสนอผลการสังเคราะห์โครงการมีประเด็นศึกษา 4 ประเด็น คือ 1) ประเภทและวัตถุประสงค์โครงการ 2) เป้าหมายของโครงการ 3) วิธีการจัด และ 4) ผลของโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ประเภทและวัตถุประสงค์โครงการ พบว่า ประเภทและวัตถุประสงค์โครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุมิลักษณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.42 รองลงมาคือ ส่งเสริมความเข้าใจ/แลกเปลี่ยนระหว่างผู้สูงอายุและสร้างสายใยระหว่างวัย และการพัฒนาฝีมือแรงงาน/อาชีพในผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 15.01 และ 9.25 ตามลำดับ

2) เป้าหมายของโครงการ พบว่า เป้าหมายของโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุมีจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ 20-3,400 คน โดยกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกช่วงอายุ

3) วิธีการจัด พบว่า วิธีการจัดโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุใช้วิธีการจัด เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การบรรยาย และการสัมมนา

4) ผลของโครงการ พบว่า ผลการดำเนินโครงการทุกหน่วยงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่วางไว้ และผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

1. เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 84.00 รองลงมาคือ เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ และเพื่อการปรับตัวของผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 72.00 และ 71.11 ตามลำดับ

2. ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ พบว่า มีประเด็นศึกษา 5 ประเด็น คือ 1) ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ 2) กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุ 3) เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการศึกษ 4) วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ และ 5) วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ พบว่า ช่วงกลุ่มอายุที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 60-64 ปี คิดเป็นร้อยละ 84.89 รองลงมาคือ อายุ 65 – 69 อายุ 70 – 74 ปี และ อายุ 75 – 79 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.22 , 46.22 และ 34.67 ตามลำดับ

2.2 กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มอาชีพที่จำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนใหญ่คือ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 61.78 รองลงมาคือ กลุ่มไม่ได้ประกอบอาชีพ และกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 58.22 และ 44.89 ตามลำดับ

2.3 เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการศึกษ พบว่า เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการศึกษที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาลดชีวิต ทั้งเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเล็กน้อย คิดเป็นร้อยละ 77.33 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 73.78 ตามลำดับ

2.4 วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ พบว่า วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาลดชีวิตใช้ส่วนใหญ่คือ การประชาสัมพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 74.67 รองลงมาคือ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย และการประสานผ่านเครือข่าย คิดเป็นร้อยละ 58.22 และ 52.44 ตามลำดับ

2.5 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ พบว่า วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาลดชีวิตใช้ส่วนใหญ่คือ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 21.78 รองลงมาคือ สร้างแรงจูงใจถึงประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ และให้สิทธิพิเศษเมื่อเข้ารับ คิดเป็นร้อยละ 8.44 และ 7.56 ตามลำดับ

3. เนื้อหา พบว่า ผลการวิเคราะห์การสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาลดชีวิตของผู้สูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างความต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ในเนื้อหาต่าง ๆ ของชมรมผู้สูงอายุ กับความต้องการด้านในเนื้อหาต่าง ๆ ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของผู้สูงอายุ พบว่า ผลการสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาลดชีวิตของผู้สูงอายุระหว่างชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ สอดคล้องกันในเนื้อหาทุกด้าน คือต้องการให้จัดการศึกษาลดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อพิจารณาเนื้อหาทางด้านมีรายละเอียดดังนี้

3.1 เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.85 รองลงมาคือ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย และการดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี คิดเป็นร้อยละ 93.70 และ 93.18 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เรื่องดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.22 รองลงมาคือ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และการดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี คิดเป็นร้อยละ 93.33, 92.00 และ 92.00 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี ความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และความรู้

เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้องมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.76 รองลงมาคือ การศึกษาธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต และการฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 88.45 และ 87.14 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 89.78 รองลงมาคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และการฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 88.44 และ 86.22 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้องสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.3 เนื้อหาด้านการออม พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.10 รองลงมาคือ การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย และการหารายได้เสริม คิดเป็นร้อยละ 74.80 และ 71.92 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการหารายได้เสริม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74.67 รองลงมาคือ การวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม และการดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 71.56 และ 70.22 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออมสอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.4 เนื้อหาด้านการเรียนรู้ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.35 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 83.73 และ 83.20 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.56 รองลงมาคือ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ และการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 83.11 และ 82.22 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ความสามารถในการใช้แหล่ง

การเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ และการใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ สอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.5 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.38 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 73.75 และ 71.13 ตามลำดับ ส่วนชมรมผู้สูงอายุต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.00 รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก และความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย) คิดเป็นร้อยละ 75.56 และ 71.56 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการระหว่างผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม พบว่า ความต้องการเนื้อหาเนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมายสอดคล้องกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน พบว่า ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการให้เป็นผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 65.78 รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแพทย์/พยาบาล คิดเป็นร้อยละ 63.56 และ 55.56 ตามลำดับ

5. วิธีการจัดการศึกษา พบว่า วิธีการจัดการศึกษาที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีประเด็นศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการจัดการศึกษา และ 2) เทคนิคการให้ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 รูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ การจัดอบรมระยะสั้น คิดเป็นร้อยละ 69.78 รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา และการจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ คิดเป็นร้อยละ 66.22 และ 51.56 ตามลำดับ

5.2 เทคนิคการให้ความรู้ พบว่า เทคนิคการให้ความรู้ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุคือ การแก้ปัญหาร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 63.11 รองลงมาคือ การบรรยาย และการลงมือปฏิบัติ คิดเป็นร้อยละ 58.67 และ 52.89 ตามลำดับ

6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้ พบว่า สื่อและแหล่งการเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ สื่อบุคคล คิดเป็นร้อยละ 88.00 รองลงมาคือ สิ่งพิมพ์ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 84.00 และ 82.67 ตามลำดับ

7. การประเมินผล พบว่า การประเมินผลส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ การประเมินตามสภาพจริง คิดเป็นร้อยละ 64.89 รองลงมาคือ การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถาม คิดเป็นร้อยละ 62.67 และ 60.89 ตามลำดับ

8. การบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการส่วนใหญ่ที่ชมรมผู้สูงอายุต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตคือ ชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด คิดเป็นร้อยละ 74.22 รองลงมาคือ ชมรมจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย และชมรมจัดเอง คิดเป็นร้อยละ 53.78 และ 42.67 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

การนำเสนออนาคตภาพของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เพื่อฉายภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุตามบริบททางภูมิสังคมของประเทศไทย ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของอนาคตในระยะ 10 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2554 – 2564) ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม แม้กระทั่งด้านการเมือง เพื่อเป็นกลไกของการขับเคลื่อนงานด้านการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จึงได้เสนออนาคตภาพของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ (1) เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย (2) รูปแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย (3) เนื้อหาการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย (4) วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย

1) เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว และสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุปรับสภาพเศรษฐกิจได้อย่างพอเพียงและสามารถจัดการกับรายได้ให้พอเพียงตามอัตภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความอภิมภยผ่านการเรียนรู้ทางศาสนา วรรณคดี ศิลปะ และปรัชญา ตลอดจนความสงบภายในจิตใจเพื่อการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยการเป็นอาสาสมัครหรือการให้บริการแก่ผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นในสังคม และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในประเด็นที่มีผลต่อผู้สูงอายุคนอื่นๆ ในสังคม และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม

2) **กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย** เป็นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการ โดยเน้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยที่บูรณาการด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในด้านสุขภาพอนามัย การปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ รวมถึงด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการให้หลากหลาย ทั้งในด้านกิจกรรม กระบวนการ ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผล โดยการจัดตามศักยภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ตามความต้องการของตน

การจัดการศึกษาและการเรียนรู้จัดในลักษณะที่เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีลักษณะของการบูรณาการแบบสาระบันเทิง (Edutainment) กิจกรรมที่จัดสามารถให้ความรู้อยู่บนพื้นฐานของความบันเทิง ไม่เคร่งเครียด เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นของตน พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ และสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในวัยสูงอายุในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางในการเพิ่มพูนและเสริมรายได้

ผู้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุมีบทบาทหน้าที่ในการประสานให้ผู้รู้ด้านเนื้อหาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ และมีการสร้างและส่งเสริมแกนนำผู้สูงอายุเพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แกนนำควรเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ในชุมชนที่อยู่ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นผู้มีภูมิรู้และได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกในชุมชน สนับสนุนให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ (Community Based Initiatives) ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุแบบบูรณาการสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

2.1) **กลุ่มที่พึ่งตนเองได้** หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ตามลักษณะตัวบ่งชี้ทางพฤติกรรมดังกล่าวผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 60-75 ปี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วควรรับการศึกษาและเรียนรู้สำหรับการว่าจ้างแบบบางเวลา (Retraining for part-time employment) โดยเน้นการใช้ชีวิตตามอัตภาพของแต่ละบุคคล รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในวัยต่างๆ

2.2) **กลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้** หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในมิติด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสภาพทางกายภาพที่อ่อนด้อยตามลักษณะตัวบ่งชี้พฤติกรรมดังกล่าวผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 75 ปีขึ้นไป กิจกรรม

การจัดการการศึกษาและเรียนรู้ของผู้สูงอายุสำหรับกลุ่มนี้ จึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการผ่อนคลายความเหงา ความโดดเดี่ยว ความเบื่อ ควรต้องเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญผ่านทาง การศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบหรือถนัด การฟังธรรมะ ฟัง วิทยุ ชมรายการโทรทัศน์ หรือการอ่านหนังสือ เน้นการดูแลสุขภาพจากครอบครัว และส่งเสริมให้ มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้านหรืออาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ให้มีบทบาทสำคัญในการ ดูแลผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นระยะยาว

3) เนื้อหาการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย เป็นเนื้อหาที่ ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยเสนอเป็นลำดับการเรียนรู้ตามความสามารถในการ เรียนรู้ของแต่ละบุคคล และเนื้อหาการเรียนรู้ควรนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์ชีวิตที่ เป็นจริง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

3.1) เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย เช่น การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้อง ตามหลักโภชนาการ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย การดูแลสุขภาพโดยการ ตรวจสุขภาพประจำปี การจัดที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านและนอก บ้านสำหรับผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ การพักผ่อนนอนหลับที่ ถูกต้อง วิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น

3.2) เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ เช่น ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของ ธรรมชาติในชีวิต และการพัฒนาจิตใจ ในเรื่องเกี่ยวกับ การฝึกจิต ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตน การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่ รัก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือ ชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา เพื่อให้ผู้สูงอายุคลายความวิตกกังวล และมีมโนทัศน์ด้านบวกกับตนเองและครอบครัว

3.3) เนื้อหาด้านเศรษฐกิจและการออม เช่น การวางแผนและการจัดทำ แผนการเก็บเงินออม การลงทุนระยะยาว การลงทุนระยะสั้นโดย การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายและการหารายได้เสริม รวมถึงเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการออมแห่งชาติ โดยนำ การศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้สูงอายุด้วยวิธี แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3.4) เนื้อหาด้านการเรียนรู้ ควรเน้นการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ ความสามารถในการใช้แหล่ง การเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ การ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว และการออม ฯลฯ ช่องทางการได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนเนื้อหาด้านการใช้

เวลาว่างในวัยสูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ประโยชน์ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีอยู่ในชุมชน แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้其他方式ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของคนทุกวัยในชุมชน

3.5) เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย เช่น ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต ตลอดจนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ สิทธิพื้นฐาน สิทธิสวัสดิการสังคม และกฎหมายที่ผู้สูงอายุควรรู้อื่นๆ เช่น สิทธิด้านการแพทย์และการสาธารณสุข สิทธิด้านการศึกษา ด้านการลดหย่อนค่าโดยสารการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ด้านการกีฬาและนันทนาการ ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ด้านการช่วยเหลือเรื่องคดี จากการถูกทารุณกรรม ถูกทอดทิ้ง และถูกแสวงหาผลประโยชน์ ด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาในครอบครัว พระราชบัญญัติการออมแห่งชาติ การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพจากรัฐบาล การลดหย่อนภาษี กองทุนผู้สูงอายุ รวมถึงเรื่องการช่วยเหลือเงินสงเคราะห์การจัดการศพ เป็นต้น

4) วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

4.1 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยเสริมแรงจูงใจเรื่องประโยชน์ผู้สูงอายุจะได้รับหลังจากเข้ารับการศึกษ มุ่งเน้นการสร้างกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างวัย การจัดหลักสูตรกิจกรรมตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.2 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน ควรเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น ครูภูมิปัญญา ผู้รู้ในชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แพทย์ และพยาบาล เป็นต้น

4.3 กิจกรรมการจัดการศึกษา ควรเป็นกิจกรรมแบบบูรณาการอย่างหลากหลาย เช่น การจัดอบรมระยะสั้น การจัดอบรมระยะยาว การอบรมแบบทางไกล การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ การจัดทัศนศึกษา การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ เป็นต้น โดยมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่มีการเรียนรู้ของคนทุกวัยประกอบด้วยวัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยสูงอายุในลักษณะพหุวัย (Intergenerational)

4.4 เทคนิคการให้ความรู้ เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ (Discourse) การมาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างๆ จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะชมรมผู้สูงอายุหรือสภากาแฟ นับว่าเป็นเทคนิคการเรียนรู้ที่มีความสำคัญยิ่งทำให้เกิดการสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กันอย่างสร้างสรรค์ เป็นเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ เกิดกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้วยการนำประสบการณ์เดิมมาบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่

4.5 สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ควรมีบทบาทสำคัญและใกล้ชิดในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะ สื่อบุคคล เช่น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนบ้าน คนในชุมชน แกนนำในชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น นอกจากนั้นสื่อสารมวลชนควรส่งเสริมให้บุคคลวัยอื่นมีความเข้าใจต่อผู้สูงอายุ อีกด้วย แหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ วัดหรือศาสนสถาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้และสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีลักษณะที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุด้วย

4.6 การประเมินผล ที่เหมาะสมสำหรับการประเมินการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การประเมินตามสภาพจริงและการสังเกต ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับไปทบทวน สำนวน ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ โดยเน้นการนำความรู้ ความเชี่ยวชาญที่มีอยู่เดิมของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม นำความรู้ที่ฝังลึกในตัวผู้สูงอายุมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุด้วยกันหรือบุคคลวัยอื่นๆ ในสังคม

4.7 การบริหารจัดการ มีลักษณะที่ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมกันบริหารจัดการ ใช้งบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกัน และควรมีกรรมการจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมาร่วมกำหนดเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นการต่อยอดกิจกรรมที่แต่ละหน่วยงานจัดอยู่ การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้สูงอายุบริหารจัดการตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อขับเคลื่อนแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยในอนาคต

1. การบริการที่เข้าถึงในเชิงรุกระดับชุมชนและการดูแลต่อเนื่องที่บ้านแบบบูรณาการ ในการดูแลสุขภาพพหุอนามัย ควรเพิ่มหน่วยแพทย์พยาบาลเคลื่อนที่เพื่อเยี่ยมเยียนให้ความรู้ในเขตพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานแบบให้เปล่า การส่งเสริมการดำเนินงานของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน และการบริการข้อมูลข่าวสารและการส่งต่อเพื่อให้ผู้สูงอายุติดต่อกับการบริการที่ตนต้องการได้อย่างเหมาะสม

2. การเพิ่มศักยภาพขององค์กรธุรกิจเพื่อสามารถรับผิดชอบต่อสังคมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการบริการทางสังคมและแสดงให้เห็นถึงการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) โดยแสดงความรับผิดชอบต่อกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ และผสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย

ต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในระดับชุมชน ตลอดจนสนับสนุนการทำงานบนพื้นฐานของชุมชนผ่านชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

3. การพัฒนาหลักสูตรด้านครอบครัวศึกษาในลักษณะพหุวัย เน้นกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็ก วัยรุ่น โดยจัดร่วมกันในลักษณะพหุวัย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ควรส่งเสริมชมรมผู้สูงอายุทุกแห่งให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเน้นความสำคัญด้านครอบครัวศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมนักศึกษาออกไปปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อการเรียนรู้สังคม เพื่อให้มีจิตอาสา และเตรียมรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

4. การส่งเสริมหลักสูตรเพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถครอบคลุมความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้แก่ พฤติวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ การให้บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และสูงอายูวิทยาทางการศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีจิตอาสา

5. การส่งเสริมให้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ด้วยการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในทุกมิติ ทั้งการเตรียมความพร้อมสำหรับวัยอื่นๆ เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต

6. การพัฒนาการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีพื้นที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุและการพัฒนาผู้สูงอายุเชิงรุก โดยมีกลไกของการติดตาม และการประเมินผลระบบการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ ควรส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการต้นทุนทางสังคมและทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา และการเรียนรู้ ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การส่งเสริมอาชีพและให้เนื่อหาความรู้สำหรับแรงงานผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมโอกาสการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อเป็นช่องทางในการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ เศรษฐกิจและสังคม ผ่านการปฏิบัติของชุมชนในระดับท้องถิ่นให้ก้าวหน้าสู่ระดับสูงกว่าชุมชน จะทำให้ชีวิตและความ เป็นอยู่ดีขึ้น การจ้างเพื่อผู้สูงอายุทำงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานบางเวลาหรือการจ้างหลังเกษียณ เป็นต้น

8. การสร้างอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมสนับสนุนการสร้างอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเพื่อทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลวัยอื่นๆ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย บทบาทของอาสาสมัครให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุควรเน้นการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัย จัดการศึกษา

และการเรียนรู้ที่ผลิตเพลินควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางร่างกายให้ดีขึ้น ตลอดจนให้อาสาสมัครมีบทบาทในการเยี่ยมเยียนและประสานหน่วยงานให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ เป็นต้น

9. การพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน โดยระดมทรัพยากรทั้งในและนอกชุมชนมาส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนการประเมินสร้างดัชนีบ่งชี้ว่าองค์กรมีความเข้มแข็ง ในการดำเนินงานหรือไม่ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้แสดงบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ความสามารถตามความถนัดและประสบการณ์ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสังคม

10. การจัดกิจกรรมการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในลักษณะโปรแกรมเอนกประสงค์ จัดขึ้นเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนทุกวัย เน้นบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนตามเพื่อให้บริการการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้สูงอายุ โดยดำเนินการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในลักษณะของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ที่มีเนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ผ่านวิทยาลัยชุมชนและหรือวิทยาลัยท้องถิ่น

11. การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ความสำคัญของผู้สูงอายุและตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุผ่านสื่อต่างๆ ตลอดจนผ่านทางสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน ให้มีความรู้และเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุและตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมารวมทั้งควรมีการส่งเสริมค่านิยม และจิตสำนึกการทำงานเพื่อสังคม (Voluntary Work) เพื่อให้บุคลากรปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่และกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในเชิงบวก โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาสภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องกันระหว่างสภาพปัจจุบันของการดำเนินการและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ แสดงว่า การจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยหน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทยกำลังดำเนินไปอย่างถูกต้องทิศทาง ตรงกับสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมายและความต้องการของประเทศ โดยมีปริมาณกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มากและหลากหลายเพียงพอสำหรับผู้สูงอายุ และมีคุณภาพของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ดีสามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริง อย่างไรก็ตามในอนาคตควรดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้นทั้งในด้านเป้าหมาย สาระ และกระบวนการในการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นตามสภาพปัญหาและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุแต่ละคน

ด้านเป้าหมายและเนื้อหาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า สภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกัน คือ หน่วยงานต่างๆ ชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเน้นเรื่องสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยทั่วไปสุขภาพร่างกายเริ่มเสื่อมถอยมากขึ้น และเป็นปัญหาที่เด่นชัดที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องเหมาะสมและรวดเร็วที่สุด สอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี (2540) ได้เสนอถึงปัญหาด้านสุขภาพที่ผู้สูงอายุประสบดังนี้ เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุ สภาพร่างกาย สรีระได้เปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมถอยลง การทำงานของอวัยวะลดถอยลง ร่างกายหรืออวัยวะที่ใช้งานมานานอาจเกิดความขัดข้องเจ็บป่วย โดยโรคที่พบในผู้สูงอายุนั้นเกี่ยวข้องกับทุกระบบของร่างกาย ทั้งตา หู ระบบทางเดินหายใจ ผิวหนัง ความดันโลหิต หัวใจ ระบบย่อยอาหาร โรคเกี่ยวกับระบบประสาท กล้ามเนื้อ กระดูกสอดคล้องกับ สุรกุล เชนอบรม (2541) ที่กล่าวว่า ความเป็นผู้สูงอายุได้จากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เกิดขึ้น เช่น ผมเริ่มขาว ผิวหนังเริ่มเหี่ยวย่นตะกะ สะตาเริ่มยาว ศรีษะเริ่มล้าน ฯลฯ ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายนี้จะเพิ่มมากขึ้นตามอายุขัยที่เพิ่มในแต่ละปี สอดคล้องกับ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544) ที่กล่าวว่า เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ระบบในร่างกายของผู้สูงอายุ มีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะต่างๆ ในร่างกายเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อัตราการเผาผลาญในร่างกายลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อทำให้เหี่ยวย่น การเปลี่ยนแปลงทางเดินโลหิต การเสื่อมของกระดูกและกล้ามเนื้อ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในระบบสมอง ระบบย่อยอาหาร การขับถ่าย และระบบอื่นๆ ของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุรับโรคและเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ง่าย เกิดปัญหาแก่ผู้สูงอายุ ครอบครั้ว และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการเจ็บป่วย

ในระยะเวลาที่ยาวนาน และภาวะทุพพลภาพทำให้เกิดปัญหาด้านค่าใช้จ่าย จิตใจและสังคม ตามมา สอดคล้องกับ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547) ที่กล่าวว่า ในวัยนี้มักมีอาการเจ็บป่วยได้บ่อยครั้งขึ้น การเปลี่ยนแปลงของร่างกายจะดำเนินไปอย่างรวดเร็วและสังเกตเห็นได้ชัดเจนขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การได้ยิน การมองเห็น เซลล์ผิวหนัง ระบบกระดูก ระบบย่อยอาหาร ระบบหัวใจ เป็นต้น และ สอดคล้องกับ บรรลุ ศิริพานิช (2550) ที่กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของผู้สูงอายุ ได้แก่ ผิวหนังแห้ง เหี่ยวยุบ ตกรู กระดูกอ่อนชืดลดจำนวนลง กระดูกเปราะบาง หลอดเลือดแข็งตัวและหนาขึ้น ความเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยา ได้แก่ อวัยวะรับรู้ความรู้สึกต่างๆ เช่น อวัยวะรับรสและกลิ่น ตา หู สมอง มีสมรรถภาพต่ำลง เป็นต้น ระบบต่างๆ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ระบบการไหลเวียน ระบบทางเดินลมหายใจ ระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินปัสสาวะ ระบบต่อมไร้ท่อ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ ยังมีความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย ซึ่งผู้สูงอายุต้องการให้จัดการศึกษาในเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้สูงอายุส่วนมากไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิของตนเอง ทั้งที่จริงแล้วมีการผลักดันกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ผู้สูงอายุมากมาย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 เป็นกฎหมายที่ให้การคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนผู้สูงอายุให้ได้รับสิทธิประโยชน์ในด้านต่างๆ อย่างแท้จริง เช่น การบริการทางการแพทย์ และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบอาชีพ การฝึกอาชีพ การลดหย่อนค่าโดยสาร การอำนวยความสะดวกในการเดินทาง การบริการด้านกีฬาและนันทนาการ การบริการด้านการท่องเที่ยว การบริการด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง การช่วยเหลือผู้สูงอายุด้านที่อยู่อาศัย การช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพ การลดหย่อนภาษีเงินได้สำหรับผู้อุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา เป็นต้น (บรรลุ ศิริพานิช, 2553)

จากที่กล่าวมา เห็นได้ว่าเป้าหมายและเนื้อหาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ เน้นเรื่องสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ด้าน**ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน**ส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทั้งนี้เนื่องจาก เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นบุคคลที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในการดูแลสุขภาพ และมีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค สอดคล้องกับ งานวิจัยของอาชัญญา รัตนอุบลและคณะ (2553) ที่ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า ความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุมีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ ความรู้ความเชี่ยวชาญของวิทยากรผู้สอน อย่างไรก็ตาม ความต้องการในด้านผู้จัดการศึกษาและผู้สอนสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุมีความต้องการให้ครูภูมิปัญญาหรือผู้รู้ในชุมชน

เป็นผู้จัดมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก ครูภูมิปัญญาหรือผู้รู้ในชุมชนเป็นบุคคลที่เป็นผู้นำของชุมชน เป็นที่ไว้วางใจ และสามารถเป็นผู้นำทางความคิดของชุมชน มีความเชื่อในระบบคุณค่าและหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ มีน้ำใจ และเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ และมีจิตสาธารณะที่ทำประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม (ชนันภรณ์ อารีกุล, 2554)

ด้านวิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ ที่หน่วยงานต่างๆ ใช้มากที่สุด และความต้องการของชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุต้องการมากที่สุด คือ ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากการประชาสัมพันธ์เป็นการทำให้ผู้สูงอายุเกิดความ เข้าใจและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับ Caffarella (2002) ที่กล่าวว่า การจัด กิจกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ต้องใช้การประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่จัด เช่น การใช้แผ่นพับ ประกาศ จดหมาย จดหมายข่าว ไปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ การติดต่อส่วนบุคคล อีเมล สื่อสารมวลชนวิทยุและโทรทัศน์ การจัดนิทรรศการตาม งานประชุมต่างๆ เป็นต้น

ด้านรูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่หน่วยงาน ต่างๆ ที่จัด การศึกษาให้ผู้สูงอายุ และความต้องการของชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุต้องการมากที่สุดคือ การ จัดอบรมระยะสั้น ทั้งนี้เนื่องจาก การอบรมระยะสั้นเป็นการเรียนรู้ที่ใช้เวลาไม่นานแต่ได้รับความรู้ ตรงตามความต้องการและสภาพปัญหา รวมทั้งสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ บรรลุ ศิริพานิช (2549) ที่กล่าวว่า แนวทางการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของ ผู้สูงอายุสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง พบว่า เป็นการดีที่สุดถ้าจะได้เข้า เรียนในโปรแกรมที่จัดสอนขึ้นโดยองค์กรต่างๆ เช่น การอบรมเป็นระยะสั้นๆ ที่จัดขึ้นโดย สถานศึกษาเพื่อประชาชน รองลงมาคือ การจัดทัศนศึกษา เนื่องจากการไปทัศนศึกษาเป็น กิจกรรมที่ผู้สูงอายุออกไปศึกษาเรียนรู้จากสถานที่จริง จึงได้ทั้งสาระความรู้และการพักผ่อนหย่อน ใจ สอดคล้องกับ สุรกุล เจนอบรม (2541) ที่กล่าวว่า กิจกรรมที่ควรจัดคือ กิจกรรมการศึกษานอก สถานที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการผสมผสานทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการกีฬา สอดคล้องกับ สมคิด อิศระวัฒน์ (2543) ที่กล่าวว่า การ ทัศนศึกษาคือการนำผู้เรียนไปดูของจริง ณ สถานที่นั้นๆ เป็นเครื่องมือในการสอนที่ดีที่ทำให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอดคล้องกับ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ที่กล่าวว่า การทัศนศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้ เรียนรู้สัมผัสความเป็นจริง เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศของกระบวนการเรียนรู้ ที่ช่วยสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน

ด้านเทคนิคการให้ความรู้ โดยภาพรวมเทคนิคการให้ความรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัด การศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดคือ การบรรยาย ทั้งนี้เนื่องจาก การบรรยายเป็นการอธิบาย

เนื้อหาความรู้และประสบการณ์ที่ผู้สอนต้องการสื่อแก่ผู้เรียนได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับ สมคิด อิศระวัฒน์ (2543) ที่กล่าวว่า การบรรยายเป็นวิธีการสอนที่นิยมกันมาก ทั้งนี้อาจ เนื่องจากเป็นวิธีการสอนที่เตรียมได้ง่ายกว่าวิธีอื่น ใช้กับคนเป็นจำนวนมาก สามารถปลูกฝัง แนวความคิดและเจตคติที่ผู้สอนต้องการ อีกทั้งยังเป็นวิธีการที่ผู้สอนมีความถนัดและมีความคุ้นเคยมากกว่าการสอนแบบอื่น และสอดคล้องกับ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ที่กล่าวว่า การบรรยายเหมาะกับผู้ฟังจำนวนมาก และผู้บรรยายซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ต้องการนำเสนอเนื้อหาจำนวนมากในลักษณะคม ชัด ลึก โดยใช้เวลาไม่มาก เป็นการเรียนรู้ที่ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

อย่างไรก็ตาม ความต้องการของชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุต้องการมากที่สุดในด้าน เทคนิคการให้ความรู้คือ การแก้ปัญหาาร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เป็นกระบวนการที่ผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้เรียนได้ร่วมกันแก้ปัญหา โดยแต่ละบุคคลมีทักษะและประสบการณ์ต่างกันได้มีโอกาสมา รวมกลุ่มกันเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนการแก้ปัญหา แล้วมีการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา ตามแผนการที่ได้วางไว้ ในระหว่างการดำเนินการแก้ปัญหาจะมีการพบปะกันและแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา ซึ่งการ ดำเนินการนั้นจะช่วยพัฒนาทั้งตนเองและกลุ่ม (Ravans, 1977)

ด้านสื่อและแหล่งการเรียนรู้ พบว่า สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุใช้มากที่สุด และความต้องการของชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุต้องการมากที่สุดคือ สื่อบุคคล ทั้งนี้เนื่องจาก สื่อบุคคลเป็นสื่อที่ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเห็นหน้าตาบุคคลิกท่าทาง น้ำเสียงประกอบการพูด ซึ่งมีอิทธิพลต่อการชักจูงและเร้าความสนใจได้มากกว่า จึงเป็นการ สื่อสารสองทางระหว่างผู้ฟังกับผู้พูด ประกอบกับการที่ผู้สอนส่วนใหญ่บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องดังกล่าว จึงทำให้ผู้สูงอายุมีความสนใจในการเรียนรู้มากขึ้น สอดคล้องกับ สุรกุล เชนอบรม (2541) ที่กล่าวว่า กิจกรรมทางการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเรียนรู้แลกเปลี่ยน ความรู้กัน ได้มีโอกาสปรึกษาหารือกันในการหาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของตนเองให้มีโอกาสได้ฝึกทักษะบางประการที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่จัดคือ การเชิญ ผู้สูงอายุมาร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ

ผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษา พบว่า ภาพรวมผลการดำเนิน โครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เกิดนวัตกรรมการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจาก กิจกรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการ เพื่อจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้จัดได้ค้นพบแนวคิดและแนวทางใหม่ที่ต่อยอดจาก ความรู้เดิมเกี่ยวกับทฤษฎีด้านผู้สูงอายุ และทฤษฎีด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ สอดคล้อง กับความหมายของนวัตกรรม ที่กล่าวว่า เป็นความคิด การปฏิบัติ การประดิษฐ์สิ่งที่ยังไม่เคยมีมา

ก่อนหรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานมีผลดี มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงกว่าเดิม

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุคือ หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยชมรมผู้สูงอายุต้องการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด แสดงว่า ทั้งหน่วยงานและชมรมผู้สูงอายุต่างก็ให้ความสำคัญกับภาคีเครือข่ายในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่กล่าวว่าควรกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาและการให้ภาคีเครือข่าย ได้แก่ บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น รวมทั้งสถานศึกษาอื่นที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กลุ่มแผนงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551)

สำหรับผลการศึกษานาคุณภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

เป้าหมายการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยเน้นการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง เน้นการให้ผู้สูงอายุทำประโยชน์แก่ผู้อื่นในลักษณะของอาสาสมัครหรือการให้บริการกับบุคคลวัยอื่นในสังคม เพื่อการมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว มีความสอดคล้องกับสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในด้านเป้าหมายและเนื้อหาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า สภาพและความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกัน คือ หน่วยงานต่างๆ ชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเน้นเรื่องสุขภาพอนามัย อีกทั้งยังสอดคล้องกับโครงการสร้างระบบการติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564) ในด้านสุขภาพที่พบวาทโยบายของรัฐ เช่น แผนผู้สูงอายุแห่งชาติและพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการที่รัฐจัดให้มีระบบประกันสุขภาพแบบทั่วถึงรวมถึงการให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในมิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุทำประโยชน์แก่ผู้อื่นในลักษณะของอาสาสมัคร มีความสอดคล้องกับแนวคิดวิทยาการผู้สูงอายุเชิงสังคม (เพ็ญแข ประจันปัจฉิก, 2550 ; ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรพรน น้อยอำแพง, 2551) ที่เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรคในวัยผู้สูงอายุด้วยการพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ และการพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ในวัย

สูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุมีจิตอาสา สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับร่วมกับคนทุกวัยทั้งในครอบครัวและสังคมอย่างกลมกลืน

กิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ที่ผู้วิจัยเสนอ มีลักษณะเป็นกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบบูรณาการ ที่เน้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยที่บูรณาการด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติแบบสาระบันเทิง สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานด้านการศึกษาตามแนวคิดสูงอายุวิทยาด้านการศึกษาของ McClusky (1975) ที่ระบุว่าผู้สูงอายุมีความต้องการความรู้ที่หลากหลายตามแต่ละโอกาส ได้แก่ 1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม (Coping Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย การปรับตัวทางด้านจิตใจ สังคม ร่างกาย และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ด้วยดีในสังคม 2) ความต้องการทักษะในการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ (Expressive Needs) ทักษะเหล่านี้ อาทิ ทักษะการเข้าร่วมกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์กับบุคคล รวมไปถึงงานอดิเรก เป็นต้น 3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดให้สังคม (Contributive Needs) ได้แก่ ความรู้และทักษะ เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้แก่สังคม อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอด การอบรม และข้อมูลเกี่ยวกับอาสาสมัครกิจกรรมต่างๆ 4) ความต้องการในการควบคุมสภาพแวดล้อม (Influence Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสภาพแวดล้อมรอบตัว ความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ 5) ความต้องการความรู้ที่พัฒนาตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Transcendence Needs) ได้แก่ ความรู้และการศึกษาที่จัดในรูปแบบต่างๆ โดยมีลักษณะกิจกรรมที่หลากหลายเป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุในการศึกษา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ลงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2547 กล่าวคือ การจัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำให้ฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ การสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้หน่วยงานสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแก่ผู้สูงอายุ การคุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ การจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา และการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ ดังนั้นในหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนจึงให้ความสำคัญและปฏิบัติตาม และจัดการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุตามขอบข่ายงานที่รับผิดชอบ

เนื้อหาในการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
ไทย ที่ผู้วิจัยเสนอแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม ด้านการเรียนรู้ รวมถึงด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2552) ที่พบว่า การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานเพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ควรแบ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ด้านเศรษฐกิจและการออม และด้านการเรียนรู้แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบของ Knowles (1984) กล่าวว่า การประเมินความต้องการจำเป็นที่มาจากการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการ สามารถทำให้นักบุคคลเรียนรู้สิ่งที่จะทำให้ตัวเองดีขึ้น เพื่อให้สังคมดีขึ้น ซึ่งเป็นการหาความต้องการทางการเรียนรู้ระหว่างระดับสมรรถภาพ (Level of Competencies) ระหว่างระดับสมรรถภาพที่ประสคกับระดับสมรรถภาพที่เป็นอยู่ของบุคคลในปัจจุบันกับระดับสมรรถนะที่สูงกว่าเพื่อให้นักบุคคลเกิดการเรียนรู้ตรงตามความต้องการของตนและประสบความสำเร็จ อีกทั้งการจัดเนื้อหาและหลักสูตรยังสอดคล้องกับสาระบันเทิง (Edutainment) อีกด้วย

การจัดกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยควรเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นของตน พร้อมได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ และสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในวัยสูงอายุในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ ผู้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ มีบทบาทหน้าที่ในการประสานให้ผู้รู้ด้านเนื้อหาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ โดยแกนนำควรเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ในชุมชนที่อยู่ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นผู้มีภูมิรู้และได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกในชุมชน สนับสนุนให้มีบทบาทเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ Klob (1984) ที่คำนึงถึงแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 ด้าน คือ 1) เวลา 2) สถานที่ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) สื่อการสอนต่างๆ อันสามารถใช้ทรัพยากรดังกล่าวเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้เรียนก้าวสู่การเรียนรู้โลกรอบตัว มีความยืดหยุ่นเรื่องเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีเวลาเพียงพอในการเรียนรู้หรือการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ในเรื่องของการใช้สถานที่ ไม่จำเป็นต้องเรียนในชั้นเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น ผู้สอนอาจใช้บริเวณสวนในโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน หรือแม้แต่การใช้เทคโนโลยีต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต (Internet) เพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนไปสู่โลกรอบตัว ในด้านการใช้สื่อการสอนนั้น ผู้สอน

ต้องให้สมาชิกในชุมชน สมาชิกในครอบครัวของผู้เรียน ผู้รู้หรือผู้ชำนาญการในท้องถิ่นได้มีโอกาสให้ความรู้แก่ผู้เรียน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2549) ที่พบว่า ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนที่เป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน รวมทั้งพัฒนาชุมชนของตนเอง การพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกละโดดเดี่ยว ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้สูงอายุมีโอกาสใช้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำกิจกรรม และแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน

วิธีการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นวิธีที่เน้นการอภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ การมาพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ด้วยการนำประสบการณ์เดิมมาบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ตามสถานการณ์ (Situated Learning) ซึ่ง Lave and Wenger (1990) มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ตามสถานการณ์ในชุมชน ที่ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง พัฒนาความคิดและทักษะกระบวนการกลุ่ม รวมตลอดถึงการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ในการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ (Collaborative Learning) ซึ่ง Dillenbourg (1999) เสนอว่า มีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก เน้นการสร้างความรู้จากสังคม โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยกระบวนการเรียนเป็นธรรมชาติ ซึ่งผู้เรียนต้องมีประสบการณ์จึงจะสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถตัวผู้เรียนอย่างเต็มที่ โดยทั้งหมดเป็นการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-Directed Learning) ตามแนวคิดของ Knowles (1984) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบชี้นำตนเองว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลคิดริเริ่มเอง ในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ กำหนดจุดมุ่งหมาย เลือกวิธีการเรียนจนถึงการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ ทั้งนี้โดยได้รับหรือไม่ได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน โดยให้ผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในเรื่องที่สนใจเป็นวิทยากร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2553) ที่เสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในลักษณะเมืองหรือชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ที่มีความรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียงมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมส่วนใหญ่ของสโมสรผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมในด้านนันทนาการ และการให้ความรู้แก่สมาชิก และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย อันเป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีความสนใจต้องการที่จะศึกษาและการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

จากผลการวิจัยที่เสนอให้มีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมกันบริหารจัดการ ให้งบประมาณสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกันและควรมีกรรมการจาก

หน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมาร่วมกำหนดเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นการต่อยอดกิจกรรมที่แต่ละหน่วยงานจัดอยู่ การบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ควรให้ผู้สูงอายุบริหารจัดการตามความเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของวิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ (2552) ที่ทำการประเมินศักยภาพของหน่วยงานหลักในระดับท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ พบว่า ยังขาดความสามารถในการจัดสรรงบประมาณได้ในระดับท้องถิ่นเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายในท้องถิ่นด้านการดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการให้บริการและการคุ้มครองผู้สูงอายุให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยต่างๆ และองค์กรที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งองค์กร มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มูลนิธิวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย เป็นต้น ควรนำผลการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุและผลการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการตามความเหมาะสมของหน่วยงานและบริบทชุมชน

2. หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุควรนำอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนนโยบายในการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุตามความเร่งด่วนเพื่อขยายการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของประเทศอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุและพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถครอบคลุมความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้แก่ พฤฒวิทยายุและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ การให้บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และ

สูงอายุวิทยาด้านการศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีจิตอาสา

2. ควรส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อหาแนวทางพัฒนาแกนนำผู้สูงอายุในชุมชนและการทำวิจัยเพื่อหาแนวทางส่งเสริมศักยภาพภาคีเครือข่าย เพื่อเป็นเจ้าภาพในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุระดับชุมชนและหมู่บ้านที่กระจายทั่วประเทศอย่างได้สัดส่วนกันและ ผู้สูงอายุทุกคนสามารถได้รับบริการการศึกษาหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนการทำงานของชุมชนผ่านชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

3. ควรส่งเสริมการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการนำอนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปทดลองปฏิบัติจริงแบบองค์รวมที่บูรณาการสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุบนพื้นฐานความรู้ของชุมชน โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ เพื่อให้หน่วยงานในระดับชุมชนนำไปเป็นแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กชกร สังขชาติ. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ**. ชลบุรี: ภาควิชาการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2544.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2541.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **การศึกษาตลอดชีวิตการศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **รายงานการวิจัยเรื่องสภาพ ความต้องการในการรับบริการ
และลักษณะของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ
: พันนี้พับลิชชิง, 2542.

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. **การจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุในภาครัฐบาล**. กรุงเทพฯ,
2546.

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2548.

กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ปี 2552**.
กรุงเทพฯ : รังสีการพิมพ์, 2553.

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

กลุ่มแผนงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551.
กรุงเทพฯ : กลุ่มแผนงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย, 2551.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **ถึงเวลาเตรียมพร้อมรับสังคมผู้สูงอายุ 2551**. (ออนไลน์). เข้าถึง
ได้ที่: <http://www.vcharkarn.com/varticle/38043> [29 สค. 2554]

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน : ทำไมต้องมีการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ในปัจจุบัน . วารสารครุศาสตร์**. (มกราคม – มิถุนายน 2533).

เกื้อ วงศ์บุญสิน สุวาทณี สุรเสียงสังข์ และพัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน. **โครงการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ การพัฒนาประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานทั้งในและนอกระบบ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: เอกสารวิทยาลัยประชากรศาสตร์หมายเลข 297/49 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. **สังคม สว. (ผู้สูงอายุ)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

โกวิท วรรณพัฒน์. **การศึกษานอกโรงเรียน . สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. กรุงเทพฯ : 2516.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545-2564**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคม วุฒิสภา. **ปัญหาผู้สูงอายุและแนวทางแก้ไข**. กรุงเทพฯ: วุฒิสภา, 2534.

คณะกรรมการการศึกษาวิจัยและวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2525-2577**. กรุงเทพฯ: สหกรณ์กลาโหม, 2525.

จินตนา พงศ์ประเสริฐ. **ผู้สูงอายุ**. เชียงใหม่: ฝ่ายจิตวิทยา โรงพยาบาลสวนปรุง, 2538.

จินตนา สุขจรรย์นั. **การศึกษาและการพัฒนาชุมชน**. เชียงใหม่: นันทพันธ์พรินต์, 2547.

จิราพร เกศพิชญวัฒนา. **ภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ: เอกสาร ชูติวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ หน่วยที่ 1 เรื่องที่ 1.2.2 ภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.

ฉลองศรี พลโยธา. **รูปแบบวิธีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2544.

จัตตรียา นาคเกษม. **ความคิดเห็นของข้าราชการก่อนเกษียณ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับข้าราชการสูงอายุ ก่อนและหลังการเกษียณอายุ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2538.

ชนานุช อภิภัทรอำรง. **การจัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบางแค**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

ชัยยศ อิมสุวรรณ์. **“เข้าใจคำว่าการศึกษาตามอัธยาศัย จากคนทำงานที่ไม่ได้ง่ายอย่างที่คิด”**. **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 4** (มกราคม 2544).

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน**. ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 มกราคม 2544.

ชัยฤทธิ์ โพธิ์สุวรรณ. รายงานการวิจัยเรื่อง **ความพร้อมในการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองของผู้เรียนผู้ใหญ่ของกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่บางประเภท**. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

ชาย โพธิ์สิตา. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2550.

ชูชาติ พ่วงสมจิตต์. **การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ชนันภรณ์ อารีกุล. มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม เครือข่ายการเรียนรู้และทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน **วารสาร กศน.** ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กันยายน 2554) : 50 – 56.

จิตาพร จินตะเกษกรณ์. **เอกสารประกอบการสัมมนาบทบาทการพัฒนาผู้สูงอายุกระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ, 2550. (อัดสำเนา)

ณัฐฐาลักษณ์ ศรีมีชัย. แหล่งการเรียนรู้ : ภูมิทรัพย์ทางปัญญาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. ใน **วรรณศิลป์อันันทกุล (บรรณาธิการ), แนวคิดและทฤษฎีที่นำสู่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. **วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ทรงธรรม สวณีย์. **สวัสดิการผู้สูงอายุ : การมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้ภาวะวิกฤต**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม , 2541.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. **การวางแผนเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2539.

ทองอยู่ แก้วไทรยะ. ระบบการศึกษา ใน **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ** หน่วยที่ 1 – 5. นครบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.

ธงชัย สันติวงศ์. **การวางแผนเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2540.

ธรรมรัตน์ ศษรัตน์. **การศึกษาความสนใจและวิธีการในการรับข่าวสารของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

ธีระวุฒิ อรุณเวช. “แนวทางการพัฒนางานผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม พ.ศ. 2550”. **สานสร้างสังคม 2** (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2550).

- นงลักษณ์ บุญไทย. **ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุและความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- นริศพร ผิวพอใช้. **ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- นฤมล ตันธสุเรศศรี. **การเรียนรู้ของผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ใน ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 6 – 10**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- นิตา ชูโต. **รายงานการวิจัยเรื่องคนชราไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. **กรมการศึกษานอกโรงเรียน. วารสารครูปริทัศน์**. กรุงเทพฯ: 2522.
- บรรลพ ศิริพานิช. **ผู้สูงอายุไทยกับการศึกษาต่อเนื่อง. วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาสหประชาชาติ (มกราคม-มิถุนายน 2542)**.
- บรรลพ ศิริพานิช. **เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: เกษมสุวรรณ, 2534.
- บรรลพ ศิริพานิช. **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2. วารสารพัฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทย 2 (เมษายน-มิถุนายน 2544)**.
- บรรลพ ศิริพานิช. **สร้างกาย-ใจให้แข็งแรง**. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, 2553.
- ปกรณ พันธ์. **การขับเคลื่อนภารกิจเพื่อการเรียนรู้สู่สังคมผู้สูงอายุ. สานสร้างสังคม 5 (ธันวาคม 2549 -มกราคม 2550): 20-25**.
- ปฐม นิคมานนท์ และคณะ. **เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาออกตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.
- ปฐม นิคมานนท์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร, 2528.
- ประชุมสุข อาชวอำรุง. **การศึกษาอุปนัย : หลักการและเหตุผล. วารสารครุศาสตร์**. กรุงเทพฯ: 2528.
- ประเวศ วะสี. **คุณภาพผู้สูงอายุที่พึงปรารถนา. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการแห่งชาติว่าด้วยผู้สูงอายุกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม สมาคมพัฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทย และสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย**, กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 2542.
- ประเวศ วะสี. **พลังสร้างสรรค์เพื่อการทำงานในสถานการณ์โรคเอดส์**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538.

- ปรีชา อุปโยคินและคณะ. **ไม้ใกล้ฝั่ง : สถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทย โครงการ
ศึกษาวิจัยครบวงจรเรื่องผู้สูงอายุในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล,
2541.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น สหสยา วิเศษ และคนอื่นๆ. **กระบวนการแลเทคนิค
การทำงานของนักพัฒนา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),
2543.
- ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรรณ น้อยอำแพง. 2551. **เอกสารสาระหลักการและแนวคิด
ประกอบการดำเนินงาน กศน.: คัมภีร์ กศน เรื่อง วิทยาการผู้สูงอายุ.** เข้าถึงได้
ที่: http://ebook.nfe.go.th/nfe_ebook/data_ebook/20/14_61_70.pdf [28 ส.ค.
2554]
- พรเทพ มนตร์วัชรินทร์. **การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาเพื่อ
ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พัฒนสุตา สอนเชื้อ. **การศึกษาความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของข้าราชการ
บำนาญกระทรวงศึกษาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2532.
- เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการจัดการศึกษาและการเรียนรู้
ตลอดชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุไทย.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.
- เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. **สูงอายุวัยศึกษา.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.
- มาลินี วงษ์สิทธิ์, ศิริวรรณ ศิริบุญ และอัจฉรา เอ็นซ์. **รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการให้การดูแล ให้บริการ และกิจกรรมต่างๆแก่ผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ : สถาบัน
ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- มาลินี วงษ์สิทธิ์และศิริวรรณ ศิริบุญ. **ประชาสัมพันธ์กับการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ:
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- มาลี รัชตะนาวิน. **ความต้องการในการรับบริการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ
ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551.

กรุงเทพฯ : บริษัท ทีคิวพี จำกัด, 2552.

มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. แผนพัฒนาสังคมสัมพันธ์งานของมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. มปป.

รัตนา พุ่มไพศาล. **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ**. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2523.

รัตนา พุ่มไพศาล. **หลักการจัดและบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

ลมัย นิยมในธรรม. **การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการผู้สูงอายุของ**

ชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์บริการสาธารณสุข 38 “จืด-ทองคำ บำเพ็ญ” สำนักอนามัย

กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

วรรัตน์ อภินันท์กุล. **แนวคิดและทฤษฎีที่นำสู่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

วราภรณ์ แสงสว่าง. **การศึกษาผลของการให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง**

แก่ผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน บัณฑิต

วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

วิจารณ์ พานิช. **นานาเรื่องราวการจัดการความรู้ ปี 2549**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการ

จัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.), 2549.

วิรัช แฉ้วสกุล. **รูปแบบการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุที่สังกัด**

สำนักงานปลัดกระทรวงของกระทรวงศึกษาธิการ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.

วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ. **การศึกษาตามอัธยาศัย : จากแนวคิดการเรียนรู้**

ตลอดชีวิตสู่แนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการ

ศึกษานอกโรงเรียน, 2544.

วิศนี ศิลตระกูล และชัยยศ อิมสุวรรณ. **“การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย” ใน**

คตินอกโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย, 2547.

วิพรรณ ประจวบเหมาะ นภาพร ชโยวรรณ มาลินี วงษ์สิทธิ์ ศิริวรรณ ศิริบุญ บุศริน บางแก้ว

ชนเดดี มลิณทางกูร. **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสร้างระบบ**

การติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 -2564).

กรุงเทพฯ : วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

- วีรยา ทัดตากร. **การใช้พื้นที่ภายนอกอาคารในโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ :**
กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ศรณีย์ กิจเดช. **ผลของการจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตาม**
แนวทางชีวิตโดยวิถีสตอรี่ไลน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต,สาขาวิชาการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ.**
วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ (มกราคม-
มิถุนายน 2542).
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร.**แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร:**
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ :** โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2544.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ : แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์.**
กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) , 2549.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **กลไกการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืนของศูนย์เนกประสงค์สำหรับผู้**
ผู้สูงอายุในชุมชน. กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) , 2549.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **ชราอย่างร่าเริง ยุคชิงแก่ครองเมือง . ข่าวสด (27 กันยายน 2550).**
- ศิริวงศ์ ทับสายทอง. **จิตวิทยาผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.**
- ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย.**
กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.
- ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค. **สรุปผลการดำเนินงานศูนย์**
พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ประจำปี 2551. กรุงเทพฯ :
(ม.ป.ท.), 2551.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย.**
กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2551.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. **การฉายภาพประชากรของประเทศไทย**
พ.ศ.2548-2568. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรส, 2551.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสร้างและขยายโอกาสในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549.

สนั่น ศิริแสน. รองประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวง. สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2553.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ผู้สูงอายุช่วยสังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขแล้วสังคมไทยให้อะไรกับผู้สูงอายุ. วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 1 (มกราคม-มีนาคม 2550).

สมคิด พรมจุ้ย สุมาลี สังข์ศรี และวรวิทย์ กิตติคุณศิริ. รายงานการวิจัยเรื่องความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานตาม Roadmap กศน. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2550.

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. ใน วรรัตน์ อภินันท์กุล (บรรณาธิการ), แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สว่าง แก้วกันทา. ผู้อำนวยการมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ. สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2554.

สาลี เพ็ญศิริ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน : รายงานการประชุมระดับชาติ ระหว่างวันที่ 30 มีนาคม - 1 เมษายน 2538. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2538.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2544.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สรุปผลการสัมมนาเรื่องจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา 2544 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.onec.go.th/move/seminar/penpan/index_penpan.htm [20 กรกฎาคม 2554]

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติไทย. ทำเนียบนามองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: กรมประชาสงเคราะห์, 2544.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **คู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซนจูรี จำกัด, 2551.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: ห้องสมุดประชาชน**. กรุงเทพฯ: 2548.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **รายงานระดับชาติเรื่องสภาพและการพัฒนาการเรียนรู้และการศึกษาผู้ใหญ่**. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **ผู้สูงอายุไทย 2550 มุมมอง เสียงสะท้อนจากข้อมูลสถิติ**. กรุงเทพฯ: พี.เอ. ลีฟ วิ่ง จำกัด, 2551.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, กระทรวงศึกษาธิการ. ก. **รายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ปีงบประมาณ 2550**. กรุงเทพฯ: รัชการพิมพ์, 2551.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, กระทรวงศึกษาธิการ. ข. “3 ปี กศน. เพื่อเรียนรู้สู่พ.ร.บ. ฉบับแรก”. **มติชน** (14 มกราคม 2551).

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, กระทรวงศึกษาธิการ. **ข้อเสนอนโยบายเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจากผลการวิจัยเชิงประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ, 2548.

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. **การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ภายในตน เอกสารพิมพ์ซ้ำจากรายงานเสนอต่อยูเนสโก โดยคณะกรรมการมานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21**. โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา, 2550.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. **แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2**. กรุงเทพฯ, 2545.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. **พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2546**. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2546.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. **รายการผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการศึกษาดำเนินงานโครงการขยายผลการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. **หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ดำเนินการช่วยเหลือผู้สูงอายุและเครือข่ายผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ, 2547.

- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล. **Active aging เรืองล้ำใหม่ในศตวรรษที่ 21**. วารสารพัฒนาวิทยาและ
เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ 2, 4 (ต.ค.-ธ.ค.) :1-3, 2544.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล. **หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 3**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุลและคณะ. **ผู้สูงอายุในประเทศไทย: รายงานการทบทวนองค์ความรู้
และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย**.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุนทร สุนันท์ชัย. **ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบ. ใน รวมบทความ
การศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 6**. กรุงเทพฯ: การศาสนา, 2530.
- สุนทร สุนันท์ชัย. **หลักและปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต. ใน เอกสารคำสอนชุดรายวิชา
การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1. หน้า 1-41.นนทบุรี:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.**
- สุนทร สุนันท์ชัย. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน. แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 4
(2520-2524)**. กรุงเทพฯ: 2524.
- สุพัทธา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช, 2540.
- สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การจัดการศึกษานอกระบบด้วยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อการศึกษาตลอด
ชีวิต**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านการรับการศึกษา ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล.
วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 1 (ตุลาคม 2543)**.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษานอกระบบเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. ใน วรรัตน์ อภินันท์กุล
(บรรณาธิการ), แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษา
ทางไกล**. กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิคพรีนติ้ง, 2540.
- สุมาลี สังข์ศรี. **รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนว
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์, 2545.
- สุรกุล เจนอบรม. **นโยบายการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ
: กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.

- สุรกุล เจนอบรม. **วิทยาการผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534
- สุรกุล เจนอบรม. **วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สุวัฒน์ แก้วสังข์ทอง.ชีวิตกับการเรียนรู้อยู่. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ 27** (เมษายน-พฤษภาคม 2536) : 52-59.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรการพิมพ์, 2529.
- เสาร์ บังหาร. ประธานกรรมการชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด. **สัมภาษณ์**, 31 มีนาคม 2553.
- อเนก นาคบุตร. ระบบและรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในชนบท. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ 24** (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2533).
- อภิชาติ จีระวุฒิ. ทางสายใหม่ของ กศน. : ความท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร. **สยามรัฐ** (4 กรกฎาคม 2551): 15.
- อัญชลีย์ ชุตระกุล. **การจัดบริการแนวใหม่สำหรับผู้สูงอายุที่รอเข้ารับการสงเคราะห์ประเภทเสียค่าบริการของสถานสงเคราะห์คนชรารบ้านบางแค**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- อัมพร โอตระกูล. **สุขภาพจิต**. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์, 2538.
- อาชัญญา รัตนอุบล. **การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- อาชัญญา รัตนอุบล. **การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ. **แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551.
- อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ. **รายงานการวิจัยการจัดแหล่งการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : สวนสาธารณะ**. กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิตีเคชั่น, 2548.

อาชัญญา รัตนอุบล สารีพันธ์ ศุภวรรณ วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา ปาน กิมปี ณัฐฐลักษณ์ ศรีมีชัย สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และระวี สัจจโสภณ. **การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552.

อาชัญญา รัตนอุบล สารีพันธ์ ศุภวรรณ วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา มนัสวสน์ โกวิทยา วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา ปาน กิมปี ณัฐฐลักษณ์ ศรีมีชัย สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และระวี สัจจโสภณ. **การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553.

อารีย์ เพชรบุตร. **สภาพและปัญหาการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อุดม เขยทิวังค์. **แนวทางการบริหารและการจัดการ: การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2544.

อุดม เขยทิวังค์. **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541.

อุทัย ดุลยเกษม. **อดีตและอนาคตการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: รังสีการพิมพ์, 2548.

อุ้นตา นพคุณ. **กรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2546.

อุ้นตา นพคุณ. **การศึกษานอกโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล, 2533.

อุ้นตา นพคุณ. **การศึกษาอุปนิสัย แนวความคิดและหลักการ. ใน รวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน.** กรุงเทพฯ: พีระพัฒนา, 2523.

อัมพร พงษ์กังสนันท์. **การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

ภาษาอังกฤษ

- Administration on Aging. **Old American Act** [Online]. 2000. Available from: http://www.aoa.gov/AoARoot/AoA_Program/OAA/oaa.aspx#1 [2010, Jan,1]
- Adult and Continuing Education. 2001.
- Ahmed, M. and Coombs,. **Attacking rural poverty: How non-formal education can**
- Association of Care Giving Relatives and Friends. **Care Giving in Finland** [Online]. 2000. Available from :<http://www.omaishoitajat.com/english.php> [2009,Dec,1]
- Caffarella, Rosemary S. **Planning programs for adult learners : a practical guide for educators, trainers, and staff drvelopers**. 2nd ed. San Francisco, CA. : Jossey-Bass, 2002.
- Carbinet Office. **Annual report on the aging society: 2008,Japan** [Online]. 2008 Available From: <http://www.cao.go.jp/kovrei/English/annualreport/2008> [2010, Jan 1]
- Carter, D. **Case studies in Education Change**. London: Falmer. 1995
- Cedefop, J. **Making learning visible: identification, assessment and recognition of**
- Certo,S.C.,Peter.I.P. **Strategic Management: Concept and Cases**. (2nd Ed.) New York: McGraw-Hill, 1991.
- Cheng & Townsend. **New Paradigm of School Leadership Education in Asia-Pacific Region**. Netherlands: Springer, 2000.
- Choe,E. New role of elderly in newly industrializing countries. Productive Aging in Asia and the Pacific. **Asian Population Studies** Series No.129. United Nations, ESCAP, 1992.
- Christian lalive d'Epinay, Dario Spini. **Les années fragile: la vie au-delà de quatre-vingts ans**. Presses Universitaires de laval, 2008.
- Colardyn, D. and Bjornavold, J. **Validation of formal, non-formal and informal**
- Coombs, Phillip H. and Manzanoor Ahmed. **Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help**. Batimore: The John Hopkins University Press, 1974.
- Cornford, I.R. Learning-to-learn strategies as a basis for effective lifelong learning.
- Council for Gender Equality. **Plan for gender equality** [Online]. 2000. Available from: <http://www.kantei.go.jp> [2009, Dec 1]

- Dillenbourg, P. **Collaborative Learning: Cognitive and Computational Approaches. Advances in Learning and Instruction Series.** New York, NY: Elsevier Science, Inc, 1999.
- Dillenbourg, P. **Collaborative Learning: Cognitive and Computational Approaches. Advances in Learning and Instruction Series.** New York, NY: Elsevier Science, Inc, 1999.
- Donorfio, Laura K. M., Healy Catherine., "Teaching and Interactive Television Course on Adulthood and Aging: Make It happen," **Educational Gerontology** 34, 6 (June 2008).
- Edition. Canada: York University bookstore.2000.
- education.** Special issue: Third updated on adult learning theory. Volume education. Volume 39, Issue1. 2004
- Eric Deschavanne et Pierre-Henri Tavoillot, (2007), "Philosophie des âges de la vie", **Grasset, rééd.** Hachette Pluriel, 2008.
- Field, John. Educational studied beyond school. **British journal of education studies.**
- Finnish Association of Adult Education Centres. **Finnish Adult Education Centres** [Online]. 2000. Available from : <http://www.ktol.fi> [2010,Jan 1]
- Finnish Red Cross .**Finnish Red Cross** [Online]. 2000. Available from: <http://www.redcross.fi/> [2010,Jan 1]
- Gender Equality Bureau Japan . **Plan for Gender Quality 2000** [Online]. 2000. Available From: http://www.gender.go.jp/english_contents/koudou/part2-6.htm [2010,Jan 1].
- Gordon, Theresa A., Nelson-Becker, Holly., Chapin Rosemary K. et al. "Changing Aging Competency Following a GeroRich Intervention Initiative: Implications for Bachelor's and Master's Social Work Education," **Educational Gerontology** 33, 5 (December 2007).
- Greenley, Gordon E. **Strategic Management.** United Kingdom: Prentice-Hall International, 1989.
- Groombridge, B. Learning, Education in later life. **Adult Education**, 54 (1982): 314-325.
- Gurwitz, J. H., and Avorn, J. The Ambiguous relationship between aging and adverse drug reaction. **Annal of Internal Medicine** 114: 956-966, 1991.

- Hall, B. **The nature of transformation: Environmental adult education**. Second
- Harvighurst, R.J. **Personaligy and Patterns of Aging**. **The Gerontologist**, 1968.
- help. Baltimore: John Hopkins Press.1975.
- Holland, Barbara, Robinson, Gail., "Community Based Learning with Adults: Bridging Efforts in Multiple Sectors ," **New Directions for Adult and Continuing Education** 118 (Summer 2008).
- Hondao Senior Citizen's Welfare Foundation. **Hondao Senior Citizen's Welfare Foundation**[Online].2000. Available from : http://www.hondao.org.tw/English/index_2.htm. [2009,Dec 1]
- Hong,K.Y. **Senior citizen education in Korea: Current status and demands** [Online]. 1990. Available from <http://www.eric.gov/ericwebportal/record/detail?accno=ED40416>. [2010,Jan 1].
- Jarvish And Tosey. **The age of learning**. Center for research in lifelong learning at
- Jarvish, P. **Adult Education in the social context**. London; Croom Helm. 1987.
- Jitapunkul S., Bunnag S., **Aging in Thailand 1997**. Bangkok :Thai Society of Gerontology and Geriatric Medicine, 1998.
- John Scott. **Theory and Methods in Documentary Research**. (Volume 1). London: Sage, 2006.
- Kaecher, Barbara C., Whittlesay, Valerie. "Bridging the Gap between Academic Gerontology and the Educational Needs of Aging Network," **Educational Gerontology** 33, 3 (March 2007).
- Kanno.T. **Life after retirement: a global perspective form the member of R.I committee concern for aging**. Tokyo, 2008.
- Kirkwood, J. M., Lotze, M. T., Yasko, J. M., & Current Medicine, Inc. **Current Cancer Therapeutics**. New York: Churchill Livingstone, 1996.
- Kitzenger, J. and Barbour, R.S. Introduction: the Challenge and Promise of Focus Groups. In R.S. Berbour and Kitzenger (Eds.), **Developing Focus Group Research: Politics, Theory and Practice**. London: Sage, 1999.
- Knapper, C. and Cropley, A. J. **Lifelong learning in higher education**. London: Kogan
- Knowles, M. **Andragogy in Action**. San Francisco: Jossey-Bass, 1984.
- Knowles, M. **Self-Directed Learning**. Chicago: Follet, 1975.

- Knowles, M. **The Adult Learner: A Neglected Species** (3rd Ed.). Houston, TX: Gulf Publishing, 1984.
- Knowles, M.S. **The Modern Practice of Adult Education : Andragogy vs. Pedagogy**. New York : Association Press, 1970.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education**. New York: Cambridge, The Adult Education Company, 1980.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education**. New York: The Adult Education, 1984.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education**. New York: Cambridge, The Adult Education Company, 1980.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education**. New York: The Adult Education, 1984.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education: Pedagogy and Andragogy**. Chicago: Follett Publishing, 1980.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education: Pedagogy and Andragogy**. Chicago: Follett Publishing, 1980.
- Knowles, Malcolm S. and Overstreet, Harry. **Adult Education**. New York: Association Press, 1950.
- Knox, A.B. The continuum of professional education and practice. In V. Mott and B. Daley (Eds.). **Charting a Course for Continuing Professional Education: Reframing Professional Practice**. New Directions for Adult and Continuing Education, No. 86. San Francisco: Jossey-Bass. 2000.
- Kolb, D. A. **The Experiential Learning**. Englewood Cliffs : NJ., Prentice-Hall, 1984.
- Kotler, Philip. **Marketing Management**. 11th Edition, New Jersey: Prentice Hall, 2003.
- Kuypers and Bengtson, in Russell A. Word. **The Aging Experience: an Introduction to Social Gerontology**. New York: Harper and Row Publishers, 1984.
- Laslett, P. **A Fresh map of Life**. London : Weidenfeld and Nicolson, 1989.
- Lave, J., & Wenger, E. **Situated Learning: Legitimate Periperal Participation**. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1990.
- learning: policy and practices in EU Members States. European journal of

- Lemieux, Andre, Boutin Gerald, and Riendeau, Jean. "Faculties of Education in Traditional Universities and Universities of the Third Aged: A Partnership Model in Gerontology," **Higher Education in Europe** 32 (October 2007): 151-161.
- Lundberg, David., Marshallsay Zariah. **Older Workers' Perspectives on Training and Retention of Older Worker**. A National Vocational Education and Training Research and Evaluation Program Report: National Centre for Vocational Education Research (NCVER), 2007.
- Marquardt, M. J. **Action learning in action**. Palo Alto, CA: Davies-Black, 1999.
- Marsick, V.J., & Volpe M. **The nature and needs for informal learning**. doi:
- Marsick, V.J., & Watkins, K.E. **Informal and Incidental Learning**. New Directions for
- Marsick, V.J., & Watkins, K.E. **Sculpting the learning organization**. San Francisco:
- Martin, R., Heimovite, H.K. and Ota, M. **Elderly Activities in USA, Asia, and Europe**. Chicago: University of Chicago 2008.
- Maslow, Abraham H. **Motivation and Personality**. 2nd ed. New York: Harper and Row Publishers, 1970.
- McClusky, H.Y. **Education for Aging: The Scope of the Field and Perspection for the Future**. In S.M. Grabowski, & W.D. Mason (Eds.), *Learning for Aging*. Washington D.C. :Adult Education Association of U.S.A. Syracuse: ERIC Clearinghouse for Adult Education, 1975.
- McClusky, H.Y. **Education for Aging: The Scope of the Field and Perspection for the Future**. In S.M. Grabowski, & W.D. Mason (Eds.), *Learning for Aging*. Washington D.C. :Adult Education Association of U.S.A. Syracuse: ERIC Clearinghouse for Adult Education, 1975.
- Mémin Charlotte. **Comprendre la personne âgée**. Bayard, 2001.
- Messy Jack. **La Personne âgée n'existe pas : une approche psychanalytique de la vieillesse**. Payot & Rivages, 1992.
- National and Community Service. **Senior Corps: A Program of the Corporation for National and Community Service** [Online]. 2000. Available from :<http://www.nationalservice.gov/about/budget/index.asp> [2009, Dec 1]

- National Eldercare Institute on Business and Aging. **Public/Private Partnerships in Volunteerism: A Guide for the Aging Network**. Washington: National Eldercare Institute on Business and Aging, 1992.
- National Institute for Health and Welfare. **The fit for life Program** [Online]. 2000. Available from: <http://www.kki.likes.fi> [2009,Dec 1]
- National Institute for Land and Infrastructure Management. **Law of promoting barrier free transportation for elderly and disabled** [Online]. 2000. Available from :<http://www.nilim.go.jp> [2009,Dec 1]
- National Institute for Land and Infrastructure Management. **Act on promotion of rental supply for people in need of securing a housing** [Online]. 2000. Available from : <http://www.nilim.go.jp> [2009,Dec 1]
- Newenham, Myrna J. **Health education interest of elderly**. [Online]. 1983 Available from : <http://www.lib.umi.com/dissertation/search> [2008, July 21]
- non-formal learning in Europe**. Luxembourg Publications Office. 2000.
- OECD. **Innovation and economic growth**. [Online] Available from:
- Olievenstein Claude. **Naissance de la vieillesse**. Odile Jacob, 1999. Page.2000.
- Paillat Paul. **Vieillesse et vieillesse**. Presses Universitaires de France, 1996.
- Pearce II, John.A. and Robinson, Jr.R. **Strategic Management**. Singapore: McGraw-Hill Higher Education, 2002.
- Pellissier Jérôme. **La nuit, tous les vieux sont gris : la société contre la vieillesse ?**. Bibliophane, 2003.
- Pherson Mc, Barry D. **Aging as a social process**. Toronto: Butterworth; 1983.
- Pitaud Philippe (dir.). **Exclusion, maladie d'Alzheimer et troubles apparentés : le vécu des aidants**. Eres, 2006.
- Pitaud Philippe (dir.). **Solitude et isolement des personnes âgées : l'environnement solidaire**. Eres, 2004.
- Ploton Louis. **La Personne âgée : son accompagnement médical et psychologique et la question de la démence**. Chronique sociale, 1990.
- Plunkett. **Management: Meeting and Exceeding Customer Expectations**. Thomson South-Western, 2005.

- Pochet Pascal. **Les Personnes âgées**. La Découverte, 1997.
- Ravans, R. **Action Learning : Its Origins and Nature**. In **Action Learning in Practice**. (3rd edition). Edition by M. Pedler, Bookfield, VT : Gower, 1977.
- Richeson, Nancy E, Boyne, Sarah and Brady, and E. Michael, "Education for Older Adults with Early-Stage Dementia: Health Promotion for Mind, Body, and Sprit," **Educational Gerontology** 33, 9 (September 2007): 723-736.
- Rosenthal, Rita L., "Older Computer-Literate Women: Their Motivations, Obstacles, and Paths to Success," **Educational Gerontology** 34, 7 (July 2008): 610-626.
- Russell, Helen. "Later Life: A Time to Learn," **Educational Gerontology** 34,4 (March 2008).
- Senge P., Kleiner A., Robert C., Ross R., and Smith B., **The Fifth Discipline Fieldbook**. New York, 1992
- Seniorpolis. **Manicipality of good age** [Online] .2000. Available from : <http://www.sinorpolic.com> [2009,Dec 1]
- Serge Guérin. **L'invention des seniors**. Hachette Pluriel, 2007.
- Smith, J. and Spurling, A. **Lifelong learning the tiger**, London: Cassell. 1999.
- Statistic Bureau, Director-General for Policy Planning (Statistical Standards) & Statistical Research and Training Institute. **Statistical handbook of Japan (Chapter 2 Population)** [Online]. 2000. Available from : http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c02cont.html#cha2_2 [2010,Jan 1]
- Stewart, D.W.and Shamdasani, P.N.. **Focus Groups :Theory and Practice**. Newbury Park, CA: Sage, 1990.
- Taylor, E.W. **Transformative learning theory**. New directions for adult and continuing the University of Surrey. London: 2001.
- Thornton, James E. "Life-span Learning: A Developmental Perspective," **International Journal of Aging and Human Development** 57 (2003).
- Tough, Allen. **The Adult Learner Project**. Ontario: The Ontario Institute for Studies in Education, 1979.
- U.S. Bureau of Concensus and the National Center for Health Statistic in Health and Aging Data Warehouse. **Profile of Old American** [Online]. 2008. Available from:<http://www.aoa.gov/AoARoot/About/index.aspx> [2009,Dec 1]

- UNESCO. **Education for All: Finnish National Action Plan** [Online]. 2000. Available from: <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Finland/> [2010,Jan 1]
- United Nations. **2007 Populations ageing**, 2007. (Poster).
- University of the Third Age.**University of the Third Age** [Online]. 2000. Available from : <http://www.uta.ac.fi>. [2010,Jan 1]
- Wheelen, T.,Hunger David. **Strategic Management and Business Policy**. Ninth Edition. New Jersey: Pearson, 2004.
- Wright, K., and Stegelin, D. **Bibliography of Family Involvement Research a School, Family. Community Partnership: Fine network & Havard Family Research Project**. Ontario: The Journal for Studies in Education, 2003.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

แบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
การวิจัยเรื่อง “การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย”
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ 2 ตอน
ต่อไปนี้ทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การสำรวจสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

2.2 ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

2.3 เนื้อหา

2.4 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

2.5 วิธีการจัดการศึกษา

2.6 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

2.7 การประเมินผล

2.8 การบริหารจัดการ

2.9 ผลการจัดการศึกษา

ตอนที่ 1 **ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม**

คำชี้แจง โปรดเขียนรายละเอียดในช่องว่างให้ชัดเจนสมบูรณ์

1. ชื่อหน่วยงาน/องค์กร (ระบุชื่อและสถานที่ที่สามารถติดต่อทางไปรษณีย์ได้และหมายเลขโทรศัพท์)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ชื่อและสถานภาพ/ตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามในนามของหน่วยงาน/องค์กร (ตามข้อ 1)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 การสำรวจสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ให้ตรงกับความเป็นจริง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่หน่วยงาน/องค์กรท่านจัดอยู่ในด้านต่าง ๆ
 ต่อไปนี้ หน่วยงานของท่านได้จัดอย่างไร ตามสภาพจริงที่เกิดขึ้น

2.1 เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ท่านจัดขึ้นเพื่อเป้าหมายใดเป็นสำคัญ
 (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ เพื่อการปรับตัวในวัยผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต
- ☐ เพื่อความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม
- ☐ เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการศึกษาต่อเนื่องของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการมีรายได้เลี้ยงดูตนเองของผู้สูงอายุ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.2 ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

หน่วยงาน/องค์กรท่านมีกลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างไร
 (แต่ละข้อตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

2.2.1 จัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุในช่วง

- ☐ อายุ 60 – 64 ปี
- ☐ อายุ 65 – 69 ปี
- ☐ อายุ 70 – 74 ปี
- ☐ อายุ 75 – 79 ปี
- ☐ อายุ 80 – 84 ปี
- ☐ อายุ 85 ปี ขึ้นไป

2.2.2 กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ

- ☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ
- ☐ เกษตรกรรม
- ☐ กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานเอกชน
- ☐ กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ
- ☐ กลุ่มรับจ้าง
- ☐ กลุ่มค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว
- ☐ กลุ่มพ่อบ้าน / แม่บ้าน
- ☐ กลุ่มอื่นๆ (โปรดระบุ)

2.2.3 เพศของผู้สูงอายุ

- ☐ ชาย
- ☐ หญิง

2.2.4 วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

- ☐ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย
- ☐ การประชาสัมพันธ์
- ☐ การประสานผ่านเครือข่าย
- ☐ กลุ่มผู้สูงอายุติดต่อกับหน่วยงานด้วยตนเอง
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.2.5 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

2.3 เนื้อหา

หน่วยงาน/องค์กรท่านได้จัดเนื้อหาอะไรบ้างสำหรับผู้สูงอายุ (แต่ละข้อตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

2.3.1 เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัยที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ

- ☐ การออกกำลังกาย
 - ☐ วิ่ง/เดินเร็ว ☐ แอโรบิค/เปตอง/ฮูลาฮูป ☐ โยคะ/รำกระบอง
 - ☐ ว่ายน้ำ ☐ ฝึกชี่กง/ไทเก๊ก ☐ เล่นเครื่องออกกำลังกาย
 - ☐ ปิงปอง/เทนนิส/แบดมินตัน
 - ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....
- ☐ อาหารที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
(โปรดระบุ) เรื่อง.....
- ☐ การพักผ่อนนอนหลับที่เหมาะสมในวัยผู้สูงอายุ
(โปรดระบุ) เรื่อง.....
- ☐ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ
(โปรดระบุ) เรื่อง.....
- ☐ ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยในวัยสูงอายุ
(โปรดระบุ) เรื่อง.....
- ☐ การตรวจสุขภาพ
(โปรดระบุ) เรื่อง.....
- ☐ อื่นๆ
(โปรดระบุ) เรื่อง.....

2.3.2 เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ

- ☐ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง
- ☐ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในวัยเดียวกัน
- ☐ การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก
- ☐ การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง
- ☐ การฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ
- ☐ ธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต
- ☐ งานอดิเรก
 - ☐ อ่านหนังสือ ☐ เลี้ยงสัตว์ ☐ ปลูกต้นไม้ ☐ ทำขนม
 - ☐ ทำงานฝีมือ ☐ ท่องเที่ยว ☐ เล่นดนตรี/เต้นลีลาศ/รำวง

☐ เล่นหมากรุก ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.3.3 เนื้อหาด้านการออม

☐ การวางแผนและการจัดทำแผนการออม

☐ ความรู้เรื่องการลงทุน

☐ การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

☐ การหารายได้เสริม

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.3.4 เนื้อหาด้านการเรียนรู้

☐ การพัฒนาวิธีการเรียนรู้

☐ ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

☐ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง

☐ การฝึกนิสัยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

☐ การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ

☐ การได้รับการศึกษาพื้นฐานในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

☐ การได้รับการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้

☐ การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.3.5 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

☐ ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ

☐ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก

☐ ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย)

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.4 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

ผู้จัดการศึกษาและผู้สอนในโครงการที่หน่วยงานท่านจัด (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ ครู กศน.
- ☐ ครูในโรงเรียน
- ☐ อาจารย์ในวิทยาลัย / มหาวิทยาลัย
- ☐ ครูภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน
- ☐ แพทย์/พยาบาล
- ☐ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข
- ☐ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
- ☐ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)
- ☐ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสผ.)
- ☐ นักสังคมสงเคราะห์
- ☐ นักพัฒนาสังคม
- ☐ พัฒนากร
- ☐ เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพท.)
- ☐ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ☐ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.5 วิธีการจัดการศึกษา

หน่วยงาน/องค์กรท่านได้ใช้วิธีการจัดการศึกษาอย่างไร
(แต่ละข้อตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

2.5.1 รูปแบบการจัดการศึกษา

- ☐ การจัดอบรมระยะสั้น จำนวน.....ชั่วโมง
- ☐ การจัดอบรมระยะยาว จำนวน.....ชั่วโมง
- ☐ การอบรมแบบทางไกล
- ☐ การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้
- ☐ การจัดทัศนศึกษา
- ☐ การจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ☐ การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ
- ☐ การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.5.2 เทคนิคการให้ความรู้

- ☐ การบรรยาย
- ☐ การอภิปรายกลุ่มใหญ่
- ☐ การอภิปรายกลุ่มย่อย
- ☐ การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง/การศึกษาเป็นรายบุคคล
- ☐ การแก้ปัญหาพร้อมกัน
- ☐ การระดมสมอง
- ☐ การลงมือปฏิบัติ
- ☐ การใช้สถานการณ์จำลอง
- ☐ การสาธิต
- ☐ โครงการ
- ☐ กรณีตัวอย่าง
- ☐ เกมและนันทนาการ
- ☐ แผนที่ความคิด
- ☐ สถานการณ์จำลอง
- ☐ ละคร
- ☐ บทบาทสมมติ
- ☐ การใช้เทคโนโลยี เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป
คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและ e-Learning
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.6 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

หน่วยงาน/องค์กรท่านได้ใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก ทั้งตัวเลือกหลักและตัวเลือกย่อย)

☐ สื่อบุคคล

☐ บุคคลในครอบครัว ☐ เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน/แกนนำในชุมชน

☐ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

☐ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ☐ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

☐ สิ่งพิมพ์

☐ ใบปลิว/แผ่นพับ

☐ โปสเตอร์

☐ จุลสาร/นิตยสาร/วารสาร

☐ หนังสือ

☐ หนังสือพิมพ์

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

☐ โทรทัศน์

☐ ภาพยนตร์

☐ วิทยูกระจายเสียงและหอกระจายข่าว

☐ สื่อพื้นบ้าน

☐ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

☐ โทรศัพท์มือถือ

☐ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ

☐ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ☐ ห้องสมุดประชาชน ☐ วัดหรือศาสนสถาน

☐ พิพิธภัณฑ์

☐ หอศิลป์

☐ สวนสัตว์

☐ สวนสาธารณะ

☐ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

☐ สวนพฤกษศาสตร์

☐ ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ

☐ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.7 การประเมินผล

หน่วยงาน/องค์กรท่านได้ใช้วิธีการอย่างไรในการประเมินผลโครงการ (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ การสังเกต
- ☐ การสัมภาษณ์
- ☐ การใช้แบบสอบถาม
- ☐ การประเมินตามสภาพจริง
- ☐ การวัดผลภาคปฏิบัติ
- ☐ แฟ้มสะสมผลงาน
- ☐ แบบทดสอบ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.8 การบริหารจัดการ

หน่วยงาน/องค์กรท่านมีการบริหารจัดการอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ หน่วยงาน/องค์กรจัดเอง
- ☐ หน่วยงาน/องค์กรจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย
- ☐ หน่วยงาน/องค์กรส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด
 - ☐ ให้งบประมาณสนับสนุน
 - ☐ ให้คำแนะนำ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2.9 ผลการจัดการศึกษา

หน่วยงาน/องค์กรท่านสรุปผลการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างไร

2.9.1 จำนวนโครงการที่จัดให้ผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2553

- ☐ 1 - 3 โครงการ
- ☐ 4 - 6 โครงการ
- ☐ 7 - 9 โครงการ
- ☐ 10 โครงการขึ้นไป

2.9.2 ผลการดำเนินโครงการเกิดนวัตกรรมการศึกษา

- ☐ มี (โปรดระบุ)
- ☐ ไม่มี

2.9.3 ความพึงพอใจของการดำเนินโครงการ

- ☐ พึงพอใจมาก
- ☐ ความพึงพอใจระดับปานกลาง
- ☐ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงการ

2.9.4 รายละเอียดของโครงการ (โปรดระบุให้ชัดเจนและครบถ้วนสมบูรณ์ตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในหน้าต่อไป)

(1) ชื่อโครงการ.....

.....

(2) วัตถุประสงค์ของโครงการ.....

.....

(3) เป้าหมายของโครงการ ระบุจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการและช่วงอายุ.....

.....

(4) วิธีการจัด.....

.....

(5) ผลของโครงการ.....

.....

.....

.....

.....

(1) ชื่อโครงการ.....

.....

.....

(2) วัตถุประสงค์ของโครงการ.....

.....

.....

.....

(3) เป้าหมายของโครงการ ระบุจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการและช่วงอายุ.....

.....

.....

.....

.....

.....

(4) วิธีการจัด.....

.....

.....

.....

.....

.....

(5) ผลของโครงการ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(1) ชื่อโครงการ.....

.....

.....

(2) วัตถุประสงค์ของโครงการ.....

.....

.....

.....

(3) เป้าหมายของโครงการ ระบุจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการและช่วงอายุ.....

.....

.....

.....

.....

.....

(4) วิธีการจัด.....

.....

.....

.....

.....

.....

(5) ผลของโครงการ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(1) ชื่อโครงการ.....

.....

.....

(2) วัตถุประสงค์ของโครงการ.....

.....

.....

.....

(3) เป้าหมายของโครงการ ระบุจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการและช่วงอายุ.....

.....

.....

.....

.....

.....

(4) วิธีการจัด.....

.....

.....

.....

.....

.....

(5) ผลของโครงการ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(1) ชื่อโครงการ.....

.....

.....

(2) วัตถุประสงค์ของโครงการ.....

.....

.....

.....

(3) เป้าหมายของโครงการ ระบุจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการและช่วงอายุ.....

.....

.....

.....

.....

(4) วิธีการจัด.....

.....

.....

.....

.....

.....

(5) ผลของโครงการ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณสำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
ฉบับชมรมผู้สูงอายุ

แบบสอบถามความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
การวิจัยเรื่อง “การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย”
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามสภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ 2 ตอน
ต่อไปนี้ทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 เป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

2.2 ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

2.3 เนื้อหา

2.4 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

2.5 วิธีการจัดการศึกษา

2.6 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

2.7 การประเมินผล

2.8 การบริหารจัดการ

2.9 ผลการจัดการศึกษา

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ให้ตรงกับความเป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ชื่อชมรมผู้สูงอายุที่สังกัด.....
 ตำแหน่งของท่านในชมรม.....
 สถานที่ตั้งของชมรม ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
 หมายเลขโทรศัพท์ของชมรม..... โทรสาร.....

2. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

3. อายุ

☐ 60 – 64 ปี

☐ 65 – 69 ปี

☐ 70 – 74 ปี

☐ 75 – 79 ปี

☐ 80 – 84 ปี

☐ 85 ปีขึ้นไป

4. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา

☐ อนุปริญญา, ปวส.

☐ ประถมศึกษา (ป.6)

☐ ปริญญาตรี

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ ปวช.

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 การสำรวจความต้องการการจัดการศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

2.1 การจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่ท่านจัดขึ้นเพื่อเป้าหมายใดเป็นสำคัญ (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ เพื่อการปรับตัวในวัยผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต
- ☐ เพื่อความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม
- ☐ เพื่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อจัดการศึกษาต่อเนื่องของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการมีรายได้เลี้ยงดูตนเองของผู้สูงอายุ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.2 ลักษณะกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

2.2.1 ช่วงกลุ่มอายุที่ท่านจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้

- ☐ อายุ 60 – 64 ปี
- ☐ อายุ 65 – 69 ปี
- ☐ อายุ 70 – 74 ปี
- ☐ อายุ 75 – 79 ปี
- ☐ อายุ 80 – 84 ปี
- ☐ อายุ 85 ปี ขึ้นไป

2.2.2 กลุ่มอาชีพที่ท่านจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้ในวัยสูงอายุ

- ☐ กลุ่มที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ
- ☐ เกษตรกรรม
- ☐ กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานเอกชน
- ☐ กลุ่มเกษียณจากหน่วยงานราชการ
- ☐ กลุ่มรับจ้าง
- ☐ กลุ่มค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว
- ☐ กลุ่มพ่อบ้าน/แม่บ้าน
- ☐ กลุ่มอื่นๆ (โปรดระบุ)

2.2.3 เพศของผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเข้ารับการศึกษ

☐ ชาย☐ หญิง

2.2.4 วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ

☐ การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย☐ การประชาสัมพันธ์☐ การประสานผ่านเครือข่าย☐ กลุ่มผู้สูงอายุติดต่อกับหน่วยงานด้วยตนเอง☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.2.5 วิธีการจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ารับการศึกษ (โปรดระบุ).....

.....

2.3 เนื้อหา

ท่านต้องการให้ผู้สูงอายุเรียนรู้เนื้อหาอะไรบ้าง (โปรดตอบให้ครบถ้วนทุกข้อ)

รายการ	ระดับความต้องการ		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	ไม่แน่ใจ
1. เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย			
1.1. การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ			
1.2 การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย			
1.3 การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี			
1.4 การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ			
1.5 การดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ			
1.6 การพักผ่อนนอนหลับ			
1.7 อื่นๆ			
.....			

รายการ	ระดับความต้องการ		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	ไม่แน่ใจ
2. เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ			
2.1 การฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ			
2.2 การศึกษาธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต			
2.3 การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง			
2.4 การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก			
2.5 การเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับสุขภาพจิต			
2.6 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง			
2.7 การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน			
2.8 การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา			
2.9 งานอดิเรกตามความสนใจ			
2.10 อื่นๆ.....			
.....			
3. เนื้อหาด้านการออม			
3.1 การวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม			
3.2 การดูแลเรื่องค่าใช้จ่าย			
3.3 การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย			
3.4 การหารายได้เสริม			
3.5 อื่นๆ			
.....			

(มีต่อ)

รายการ	ระดับความต้องการ		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	ไม่แน่ใจ
4. เนื่อหาด้านการเรียนรู้			
4.1 การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ			
4.2 ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ			
4.3 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ			
4.4 การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ			
4.5 การใช้เวลาว่างในวัยสูงอายุ			
4.6 อื่นๆ			
5. เนื่อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย			
5.1 ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ			
5.2 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก			
5.3 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย)			
5.4 อื่นๆ			

2.4 ผู้จัดการศึกษาและผู้สอน

ท่านต้องการให้ผู้ใดเป็นผู้จัดการและผู้สอนการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
(ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ ครู กศน.
- ☐ ครูในโรงเรียน
- ☐ อาจารย์ในวิทยาลัย / มหาวิทยาลัย
- ☐ คุรุภูมิปัญญา / ผู้รู้ในชุมชน
- ☐ แพทย์/พยาบาล
- ☐ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข
- ☐ อาสาสมัครสาธารณสุข
- ☐ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)
- ☐ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อสผ.)
- ☐ นักสังคมสงเคราะห์
- ☐ นักพัฒนาสังคม
- ☐ พัฒนากร
- ☐ เจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.)
- ☐ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ☐ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.5 วิธีการจัดการศึกษา

ท่านต้องการให้จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุด้วยวิธีการใด
(แต่ละข้อตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

2.5.1 รูปแบบการจัดการศึกษา

- ☐ การจัดอบรมระยะสั้น จำนวน.....ชั่วโมง
- ☐ การจัดอบรมระยะยาว จำนวน.....ชั่วโมง
- ☐ การอบรมแบบทางไกล
- ☐ การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้
- ☐ การจัดทัศนศึกษา
- ☐ การจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ☐ การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ
- ☐ การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.5.2 เทคนิคการให้ความรู้

- ☐ การบรรยาย
- ☐ การอภิปรายกลุ่มใหญ่
- ☐ การอภิปรายกลุ่มย่อย
- ☐ การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง/การศึกษาค้นคว้ารายบุคคล
- ☐ การแก้ปัญหาพร้อมกัน
- ☐ การระดมสมอง
- ☐ การลงมือปฏิบัติ
- ☐ การใช้สถานการณ์จำลอง
- ☐ การสาธิต
- ☐ โครงการ
- ☐ กรณีตัวอย่าง
- ☐ เกมและนันทนาการ
- ☐ แผนที่ความคิด
- ☐ สถานการณ์จำลอง
- ☐ ละคร
- ☐ บทบาทสมมติ
- ☐ การใช้เทคโนโลยี เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและ e-Learning
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.6 สื่อและแหล่งการเรียนรู้

ท่านต้องการเรียนการเรียนรู้ด้วยสื่อและแหล่งการเรียนรู้อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ สื่อบุคคล
 - ☐ บุคคลในครอบครัว ☐ เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน ☐ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)
 - ☐ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ☐ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุในชุมชน
 - ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

(มีต่อ)

- ☐ สิ่งพิมพ์
- ☐ ใบปลิว/แผ่นพับ ☐ โปสเตอร์ ☐ จุลสาร/นิตยสาร/วารสาร
☐ หนังสือ ☐ หนังสือพิมพ์ ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
- ☐ โทรทัศน์
- ☐ ภาพยนตร์
- ☐ วิทยุกระจายเสียงและหอกระจายข่าว
- ☐ สื่อพื้นบ้าน
- ☐ คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต
- ☐ โทรศัพท์มือถือ
- ☐ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ
- ☐ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ☐ ห้องสมุดประชาชน ☐ วัดหรือศาสนสถาน
☐ พิพิธภัณฑ์ ☐ หอศิลป์ ☐ สวนสัตว์
☐ สวนสาธารณะ ☐ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
☐ สวนพฤกษศาสตร์ ☐ ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ
☐ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก ทะเล ฯลฯ
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.7 การประเมินผล

ท่านต้องการวิธีการประเมินผลอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ การสังเกต
☐ การสัมภาษณ์
☐ การใช้แบบสอบถาม
☐ การประเมินตามสภาพจริง
☐ การวัดผลภาคปฏิบัติ
☐ แฟ้มสะสมผลงาน
☐ แบบทดสอบ
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2.8 การบริหารจัดการ

ท่านต้องการให้มีการบริหารจัดการอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ ชมรมจัดเอง
- ☐ ชมรมจัดร่วมกับภาคีเครือข่าย
- ☐ ชมรมส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายจัด
- ☐ ให้งบประมาณสนับสนุน
- ☐ ให้คำแนะนำ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณสำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
ฉบับผู้สูงอายุ

แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
การวิจัยเรื่อง “การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย”
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย

คำชี้แจง โปรดตอบแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ 2
ตอนต่อไปนี้ทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การสำรวจความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย

2.2 เนื้อหาด้านการปรับตัวของสังคมและจิตใจ

2.3 เนื้อหาด้านการออม

2.4 เนื้อหาการเรียนรู้

2.5 เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ให้ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ

☐ 60 – 64 ปี

☐ 65 – 69 ปี

☐ 70 – 74 ปี

☐ 75 – 79 ปี

☐ 80 – 84 ปี

☐ 85 ปีขึ้นไป

3. สถานภาพการสมรส

☐ โสด

☐ หย่าร้าง

☐ สมรส/คู่

☐ แยกกันอยู่

☐ หม้าย

4. ระดับการศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา

☐ อนุปริญญา, ปวส.

☐ ประถมศึกษา (ป.6)

☐ ปริญญาตรี

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ ปวช.

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

5. ปัจจุบันท่านพักอาศัยอยู่กับใคร

☐ อยู่ตามลำพัง

☐ ญาติพี่น้อง

☐ คู่สมรส

☐ เพื่อน / คนรู้จัก

☐ ลูก/หลาน/เหลน

6. ในช่วงอายุ 55 - 59 ปี ท่านประกอบอาชีพอะไร

☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ

☐ รับจ้างแรงงาน

☐ รับราชการ

☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน

☐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

☐ เกษตรกรรม

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. ในช่วงอายุ 55 - 59 ปี ท่านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่าไร

☐ ไม่มีรายได้

☐ ไม่เกิน 5,000 บาท

☐ 5,001 – 10,000 บาท

☐ 10,001 – 15,000 บาท

☐ 15,001 – 20,000 บาท

☐ 20,001 – 25,000 บาท

☐ มากกว่า 25,000 บาท

8. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ

- ☐ ไม่ได้ประกอบอาชีพ
- ☐ รับจ้างแรงงาน
- ☐ ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน
- ☐ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว
- ☐ เกษตรกรรม
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

9. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของท่านในปัจจุบัน

- ☐ ไม่มีรายได้
- ☐ ไม่เกิน 5,000 บาท
- ☐ 5,001 – 10,000 บาท
- ☐ 10,001 – 15,000 บาท
- ☐ 15,001 – 20,000 บาท
- ☐ 20,001 – 25,000 บาท
- ☐ มากกว่า 25,000 บาท

10. รายจ่ายต่อเดือนของท่านในปัจจุบัน

- ☐ ต่ำกว่า 500 บาท
- ☐ 500 – 1,000 บาท
- ☐ 1,001 – 2,000 บาท
- ☐ 2,001 – 3,000 บาท
- ☐ 3,001 – 4,000 บาท
- ☐ 4,001 – 5,000 บาท
- ☐ มากกว่า 5,000 บาท

11. ท่านเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุหรือไม่

☐ ไม่เป็น

☐ เป็น (โปรดระบุชื่อชมรมผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิก)

.....

12. ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

☐ ไม่เคยเข้าร่วม

☐ เคยเข้าร่วม

☐ การประดิษฐ์งานฝีมือและศิลปหัตถกรรม

☐ การเล่นเกม กีฬา เช่น วิ่ง เดิน แอโรบิค เปตอง รำกระบอง เล่นเครื่อง
ออกกำลังกาย ฯลฯ

☐ ฟ้อนรำ / กิจกรรมเข้าจังหวะ / ลีลาศเพื่อสุขภาพ

☐ การชมละครในโรงละคร หรือละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์

☐ การดนตรีและการร้องเพลง

☐ การท่องเที่ยว

☐ กิจกรรมช่วยเหลือสังคม อาสาสมัคร

☐ การพัฒนาด้านภาษา

☐ ชมรมผู้สูงอายุ

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ถ้าเคยเข้าร่วม เข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุจากที่ใด (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

☐ ชมรมผู้สูงอายุ

☐ กลุ่มแม่บ้าน

☐ หน่วยงานราชการจัด เช่น กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ
สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

☐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบจ. เทศบาล อบต.

☐ โรงพยาบาล

☐ หน่วยงานเอกชนจัด เช่น บริษัทห้างร้าน สมาคม มูลนิธิ

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

13. รูปแบบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วม (สำหรับผู้ที่ตอบเคยเข้าร่วมในข้อ 12 ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ การจัดอบรมระยะสั้น จำนวน.....ชั่วโมง
- ☐ การจัดอบรมระยะยาว จำนวน.....ชั่วโมง
- ☐ การอบรมแบบทางไกล
- ☐ การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้
- ☐ การจัดทัศนศึกษา
- ☐ การจัดสัมมนา/การประชุมเชิงปฏิบัติการ
- ☐ การให้ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ
- ☐ การจัดมุมความรู้/ห้องสมุด
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

14. เป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุของท่านคืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

- ☐ เพื่อการปรับตัวในวัยผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการพัฒนาทักษะชีวิต
- ☐ เพื่อความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม
- ☐ เพื่อสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการดูแลสุขภาพสภาพของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ
- ☐ เพื่อการศึกษาต่อเนื่อง
- ☐ เพื่อการมีรายได้เลี้ยงดูตนเองของผู้สูงอายุ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 การสำรวจความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามระดับความต้องการที่ตรงกับความเป็นจริง (โปรดตอบให้ครบถ้วนทุกข้อ)

ความต้องการด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

รายการ	ระดับความต้องการ		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	ไม่แน่ใจ
1. เนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย			
1.1. การเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ			
1.2 การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และเหมาะสมกับวัย			
1.3 การดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี			
1.4 ความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้านสำหรับผู้สูงอายุ			
1.5 ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อการป้องกันโรคในวัยสูงอายุ			
1.6 ความรู้เรื่องการพักผ่อนนอนหลับ			
1.7 อื่นๆ			
2. เนื้อหาด้านการปรับตัวทางสังคมและจิตใจ			
2.1 การฝึกจิต/ฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาจิตใจ			
2.2 การศึกษาธรรมะเพื่อเข้าใจชีวิต			
2.3 การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของตนเอง			
2.4 การเผชิญกับการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก			
2.5 การเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับสุขภาพจิต			
2.6 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนภายในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง			

รายการ	ระดับความต้องการ		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	ไม่แน่ใจ
2.7 การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน			
2.8 การมีส่วนร่วมการทำงานกับสังคมและการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา			
2.9 งานอดิเรกตามความสนใจ			
2.10 อื่นๆ.....			
3. เนื้อหาด้านการออม			
3.1 การวางแผนและการจัดทำแผนการเก็บเงินออม			
3.2 ความรู้เรื่องการลงทุน			
3.3 การจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย			
3.4 การหารายได้เสริม			
3.5 อื่นๆ			
4. เนื้อหาด้านการเรียนรู้			
4.1 การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ ฯลฯ			
4.2 ความสามารถในการใช้แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การใช้ห้องสมุด การใช้บริการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การใช้คอมพิวเตอร์ ฯลฯ			
4.3 การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งด้านสุขภาพ การปรับตัว การออม ฯลฯ			
4.4 การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้จากหน่วยงานต่างๆ			

รายการ	ระดับความต้องการ		
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	ไม่แน่ใจ
4.5 การใช้เวลารว่างในวัยสูงอายุ			
4.6 อื่นๆ			
.....			
5. เนื้อหาด้านสิทธิของผู้สูงอายุตามกฎหมาย			
5.1 ความรู้เกี่ยวกับ พรบ.ผู้สูงอายุ			
5.2 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมและการจัดการมรดก			
5.3 ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมชีวิต (หนังสือแสดงเจตนาปฏิเสธการรักษาของผู้ป่วยระยะสุดท้าย)			
5.4 อื่นๆ			
.....			

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณสำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเรื่อง
“อนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย”
วันพุธที่ 14 กันยายน 2554 เวลา 13.00 – 16.00 น. ณ ห้อง 407 อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. นายแพทย์บรรลุ ศิริพานิช มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย
3. ดร. วิรุฬห์ นิธิโมจน์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
4. อาจารย์วรวิทย์ กิตติคุณศิริ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. ดร.ยิ่ง กิริติบุรณะ อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม
6. พันโทสุนทร นพกุลสถิต ชมรมผู้สูงอายุตำบลดอนสมอ จังหวัดสิงห์บุรี
7. นาวาเอก ทวี เชื้อชูชาติ ประธานชมรมผู้สูงอายุ กศน.สมุทรสงคราม
8. คุณกฤติมา โรจนทัฬพะ สำนักบริการสวัสดิการสังคม
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
9. คุณรพีพรรณ กลิ่นเจริญ
สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
10. คุณศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
11. คุณลักษณะมี สุขประเสริฐ การประปานครหลวง
12. คุณอรรณณ ธนะภูมิ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
13. คุณประภัสรา รัตตะรังสี กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม
14. นางสาวนาฏอนงค์ เจริญสันติสุขสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ภาคผนวก จ
ประมวลภาพการวิจัย

ประมวลภาพการทดลองใช้แบบสอบถาม
วันศุกร์ที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2554
ณ ศูนย์การศึกษาคนออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลบ้านหลวง
อำเภอตอนตูม จังหวัดนครปฐม

ประมวลภาพการเก็บรวบรวมข้อมูล
วันพุธที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2554
ณ ชมรมผู้สูงอายุวัดกงลาด-วัดทุ่งผักกูด
ตำบลห้วยดั่น อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

ประมวลภาพเวทีวิชาการ

“อนาคตภาพการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย”

วันพุธที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2554 เวลา 13.00 – 16.00 น.

ณ ห้อง 407 อาคารประชุมสุข อาชีวอารุง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

